

Книгата на Даниил

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Заглавие. Книгата е кръстена на главния си герой, Даниил. Практиката да се именуват книгите на Стария завет на главния им герой е демонстрирана от други книги като Исус Навин, Самуил, Естир, Йов и др. Такова заглавие не е задължително да показва авторство, въпреки че и то може да бъде включено, както е в случая с книгата Даниил.

2. Авторство. Традиционният възглед както на евреите, така и на християните е, че книгата е написана през VI век пр.н.е. и че Даниил е неин автор. В полза на правилността на този традиционен възглед са следните доказателства:

- а. Твърденията на книгата. Пророк Даниил говори от първо лице в много пасаж (гл. 8:1–7, 13–19, 27; 9:2–22; 10:2–5; и др.). Той заявява, че лично е получил божествената заповед да запази книгата (гл. 12:4). Фактът, че има раздели, в които авторът говори за себе си от трето лице (гл. 1:6–11, 17, 19, 21; 2:14–20; и др.), не е странен, защото в произведения от древността подобна употреба се наблюдава често (вж. върху Ездра 7:28).
- б. Авторът е добре запознат с историята. Само човек от VI век (пр.н.е.), добре запознат с вавилонските дела, би могъл да предостави някои от историческите факти, открити в книгата. Знанието за тези факти е изгубено след VI век пр.н.е. и не е документирано в друга древна литература след това време (виж стр. 748). Сравнително скорошни археологически находки отново извадиха тези факти наяве.
- в. Свидетелството на Исус Христос. Цитирайки пасаж от книгата, Исус Христос споменава Даниил като автор (Мат. 24:15). За всеки християнски вярващ това свидетелство трябва да бъде убедително доказателство.

Книгата се разделя на две ясно различими части, първата (гл. 1–6) е предимно историческа, а втората (гл. 7–12) е предимно пророческа; въпреки това книгата е литературна единица. В подкрепа на това единство могат да се изброят следните аргументи:

1. Различните части на книгата са взаимно свързани една с друга. Използването на Храмовите съдове на празненството на Валтасар могат да бъдат разбрани в светлината на разказа за това как са попаднали във Вавилон (гл. 5:3; вж. гл. 1:1, 2). Глава 3:12 се отнася до политическите действия на Навуходоносор, описани за първи път в гл. 2:49. В гл. 9:21 се прави препратка към по-ранно видение (вж. гл. 8:15, 16).
2. Историческата част съдържа пророчество (гл. 2), тясно свързано по тема с пророчества, открити в гл. 7–12. Глава 7 развива по-нататък темата на гл. 2. Също така историческите и пророческите елементи са свързани. Историческата част (гл. 1–6) разказва за Божиите отношения с един народ, Вавилон, и неговата роля в божествения план. Това илюстрира Божиите отношения с всички народи (виж Ед. 175–177). Подобно на Вавилон, всяка следваща световна сила, изобразена в пророческата част, е имала възможност да познае божествената воля и да сътрудничи с нея, и всяка е била измервана по изпълнението на божествената цел. По този начин възходът и падението на всеки народ в гл. 7–12 трябва да се разбират от гледна точка на принципите, изложени в историческата част, тъй като те са свързани с Вавилон. Това обединява книгата и осветява ролята, играна от всяка империя.

Литературното единство на книгата, демонстрирано в композицията, общия ход на мисълта и изразите, използвани на двата езика (виж стр. 748), е общопризнато.

Приведените аргументи в полза на двамата автори на книгата изглеждат безсмислени.

В пещера Кумран 1 (виж стр. 86–88) се намират три фрагмента от книгата на Даниил.

Те са публикувани от Д. Бартелеми и Дж. Т. Милик в „Открития в юдейската

Пустиня I: Кумранска пещера I (Оксфорд, 1955), стр. 150–152. Фрагментите са или от два свитъка, или от един свитък, в който гл. 1 и 2 са написани от един писар, а гл. 3 от друг, съдържащ части от гл. 1:10–17; 2:2–6; 3:22–30. Сравнението на този текст с масоретския текст показва 16 варианта, нито един от които не влияе на значението на пасажа. Девет от тези 16 варианта са правописни варианти, всеки от които засяга само една буква; два от тях изглежда са правописни грешки; останалите седем са изписани различно и в масоретския текст. Открити са четири допълнения: едното на съюза „и“ и едното на частицата „че“ преди „ако“; две думи имат добавена гласна буква. Веднъж гласна буква, срещаща се в масоретския текст, не се среща във фрагментите. Две глаголни окончания изглежда са преписвачески грешки. Списъкът показва, че разликите са толкова незначителни, че не биха били забележими в превод. Това е силно доказателство, че масоретският текст на Даниил сега е в почти същата форма, каквато е бил поне по времето на Христос.

Интересно е също, че фрагментът от гл. 2 обхваща пасажа, в който се извършва преходът от еврейски към арамейски (виж гл. 2:4). В този момент е оставено разстояние между последната еврейска дума и първата арамейска дума, като по този начин се прави отчетлива разлика между езиковите части. Прави впечатление също, че в съответствие с масоретския текст, тези фрагменти не съдържат апокрифната „Песен на трите деца“ (виж гл. 3:23).

В пещера Кумран 4 са открити кожени фрагменти от три ръкописа на Даниел (все още непубликувани през 1976 г.), за които се съобщава, че са добре запазени и представляват значителни части от книгата. FM Cross, в *Biblical Archaeologist*, 19 (1956), 85, 86; Cross, в *Revue Biblique*, 63 (1956), 58.

От пещера Кумран 6 идват няколко папирусни фрагмента от Даниил, представляващи гл. 8:20, 21; 10:8–16; и 11:33–38 (съдържащи девет малки варианта на правопис), публикувани от М. Байе в „Открития в Юдейската пустиня III: Малките пещери“ на Кумран (Оксфорд, 1962), стр. 114–116.

3. Историческа обстановка. Книгата на Даниил съдържа (1) запис на определени исторически случаи от живота на Даниил и тримата му приятели, които са били еврейски изгнаници на вавилонска правителствена служба, и (2) разказ за пророчески сън на цар Навуходоносор, тълкуван от Даниил, заедно със записи на видения, които самият пророк е получил. Въпреки че книгата е написана във Вавилония по време на изгнанието и скоро след това, целта ѝ не е била да предостави нито история на еврейското изгнание, нито биография на Даниил. Книгата разказва за важни преживявания на държавника-пророк и неговите сътрудници и е съставена с конкретни цели.

Първо, Даниил представя кратка информация относно причината, поради която е бил намерен на обществена служба при вавилонския цар (гл. 1). След като е бил отведен във Вавилон при първия плен през 605 г. пр.н.е., по време на първата сирийска кампания на Навуходоносор, Даниил и други принцове с царска кръв са били избрани да бъдат обучени за държавна служба. Първите 19 години от престоя на Даниил във Вавилония са последните години от съществуването на Юдея като царство, макар и подчинено на Вавилон. Безсмислената антивавилонска политика на последните юдейски царе донася една катастрофа след друга на еврейския народ.

Цар Йоаким, по време на чието управление Даниил беше отишъл в плен, остана лоялен към Вавилон за няколко години. В крайна сметка обаче той се присъединил към политиката на проегипетската партия в Юдея и се разбунтувал. В резултат на това страната претърпяла военни нашествия,

Жителите му загубили свободата си и били отведени в плен, а царят загубил живота си. Неговият син и наследник, Йоахин, след кратко царуване от само три месеца, видял как вавилонските армии се завърнали, за да наложат наказание за нелоялност. Той, заедно с хиляди граждани от висшата класа на Юдея, отишъл в плен през 597 г. пр.н.е. Неговият наследник, Седекия, очевидно се опитал да остане лоялен към Вавилон. Тъй като бил слаб и колеблив, той не могъл дълго да устои на заговорите на Египет и антивавилонските настроения на главните си съветници. В резултат на това Навуходоносор, уморен от многократните бунтове в Палестина, решил да сложи край на Юдейското царство. В продължение на две години и половина вавилонските армии опустошавали Юдея, превзели и разрушили градовете, включително Йерусалим, с неговия храм и дворци, и отвели в плен по-голямата част от жителите на Юдея през 586 г. пр.н.е.

Даниил е бил във Вавилон през тези знаменателни дни. Той сигурно е видял вавилонските армии тръгват за своите няколко кампании срещу родината му и са били свидетели на победоносното им завръщане и пристигането на пленените евреи. Сред пленниците са били младият цар Йоахин със семейството си (4 Царе 24:10–16), а по-късно и ослепеният цар Седекия (4 Царе 25:7). През тези години Даниил сигурно е бил наясно и с политическата вълна, която е протичала сред изгнаните евреи, в резултат на която Навуходоносор е изгорил някои от главните подстрекатели. Именно тази вълна е накарала Йеремиа да изпрати писмо до пленените си сънародници, призовавайки ги да водят тих и спокоен живот във Вавилония (Ер. 29).

През всичките тези години Даниел и тримата му приятели тихо и лоялно изпълняваха своите задължения като царски служители и поданици на царството. След научното си обучение те станали членове на елитната група, наречена мъдреци, които служили на царя като съветници. Тогава Даниил имал уникалната възможност да обясни на Навуходоносор мечтата за бъдещи империи (Дан. 2). В резултат на това Даниил бил назначен на изключително висок пост, който изглежда заемал в продължение на много години. Този пост му дал възможност да запознае царя със силата на Бога на небето и земята, на когото Даниил и неговите приятели служили. Колко дълго Даниил задържал този пост, не е известно. Изглежда, че го е загубил преди 570 г. пр.н.е., тъй като името му не се среща в съвременен „Съдебен и държавен алманах“, написан с клинописни букви, който изброява главните служители на правителството на Навуходоносор, заемащи длъжност по това време. Не са запазени други дворцови и държавни алманаси за царуването на Навуходоносор. Всъщност Даниил не се споменава в нито един съвременен небиблейски източник.

Липсата на името на Даниил в този документ не е странна, тъй като не знаем колко дълго Даниил остава на публична длъжност. В книгата на Даниил са записани само четири основни събития по време на царуването на Навуходоносор, като Даниил играе роля в три от тях: (1) образованието на еврейските князе през първите три години от царуването на царя, включително годината на възкачването му на престола (гл. 1), (2) тълкуването на съня на Навуходоносор през втората година от царуването на царя (гл. 2), (3) освещаването на образа в равнината Дура, с последващото преживяване на приятелите на Даниил в неопределена година (гл. 3), и (4) тълкуването от Даниил на съня на Навуходоносор, обявяващо, че царят ще страда от лудост за период от седем години, което вероятно се е случило през последните години на царя (гл. 4).

Нищо не е известно за дейността на Даниил през годините на неспособността на Навуходоносор. Също така не знаем какво е правил Даниил, след като царят възвърнал способностите си и трона, нито дали услугите му са били търсени по време на царуването на следващите царе Амел-Мардук (библейският Зъл-Меродах), Нергал-шар-усур, Лабаши-Мардук,

и Набонид. Въпреки това му било позволено да наблюдава как могъщата империя на Навуходоносор отслабва и се покварява морално под управлението на царе, които са убийци на своите предшественици. Той също така сигурно е наблюдавал с повече от обикновен интерес кометоподобния възход на цар Кир в Персия на изток, тъй като човек с това име е бил споменат в пророчествата като освободител на Израел (Исая 44:28; 45:1). През 553 г. пр.н.е. (годината, в която Кир вероятно става господар на Мидийската империя) е възможно също Даниил да е видял Набонид да назначава сина си Валтасар за управляващ Вавилония, докато самият Набонид е тръгнал да завладява Тема в Арабия. Именно през първите три години на Валтасар на Даниил са дадени велики видения (гл. 7; 8) и човекът, който досега е бил известен само като тълкувател на сънища и видения, става един от най-великите пророци на всички времена.

Вавилонците отново поискали услугите на Даниил, през нощта на падането на Вавилон, през 539 г. пр.н.е., за да прочете и разтълкува ръкописа на обречеността върху стената на празничната зала на Валтасар. След като персите станали господари на Вавилон и неговата империя, новите владетели използвали талантите и опита на стария държавник от отминало поколение. Даниил отново станал главен съветник на короната. Вероятно той е този, който е донесъл пророчествата на Исая до знанието на царя (виж РК 557), които пророчества са повлияли на персийския владетел да издаде указа, с който се слага край на изгнанието за евреите и се възстановява родината и Храмът. По време на този по-късен мандат на Даниил, завистливите му колеги са направили опит за покушение, но Господ по чуден начин се намесил и избавил Своя слуга (гл. 6). Допълнителни важни видения били получени през тези последни години от живота на Даниил, първо при Дарий Мидиец (гл. 9; вижте Допълнителна бележка към Глава 6), а след това при Кир (гл. 10-12).

Във всяко изследване на книгата Даниил два момента изискват специално разглеждане: а. Историчността на Даниил. След първите големи атаки срещу историчността на Даниил са направени от неоплатоническия философ Порфирий (233 г. сл. Хр. – ок. 304 г. сл. Хр.), книгата е под обстрела на критиките, първоначално само спорадично, но през последните два века – постоянно. В резултат на това мнозинството от християнските учени днес смятат книгата на Даниил за произведение на анонимен автор, живял около времето на въстанието на Макавеите, през II век пр. Хр.

Тези учени излагат две основни причини за приписването на толкова късна дата на книгата на Даниил: (1) Тъй като, както те твърдят, някои пророчества сочат към Антиох IV Епифан (175 – ок. 163 г. пр.н.е.), и тъй като според тяхната концепция повечето пророчества – поне тези, за които е доказано, че са имали точно изпълнение – са написани след като описаните събития са се случили, пророчествата на Даниил, според техните твърдения, трябва да бъдат датирани във времето след управлението на Антиох IV; и (2) тъй като, според техните твърдения, историческите части на Даниил записват определени събития, които не противоречат на историческите факти, известни от наличните източници, тези разногласия могат да се обяснят най-добре, като се приеме, че авторът е бил толкова отдалечен от действителните събития в пространството и времето, че е притежавал само ограничени познания за това какво всъщност се е случило през 7-ми и 6-ти век пр.н.е., 400 години по-рано.

Първият от двата аргумента е невалиден за този, който вярва, че вдъхновените пророци от древността действително са правили точни предсказания относно хода на историята. Вторият аргумент заслужава по-подробно внимание поради сериозността на твърдението, че Даниил съдържа исторически неточности, анахронизми и погрешни схващания. Поради тази причина тук е представено кратко обсъждане на историческата достоверност на Даниил.

Вярно е, че Даниил описва някои събития, които дори днес не могат да бъдат потвърдени от чрез налични древни източници. Едно такова събитие е лудостта на Навуходоносор, която не се споменава в нито един запазен древни запис. Липсата на потвърждение за временна недееспособност на най-великия цар на Нововавилонската империя не е странно явление във време, когато царските записи съдържат само похвални разкази (виж Дан. 4:36). Загадъчен е и Дарий Мидянинът, чието истинско място в историята не е установено от надеждни небиблейски източници. Намеци за неговата самоличност се намират в писанията на гръцки автори и фрагментарна информация от клинописни източници (виж Допълнителна бележка към Глава 6).

Другите така наречени исторически трудности, които озадачаваха консервативните коментатори на Проблемите, описани в книгата на Даниил преди сто години, са били решени благодарение на нарастващите исторически познания, предоставени от археологията. Някои от по-важните от тези вече решени проблеми са изброени тук:

1. Предполагаемото хронологично несъответствие между Дан. 1:1 и Ер. 25:1.

Йеремия, който според общото мнение на учените е надежден исторически източник, синхронизира четвъртата година на Йоаким от Юдея с първата година на Навуходоносор от Вавилон.

Даниил обаче говори за първото завладяване на Йерусалим от цар Навуходоносор, което се е случило през третата година на Йоаким, очевидно предполагайки, че първата година на Навуходоносор съвпада с третата година на Йоаким. Преди откриването на съвременни записи, разкриващи различни системи за изчисляване на годините на царуване на древните царе, коментаторите намирали за трудно да обяснят това привидно несъответствие. Те се опитвали да разрешат трудността или като предполагали съвпадение на Навуходоносор с баща му Навопаласар (виж том III, стр. 91), или като приемали, че Йеремия и Даниил са датирали събитията според различни системи за изчисляване на времето, като Йеремия е използвал еврейска, а Даниил - вавилонска система. И двете обяснения днес са остарели.

Цялата трудност е решена от откритието, че вавилонските царе, подобно на тези на Юда по онова време, са броили годините на царуване според метода на „годината на възкачване“ (виж том II, стр. 138). Годината, в която вавилонският цар се възкачва на трона, не се е смятала за негова официална първа година, а просто за годината на възкачването му, а първата му година, което означава първата му пълна календарна година, е започвала едва на следващата Нова година, когато в религиозна церемония той е взел ръцете на вавилонския бог Бел.

Знаем също от Йосиф Флавий (цитирайки Берос) и вавилонска хроника, че Навуходоносор е бил на военна кампания в Палестина срещу Египет, когато баща му умира и той наследява трона (виж стр. 756; също том II, стр. 95, 96, 161; том III, стр.

91). Следователно Даниил и Йеремия напълно са съгласни помежду си. Йеремия синхронизира първата година от царуването на Навуходоносор с четвъртата година на Йоаким, докато Даниил е пленен в годината на възкачване на Навуходоносор, която той отъждествява с третата година на Йоаким.

2. Навуходоносор, великият строител на Вавилон. Според гръцките историци, Навуходоносор е играл незначителна роля в делата на древната история. Той никога не е наричан велик строител или създател на нов и по-велик Вавилон. За всеки читател на класически гръцки истории е очевидно, че тази чест обикновено се приписва на царица Семирамида, на която е отредено видно място в историята на Вавилония.

И все пак съвременните клинописни записи, открити от археолога през последните сто години, напълно са променили картината, извлечена от класическите писатели, и са потвърдили разказа от книгата на Даниил, който приписва на Навуходоносор...

изграждането (възстановяването) на „този велик Вавилон“ (гл. 4:30). Семирамида, наричана Саму –

Според клинописните надписи Рамат е била царица майка на Асирия, регент на невръстния син Адад-нирари III, а не царица на Вавилония, както твърдят класическите източници. Надписите показват, че тя не е имала нищо общо с каквато и да е строителна дейност във Вавилон. От друга страна, многобройни строителни надписи на Навуходоносор доказват, че той в известен смисъл е станал създател на нов Вавилон, като е възстановил дворците, храмовете и храмовата кула на града, както и като е добавил нови сгради и укрепления (вижте Допълнителна бележка към Глава 4).

Такава информация никой друг освен писател от неовавилонската епоха не би могъл да притежава, тъй като тя е била напълно изгубена по времето на елинистическата епоха. Наличието на такава информация в книгата на Даниил силно озадачава критично настроените учени, които не вярват, че Даниил е написан през VI век, а по-скоро през II. Типичен пример за тяхната дилема е следното твърдение на Р. Х. Пфайфър от Харвардския университет: „Предполага се, че никога няма да разберем как нашият автор е научил, че новият Вавилон е творение на Навуходоносор, както ..., доказаха разкопките“ (Въведение към Стария завет [Ню Йорк, 1941], стр. 758, 759).

3. Валтасар, царят на Вавилон. Относно удивителната история за откриването от съвременните ориенталисти на самоличността на Валтасар, вижте Допълнителна бележка към Глава 5. Фактът, че името на този цар не е било открито в никакви небиблейски писания от древността, докато Набонид винаги се появява като последният вавилонски цар преди персийското завоевание, редовно е бил използван като един от най-силните аргументи срещу историчността на книгата Даниил. Но откритията от средата на деветнадесети век насам опровергават всички критики на Даниил в това отношение и потвърждават достоверността на историческия разказ на пророка по отношение на Валтасар по най-впечатляващ начин.

б. Езиците на книгата. Подобно на Ездра (вижте том III, стр. 320), Даниил е написан частично на иврит и частично на арамейски. Някои обясняват използването на два езика в случая с Ездра, като приемат, че авторът е взел арамейски документи с придружаващите ги исторически описания и ги е включил в своите книги, иначе написани на иврит, националният език на неговия народ. Подобно тълкуване не се вписва в книгата на Даниил, където арамейската част започва с гл. 2:4 и завършва с последния стих на гл. 7.

Следва частичен списък на многото обяснения на този проблем, предлагани от учените, заедно с някои наблюдения в скоби, които сякаш говорят против разумността на тези обяснения:

1. Че авторът е написал историческите разкази за арамейскоговорящите хора, а пророчествата - за еврейскоговорящите учени. (И все пак арамейският език в гл. 2 и 7, и двете велики пророчества, говори против правилността на това мнение.)
2. Че двата езика сочат към два източника. (Това мнение не може да бъде правилно, защото книгата носи силен печат на единство, както признават дори много радикални критици; виж стр. 743.)
3. Че книгата е написана първоначално на един език, арамейски или иврит, и части от него по-късно са преведени. (Това мнение оставя без отговор въпроса защо на другия език са преведени само части, а не цялата книга.)
4. Че авторът е издал книгата в две издания, едното на иврит, а другото на арамейски, така че всички класи хора да могат да я четат; че по време на преследването на Макавеите части от книгата са били изгубени, а онези части, които са били спасени и от двете

изданията са били съставени без никакви промени. (Това мнение страда от факта, че не може да се докаже като правилно и че се занимава с твърде много неясноти.)

5. Че авторът е започнал да пише на арамейски в момента, в който халдейците са се обърнали „царят на сирийски [буквално арамейски]“ (гл. 2:4) и продължил на този език, докато писал по това време, но когато възобновил писането (с гл. 8:1), използвал иврит.

Последната гледна точка изглежда води в правилната посока за различните части на Книгата изглежда е била написана по различно време. Като обучен държавен служител, Даниил е говорил и писал на няколко езика. Вероятно е написал някои от историческите разкази и видения на иврит, а други на арамейски. Въз основа на това предположение, гл. 1 е написана на иврит, вероятно през първата година на Кир, а разказите от гл. 3–6 на арамейски по различно време. Пророческите видения са записани предимно на иврит (гл. 8–12), въпреки че видението от гл. 7 е написано на арамейски. Разказът за съня на Навуходоносор за бъдещите монархии (гл. 2), от друга страна, е написан на иврит до момента, в който е цитирана речта на халдейците (гл. 2:4), и след това продължава на арамейски от тази точка до края на разказа.

Когато в края на живота си Даниил събра всичките си писания в една книга, той може би не е сметнал за необходимо да преведе определени части, за да унифицира книгата езиково, знаейки, че повечето от читателите му са двуезични – факт, очевиден от други източници.

Освен това може да се отбележи, че съществуването на два езика в Даниил не може да се използва като аргумент за късна дата на произхода на книгата. Тези, които датират произхода на Даниил във 2 век пр.н.е., също имат проблема с обяснението защо еврейски автор от периода на Макавеите е написал част от книгата на иврит, а друга част – на арамейски.

Вярно е, че ортографските (правописните) особености на арамейските раздели на Даниил са най-тясно свързани с тези на арамейския език от IV–III век в Западна Азия. Това изглежда се дължи на модернизиране на езика, характеристика, забележима и в повечето еврейски книги на Библията. Ортографията не може да разкрие датата на писане, така както последната редакция на английската Библия не може да се приеме като доказателство, че Библията е била първоначално написана или преведена през 20-ти век сл. Хр. Ортографските особености могат най-много да покажат по кое време са извършени последните редакции в правописа.

Сред свитъците от Мъртво море (виж том I, стр. 31–34) има няколко фрагмента от Даниил, датирани от II век пр.н.е. Поне два от тях запазват онази част от глава 2, където е направена промяната от еврейски на арамейски, и показват ясно двуезичния характер на книгата по това време (виж стр. 744).

4. Тема. Книгата на Даниил може уместно да се нарече наръчник по история и пророчества. Предсказателното пророчество е преглед на историята; историята е предсказателно пророчество, преминаващо през преглед. Елементът на предсказанието позволява на Божия народ да вижда нещата от времето в светлината на вечността, предупреждава ги за ефективни действия в подходящи моменти, улеснява личната подготовка за последната криза и осигурява солидна основа за вяра след изпълнението на предсказанието.

Четири основни пророчески реда в книгата на Даниил представят накратко, на фона на световната история, преживяванията на Божия народ от дните на Даниил до края на времето. „Завесата е дръпната и ние виждаме, отгоре, отзад и през цялата игра и контраигра на човешките интереси, власт и страсти, как посредниците на Всемиловичия, Един, тихо и търпеливо извършват...”

съветите на Своята собствена воля“ (РК 500). Всеки от четирите реда на пророчеството достига кулминацията си, когато „Небесният Бог“ установява „царство, което никога няма да се разруши“ (гл. 2:44), когато „Човешкият Син“ получава „вечно владичество“ (гл. 7:13, 14), когато противопоставянето на „Княза на князете“ е „смачкано без ръка“ (гл. 8:25) и когато Божият народ е избавен завинаги от своите потисници (гл. 12:1). Пророчествата на Даниил по този начин осигуряват божествено построен мост от пропастта на времето до безграничните брегове на вечността, мост, през който онези, които подобно на Даниил, решават в сърцата си да обичат и служат на Бога, могат да преминат чрез вяра от несигурността и страданието на настоящия живот към мира и сигурността на вечния живот.

Историческата част на книгата на Даниил разкрива по най-поразителен начин истинската философия на историята (виж Ед. 173–184). Тази част служи като предговор към пророческата част. Като предоставя подробен разказ за Божиите отношения с един народ, Вавилон, книгата ни позволява да разберем значението на възхода и падението на други народи, очертани в пророческата част на книгата. Без ясно разбиране на философията на историята, както е разкрита в разказа за ролята на Вавилон в божествения план, ролята на другите народи, наследили Вавилон на екрана на пророческото видение, не може да бъде напълно разбрана или оценена. За обобщение на божествената философия на историята, както е изложена чрез вдъхновение, вижте гл. 4:17.

В историческата част на книгата откриваме Даниил, Божият човек на времето, изправен лице в лице с Навуходоносор, гения на езическия свят, за да може царят да има възможност да опознае Даниилския Бог, Арбитъра на историята, и да сътрудничи с Него. Навуходоносор не само бил монарх на най-великата нация по онова време, но и изключително мъдър и имал вродено чувство за справедливост и право. Всъщност той бил водещата личност на езическия свят, „силният между езичниците“ (Езекиил 31:11), издигнат на власт за специфична роля в божествения план. За него Бог казал: „Сега дадох всички тези земи в ръката на вавилонския цар Навуходоносор, Моя слуга“ (Еремия 31:11).

27:6). Когато евреите отидоха в плен във Вавилон, беше желателно те да бъдат държани под ръка, която беше твърда, но не и жестока (според стандартите на онова време). Мисията на Даниил в двора на Навуходоносор беше да осигури подчинението на царската воля на Божията воля, за да може божествената цел да бъде осъществена. В един от драматичните моменти на историята Бог събра тези две велики личности. Вижте стр. 569.

Първите четири глави на книгата Даниил разказват за средствата, чрез които Бог си осигури лоялността на Навуходоносор. Преди всичко, Бог се нуждаеше от човек, който да бъде подходящ представител на принципите и политиките на небето в двора на Вавилон, затова избра Даниил за Негов личен посланик при Навуходоносор. Средствата, които Бог използва, за да доведе пленника Даниил до благосклонното внимание на Навуходоносор, и средствата, чрез които Навуходоносор придоби доверие, първо в Даниил, а след това и в неговия Бог, илюстрират начина, по който Бог използва хората днес, за да изпълни волята Си на земята. Бог можеше да използва Даниил, защото Даниил беше човек с принципи, човек с безупречен характер, човек, чиято главна задача в живота беше да живее за Бога.

Даниил „решил в сърцето си“ (гл. 1:8) да живее в хармония с цялата разкрита воля на Бога. Първо, Бог го довел „в благоволение и нежна любов“ на вавилонските първенци (ст. 9). Това подготвило пътя за втората стъпка, демонстрацията на физическото превъзходство на Даниил и неговите спътници (ст. 12–15). След това последвала демонстрация на интелектуално превъзходство. „Бог им даде знание и умение във всяко учение и мъдрост“ (ст. 17), в резултат на което те били смятани за „десет пъти по-добри“

отколкото най-близките им конкуренти (ст. 20). По този начин по личност, физика и интелект Даниил се оказва значително по-висш от своите събратя и по този начин спечели доверието и уважението на Навуходоносор.

Тези събития подготвиха Навуходоносор да се срещне с Даниилския Бог. Поредица от драматични преживявания – сънят от гл. 2, поразителното избавление от огнената пещ (гл. 3) и сънят от гл. 4 – демонстрираха за задоволство на царя знанието, силата и авторитета на Даниилския Бог. Малоценността на човешкото знание, проявена в преживяването от гл. 2, накара Навуходоносор да признае на Даниил: „Наистина вашият Бог е Бог на боговете и Господар на царете, и откривател на тайни“ (гл. 2:47). Той открито призна, че Божията мъдрост е по-висша не само от човешката мъдрост, но дори от предполагаемата мъдрост на неговите собствени богове. Случката със златния образ и огнената пещ накара Навуходоносор да признае, че небесният Бог „избави слугите си“ (гл.

3:28). Неговото заключение беше, че никой в цялото му царство не трябва да „каже лошо нещо против Бога“ на евреите, предвид факта, че „никой друг Бог“ не може „да избави по този начин“ (ст. 29). Навуходоносор сега разбра, че небесният Бог е не само мъдър, но и могъщ, че Той е не само всезнаещ, но и всемогъщ. Третото преживяване – седемте години, през които неговата собствена прехвалена мъдрост и сила бяха временно отнети – научи царя не само, че „Всевишният“ е мъдър и могъщ, но и че Той упражнява тази мъдрост и сила, за да управлява човешките дела (гл. 4:32).

Той притежава мъдрост, сила и власт. Важно е да се отбележи, че първото действие, което Навуходоносор извършил, след като разумът му се върнал към него, било да „хвали, възвеличава и почита небесния Цар“ и да признае, че „онези, които ходят гордо“, както той е правил толкова години, Бог „може да унижи“ (ст. 37).

Но уроците, които Навуходоносор лично е научил в продължение на много години, до голяма степен не са донесли полза на онези, които са го наследили на трона на Вавилон. Последният владетел на Вавилон, Валтасар, открито се е противопоставил на небесния Бог (гл. 5:23), въпреки факта, че е бил запознат с преживяното от Навуходоносор (ст. 22). Вместо да действа в хармония с божествения план, „Вавилон стана горд и жесток потисник“.

(Изд. 176) и с отхвърлянето на небесните принципи си причини собствената гибел (Изд. 177).

Нацията била претеглена и установена като непълноценна (гл. 5:25–28), а световното господство преминало към персите.

Като избавил Даниил от лъвския ров, Бог демонстрирал Своята сила и авторитет пред владетелите на Персийската империя (виж гл. 6:20–23; П.К. 557), както преди това направил пред тези на Вавилон. Указ на мидянина Дарий признал „живия Бог“ и допуснал, че Той е „непоколебим завинаги“ (ст. 26). Дори „законът на мидяните и персите, който не се променя“ (ст. 8), бил принуден да се подчини на постановленията на „Всевишния“, който „царува в царството на човеците“ (гл. 4:32). Кир бил благоприятно впечатлен от чудотворното доказателство за божествена сила, проявено при избавлението на Даниил от лъвския ров (П.К. 557). Пророчествата, очертаващи ролята му във възстановяването на Йерусалим и Храма (Ис. 44:26 до 45:13), също му направили дълбоко впечатление. „Сърцето му било дълбоко развълнувано и той решил да изпълни божествено определената му мисия“ (П.К. 557).

Така книгата на Даниил дава демонстрация на принципите, според които Божията мъдрост, сила и авторитет действат през историята на народите за евентуалното осъществяване на божествената цел. „Бог възвиси Вавилон, за да може той да изпълни“ Неговата „цел“ (Ед. 175). Той имаше своя период на изпитание; той „се провали, славата му избледня, силата му си отиде и мястото му беше заето от друг“ (Ед. 177; вижте на гл. 4:17).

И четирите видения от книгата на Даниил се отнасят до борбата между силите на доброто и злото на тази земя от времето на Даниил до установяването на вечното царство на Христос. Доколкото Сатана използва земните сили в усилията си да осуети Божия план и да унищожи Божия народ, тези видения представят онези сили, чрез които той е бил най-активен.

Първото видение (гл. 2) се занимава предимно с политически промени. Неговата основна цел беше да разкрие на Навуходоносор ролята му на владетел на Вавилон, да му каже „какво ще стане отук нататък“ (ст. 29).

Сякаш за да допълни първото видение, второто (гл. 7) набляга на преживяванията на Божия народ по време на суверенитета на силите, споменати в първото видение, и предсказва крайната победа на светиите и Божия съд над техните врагове (виж стихове 14, 18, 26, 27).

Третото видение (гл. 8; 9), допълващо второто, подчертава опитите на Сатана да унищожи религията и народа на Христос.

Четвъртото видение (гл. 10–12) обобщава предходните видения и обхваща темата с повече подробности от всяко друго. То разширява темата на второто и третото видение. Акцентът му е върху „какво ще се случи с народа ти в последните дни; защото видението е за много дни“ (гл. 10:14) и „определеното време беше дълго“ (ст. 1). Разказът за историята, разгледан в гл. 11:2–39, води до „последните дни“ (гл. 10:14) и събитията от „времето на края“ (гл. 11:40).

Пророчествата на Даниил са тясно свързани с тези от книгата Откровение. До голяма степен Откровение обхваща същата тема, но набляга особено на ролята на християнската църква като Божи избран народ. По този начин детайлите, които може да са неясни в книгата на Даниил, често се изясняват чрез сравнение с книгата Откровение. Частта от неговото „пророчество, която се отнася до последните дни, на Даниил е заповядано да затвори и запечата „до времето на края““ (GC 356), когато чрез старателно изучаване на книгата „познанието“ за нейното значение ще се „увеличи“ (гл. 12:4). Въпреки че „тази част от пророчеството на Даниил, отнасяща се до последните дни“, е запечатана (гл. 12:4; AA 585), на Йоан е било специално наредено да „не запечатва думите на пророчеството“ на своята книга, „защото времето е близо“ (Откр. 22:10). Следователно, за по-ясно тълкуване на всички части от книгата на Даниил, които са склонни да бъдат неясни, трябва внимателно да изследваме книгата Откровение за светлина, която да разсее тъмнината.

5. Очертание.

1. Историческа част, 1:1 до 6:28.

A. Образованието на Даниил и неговите спътници, 1:1–21.

1. Първото преместване на пленници от Юдея във Вавилон, 1:1, 2.

2. Даниил и приятелите му, избрани да бъдат обучени за царска служба, 1:3–7.

3. Даниил получава разрешение да живее според неговия закон, 1:8–16.

4. Успешно образование и приемане на царска служба, 1:17–21.

Б. Сънят на Навуходоносор за големия идол, 2:1–49.

1. Навуходоносор е обезпокоен от сън, 2:1–11.

2. Заповед за екзекуция на мъдреци, заповядана и отменена, 2:12–16.

3. Даниил получава знание и изразява благодарност, 2:17–23.

4. Даниил съобщава съня на царя, 2:24–35.

5. Даниил тълкува съня, 2:36–45.

6. Навуходоносор признава Божието величие, 2:46–49.

- В. Избавлението на приятелите на Даниил от огнената пещ, 3:1–30.
1. Навуходоносор издига идол и изисква поклонение пред него, 3:1–7.
 2. Тримата верни евреи отказват да се покланят, 3:8–18.
 3. Избавлението от пещта чрез божествена намеса, 3:19–25.
 4. Изповедта и указът на Навуходоносор; евреите са провъзгласени, 3:26–30.
- Г. Вторият сън на Навуходоносор, унижението и възстановяването му, 4:1–37.
1. Изповедта на Навуходоносор за Божието знание и сила, 4:1–9.
 2. Описание на съня, 4:10–18.
 3. Тълкуването на съня от Даниил, 4:19–27.
 4. Падението и възстановяването на Навуходоносор, 4:28–36.
 5. Навуходоносор хвали небесния Бог, 4:37.
- Д. Банкетът на Валтасар и загубата на монархията, 5:1–31.
1. Оскверняването на храмовите съдове от Валтасар, 5:1–4.
 2. Тайнственият ръкопис на стената, 5:5–12.
 3. Тълкуването на Даниил, 5:13–28.
 4. Даниил получава почит, Вавилон пада, 5:29–31.
- Е. Избавлението на Даниил от лъвския ров, 6:1–28.
1. Възвисяването на Даниил и завистта на колегите му, 6:1–5.
 2. Указът на Дарий за ограничаване на молитвите, 6:6–9.
 3. Престъпването на указа от Даниил и неговото осъждане, 6:10–17.
 4. Освобождението на Даниил и наказанието на обвинителите, 6:18–24.
 5. Публично признание за величието на Даниилския Бог, 6:25–28.
- II. Пророческа част, 7:1 до 12:13.
- А. Второто пророческо послание на Даниил, 7:1–28.
1. Четирите звяра и малкият рог, 7:1–8.
 2. Съд и вечно царуване на Човешкия Син, 7:9–14.
 3. Тълкуване на видението от ангел, 7:15–27.
 4. Впечатление върху Даниил, 7:28.
- Б. Третото пророческо послание на Даниил, 8:1 до 9:27.
1. Овенът, козелът и рогата, 8:1–8.
 2. Малкият рог и неговото зло, 8:9–12.
 3. Пророчеството за времето относно очистването на светилището, 8:13, 14.
 4. Гавраил тълкува първата част на видението, 8:15–26.
 5. Болестта на Даниил в резултат на видението, 8:27.
 6. Даниил се моли за възстановяване и изповядва греха на своя народ, 9:1–19.
 7. Гавраил тълкува останалата част от видението, 9:20–27.
- В. Четвъртото пророческо послание на Даниил, 10:1 до 12:13.
1. Постът на Даниил, 10:1–3.
 2. Появата на „един човек“ и влиянието му върху Даниил, 10:4–10.
 3. Предварителният разговор на „човека“ с Даниил, 10:11 до 11:1.
 4. Видение относно бъдещи исторически събития, 11:2 до 12:3.
 5. Продължителността на „чудесата“; лични обещания към Даниил, 12:4–13.

ГЛАВА 1

1 Пленът на Йоаким. 3 Асфеназ отвежда Даниил, Анания, Мисаил и Азария. 8

Онези, които отказват царския дял, преуспяват с бобови растения и вода. 17 Превъзходството им е в мъдростта.

1. Третата година. Въз основа на библейските синхронизми, които съпоставят царуването на няколко юдейски царе с това на Навуходоносор, чиито вавилонски години на царуване са астрономически установени, третата царска година на Йоаким е продължила, според еврейския календар, от есента на 606 г. до есента на 605 г. пр.н.е. (виж том II, стр. 160; том III, стр. 91). Следователно събитията, записани в този и следващия стих, трябва да са се случили някъде по време на еврейската гражданска година, която е започнала през есента на 606 г. и е завършила през есента на 605 г. пр.н.е. Преди да бъдат разбрани древните системи за царско изчисление, този стих е представил на коментаторите привидно непреодолим проблем поради очевидното противоречие с Йеремиа 25:1. В резултат на съвременните археологически открития всички исторически и хронологични трудности по този въпрос са изчезнали и доказателствата предоставят напълно хармоничен модел (виж стр. 747). Целостта на Свещения летопис е потвърдена за пореден път (виж стр. 746).

Йоаким бил вторият син на Йосия. Когато Йосия загинал при Магедон, народът направил Йоахаз, четвъртия син на Йосия (виж 1 Лет. 3:15), цар на мястото на баща му. След като Йоахаз царувал три месеца, Нехао от Египет, по време на месопотамската кампания през лятото на това лято, го свалил от престола и поставил Йоаким на трона (4 Царе 23:29–34). Новият владетел на Юда, чието име е променено от египетския цар от Елиаким, „Моят Бог въздига“, на Йоаким, „Йехова въздига“, бил принуден да плаща тежък данък на Египет (4 Царе 23:34, 35), но изглежда се е задоволил да бъде лоялен към своя египетски господар.

Навуходоносор. Евр. Nebukadne'ššar, общоприетата еврейска транслитерация на Вавилонско Nabû-kudurri-ušur, което означава „Нека [богът] Nabû защити сина“ или „Нека Nabû защити моя граничен камък“. Формата Nebukadne'ššar (Навуходоносор) се среща по-често в еврейската Библия, отколкото по-правилното изписване Nebukadre'ššar (Навуходоносор) (виж Йер. 21:2; Езек. 26:7; и др.). Гръцките източници показват същата замяна на н и г. LXX изписва името Nabouchodonosor; но то се изписва Nabokodrosoros в произведенията на Страбон и като вариант у Йосиф Флавий.

Присъствието на Навуходоносор в Палестина в началото на лятото на 605 г. пр.н.е., както е описано в Дан. 1:1 показва, се потвърждава от два вавилонски разказа: (1) разказ на историка Бероз, чието изгубено произведение е цитирано за това събитие от Йосиф Флавий в неговата „Срещу Апион“ (1.19); и (2) част от досега неизвестна вавилонска хроника (Д. Дж. Уайзман, редактор на „Хроники на халдейските царе“, 1956 г.), която обхваща цялото царуване на Набопаласар и първите единадесет години от управлението на сина му Навуходоносор.

Бероз, както го цитира Йосиф Флавий, разказва, че на Навуходоносор е било наредено от баща му Набопаласар да потуши бунт в Египет, Финикия и Келесирия. След като завършил мисията си, но все още бил на запад, той получил вест за смъртта на баща си. Оставяйки пленниците – сред които се споменават евреи – в ръцете на своите генерали, той побързал да се върне във Вавилон по краткия пустинен път възможно най-бързо. Тази бързина несъмнено се дължала на желание да се предотврати възкачването на трона от страна на узурпатор. Бероз казва, че Навуходоносор оставил еврейски пленници при своите генерали, когато бързо се върнал във Вавилон. Даниил и приятелите му сигурно са били сред тези пленници. Твърдението от Дан. 1:1, 2 и това на Бероз са били единствените известни древни записи, които говорят за тази кампания на Навуходоносор до откриването на тази хроника, отчет година по година, който за първи път дава точни дати за възкачването и смъртта на Набопаласар.

възкачването на Навуходоносор и залавянето на юдейски цар, очевидно Йоахин, осем години по-късно (това също така поставя смъртта на Йосия през 609 г. и битката при Каркемиш през 605 г.).

Преди това възкачването на Навуходоносор е било датирано приблизително на август 605 г., според датировъчните линии на глинени плочки в бизнес документи от Вавилония (виж том III, стр. 86, 87), тъй като последната от 21-ва година на Набопаласар е носила дата, съответстваща на 8 август, а първата от новото царуване (без да се брои тази, определена преди за юли-август, а сега за октомври) е написана през септември.

Но хрониката посочва точно този ден. Тя разказва как в 21-вата година на баща си Навуходоносор решително побеждава египтяните при Каркемиш и покорява Хатиланд (Сирия-Палестина); след това, след като чува за смъртта на баща си на 8 Аб (приблизително 15 август), той побързва към Вавилон и се възкачва на трона на 1 Елул (приблизително 7 септември). По-късно в годината на възкачването си на престола и отново в първата година (която започва през пролетта на 604 г.) той се завръща на запад и получава данък от покорените царе.

Това обяснява как Даниил е могъл да бъде пленен в третата година на Йоаким, годината преди 1-ви месец на Навуходоносор (виж стр. 747).

Цар на Вавилон. Когато Навуходоносор дойде срещу Йерусалим през третата година от управлението на Йоаким, няколко седмици или най-много няколко месеца преди смъртта на баща си, той все още не беше цар. Но Даниил, записвайки тези събития, вероятно през първата година на Кир (ст. 21), около 70 години след описаните събития, нарича Навуходоносор „цар на Вавилон“. Когато Даниил пристигна във Вавилон като млад пленник, Навуходоносор вече беше цар. Оттогава нататък той видя Навуходоносор да царува 43 години. Следователно изглежда съвсем естествено Даниил да го нарече „цар“. Възможно е също, но едва ли вероятно, Даниил да е бил заловен през краткия интервал между смъртта на Набопаласар и завръщането на Навуходоносор във Вавилон.

2. Част от съдовете. Навуходоносор несъмнено е взел най-ценните и най-фини храмови съдове, за да ги използва в служба на своя бог Мардук. Естествено, той не е оставил повече от абсолютно необходимото за извършване на ежедневния ритуал в храма в Йерусалим. Имало е три случая, в които халдейците са отнесли свещени съдове във Вавилон: (1) по време на кампанията, описана в този пасаж, (2) когато Йерусалим е превзет в края на царуването на Йоахин през 597 г. пр.н.е. (4 Царе 24:13) и (3) в края на царуването на Седекия, когато през 586 г. пр.н.е. след дълга обсада Йерусалим е превзет и разрушен (4 Царе 25:8-15). Разграбването на съкровищата на Йерусалим от вавилонските сили е било изпълнение на пророчеството на Исаия, произнесено почти век по-рано (Исаия 39:6). За съдбата на ковчега вижте върху Йеремиа 37:10.

Земя Сенаар. По-ранни коментатори отъждествявали този термин с *mât Sumêri*, „земята на Шумер“ или южна Вавилония, но това тълкуване сега като цяло е отхвърлено. В повечето от старозаветните препратки Сенаар е просто термин за Вавилония. Произходът на думата „Сенаар“ все още е неясен (вижте върху Бит. 10:10). Въпреки това, в Бит. 14:1, 9 Сенаар изглежда е името на област в северна Месопотамия, наречена Санхар в клинописните текстове. Както в Бит. 11:2, Ис. 11:11 и Зах. 5:11, Сенаар, споменат в Даниил, определено е Вавилония.

Неговият бог. Главният бог на вавилонците бил Мардук, който още от времето на Първата династия, повече от хиляда години по-рано, бил наричан от народа Бел, „господар“.

Главният му храм, наречен Есагила, в чийто двор се е извисявала голямата храмова кула,

Етеменанки се е намирал в сърцето на Вавилон (вижте Допълнителна бележка към Глава 4; вижте също картата на стр. 796).

Съкровищница. Вавилонските клинописни документи често споменават съкровищата на Есагила, великия храм на Мардук. Не е известно коя от многото помощни сгради, принадлежащи към този храмов комплекс, може да е съхранявала тези съкровища. Въпреки това, в дворцовия комплекс е разкопана съкровищница със светски характер.

Археолозите са нарекли тази сграда Дворцов музей, защото са открили там много скулптури и надписи, събрани от завладените градове. Като в съвременен музей, са били изложени и предмети от различни части на империята. Въпреки че сградата е била отворена за обществеността, достъпът е бил забранен за „зли хора“, според съвременен надпис. Не е невъзможно много съкровища от Йерусалим, особено такива, идващи от царската хазна, да са били съхранявани в този Дворцов музей и да са били разглеждани от много посетители.

3. Асфеназ. Име, появяващо се в клинописните текстове от Нипур от 5 век

в малко по-различната форма Ашпазанда, но в арамейски текстове със заклинания, също от Нипур, под формата Аспеназ. Въпреки че значението все още е неясно, се смята, че името показва персийски произход. Възможно е този висш офицер да е бил персиец. Много чужденци са спечелили ранг и почести в служба на халдейците.

Господар на своите евнуси. Еврейската титла *rab-saris*, „главен евнух“, се появява и в арамейски текст, написан през 682 г. пр.н.е. Във вавилонски надписи откриваме като неин еквивалент титлата *rab sha rēshi*, буквално „началникът на този, който е на главата [на царя]“. Титлата се е прилагала към царския довереник.

Често се е обсъждало дали терминът „сари“ е бил използван само за обозначаване на офицери, които са били евнуси в буквалния, физически смисъл на думата, т.е. кастрирани, или дали „сари“ е бил използван по общ начин за всякакъв вид царски офицер. Не може да се даде ясен отговор на този въпрос. Асирийските изобразителни изображения на дворцовия живот обаче ясно показват, като показват разграничение в чертите на лицето, като например липсата или наличието на бради, че царят е бил заобиколен от офицери, които са били буквални евнуси, както и от такива, които не са били. Освен това те показват, че буквалните евнуси изглеждат да били мнозинство. Някои от най-великите мъже в асирийската история принадлежали към този клас, като например Даян-Ашшур, великият везир на Салманасар III, заедно с много военни командири и други висши офицери. Исаия пророкува, че някои от потомците на Езекия ще станат евнуси в двореца на вавилонския цар (Ис.

39:7). Някои коментатори твърдят, че Даниил и тримата му спътници са били включени в това пророчество.

Израел. След разрушението на Самария през 723/722 г. пр.н.е., когато десетте северни племена престанало да съществуват като отделна нация, царството Юда останало единствен представител на потомците на Яков или Израел. Следователно името Израел често се използва по време на изгнанието и в периода след изгнанието, за да се обозначат представителите на южното царство (виж Езекиил 14:1; 17:2; и др.; Ездра 3:1, 11; и др.).

Царско потомство. Когато Навуходоносор превзел Йерусалим през 605 г. пр.н.е., той взел заложенници от царския дом на Юдея, както и от първите семейства на тази нещастна страна. Стар обичай е било на завоевателите да отвличат княжески заложенници, за да гарантират

лоялност на победения враг. Подобна практика е описана в анализите на Тутмос III от Египет, който, след като побеждава съюз от сирийски и палестински владетели в битката при Мегидо през 15 век пр.н.е., позволява на победените царе да запазят тронове си, но отвежда в Египет по един принц от всеки от победените си врагове. В Египет те са били обучавани по египетския начин на живот и когато един от сателитните царе на Палестина или Сирия умира, един от синовете на починалия, образован в Египет и приятелски настроен към фараона, е поставян на вакантния трон.

Принцове. Евр. *partemim*, заемка от староперсийската *fratama*, „благородници“, основно означава „най-важен“. Партемим се среща другаде в Библията само в Естир (гл. 1:3; 6:9). Наличието на тази и други персийски заемки в Даниил може лесно да се обясни с разумното предположение, че първата глава на Даниил е написана през първата година от управлението на Кир, когато персийското влияние е станало силно (виж Дан. 1:21).

4. Деца. Евр. *yeladim*, тук обозначаваща дума, обхващаща много по-широк диапазон от възраст от английската дума „деца“. Тук тя обозначава „младеж“, „млади мъже“. Младите съветници, които са били отгледани с цар Ровоам, са наречени йеладим (1 Царе 12:8). Думата е преведена като „млади мъже“ (KJV), защото е очевидно, че те не са били деца в английския смисъл на думата. Същият термин се прилага за Вениамин на около 30-годишна възраст, малко преди да отиде в Египет и когато е бил баща на 10 сина (Бит. 44:20; вж. гл. 46:21). Следователно не е странно думата за „деца“ да се прилага за младежи, от които поне един, Даниил, е навършил 18 години (4Т 570). Струва си да се отбележи в тази връзка, че Ксенофонт, говорейки за по-късно време, казва, че никой млад мъж не е могъл да влезе на служба при персийските царе, преди да е навършил 17 години (*Cyropaedia* i. 2).

Без недостатък. Физическата здравина и красивата фигура са били считани за задължителни за офицерите с висок ранг сред древните ориенталци и се считат за силно желани качества в съвременния Изток.

Халдейци. Този термин (акадски, калду) обозначава членовете на арамейския племе, чието ранно заселване е било в Долна Месопотамия и което е поело управлението на Вавилония, когато Набопаласар основава Нововавилонската династия. Терминът се отнася и за клас учени във вавилонския двор, които са били най-изтъкнатите астрономи на своето време. Тези учени са били също толкова компетентни в други точни науки, като математика, въпреки че са включвали магия и астрология в дейността си. Коментаторите са разделени в тълкуването си на фразата „знанието и езикът на халдейците“. По-старото мнение, срещано сред църковните отци, вижда във фразата изучаване на арамейския език и литература, докато много съвременни коментатори са склонни да я тълкуват като означаващо комбинираните научни и езикови знания на халдейците. Всички известни научни писания от онова време са написани върху глинени плочки с клинопис на вавилонски език. Следователно трябва да се заключи, че „знанието и езикът на халдейците“ включват задълбочено обучение по класическия език и писменост на страната – тоест по вавилонския език и клинопис – в допълнение към разговорния арамейски. Тъй като владееето на клинописната писменост със стотиците ѝ знаци не е било лесно за придобиване, добро образование, естествена способност за лесно учене и дарбата за лесно усвояване на нов език биха били необходими.

да се считат за желани предпоставки за приемане в кралското училище за бъдещи придворни (виж РК 480).

5. Назначен. Като членове на кралското училище за придворни, младежите получавали дажби от царското домакинство. Обичаят е засвидетелстван в по-късния персийски период, за който време имаме повече съвременни записи, отколкото за нововавилонския период.

Осигуряване на ... месо. Евр. pathbag, заемка от староперсийската patibaga, „част“ или „деликатеси“. За употребата на такива заемки вижте стих 3. Pathbag се среща 6 пъти в Даниил (гл. 1:5, 8, 13, 15, 16; 11:26).

Три години. Тоест, чрез общо пресмятане (виж том II, стр. 136, 137), от годината на възкачване на Навуходоносор, когато Даниил е пленен (виж стих 1), до втората година от царуването на царя (виж стих 18).

6. Сред тях. Този израз показва, че и други млади мъже са били избрани за обучение в допълнение към четиримата, споменати поименно. Тези четирима несъмнено са споменати заради уникалността на техния опит. Тяхната непоколебима лоялност към Бога им е спечелила големи награди под формата на светска почит и духовни благословии (виж гл. 2:49; 3:30; 6:2; 10:11).

Даниил. Значение: „Бог е мой съдия“. В Стария завет името се появява първо като това на един от синовете на Давид (1 Лет. 3:1), а след това като името на свещеник през V век (Ездра 8:2; Неемия 10:6). Името обаче вече е било известно в Угарит (Рас Шамра) в средата на второто хилядолетие пр.н.е. като това на легендарен, праведен цар, когото някои учени погрешно идентифицират с Даниил, споменат от Езекиил (виж Езекиил).

14:14; 28:3). Че името Даниил е било много разпространено сред семитските народи, е видно от факта, че се среща сред вавилонците, южноарабските сабеи, както и сред набатейците – наследниците на едомитите – и сред палмирците в Северна Арабия.

Анания. Означава „Яхве е милостив“. Анания е било често срещано еврейско име, носено от поне 14 различни личности, споменати в Стария завет. Името се среща и в академската транслитерация, Хананияма, като това на евреин, живял в Нипур през 5 век. В друг клинописен документ от Нипур името е надраскано в глина с арамейски букви. Среща се и в по-късни еврейски надписи, както и в арамейски папируси от Елефантин.

Мисаил. Вероятно означава „кой принадлежи на Бога?“. Името е носено от няколко души. Библейски герои преди и след изгнанието (виж Изх. 6:22; Неем. 8:4).

Азария. Означава „Яхве помага“. Името се появява често в Библията. Извън Библията, то се среща гравирано върху дръжки на делви, разкопани в Палестина, и е намерено също и в клинописните източници под формата на Azria'u.

7. Дали имена. Новите имена, дадени на еврейските младежи, означавали осиновяването им във вавилонския двор, обичай, който има няколко паралела в библейската история. Йосиф получил египетско име, когато влязъл в дворцовия живот в Египет (Битие 41:45), а името на Адаса било променено на Естир (Естир 2:7), вероятно когато тя станала царица. Този обичай е засвидетелстван и сред вавилонците от древни източници. Асирийският цар Тиглатпаласар III приема името Пулу (библейски Пул), когато става цар на Вавилон (виж 1 Лет. 5:26; виж том II, стр. 156, 157), а Салманасар V изглежда е носил името Улулай на същата длъжност.

Валтасар. Еврейската и арамейската транслитерация, представляваща по-късното, масоретско произношение на вавилонски име. Въпреки че учените са предложили различни идентификации с вавилонски форми, нито една не е напълно задоволителна. С оглед на забележката на Навуходоносор, направена много години по-късно, че вавилонското име на Даниил е било дадено „според името на моя бог“ (гл. 4:8), изглежда очевидно, че първата сричка, „Бел“, се отнася до Бел, популярното име на главния бог на Вавилон, Мардук. Поради тази причина идентификацията с Balât-sharri-ušur, „защити живота на царя“, или Balâṭsu-ušur, „защити живота му“, трябва да бъде отхвърлена, въпреки че и двете тълкувания са намерили силна подкрепа сред асириолозите като най-близкия еквивалент на еврейската форма.

Предложението на Р. Д. Уилсън да се идентифицира Валтасар с Бел-ли-шар-ушур, „Бел, защити заложенника на царя“, едва ли може да бъде правилно, тъй като е много малко вероятно вавилонците да са дали такова име на пленник, както бихме могли да съдим от хилядите вавилонски имена, открити в клинописните документи. Най-добрата идентификация изглежда все още тази, дадена от Делич, а именно, че в това име се вижда съкращение от Бел-бала-су-ушур, „Бел, защити живота му [на царя]“.

Шадрах. Името е необяснимо на вавилонски. Някои учени предполагат, че името е изопачено от Мардук, докато други се опитват да го обяснят с помощта на шумерски думи. Йенсен предполага, че това е името на еламския бог Шутрук, но е трудно да се обясни защо вавилонците са дали еламско име.

Мисах. Все още не е дадено задоволително обяснение за произхода на това име. намерено. Подобно на Седрах (виж по-горе), Мисах не е вавилонски име.

Авденаго. Общоприето е, че това име означава „Евденаго“, „слуга на „[богът] Набу“, име, засвидетелствано от арамейски папирус, намерен в Египет.

8. Да не се осквернява. Имаше няколко причини, поради които един благочестив евреин би избягвал да яде за царската храна: (1) вавилонците, подобно на други езически народи, яли нечисти меса (виж CD 30); (2) животните не били правилно умъртвени според левитския закон (Лев. 17:14, 15); (3) част от изядените животни първо била принесена в жертва на езически богове (виж Деяния 15:29); (4) употребата на луксозна и нездравословна храна и напитки противоречила на строгите принципи на въздържание; (5) за Даниил и неговите приятели имало допълнително желание да избягват диетата с месо (виж EGW, Допълнителни материали върху Дан. 1:8). Еврейският младеж бил решен да не прави нищо, което би попречило на физическото, умственото и духовното му развитие.

9. В благоволенieto. Сравнете преживяванията на Йосиф (Бит. 39:4, 21), на Ездра (Ездра 7:28) и на Неемия (Неемия 2:8). Несъмнено нежността, учтивостта и верността, проявени от тези мъже, са им спечелили благоволенieto на техните началници (виж стр. 217; CD 31). В същото време те са отдавали успеха си на Божията благословия. Бог работи с онези, които Му сътрудничат. Вижте стр. 750.

10. Застрашаваш главата ми. Изречението гласи буквално: „Вие правите главата ми наказуема.“ с краля.“ Изразът не предполага смъртно наказание, но, както казва Джеймс А. Монтгомъри е показал, просто означава, че главният евнух ще бъде подведен под отговорност, ако тези, които са му били поверени, се влошат физически.

11. Мелзар. Евр. *meṣar*, което според наскоро открит вавилонски

клинописните записи, очевидно произлиза от академското *maṣṣaru*, което означава „пазител“ или „надзирател“. Наличието на „the“ в еврейския език е допълнителен индикатор, че не е било предвидено собствено име. Следователно името на по-нисшия служител, който е действал като непосредствен учител на еврейските чираци, не е известно. Въпреки че Асфеназ е бил приятелски настроен и е съчувствал на молбата на Даниил, той все пак се е поколебал да помогне на младия пленник. Затова Даниил отишъл при служителя, който бил непосредствен учител, и му поставил конкретна молба.

12. Десет дни. Това изглежда кратък период от време, за да се произведе каквото и да е осезаемо промяна във външния вид и физическата сила. Но навиците за строга умереност вече бяха осигурили на Даниил и неговите спътници фундаментално здрави конституции (виж РК 482), които отговаряха на ползите от правилната диета. Възстановяването им от трудностите на дългия поход от Юдея беше, без съмнение, по-изразено от това на други пленници, които все още не бяха формирали навици за въздържание. Сега, в случая с Даниил и тримата му спътници, божествената сила беше обединена с човешки усилия и резултатът беше наистина забележителен (вж. РР 214). Божията благословия съпътстваше благородното решение на младежите да не се оскверняват с царските лакомства. Те знаеха, че угаждането на стимулиращи храни и напитки ще им попречи да постигнат най-високо физическо и психическо развитие. Мелзар беше сигурен, че „въздържаната диета ще направи тези младежи бледи и болнави на вид...“, докато луксозната храна от царската трапеза ще ги направи румени и красиви и ще им придаде превъзходна физическа активност“ (CD 31) и той беше изненадан, когато резултатите бяха точно обратните.

Бог почете тези млади мъже заради непоколебимата им цел да правят това, което беше правилно. Божието одобрение им беше по-скъпо от благоволенieto на най-могъщия земен владетел, по-скъпо дори от самия живот (виж CD 31). Нито пък твърдата решимост се беше родила под натиска на непосредствените обстоятелства. От детството тези млади мъже бяха обучавани в строги навици на въздържание. Те знаеха за дегенеративните ефекти на стимулиращата диета и отдавна бяха решили да не отслабват физическите и умствените си сили, като се отдават на апетита. Краят на периода ги завари превъзхождащи по физически вид, физическа активност и умствена енергия.

Даниил не отказал царските ястия, за да бъде индивидуален. Мнозина биха могли да разсъждават, че при тези обстоятелства е имало правдоподобно извинение за отклонение от стриктното придържане към принципите и следователно Даниил е бил тесногърд, фанатичен и твърде придирчив. Даниил се стремял да живее в мир с всички и да сътрудничи във възможно най-голяма степен с висшестоящите си, стига такова сътрудничество да не изисква от него да жертва принципите си. Когато ставало въпрос за вярност към Йехова, той бил готов да жертва светска почит, богатство, положение, дори самия живот.

Вариво. Евр. *zero'im*, „храна, получена от растения“, като зърнени храни и зеленчуци.

Според еврейската традиция, горските плодове и фурмите също са били включени в термина. Тъй като фурмите са част от основната храна на Месопотамия, изглежда вероятно те да са били включени тук. Вижте стих 8.

17. Тези четири деца. Вижте стих 4.

Знание и умение. Наставленията, които Даниил и тримата му приятели получиха, бяха за тях и изпитание на вярата. Мъдростта на халдейците беше съюзена с идолопоклонство и езически практики, смесваше магьосничество с наука, а учене със суеверие. От

Тези неща изучаващите еврейски език се държали настрана. Не ни е казано как са избягвали конфликти, но въпреки развращаващото влияние, те са се придържали здраво към вярата на бащите си, както ясно показват по-късните изпитания на лоялност. Четиримата млади мъже са усвоили уменията и науките на халдейците, без да възприемат езическите елементи, смесени с тях.

Сред причините, поради които тези евреи са запазили вярата си неопетнена, може да се отбележи следното: (1) Тяхната твърда решимост да останат верни на Бога. Те имаха повече от желание или надежда за добро. Те искаха да вършат правилно и да избягват злото. Победата е възможна само чрез правилно упражняване на волята (виж SC 48). (2) Тяхната зависимост от Божията сила. Въпреки че ценяха човешките способности и признаваха необходимостта от човешки усилия, те знаеха, че тези неща сами по себе си няма да гарантират успех.

Те осъзнаваха, че в допълнение към това трябва да има смирена зависимост и пълно упование в Божията сила (виж CD 154). (3) Отказът им да притъпят духовната и моралната си природа чрез угаждане на апетита. Те осъзнаваха, че дори едно отклонение от принципа би отслабило чувството им за правилно и грешно, което от своя страна вероятно би довело до други погрешни действия и накрая до пълно отстъпничество (виж CD 155). (4) Постоянният им молитвен живот. Даниил и младите му спътници осъзнаваха, че молитвата е необходимост, особено заради атмосферата на зло, която постоянно ги обграждаше (виж SL 20).

Видения и сънища. Макар тримата приятели на Даниил, подобно на него, да са били надарени с изключителни умствени качества и да са му се доближавали по лоялност към своя Бог, той е бил избран за Божи специален пратеник. Някои съвременни учени, които отричат, че съществува истински дар на пророчество, изказват идеята, че този стих показва, че Даниил е имал специален дар за изучаване на халдейския начин на тълкуване на сънища и видения и че в училищните състезания по тази тема е превъзхождал съучениците си. Даниил не е принадлежал към този тип тълкуватели на сънища. Неговият пророчески дар не е бил резултат от успешно обучение в училището на царските врачки, магьосници и магьосници. Той е бил призван от Бог да извърши специална работа и е станал получател на някои от най-важните пророчества на всички времена (виж гл. 7–12).

18. В края на дните. Някои тълкуватели са смятали, че когато царят е изисквал неговите мъдреци да тълкуват съня му през втората му година (гл. 2:1), Даниил не е бил повикан на срещата, защото образованието му все още не е било завършено и че той и приятелите му са били осъдени да споделят съдбата на мъдреците, защото принадлежали към професията, въпреки че все още не са били пълноправни членове на нея. Това мнение не може да се счита за правилно. Младите чираци е трябвало да бъдат обучавани три години, за да „застанат пред царя“ (гл. 1:5); и „в края на дните“ е било уточнено, че са били доведени пред царя за изпит. След това „застанаха пред царя“ (вижте стих 19). Това твърдение показва, че тригодишният период на обучение е приключил, преди царят да ги изпита и да „установи“, че Даниил и тримата му приятели са по-добри от всички останали кандидати. Това едва ли е могло да се случи, след като един от тях, Даниил, вече е получил високи почести и е бил повишен в управлението на провинцията и надзор над всички мъдреци, а след като другите трима са получили висок пост (гл. 2:46–49).

Логическата последователност, както и редът на повествованието, изискват тригодишният курс на Даниил да завърши преди съня на Навуходоносор през втората му година.

Всичко това води до заключението, че това не е период от 36 месеца; че тези три години трябва да се броят включително; те представляват (1) годината на възкачването на Навуходоносор (вижте стих 2), в която еврейските пленници пристигат във Вавилон и влизат в своите

обучение; (2) първата година на Навуходоносор, която е календарната година, започваща на следващия Нова година след възкачването му на престола; и (3) втората година на Навуходоносор, в която Даниил завършва и застава „пред царя“, и годината, в която той тълкува съня (виж гл. 2:1; също РК 491).

Чрез прилагане на широко използвания древен метод за приобщаващо пресмятане, който е засвидетелстван в множество случаи като обичайния начин за броене на времето (виж том II, стр. 136, 137), няма нужда да се твърди, както правят съвременните коментатори, че гл. 1 хронологично противоречи на гл. 2, или да се прибягва до фантастичните или натрапчиви обяснения, които се срещат в много коментари. Например, Йероним заявява, че втората година от гл. 2:1 се отнася до втората година след завладяването на Египет; а еврейският учен Ибн Езра смята, че това е втората година след разрушаването на Йерусалим. По-късно някои предполагат, че Навуходоносор е царувал с баща си две години (виж том III, стр. 91).

19. Общувахе с тях. Когато в края на периода на обучение главният евнух представил своите възпитаници на царя, изпит, проведен лично от Навуходоносор, доказал, че четиримата млади евреи превъзхождат всички останали. „По физическа сила и красота, по умствена енергия и литературни постижения те стояха ненадминати“ (РК 485). Начинът на изпита не е посочен. От по-късно описание на способностите на Даниил, дадено от майката на Валтасар, която вероятно е била дъщеря на Навуходоносор, научаваме, че Даниил е бил познат на нея като човек, способен да „тълкува гатанки и да решава проблеми“ (гл. 5:12, RSV). Зададените въпроси може да са изисквали обяснение на гатанки, което винаги е било предпочитан спорт в дворцовия живот на ориенталските страни. Изпитът може също да е включвал решаване на математически и астрономически проблеми, в които вавилонците са били майстори, както показват техните документи, или демонстрация на способност за четене и писане на трудния клинопис.

Превъзходната мъдрост на Даниил и неговите млади спътници не е била резултат от случайност или съдба, или дори от чудо, както обикновено се разбира тази дума. Младите мъже се отдавали усърдно и съвестно на обучението си и Бог благословил начинанията им. Истинският успех във всяко начинание е гарантиран, когато божествените и човешките усилия се съчетаят. Само човешките усилия не са от полза; по същия начин божествената сила не прави човешкото сътрудничество ненужно (вж. РК 486, 487; вж. РР 214).

Сред всички тях. Това може да се отнася за другите израилтяни младежи (ст. 3), доведени във Вавилон заедно с Даниил и неговите приятели, но несъмнено и за младите благородни пленници от други земи, които са получили същото обучение като евреите.

Те застанаха пред царя. Сравнете ст. 5 с гл. 2:2. Тоест, те влязоха в царска служба. За подобна употреба на думите „стоят пред“ вижте Бит. 41:46; 1 Царе 16:21, 22; 2 Лет. 9:7; 10:6, 8; (вж. Числа 16:9; 27:21; Втор. 10:8; 2 Лет. 29:11).

20. Мъдрост и разбиране. Буквално „мъдрост на разбирането“. Заедно с Повечето други преводи на KJV следват древните версии, които имат „и“ между думите „мъдрост“ и „разбиране“. Някои коментатори обясняват еврейската конструкция като резултат от желанието на автора да изрази най-висшата форма на разбиране или наука или да предаде на читателите си мисълта, че се има предвид мъдрост, определена или регулирана от разбирането; следователно не е имало магическо знание или свръхестествена наука. Това би предполагало, че Даниил и неговите приятели са превъзхождали мъжете от своята професия по въпроси на точната наука, като астрономията и...

математика и по въпроси, свързани с лингвистика. Те бяха усвоили клинопис, вавилонския и арамейския език, както и арамейската квадратна писменост.

Магьосници. Евр. *charṭummim*, дума, срещаща се само в Петокнижието (Бит. 41:8, 24; Изх. 7:11, 22; 8:7, 18) и в Даниил (тук и в гл. 2:2). Заимствано е от египетската дума *cheri-dem*, в която *cheri* означава „водещ“ или „изключителен човек“, а *dem* – „да се спомене име в магията“. Следователно *cheri-dem* е „водещ на магията“ или „водещ магьосник“.

Според настоящите ни познания, тази дума не е била използвана във Вавилония и никъде не се среща в клинописните източници. Очевидно Даниил се е запознал с термина от четенето си на Петокнижието и не е било задължително да е бил запознат с египетските технически термини. Даниил е бил добре запознат с книгите на Мойсей и е бил запален изследовател на свещените писания на своя народ (виж гл. 9:2). Използването на тази еврейска заемка от египетския език е илюстрация на това как стилът и изборът на думи са били повлияни от речника на наличната тогава част от Библията.

астролози. евр. *'ashshaphim*, заемка от акадския *ashipu*, "прогонващ духове".

Гадаенето, магията, екзорсизмът и астрологията са били широко разпространени сред древните народи, но в някои страни, като Вавилония, те са били практикувани от мъжете на науката. Бъдещи събития са били предсказвани чрез търсене на знаци във вътрешностите на жертвените животни или в полета на птиците. Гадаенето се е практикувало особено чрез инспектиране на черния дроб на жертвените животни (хепатоскопия) и сравняването им с гравирани „модели“ на глинени черен дроб. Тези модели, подобно на съвременен наръчник по хиромантия, съдържащи подробни обяснения на всички разлики във формата и указания за тълкуване. Многобройни глинени модели на черен дроб са открити при разкопките на месопотамски обекти. Древните гадатели са имали много методи. Понякога са търсели съвет, като са изливали масло върху вода и са тълкували формата на разтичащото се масло (леканомантия) или като са разклащали стрели в колчана и са търсили посоката, в която пада първата (беломантия). Вижте Езекиил 21:21.

Гадателят също тълкувал сънища, изработвал заклинателни формули, чрез които уж могли да бъдат прогонени зли духове или болести, и искал съвет от предполагаемите духове на мъртвите (некромантия). Всеки ориенталски владетел имал много гадатели и магьосници на служба. Те били на разположение при всеки повод и следвали своя крал във военни кампании, ловни експедиции и държавни посещения. Търсели съвета им за различни решения, като например маршрута, който да се следва, или датата за атака срещу врага.

Животът на краля до голяма степен е бил регулиран и управляван от тези мъже.

Грешка е да се предполага, че вавилонските мъдреци са били само гадатели и магьосници. Макар и умели в тези изкуства, те са били и учени в истинския смисъл на думата. Както през Средновековието алхимията се е практикувала от хора с истинско научно образование, а астрологията често се е практикувала от иначе научно работещи астрономи, така и екзорсистите и гадателите от древността са се занимавали и със строго научни изследвания. Техните астрономически знания са достигнали изненадващо висока степен на развитие, въпреки че върхът на вавилонската астрономия е настъпил след персийското завоевание.

Астрономите са били способни да предсказват както лунни, така и слънчеви затъмнения чрез изчисления. Техните математически умения са били високо развити. Те са използвали формули, чието откритие погрешно, но обикновено се приписва на гръцки математици. Освен това, те са били добри архитекти, строители и приемливи лекари, които са открили чрез емпирични средства лек за много заболявания. Това сигурно е било в тези области на знанието и уменията.

че Даниил и тримата му приятели са надминали вавилонските магьосници, астролози и учени.

21. До първата година. Някои коментатори смятат, че има очевидно противоречие между този стих и твърдението от гл. 10:1, че Даниил е получил видение през третата година на Кир. Но текстът не означава непременно, че животът на Даниил не е продължил след първата година на Кир. Даниил може да е посочил тази дата поради някакво специално събитие, случило се през тази година. Някои предполагат, че събитието е указът от първата година на цар Кир, който бележи края на вавилонския плен (2 Лет. 36:22, 23; Ездра 1:1–4; 6:3). Този указ донесе изпълнението на важно пророчество, което Даниил внимателно беше изучил, а именно пророчеството на Еремия, че пленът ще продължи 70 години (Ер. 29:10; Дан. 9:2). Даниил е живял през целия период на изгнанието от първия плен, през 605 г. пр.н.е., до времето, когато Кир е издал указа, вероятно чак до лятото на 537 г. пр.н.е. (виж том III, стр. 96, 97).

Даниил може би е искал да информира читателите си, че макар да е бил отведен в първия плен, той е бил все още жив по времето, когато Пленението е приключило около 70 години по-късно. Също така, заключението, че гл. 1 и може би някои от другите глави не са били написани до първата година на Кир. Такава дата обяснява използването на заемки от персийския език. Даниил отново заема официална позиция под персийското управление малко след падането на Вавилон (Дан. 6:1, 2) и от контактите си с персийски служители несъмнено добавя към речника си някои от персийските думи, които използва в съставянето на книгата си.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–21 Изд. 54, 55; FE 77–81; PK 479–490

1, 2 PK 422

1–4PK 428

2 Изд. 54; PK 479

3, 4 PK 480

3–5SL 18

3–6MH 148; PP 592

4 FE 77; PK 484

4, 5 Te 271

5 CD 29; PK 481; 4T 570

6 бр. 480

7 PK 481

8 CD 28, 30, 154; CE 43; CG 166; CH 50, 65; CT 478, 496; Ed 54; FE 78, 86, 227; ML

75, 120, 147, 254; MM 276; SL 19; Te 35, 101, 151, 189, 237, 271; 4T 515, 570; 5T 448;

9T 157, 165

8–12CH 64; PK 483

9 PK 546

10 SL 21

12 CD 31; FE 79

12–20SL 22

15–17PK 484

15–20CH 65; FE 80

17 CD 31, 154; CH 50, 65; COL 357; CT 456; FE 87, 225, 247, 339, 358; MM 89

17–20FE 193

18–20CH 65

19 CD 32; Te 271

19, 20 Ed 55; ML 147; MYP 241; PK 485

20 CH 50; FE 247, 358, 374; MM 276; Te 191; 6T 220

ГЛАВА 2

1 Навуходоносор, забравяйки съня си, го изисква от халдейците с обещания и заплахи. 10 Те, признавайки неспособността си, са осъдени на смърт. 14 Даниил, получавайки известно облекчение, намира съня. 19 Той благославя Бога. 24 Който отлага указа, е донесен на царя. 31 Сънят. 36 Тълкуването. 46 Напредъкът на Даниил.

1. Втора година. Относно определянето на втората година от царуването на Навуходоносор и за обяснение как трите години на обучение на Даниил (гл. 1:5, 18) са били завършени преди края на втората година на царя вижте гл. 1:18.

Сънувани сънища. Вероятно множественото число е предназначено да опише поредицата от събития в съня. Единственото число се среща в стихове 3, 4, 5, 6 и т.н. Записите от древна Месопотамия разказват за много царски сънища. В един от тях Гудеа видял мъж с царска корона на главата, чийто ръст стигал от земята до небето. Древните гледали на сънищата със страхопочитание, третирали ги като откровения от своите божества и се стремели да открият истинското им тълкуване.

Господ в Своето провидение даде на Навуходоносор този сън. Бог имаше послание за царят на вавилонското царство. В дворците на Навуходоносор е имало представители, чрез които Бог е можел да предаде знание за Себе Си. Бог не гледа нито на хора, нито на народи. Неговата цел е да спаси колкото се може повече желаещи, независимо от племето или народа. Той е бил също толкова нетърпелив да спаси древните вавилонци, колкото и да спаси Израел.

Сънят е имал за цел да разкрие на Навуходоносор, че ходът на историята е предопределен от Всевишния и е подчинен на Неговата воля. На Навуходоносор му е показано отговорното му място във великия небесен план, за да може да има възможността да сътрудничи ефективно с божествената програма.

Уроците по история, дадени на Навуходоносор, са били предназначени да научат народи и хора до края на времето. Други скиптри, освен тези на Вавилон, са държали власт над човешките народи. На всеки древен народ Бог е отредил специално място в Своя велик план. Когато владетели и хора се провалиха в своята възможност, славата им беше положена в прахта. Народите днес трябва да се вслушат в уроците на миналата история. Над колебаещата се сцена на международната дипломация великият небесен Бог седи на трон „тихо, търпеливо изпълнявайки съветите на Своята воля“ (PK 500). В крайна сметка стабилността и трайността ще дойдат, когато самият Бог, в края на времето, установи Своето царство, което никога няма да бъде разрушено. (ст. 44). Вижте на гл. 4:17.

Бог се обърнал към цар Навуходоносор чрез сън, защото очевидно това било най-ефективното средство, чрез което да впечатли ума му с важността на предаденото по този начин послание, да спечели доверието му и да осигури сътрудничеството му. Подобно на всички древни народи, Навуходоносор вярвал в сънищата като едно от средствата, чрез които боговете разкриват волята си на хората. Божествената мъдрост винаги среща хората там, където са. Съобщавайки знание за Своята воля на хората днес, Бог може да използва средства, които са по-малко зрелищни, но също толкова със сигурност предопределени за постигането на Неговите благотворни цели. Той винаги адаптира начините Си на работа с хората към способностите на всеки индивид и към средата на епохата, в която всеки живее. Вижте по-нататък гл. 4:10.

Беше обезпокоен. Или „беше обезпокоен“. Така преведеният еврейски глагол се среща и в Бит. 41:8 и Пс. 77:4. Сънят силно впечатли цар Навуходоносор.

2. Магьосници. Евр. *charṭummim*, египетска заемка (виж на гл. 1:20).

Астролози. Евр. „ашшафим“, акадска заемка (виж на гл. 1:20).

Магьосници. Евр. *mekashafim*, от корен , означаващ „да използвам магии“. Вавилонците ги наричали със сродната дума *кашшапу*. Мекашефимите твърждали, че могат да правят магически заклинания (вижте Изх. 7:11). Моисеевият закон постановявал смъртно наказание за онези, които практикували тази черна магия (Лев. 20:27; вж. 1 Царе 28:9).

Халдейци. Евр. *кашдим* (виж на гл. 1:4).

3. Да разпознае съня. Въпреки че царят бил дълбоко впечатлен от съня, когато се събудил, той установил, че е невъзможно да си спомни подробностите (виж РК 491). Някои предполагат, че Навуходоносор не е забравил съня си и че е подлагал на изпитание предполагаемите умения на уж мъдреците. Но царят изглежда твърде загрижен да разбере съня и неговото тълкуване, за да използва случая, за да изпита своите евентуални тълкуватели.

4. Сирийски. Евр. 'арамит, „арамейски“. Царското семейство и управляващата класа на империята са били говорещи арамейски халдейци, произхождащи от Южна Месопотамия. Затова не е изненадващо, че придворните на царя са му говорили на арамейски, а не на вавилонски, езикът на местното население на Вавилон. Арамеите са били важен клон на семитските народи и езикът им е включвал много диалекти.

От този стих до края на глава 7 записът е на арамейски, а не на иврит, както е останалата част от книгата. За възможните причини за това вижте стр. 749.

Царю, да живееш вечно. Вавилонската формула, открита в съвременни надписи, гласи горе-долу така: „Нека Наву и Мардук дадат дълги дни и вечни години на царя, господаря ми.“ Сравни 1 Царе 10:24; 3 Царе 1:31; Неемия 2:3; Дан. 3:9; 5:10; 6:21.

5. Нещото си отиде от мен. Някои учени превеждат този израз така, че да му придадат значението „нещото е сигурно с мен“ или „словото е разгласено от мен“. RSV гласи „словото от мен е сигурно“. Тези алтернативни преводи се основават на предположението, че арамейската дума „*azda*“ е прилагателно, а не глагол, както са я смятали преводачите на KJV. Преводът на KJV се подкрепя от LXX и от Раши, който превежда „*azda*“ като „отиде си“. Каквото и значение да се възприеме, няма съмнение, че Навуходоносор не е могъл да си спомни подробностите от съня (виж на стих 3). Сънят е бил нарочно взет от царя, за да не му дадат погрешно тълкуване (виж FE 412).

Нарязани на парчета. Буквално „разчленени“. Те трябвало да бъдат нарязани на парчета (виж 2 Мак. 1:16; Йосиф Флавий Древности xv. 8. 4). Такава жестокост, каквато е изобразена тук, е била често срещана в древния свят. Асирийците и вавилонците са били известни със суровостта и варварството си в отношението си към нарушителите. Ашурбанипал съобщава, че той е нарязал на парчета бунтовнически владетели.

Бунище. Арамейско невали, което поради сходство с акадски корен, някои тълкуват като „руини“. Други запазват определението „бунище“ или „купчина боклук“ и тълкуват изречението като означаващо, че къщите ще бъдат превърнати в „обществени тоалетни“.

(вижте 4 Царе 10:27). LXX не подкрепя нито едно от тълкуванията, но гласи: „къщите ви ще бъдат разграбени“.

8. Спечелете време. Буквално „купете време“. Мъдреците отлагаха и техните Многократното искане събудило подозрението на царя, че се опитват да спечелят и да се облагодетелстват чрез забавяне. Съмнително е дали в този момент той вече сериозно е поставял под въпрос способността им да му дадат исканата информация. Цялата структура на неговата вяра е била изградена около убеждението, че боговете общуват с хората чрез различните канали, представлявани от тези мъже. Тяхното колебание да се съобразят незабавно с молбата му може би първоначално е събудило подозрението му, че са се заговорили, за да се възползват от него. Ако сънят съдържа съобщение относно действие, което да се предприеме в благоприятен момент, забавянето би довело до трагична загуба. Някои съобщения чрез гадания изисквали действието да се предприеме в точно определен момент, като например определена конюнкция на планетите. Изразите „спечелване на време“ и „докато времето се промени“ (ст. 9) може да се отнасят до такъв предполагаем благоприятен момент.

9. Един декрет за вас. Буквално „вашият закон е един“. Думата за „декрет“ може също да се преведе като „присъда“ или „наказание“.

Времето ще се промени. Или докато царят забрави цялата случка, или докато успеят да измислят някакъв отговор. „Време“ тук може да се отнася и до благоприятния момент за осъществяване на предполагаемото съобщение на бог (вижте стих 8).

10. Не човек. Халдейците били принудени да признаят неспособността си да разкрият съня. Те казали на царя, че той иска нещо, което е отвъд човешките сили да разкрие, и че никой цар никога не е отправил толкова неразумна молба към някой от поданиците си.

Цар, господар, нито владетел. Буквално „цар, велик и могъщ“. „Велик цар“ (виж 4 Царе 18:28) е стара вавилонска титла. Израз като „Велик цар. Могъщ цар, цар на Асирия [или на Вавилон]“ е често срещан в надписите.

11. Рядко. По-добре, „трудно“.

Богове. Някои виждат тук намек за два класа богове. Те предполагат, че тези мъдречи твърдели, че общуват с определени богове, такива подчинени божества, които би трябвало да поддържат контакт с хората, но че висшите богове са недостъпни. Във всеки случай халдейците разкривали ограниченията на своето изкуство.

Други предполагат, че множественото число „елахин“, „богове“, дори както еврейското множествено число „елохим“ (виж Том I, стр. 170, 171), може да се използва за едно-единствено божество и че, както и други политеисти, халдейците разпознават някакво върховно божество. Във всеки случай мъдреците откровено признават, че разпознават висш интелект, някакъв майсторски ум или умове, които притежават знания отвъд притежаваните от човешките същества. Това признание за провал предостави забележителна възможност на Даниил да разкрие нещо от силата на Бога, на когото е служил и на когото е се покланял.

12. Заповядано е да се унищожи. Строгостта на присъдата не е била в противоречие с обичаите на времето. Това обаче е била смела стъпка от страна на краля, защото мъжете, чиято смърт той е заповядал, са били образовани класи от обществото.

Вавилон. Вероятно само градът, а не цялото царство Вавилония.

13. Те търсеха Даниил. Даниил и приятелите му нямаше да бъдат „търсени“, ако вече не бяха станали членове на професията на „мъдреците“. Следователно мнението, че те все още са били в обучение, изглежда неоснователно (вижте гл. 1:18). Фактът, че те са завършили едва наскоро, е достатъчен, за да обясни защо не са били призовани да тълкуват

сън. Монархът би призовал само най-високопоставените водачи, представители на всички познания в своя занаят. Нито царят, нито водещите мъдrecи биха се сетили да потърсят Даниил и тримата му приятели, така както най-добрите специалисти в страната, объркани от царска болест, не биха се консултирали с начинаещи лекари, току-що завършили медицинско училище. Нито е необходимо да се предполага, че обучението на Даниил е включвало курсове по екзорсизъм и гадаене, както предполагат съвременните критици (вижте гл. 1:20).

14. Мъдрост. Арамейско *ṭe'et*, което може да се преведе и като „вкус“ или „дискретност“.

Даниел прояви голям такт, като се обърна към началника си.

15. Прибързан. В LXX има думата „пикрос“, която означава „горчив“ или „суров“. Някои учени също приписват това значение на арамейския, докато други настояват, че оригиналът има основната идея за неотложност.

16. Дай му време. Едно от нещата, които вбесиха царя, беше, че мъдrecите се опитваха да отложат отговора си (вижте на стих 8). Очевидно царят все още беше обезпокоен от съня и може би се радваше на новата перспектива да намери решение на мистерията, която тормозеше духа му. Тъй като Даниил не беше консултиран преди това, царят може би е сметнал за справедливо да му даде възможност. При предишния си контакт с този млад юдейски пленник, Навуходоносор очевидно беше благоприятно впечатлен от искреността и способностите на Даниил. Предишната вярност на Даниил в по-малките неща сега отвори вратата към по-големи неща.

Тълкуване. Молбата на Даниил се различаваше от тази на халдейците. Мъдrecите поискали царят да им разкаже съня. Даниил просто поискал време и уверил царя, че тълкуването ще бъде предоставено.

18. Желание за милост. Даниил и неговите спътници можели да се обърнат към Бога със силна вяра. и безпрекословна увереност, защото според най-доброто от знанията и способностите си, те живееха според Неговата разкрита воля (виж 1 Йоан 3:22). Те имаха съзнанието, че са на мястото, където Бог искаше да бъдат, и вършеха делото, което Небето е замислило. Ако в по-ранния си опит бяха направили компромис с принципите си и се бяха поддали на изкушенията, които постоянно ги заобикаляха в царския двор, те не биха могли да очакват такава забележителна божествена намеса в тази криза. Сравнете техния опит с този на пророка на Юда, който загуби божествената защита чрез безразсъдното си непослушание (1 Царе 13:11–32; вижте върху 1 Царе 13:24).

19. Нощно виждане. Арамейско „*chezu*“, подобно на еврейското „*chazon*“ (виж 1 Царе 3:1).

Даниил благослови. След като получи божественото откровение, първата мисъл на Даниил беше да отдаде дължимата похвала на Разкриващия тайни, достоен пример за това какво трябва да правят всички, които получават забележителни благословии от Господа.

Относно значението на израза „благословен е Богът“ вижте Пс. 63:4.

20. Име на Бог. Изразът често се използва за обозначаване на съществуването, силата и съществена дейност на Бог. „Име“ често се използва в Библията като синоним на „характер“.

Мъдрост. Тези, на които им липсва мъдрост, могат да я получат от истинския ѝ източник в отговор на молитвата на вярата (Яков 1:5). Хваленото твърдение на вавилонците, че техните божества притежават мъдрост и прозрение, се оказа невярно. Езическите божества непрекъснато разочароват своите последователи.

21. И той. Местоимението е емфатично в арамейския език. Ефектът може да се види в Английски с превода „Той е, който се променя“ и т.н.

Времена и сезони. Двете думи са почти синоними. Втората може да се отнася до по-конкретен момент от време; първата сякаш подчертава повече идеята за период от време.

Премахва царете. Тук е изобразена истинската философия на човешката история. Царете и владетелите в крайна сметка са под ръководството и контрола на всемогъщ Владетел (виж Ед. 173; виж върху стих 1 и върху гл. 4:17).

За мъдрите. Господ се радва да дарява мъдрост на онези, които я използват мъдро. Той направи това за Даниил и ще го направи днес за всеки, който Му се уповава напълно.

22. Той разкрива. Бог се разкрива в природата (Пс. 19), в личен опит, чрез пророческия дар и други дарове на Духа (1 Кор. 12) и чрез писаното Си Слово.

Дълбоко. Неща отвъд човешкото разбиране, докато не бъдат разкрити.

Тъмнина. Това, което човекът не може да види, не е скрито от Божиите очи (виж Пс. 139:12; 1 Йоан 1:5).

23. Благодаря ти. Местоимението е емфатично в арамейския език. Словоредът в оригиналът е следният: „На Тебе, Боже на моите бащи, благодаря.“

Каквото желяхме. Въпреки че сънят беше разкрит на Даниил, той не го приема цялата заслуга е на него, но включва и неговите сподвижници, които са се молили с него.

24. Не погубвай мъдреците. Първата грижа на Даниил беше да се застъпи за вавилонските мъдреци, за да бъде отменена смъртната присъда върху тях. Те не бяха направили нищо, за да заслужат помилването си, но бяха спасени благодарение на присъствието на праведен човек сред тях. Често е било така. Праведните са „солта на земята“. Те имат свойството да ги пазят. Благодарение на присъствието на Павел на кораба, моряците и всички на борда бяха спасени (Деяния 27:24). Нечестивите не знаят колко много дължат на праведните. И все пак колко често нечестивите осмиват и преследват точно онези, на които би трябвало да благодарят за запазването на живота си.

25. Набързо. Вероятно поради голямата си радост, че тайната е била разкрита. Той сега можеше да му бъде спестена кървавата задача да езекутира всички мъдреци, задача, за която очевидно нямаше сърце.

Открих. Ариох изглежда си приписва незаслужена заслуга, защото твърдението му сякаш предполага, че чрез усиления усилия от своя страна е открил някой, който може да разтълкува съня. Възможно е обаче Ариох да не е знаел за разговора на Даниил с царя (ст. 16). В този случай неговото твърдение би било естественият начин да се обяви откритието.

26. Валтасар. За значението на това име и причината, поради която е дадено на Даниил (виж гл. 1:7). В присъствието на Навуходоносор Даниил естествено приема вавилонското си име.

27. Мъдреците не могат. Даниил нямаше желание да се възвеличава над мъдреците. Той по-скоро имаше за цел да внуши на царя безсмислието да се доверява на мъдреците си за съвет и помощ. Надяваше се да насочи погледа на царя към великия Бог на небето, Бога, на когото се покланяше Даниил, Бога на евреите, чийто народ беше завладян от царя.

Астролозите, магьосниците. Вижте гл. 1:20.

Врачи. Арамейско „газерин“, от корен, означаващ „да режа“, „да определям“. Следователно общоприетото значение е „решаващите“ или „определителите [на съдбата]“.

чрез положението на звездите, чрез различни техники на изчисление и гадаене, тези гадатели смятали, че могат да определят бъдещето (виж гл. 1:20).

28. Последните дни. Вижте Исаия 2:2. Посланието на съня беше за наставление на Навуходоносор, както и на владетелите и народа до края на времето (вижте стих 1). Структурата на пророчеството ни отвежда от времето на Навуходоносор (вижте стих 29) до края на света и второто пришествие на Христос (вижте стихове 44, 45). Навуходоносор очакваше с тревожни предчувствия бъдещето (вижте SL 34). Бог му разкри бъдещето, не за да задоволи любопитството му, а за да събуди в ума му чувство за лична отговорност към небесната програма.

29. Оттук нататък. В този сън са изобразени бъдещи развития, започващи с времето на Даниил и Навуходоносор и простиращо се до края на света.

30. Заради тях. „Тях“ е допълнителна дума. Изречението гласи буквално „но заради това, за да могат да явят на царя тълкуванието“. „Те“ изглежда се използва безлично. LXX вероятно дава най-простото значение на пасажа: „Освен това, тази тайна не ми е открита поради мъдрост, която е в мен повече от всички живи, а за да се явя на царя тълкуванието, за да узнаеш мислите на сърцето си.“

31. Образ. Арамейско *ṣelem*, „статуя“, съответстващо на еврейското *šelem*, което може да се преведе и като „статуя“. Във всеки случай с изключение на един (Пс. 39:6, където е преведено като „празно зрелище“) KJV превежда *šelem*, „образ“, въпреки че статуя би бил подходящ превод в редица случаи, като например 4 Царе 11:18; 2 Лет. 23:17; Амос 5:26.

Чийто блясък беше отличен. Или, както в LXX, „чийто външен вид беше необикновен“.

Ужасен. Или „страшен“. Думата се среща отново в Дан. 7:7, 19.

32. Чисто злато. Тоест, „чисто злато“.

Месинг. По-скоро „бронз“ или „мед“ (вижте върху 2 Царе 8:8; 3 Царе 7:47).

33. Крака. Така преведената дума изглежда тук се отнася до долната част на краката. Думата, преведена като „бедрa“ (ст. 32), се отнася до горната част на ханша. Точно къде по крака се е случил преходът от месинг към желязо, не е ясно от тези думи.

Глина. Арамейски хасаф. От изследване на сродните езици хасаф изглежда обозначава глинен съд или черепка, а не самата глина, от която са направени тези предмети. Думата за „глина“, арамейската *ṭin*, се среща в стихове 41, 43 във връзка с *ḥasaph* и там е преведена като „тиня“. Следователно изглежда по-добре в стих 33 да се преведе *ḥasaph* като „оформена глина“ или „глинен съд“, а не просто „глина“.

34. Изрязан. Или „изкаран“, или „изчупен“.

Без ръце. Тоест, без човешка помощ.

35. Плява. За описание на вършитбата, както се е извършвала в древните ориенталски земи, вижте Рут 3:2; Матей 3:12. Доколкото Вдъхновението не е придало особено значение на „плявата“ и „вятъра“, който я отвява (вижте Матей 13:3), най-добре е да ги разглеждаме просто като детайли, добавени, за да завършат картината. За описание на гумното като често срещана илюстрация вижте Пс. 1:4; (вж. Матей 13:3; вижте Том III, стр. 1111).

36. Ще кажем. Множественото число може да показва, че Даниил е причислил своите другари към себе си. Те се бяха присъединили към него в усърдна молитва тълкуването да бъде разкрито и Даниил може би е искал да признае тяхната роля в случая (ст. 17, 18).

37. Цар на царете. Същата титла се среща и в надписа на персийския цар Ариарамнес, съвременник на Навуходоносор.

Бог небесен е дал. В надписите си Навуходоносор приписва царския си успех на бога си Мардук, но Даниил, по любезен начин, поправя това погрешно схващане. Той потвърждава, че небесният Бог му е дал такава сила.

Царство. Територията, управлявана от Навуходоносор, е имала дълга и пъстра история и е била под различното ръководство на различни народи и кралства. Според Битие, град Вавилон е бил част от царството, основано от Нимрод, правнук на Ной (Бит. 10:8–10). В долините на Тигър и Ефрат в много ранен период са съществували редица градове-държави. По-късно някои държави са групирани в няколко шумерски царства. След първия период на шумерското господство се появява царството Акад с неговите велики семитски царе Саргон и Нарам-Син. Тези семити обаче отново са заменени от различни народи, като гутите, еламитите и шумерите. Те от своя страна трябва да отстъпят място на семитите, които основават Старовавилонската империя, която процъфтява по времето на по-късните патриарси. Тази Амореиска империя, от която Хамурапи е най-важният цар, обхваща цяла Месопотамия и се разширява в Сирия, подобно на Акадската империя на Саргон. По-късно Месопотамия е завладяна от хуритите и каситите, а Вавилония става по-маловажна от могъщите хетейска и египетска империи. След това в северна Месопотамия възниква друга световна сила - Асирийската империя, която отново обединява Месопотамия и Западна Азия със Средиземноморието. След период на асирийско господство Вавилон отново става независим под халдейското управление и отново поема ръководството на света. Набопаласар (626–605 г. пр.н.е.) е основател на така наречената Халдейска или Нововавилонска империя, която преживява своя златен век по времето на цар Навуходоносор (605–562 г. пр.н.е.) и просъществува до падането на Вавилон под властта на мидийците и персите през 539 г. (виж том II, стр. 92–94; том III, стр. 45–50).

38. Полските зверове. Виж Йер. 27:6; Йер. 28:14 (вж. Бит. 1:26). Подходящо представяне на владичеството на Вавилон по времето на Навуходоносор. Начинът, по който древните царе са включвали животинския свят в сферата си на господство, е илюстриран от изказването на Салманасар III: „Нинурта и Палил, които обичат моето свещеничество, ми дадоха всички полски зверове.“

Следният пасаж от така наречения надпис на Източноиндийската къща е типичен за археологически доказателства, които потвърждават описанието на Даниил за завоеванията на

Навуходоносор: „В неговата [на Мардук] възвишена служба прекосих далечни страни, отдалечени планини от Горно море [Средиземно море] до Долно море [Персийски залив], стръмни пътеки, блокирани пътища, където крачката е затруднена, [където] не е възможна опора, [също] непознати маршрути, [и] пустинни пътеки. Покорих непокорните; плених враговете, установих справедливост в земята; възвисих народа; лошите и злите отдалечих от народа.“

Ти си тази глава. Навуходоносор беше олицетворението на Нововавилонската империя. Военните завоевания и архитектурното великолепие на Вавилон до голяма степен се дължат на неговите умения.

Злато. Изобилие от злато е било използвано за разкрасяване на Вавилон. Херодот описва с пищни думи как златото е блестело в свещените храмове на града. Образът на бога, тронът, на който е седял, масата и олтарът са били направени от злато (Херодот I.

181, 183; iii. 1–7). Пророк Йеремиа сравнява Вавилон със златна чаша (Йеремиа 51:7).

Плиний описва одеждите на жреците като преплетени със злато.

Навуходоносор е бил изтъкнат сред царете от древността. Той е оставил на своите наследници велико и процъфтяващо царство, както може да се разбере от следния надпис:

„[От] Горното

море [до] Долното море (един ред е унищожен) ... което Мардук, моят господар, ми е поверил, аз направих ... град Вавилон най-напреднал между всички страни и всяко човешко жилище; [направих или издигнах] името му [най-достойно за] похвала между свещените градове. ...”

Светилищата на моите господари Небо и Мардук (като) мъдър (владетел) ... винаги. ...

„По онова време Ливан (Ла-аб-на-а-ну), Кедровата планина, разкошната гора на Мардук, чийто аромат е сладък, високите кедрови, чиито [негови] плод, друг бог [не е пожелал, които] никой друг цар не е отсякъл ... моят набу Мардук [беше пожелал] като подходящо украшение за двореца на владетеля.”

на небето и земята, (този Ливан), над който чужд враг властваше и ограбваше (го) богатствата му –

Хората му бяха разпръснати, бяха избягали в далечен (регион). (Уповавайки се) на силата на моите господари Небо и Мардук, аз организирах [армията си] за [поход] към Ливан. Направих тази страна щастлива, като изкорених враговете ѝ навсякъде (букв.: долу и горе). Всичките ѝ разпръснати жители върнах обратно в селищата им (букв.: събрах и преустанових). Това, което никой предишен цар не беше направил (постигнах): Просях стръмни планини, разцепих скали, отворих проходи и (по този начин) построих прав път за (транспортирането на) кедрите. Накарах Арахту да плава (надолу) и да носи на Мардук, моя цар, могъщи кедрови, високи и здрави, със съпоценна красота и отлично тъмно качество, изобилния добив на Ливан, като (ако са) тръстикови стъбла (носени от) реката. Във Вавилон [съхраних] черничева дървесина. Накарах жителите на Ливан да живеят в безопасност заедно и никой не позволяваше да ги безпокои. За да не може никой да им навреди, издигнах там стела, която ме показваше като вечен цар.

(„Древни близоизточни текстове“, стр. 307).

39. Друго по-нисше царство. Както среброто е по-нисше от златото, Мидо-Персийската империя беше по-нисша от Нововавилонската империя.

Някои коментатори обясняват термина „нисш“ като „по-долу в изображението“ или „отдолу“. Изразът правилно означава „надолу“, „към земята“, но в този стих Даниил говори не за относителното положение на металите, а за народите. Като сравняваме двете царства, откриваме, че макар последното да е обхващало по-голяма територия, то със сигурност е било по-лошо по лукс и великолепие. Мидийските и персийските завоеватели са възприели културата на сложната вавилонска цивилизация, защото тяхната собствена е била далеч по-слабо развита.

Това второ царство от пророчеството на Даниил понякога се нарича Мидо-Персийска империя, защото е започнало като комбинация от Мидия и Персия. То е включвало по-старата Мидийска империя и по-новите придобивки на персийския завоевател Кир. Второто царство не може да бъде само Мидийската империя, както твърдят някои, с Персия като трета. Мидийската империя е била съвременна на Нововавилонската, а не неин наследник. Мидия падна под властта на персиенеца Кир преди Вавилон. Фактът, че след смъртта на Валтасар, мидиецът Дарий „беше направен цар над царството на халдейците“ (гл. 9:1), не означава, че е имало отделна Мидийска империя след Вавилонската и преди персите да завземат властта (виж том III, стр. 48–56, 94–96). Мидиецът Дарий управлявал във Вавилон с разрешението на истинския завоевател, Кир (виж допълнителна бележка, глава 6), както очевидно е знаел Даниил. Книгата на Даниил многократно споменава народа, който завладял Вавилон и който Дарий представлявал, като този на „мидийците и персите“ (виж гл. 5:28; 6:8, 28) и изобразява тази двойна империя другаде като един звяр (виж гл. 8:3, 4).

Произходът на мидийците и персите не е ясен, но се смята, че около 2000 г. пр.н.е. редица арийски племена, водени от мадаите (мидийците), започват да мигрират от това, което е

сегашна южна Русия в това, което по-късно става северна Персия, където се появяват за първи път в историята през 9 век (виж върху >Бит. 10:2; виж том III, стр. 50, 51). Сред тези арийци са били и персите, които се заселили в планините Загрос, граничещи с Елам, в края на 9 век пр.н.е. Вероятно до 675 г. техният владетел се утвърждава като цар на град Аншан. Там той и неговите потомци управляват в сравнителна неизвестност. В началото на 6 век те са васали на мидийския цар, управлявайки относително незначителна гранична държава в голямата Мидийска империя, която се е простирала от източна Мала Азия около северната и източната част на Вавилонската империя (виж Съперничещите си империи по времето на Йеремиа; виж том III, стр. 50, 51).

През 553 или 550 г. пр.н.е. Кир, който става цар на Персия като васал на Мидийската империя, побеждава Астиаг от Мидия. Така преди това подчинените персийци стават доминираща сила в това, което е било Мидийската империя. Тъй като персите са управляващата сила от времето на Кир нататък, сега тя обикновено се нарича Персийска империя. Но по-старият престиж на Мидия е отразен във фразата „мидяни и перси“, прилагана към завоевателите на Вавилон по времето на Даниил и дори по-късно (Естир 1:19; и др.). Почетната позиция на Дарий Мидянин след завладяването на Вавилон показва уважението на Кир към мидяните, дори след като самият той е упражнявал действителната власт (виж том III, стр. 51–53, 95, 96).

Години преди това, под пророческо ръководство, пророк Исая описал делото на Кир (Ис. 45:1). Този завоевател на Мидия скоро побеждава съседните племена и управлява от Арарат на север до югоизточна Вавилония и Персийския залив на юг. За да завърши империята си, той побеждава богатия Крез от Лидия през 547 г. пр.н.е. и превзема Вавилон чрез стратегия през 539 г. пр.н.е. (виж том III, стр. 51–55). Кир осъзнава, че Господ му е дал всички тези царства (2 Лет. 36:23; Ездра 1:2). За паралелни пророчества относно тази империя вижте гл. 7:5; 8:3–7; 11:2.

Трето царство. Наследникът на Мидо-Персийската империя е „Гръцката“ (повече точно Македонска или Елинистическа) империя на Александър и неговите наследници (виж гл. 8:20, 21).

Еврейската дума за Гърция е Яван (Яван), което е името на един от синовете на Яфет. Яван е споменат в родословието веднага след Мадай, прародителят на мидийците (виж Бит. 10:2). Приблизително по времето, когато израилтяните се заселвали в Ханаан, индоевропейските племена, по-късно наречени гърци, мигрирали на последователни вълни в Егейския регион (континентална Гърция, островите и западните брегове на Мала Азия), завладявайки или прогонвайки по-ранните средиземноморски жители. Тези премествания били свързани с движението на народите от морето (включително филистимците) към източното средиземноморско крайбрежие (виж Том II, стр. 27, 33, 34). Йонийски гърци са били открити в Египет по времето на Псамтик I (663–610 г. пр.н.е.) и във Вавилония по време на управлението на Навуходоносор (605–562 г. пр.н.е.), както е засвидетелствано от писмени източници.

Гърция е била разделена на малки градове-държави с общ език, но с малко съгласувани отношения. Когато мислим за Древна Гърция, ние се сещаме главно за златния век на гръцката цивилизация, под ръководството на Атилен, през 5 век пр.н.е. Този разцвет на гръцката култура последва периода на най-големите обединени усилия на разделените градове-държави – успешната защита на Гърция срещу Персия около времето на царица Естир. За персийските войни вижте гл. 11:2; вижте също том III, стр. 59–62.

„Греция“ от гл. 8:21 не се отнася до разделените градове-държави на класическа Гърция, а по-скоро до по-късното Македонско царство, което завладява Персия. Македонците,

сродна нация северно от самата Гърция, завладяла гръцките градове и ги включила за първи път в силна, обединена държава. Александър Велики, наследявайки новоразширеното Гръко-Македонско царство на баща си, се заел да разшири македонското владичество и гръцката култура на изток и завладял Персийската империя. Пророчеството представя гръцкото царство като следващо Персия, защото Гърция никога не се обединила в царство до образуването на Македонската империя, която заменила Персия като водеща световна сила по това време (за паралелни пророчества вижте гл. 7:6; 8:5–8, 21, 22; 11:2–4).

Последният управляващ цар на Персийската империя е Дарий III (Кодоман), който е победен от Александър в битките при Граник (334 г. пр.н.е.), Иса (333 г. пр.н.е.) и Арбела, или Гавгамела (331 г. пр.н.е.). За коментари относно периода на Александър и елинистическите монархии вижте гл. 7:6; вижте също историческата статия за междузаветния период в том. В.

Месинг. Тоест, бронз (вижте 2 Царе 8:8). Гръцките войници били известни с месинговите си доспехи. Каските, щитовете и бойните им брადви били направени от месинг. Херодот ни казва, че Псамик I от Египет видял в нахлуването на гръцки пирати изпълнението на оракул, който предсказал „бронзови мъже, идващи от морето“ (Херодот I. 152, 154).

Власт над цялата земя. Историята е доказала, че управлението на Александър се е простирало над Македония, Гърция и Персийската империя, включително Египет, и се е простирало на изток до Индия. Това е била най-обширната империя на древния свят дотогава. Нейното владичество е било „над цялата земя“ в смисъл, че никоя сила на земята не е била равна на нея, не че е обхващала целия свят или дори познатия свят по онова време. „Световна сила“ може да се определи като тази, която стои над всички останали, непобедима, не е задължително действително да управлява целия познат свят. Превъзходни твърдения са били често използвани от древните владетели. Кир се е наричал „цар на света,... цар на четирите краища [краищата на света]“. Ксеркс се е самоопределял като „великият цар, царят на царете,... царят на тази голяма и далечна [простираща се] земя“.

40. Четвърто царство. Това не е по-късният, разделен етап от империята на Александър, а следващата империя, която завладява македонския свят. Даниил другаде представя елинистическите монархии, разделенията на империята на Александър, чрез четирите рога на гръцкия козел (гл. 8:22), а не чрез отделен звяр (сравнете четирите глави на леопарда; вижте на гл. 7:6).

Очевидно е, че царството, което е наследило разделените останки от Македонската Империята на Александър е това, което Гибън уместно нарича „железна монархия“ на Рим, въпреки че не е била монархия по времето, когато за първи път се е превърнала във водеща световна сила. Ранният Рим е бил заселен, много преди традиционната дата 753 г. пр.н.е., от латински племена, които са дошли в Италия на последователни вълни приблизително по времето, когато други сродни индоевропейски племена са се заселили в Гърция. От около 8-ми до 5-ти век латинският град-държава е бил управляван от съседни етруски царе. Римската цивилизация е била силно повлияна от етруските, които са дошли в Италия през 10-ти век, и особено от гърците, които са пристигнали два века по-късно.

Около 500 г. пр.н.е. Римската държава става република и остава република близо 500 години. Към 265 г. пр.н.е. цяла Италия е под римски контрол. Към 200 г. пр.н.е. Рим излиза победител от борбата на живот и смърт с могъщия си северноафрикански съперник Картаген (първоначално финикийска колония). Оттогава нататък Рим е господар на западното Средиземноморие и по-могъщ от която и да е от държавите на изток, въпреки че...

все още не се беше справил с тях. Оттогава нататък Рим първо доминира, а след това поглъща на свой ред трите оцелели царства на наследниците на Александър (виж гл. 7:6) и по този начин става следващата велика световна сила след тази на Александър. Тази четвърта империя е най-дълго просъществувалата и най-обширната от четирите, простирайки се през II християнски век от Британия до Ефрат. За паралелно пророчество виж гл. 7:7.

Разбива се на парчета. Всичко, което успяхме да реконструираме от римската история, потвърждава това описание. Рим спечели територията си със силата или страха от въоръжената си мощ. Отначало тя се намеси в международните дела в борба за живота си срещу съперника си Картаген и беше въвлечена във война след война. След това, смазвайки един противник след друг, тя най-накрая се превърна в агресивния, неустоим завоевател на средиземноморския свят и Западна Европа. В началото на християнската ера и малко по-късно желязната мощ на римските легиони застана зад Pax Romana - римския мир.

Рим е бил най-голямата и най-силната империя, позната на света дотогава.

41. Пръсти на краката. Въпреки че споменава пръстите на краката, Даниил не обръща конкретно внимание на техния брой. Той споменава, че царството ще бъде разделено (виж 1Т 361). Много коментатори твърдят, че пръстите на краката, от които вероятно е имало 10, съответстват на 10-те рога на четвъртия звяр от гл. 7 (виж върху гл. 7:7).

Кална глина. Вижте на стих 33. Рим беше загубил желязната си упоритост и сила и своята наследниците бяха очевидно слаби, като смес от глина и желязо.

42. Отчасти силни. Тези варварски кралства се различаваха значително по военна мощ, както Гибън заявява, когато говори за „могъщите монархии на франките и вестготите и зависимите кралства на свевите и бургундите“.

Счупен. Буквално „крехък“, „чуплив“.

43. Със семето на човеците. Много коментатори отнасят това до кралски бракове, въпреки че смисълът на твърдението може да е по-широк. Думата за човек е „енаш“, „човечество“.

„Семе“ означава потомци. Следователно може да има и общ намек за изместване на популациите напред-назад, но с продължаващ силен национализъм. Оригиналната версия на LXX има няколко вариации от масоретския текст, стихове 42, 43, където се казва: „И пръстите на краката - част от желязо и част от пръст, част от царството ще бъде силно, а част от пръст ще бъде счупено. И както видя желязото, смесено с пръст, ще има смесване между народите [или между поколенията] на човеците, но те няма да се съгласяват [буквално „бъдат единомислещи“], нито ще бъдат приятелски настроени един към друг, както е невъзможно да се смеси желязо с глина.“ Преводът на Даниил от Теодотион, който на практика измества оригиналния гръцки превод, известен като LXX, е по-близък до масоретския текст, но дори и той показва вариации: „И пръстите на краката – част от желязо и част от глина, част от царството ще бъде силно и от него [част] ще се счупи. Понеже видя желязото, смесено с пръст, ще има смесване в потомството на човеците и те няма да разделят това с това, както желязото не се смесва с пръст.“

Трудно е да се оцени авторитетът на LXX в което и да е твърдение; следователно е невъзможно да знаем до каква степен горните четения може да са запазили оригиналните думи на Даниил. Интересното е, че наскоро откритите папируси на Честър Бийти, в раздела за Даниил, датиращи от началото на 3 век сл. Хр., съдържат оригиналната версия на LXX, а не превода на Теодотион.

Няма да се прилепи. Пророчеството на Даниил е издържало и ще издържи проверката на времето. Някои световни сили са били слаби, други силни. Национализмът продължава да е силен. Опити

Да се обединят в една велика империя различните нации, произлезли от четвъртата империя, завършиха с неуспех. Временно някои части бяха обединени, но съюзът не се оказа нито мирен, нито постоянен.

Съществували са и много политически съюзи между народите. Дълбоковидните държавници са се опитвали по различни начини да създадат федерация от нации, която да функционира успешно, но всички подобни опити са се оказали разочарователни.

Пророчеството не заявява конкретно, че не може да има временен съюз на различни елементи, чрез силата на оръжията или политическо господство. В него обаче се заявява, че съставните нации, ако се направи опит или бъде осъществен подобен съюз, няма да се слеят органично и че ще останат взаимно подозрителни и неприятелски настроени. Федерация, създадена на такава основа, е обречена на разпад. Следователно временният успех на някой диктатор или нация не трябва да се определя като провал на пророчеството на Даниил. В крайна сметка Сатана действително ще може да постигне временен съюз на всички народи (Откр. 17:12–18; вж. Откр. 16:14; ВБ 624), но федерацията ще бъде кратка и за кратко време елементите, съставляващи този съюз, ще се обърнат един срещу друг (ВБ 656; ЕВ 290).

44. Създайте царство. Много коментатори са се опитали да направят този детайл от пророчество - предсказание за първото идване на Христос и последвалото завладяване на света чрез евангелието. Но това „царство“ не е трябвало да съществува едновременно с нито едно от тези четири царства; то е трябвало да наследи фазата на желязото и глината, която все още не е дошла, когато Христос е бил тук на земята. Божието царство е било все още бъдеще по това време, както Той ясно е заявил на учениците Си на Тайната вечеря (Мат. 26:29). То ще бъде установено, когато Христос дойде в последния ден да съди живите и мъртвите (2 Тим. 4:1; вж. Мат. 25:31–34).

45. Камък. Арамейско „ебен“, идентично с еврейското „ебен“, „един камък“, използвано за плочи, камъни за прашки, дялани камъни, каменни съдове, скъпоценни камъни. Думата „скала“, често използвана за Бога (Втор. 32:4, 18; 1 Царе 2:2; и др.), е от евр. *sur*, а не от *'eben*. Не може да се установи, че има някаква необходима връзка между символа на Даниил за Божието царство и изображението на скала или камък, използвано другаде. Тълкуването, предложено от Даниил, само по себе си е достатъчно, за да се идентифицира символът.

Без ръце. Това царство има свръхчовешки произход. То трябва да бъде основано, а не от изобретателни човешки ръце, но и от могъщата Божия ръка.

46. Падна на лицето си. Белег на уважение и благоговение. Такива изрази на уважение често се отбелязват в Стария завет (Бит. 17:3; 2 Царе 9:6; 14:4).

Почитан. Арамейска „сегад“ – дума, която обикновено изглежда означава действително поклонение.

Царят вече беше на лице; така че може да означава повече от „покланям се“. Сегад се използва в цялата глава 3, за да опише поклонението пред златния образ, поискано от царя, но отхвърлено от евреите. Еврейските думи за „приношение“ и „сладки аромати“, комбинирани с думата за „предложение“, също силно предполагат поклонение. Не ни се казва дали Даниил е разрешил тези действия без възражение. Записът казва само, че Навуходоносор е заповядал на Даниил да се предложи приношение и сладки аромати, но не казва, че действията са били извършени. Даниил може би тактично е обърнал внимание на това, което вече е потвърдил положително, че откровението идва от

небесния Бог и че не го е получил поради някакво превъзходство в мъдростта (виж на стих 30).

В светлината на отказа на Петър да се поклони на Корнилий (Деяния 10:25, 26), на отказа на Павел и Варнава да се поклонят на мъжете от Листра (Деяния 14:11–18) и на укора на ангела към Йоан, когато той падна в краката му, за да му се поклони (Откр. 19:10), мнозина смятат за малко вероятно Даниил да е позволил на царя да му се поклони. Други разсъждават, че доколкото Бог приема искреността на мотивите, когато хората следват най-добрата светлина, която имат, на Даниил може да е било наредено да не се намесва във въпроса по това време. Много коментатори следват предположението на Йероним, че Навуходоносор не се е покланял на Даниил, а чрез Даниил се е покланял на Бога на Даниил. Те също така обръщат внимание на разказа на Йосиф Флавий за това как Александър Велики се поклонил пред еврейския първосвещеник и когато Парменион, царският генерал, попитал за значението на това действие, Александър отговорил: „Не него съм обожавал, а онзи Бог, Който го е почетен с неговото първосвещенство“ (Древности хі. 8. 5). Строгий прочит на втората заповед от Декалога обаче поставя всички подобни действия под най-сериозен въпрос.

Досега Навуходоносор знаеше малко за истинския Бог и още по-малко за това как да Му се покланя. Дотук познанието му с Бога се ограничаваше до това, което беше видял за божествения характер, отразен в живота на Даниил, и до това, което Даниил му беше казал за Бога. Напълно е възможно Навуходоносор, виждайки в Даниил живия представител на „боговете, чието жилище не е с плът“ (ст. 11), да е възнамерявал актовете на поклонение, които е отдал на Даниил, да бъдат в чест на Данииловия Бог. С ограничените си познания за истинския Бог, Навуходоносор несъмнено е правил най-доброто, което е знаел по онова време, за да изрази своята благодарност и да почете Този, чиято мъдрост и сила бяха демонстрирани толкова впечатляващо.

Принос. Еврейската дума, съответстваща на арамейската дума, използвана тук, обикновено означава безкръвен принос (вижте гл. 9:21).

Сладки аромати. Тоест, тамян.

47. Вашият Бог е Бог на боговете. По-точно казано, „вашият Бог е Бог на боговете“. Изразът е в превъзходна степен. Навуходоносор, който наричал своя бог-покровител Мардук „господар на боговете“, тук признава, че Богът на Даниил е безкрайно по-висш от всеки от така наречените богове на вавилонците.

Господар на царете. Навуходоносор очевидно е знаел, че това е титла, отнасяща се до Мардук Във вавилонската история за сътворението той самият ежегодно получавал царската си власт отново от Мардук по време на празника Нова година. Освен това, той бил кръстен на Набу, синът на Мардук, писарят, написал „Скрижалите на съдбата“.

Самият Навуходоносор е бил човек с превъзходна интелигентност и мъдрост, както ясно показват неговите мерки за професионално обучение на придворните служители (гл. 1:3, 4) и способността му да оценява тяхната „мъдрост и разбиране“ (ст. 18–20). Колкото и несъвършена да е била концепцията на Навуходоносор за истинския Бог, той сега разполага с неопровержимо доказателство, че Богът на Даниил е безкрайно по-мъдър от мъдреците или боговете на Вавилон. По-късните преживявания са щяли да убедят цар Навуходоносор по отношение на допълнителни качества на небесния Бог (вж. върху гл. 3:28, 29; 4:34, 37; виж също стр. 751).

48. Главен управител. По-точно „главен префект“. Даниил не тълкува съня с цел да получи някаква награда от царя. Единствената му цел беше да възвеличи Бога пред царя и целия народ на Вавилон.

49. Даниил поиска. Даниил не се опияни от големите почести, които му бяха оказани беше му дадено. Той си спомни за другарите си. Те бяха участвали в молитвата (ст. 18); те също така участваха в наградата.

Порта. Мястото, където източните царе са заседавали като съдии и където са се свиквали главните съвети (вижте върху Бит. 19:1).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1-49FE 410-413; PK 491-502; 7T 151 1, 2 FE 410

1-4PK 491 1-5SL

34 4-12FE

410 5-11PK

492 12 SL 34

12-18PK 493

13-19FE 374

16-18FE 411 16-

19SL 35 19-

26PK 494 20-

22FE 374 20-

28FE 374 21 Ed

175 22 MH 433;

8T 282 24-30AA

13; 6T 227 27,

28 SL 36 27-36PK 497 28

FE 411 37 PK 514 31-497T

161 37-43PK 498,

548 38 Ed 175;

PK 504 42, 43

1T 361 44 DA

34; 1T 360 44,

45 PK 503 44-49PK

499 46-49FE 412 47 Ed

56; PK 503, 513; SL

36; 6T 220 ГЛАВА 3

1 Навуходоносор посвети златен идол в Дура. 8 Седрах, Мисах и Авед-

Него са обвинени, че не се покланят на образа. 13 Те, бидейки заплашени, правят добра изповед. 19 Бог ги избавя от пещта. 26 Навуходоносор, виждайки чудото, благославя Бога.

1. Навуходоносор. Не е посочена дата за събитията в тази глава. Името на царя е единственото указание за това кога са се случили тези събития. LXX и гръцкият превод на Теодотион датират събитията в 18-ата година на Навуходоносор. Някои учени смятат това за интерполация. Те разсъждават, че преводачите са вярвали, че колосалната статуя е била издигната, за да отбележи окончателното превземане на Йерусалим. Този град обаче не е бил разрушен.

в 18-ата година на Навуходоносор, а по-скоро в 19-ата му година (4 Царе 25:8–10). Датата 580 г. пр.н.е., дълго време посочена в полетата на KJV, е извлечена от хронологията на Ъшър (виж том I, стр. 179, 195) и няма адекватна историческа основа. Някои коментатори дори поставят разказа в периода след лудостта на Навуходоносор, описана в гл. 4, но тази позиция е несъстоятелна, както ще бъде показано.

Това е сигурно - събитията, разказани в тази глава, са се случили по-късно от тези на Втора глава, защото гл. 3:12, 30 се отнася до гл. 2:49. Освен това, сравнението на хвалебствените обръщения на Навуходоносор в гл. 3:28, 29 и гл. 4:34–37 показва, че лудостта на царя е по-късно събитие. Светската история не е от полза при датирането на това събитие, тъй като извънбиблейските записи от това време никъде не споменават инцидента. Въпреки това, съдебен алманах, написан през 570/569 г. пр.н.е., изключва тази година от разглеждане като възможна дата и прави много малко вероятно събитието да се е случило наскоро. Този алманах дава списък на всички най-висши държавни служители, заемащи длъжност през тази година. Нито Даниил, нито тримата му приятели не се споменават. Тъй като събитието, описано в Дан. 3, е довело до повишение на тримата евреи и тъй като е малко вероятно те да са били отстранени от длъжност скоро след повишението си – поне и тримата – може да е изминало значително време между преживяването, разказано в гл. 3 и датата на съдебния алманах.

Силното влияние на съня от гл. 2 върху събитията от гл. 3 (виж РК 504, 505) предполага, че събитията от гл. 3 не могат да бъдат датирани в последната част от царуването на Навуходоносор. Някои предлагат датата 594/593 г. поради следните причини: Тази дата съвпада с 4-тата година на Седекия, който през тази година предприема пътуване до Вавилон (Ер. 51:59). Възможно е пътуването да е било предприето в отговор на призива на Навуходоносор всички негови управители и васални „управители на областите“ (Дан. 3:2) да се явят във Вавилон, за да отдадат почит на идола, издигнат от царя. Седекия, слаб и колеблив характер, едва ли би се очаквало да има религиозни скрупули, които да правят невъзможно за Седрах, Мисах и Авденаго да се подчинят на царската заповед.

Датирането на това събитие по времето на Седекия обаче е само възможност.

Вижте допълнително SL 27.

Защо Даниил не е споменат в повествованието е въпрос, на който не може да се отговори. Дали е бил болен или е отсъствал по важна мисия, не може да се знае. Някои предполагат, че поради смущение от това, че е отхвърлил посланието на съня, царят е уредил Даниил да отсъства по важни дела за короната. В едно обаче можем да бъдем сигурни: ако изпитанието беше сполетяло него, Даниил щеше да остане толкова лоялен, колкото и тримата му спътници.

Златен образ. Образът от гл. 2 представя царството на Навуходоносор чрез златна глава (ст. 38). Недоволен от този символ, царят измислил образ, направен от злато от главата до краката, чрез който искал да символизира вечната и всеобща слава на своята империя и царство, което няма да бъде последвано от такова с по-ниско качество.

Шестдесет лакътя. Цифрите, указващи размерите на изображението, свидетелстват за използването на шестдесетичната система (система, основана на числото 60) във Вавилония, употреба, засвидетелствана и от клинописни източници. Шестдесетичната система за броене е изобретение на вавилонците. Системата има определени предимства пред десетичната система. Например, 60 се дели без остатък на 12, докато 100 се дели без остатък само на 9. Системата все още се използва за определени измервания, като секунди, минути, часове. Следователно е било естествено за вавилонците да изградят това изображение.

според мерните единици на шестдесетичната бройна система. Споменаването на този детайл придава истински вавилонски колорит на повествованието.

Критиците посочват пропорциите на изображението, 60 x 6 куб. см, около 87 1/2 на 8 3/4 фута (26,7 на 2,7 м), като доказателство за легендарния характер на историята, тъй като пропорциите на човешката фигура са по-малки от 5 към 1. Не знаем обаче как е изглеждало изображението. Напълно е възможно самата човешка част да е била по-малко от половината от общата височина и да е стояла на пиедестал с височина 30 или повече кубически метра, така че цялата структура, пиедесталът и изображението, да са били високи 60 кубически метра. Съвременната Статуя на свободата има обща височина от 305 фута, но повече от половината от това е пиедесталът; човешката фигура е само 111 фута от петата до върха на главата. Дж. А. Монтгомъри отбелязва, че арамейската дума *šelet*, тук преведена като „образ“, се използва в арамейски надпис от 7 век пр.н.е. от Нераб, близо до Алепо, за да опише стела, която е само частично изваяна. Само горната част е украсена с релефа на бюста на човешко тяло. Следователно, *šelet*, „образ“, не се ограничава само до описание на човешка фигура или друго подобие, но може да включва и пиедестал.

Паралели с това огромно изображение лесно се намират в историята. Павзаний описва Амиклеански Аполон, стройна колона с глава, ръце и крака в човешка форма. Така наречените Колоси на Мемнон в древен Тива в Горен Египет, всъщност изображения на цар Аменхотеп III, са построени от камък. Руините все още стоят, като един от тях е висок 19,8 м. Най-добрият древен паралел е може би Колосът в Родос, изобразяващ бог Хелиос. Той е построен от военните материали, останали след неуспешната обсада на острова от Димитрий Полиоркет през 305-04 г. пр.н.е. Колосът е построен 12 години. Той е изграден от метални листове, покриващи носеща рамка, и достига височина от 70 кубически метра, с 10 кубически метра по-висока от изображението на Навуходоносор.

Около 225 г. пр.н.е. земетресение разрушава Колоса. След това той лежи в руини близо 900 години, докато сарацините не го продават за скрап. Евреинът, който го е купил, го е раздробил и вероятно е превърнал метала обратно във военни оръжия.

Равнината Дура. Името на тази равнина е оцеляло в името на приток на Ефрат, наречен Нахр Дура, който се влива в Ефрат на 8 км под Хила. Някои съседни хълмове също носят името Дура. Според предание, разпространено сред жителите на Ирак днес, събитията, описани в глава 3, са се случили в Кирук, който сега е центърът на иракските нефтени находища. Преданието може да е възникнало, защото горящи газове преди са излизали от пукнатини в земята на няколко места в района, както и защото там са били открити големи количества горими материали като нефт и асфалт. Преданието, разбира се, трябва да бъде отхвърлено. Инцидентът е станал близо до Вавилон. Дура се е намирала „в провинция Вавилон“.

2. Принцове. Арамейската дума „ахашдарпан“, „принц“ или „сатрап“, преди се е смятала за персийска. Тази гледна точка сега е изоставена, тъй като клинописните източници показват, че под формата на сатарпану думата е била използвана още по времето на Саргон II (722–705 г. пр.н.е.). Сега се предполага хуритски произход. Персите очевидно са заели тази официална титла от запад. Следователно използването на тази титла по времето на Навуходоносор в никакъв случай не е неуместно. Вижте по-нататък Естир 3:12.

В персийско време тази титла е обозначавала служители начело на сатрапиите, най-големите части на империята.

Управители. Арамейската дума „сеган“ е правилно преведена като „управители“, но означава и „усъвършенства“. Тя произлиза от акадската дума „шакну“, която има същото значение. Тези служители управлявали провинциите, частите, на които били разделени сатрапиите.

Капитани. Арамейска дума „печах“, синоним на „сигнан“ (вижте предходния коментар под „губернатори“).

Съдии. Арамейската дума „adargazar“, „съдия“, досега е открита само в средноперсийския език от andarzaghar, което означава „съветник“. Това, че не е била засвидетелствана в по-ранни текстове, не доказва, че не е съществувала преди персийския период, защото на практика всяко откритие на нов надпис разкрива думи, за които преди това не е било известно, че са съществували толкова рано.

Ковчежници. Произходът на арамейската дума „гедабар“ все още не е установен.

Съветници. Арамейската дума dethabar буквално означава „законодател“, следователно „съдия“. Думата се среща в клинописните източници в сродната форма databari.

Шерифи. Арамейско tiphtay, „шериф“ или „полицейски служител“. Думата се среща в същата форма и със същото значение в арамейски папируси от Елефантин (за тези папируси вижте том III, стр. 79–83).

Владетели. Арамейската дума shiltan, „владетел“, от която произлиза титлата султан. Терминът обозначава всички по-нисши служители от всякакво значение.

3. След това принцове. Повторението на всички титли, толкова характерно за семитската реторика, както и последващото четирикратно изброяване на оркестровите инструменти (ст. 5, 7, 10, 15), не се среща в оригиналния превод на LXX, вероятно защото подобни повторения са били нежелателни за класическия вкус. По-късният гръцки превод на Теодотион обаче запазва повторението.

4. Вестник. Арамейско „кароз“, обикновено считано за гръцко по произход (вж. гр. керух). Преди години критиците предлагаха това като едно от доказателствата за късния произход на книгата на Данииел. Х. Х. Шедер обаче показва, че думата е от ирански произход (Iranische Beiträge I [Halle, 1930], p. 56).

5. Корнет. За общо обсъждане на еврейските музикални инструменти вижте том III, стр. 29–42. Тук обаче е описан вавилонски оркестър, в който няколко инструмента се различават от тези, използвани сред древните евреи.

Флейта. Арамейска дума „машроки“, която обозначава флейтата или тръбата, както и същата дума в сирийски и мандейски език.

Арфа. Арамейска дума qithros, „арфа“. Смята се, че Qithros произлиза от Гръцко kitharis или kithara, „цитра“. Досега няма известни доказателства от надписите за акадски или ирански произход. Не би било странно обаче да се открият някои гръцки заемки в книга, написана във Вавилония. От клинописните текстове от времето на Навуходоносор знаем, че йонийци и лидийци са били сред многото чужденци, наети по царски строителни проекти. Тези дърводелци и занаятчии може би са

въвели във Вавилония някои музикални инструменти, които преди това са били непознати там. Би било съвсем естествено, с приемането им от вавилонците, да бъдат заети и гръцките имена на тези инструменти. По този начин съществуването на гръцки имена за определени музикални инструменти може лесно да се обясни.

Сакбут. Неправилна транслитерация на арамейската дума „саббека“ (в стихове 7, 10, 15 – šabbeka“, вероятно поради сходство в звуците. Английската дума обозначава ранна форма на слайд тромбон. „Саббека“ е бил триъгълен инструмент с четири струни и ярък тон.

Въпреки че името се появява на гръцки като sambukē, а на латински като sambuca, то не е от западен произход, както е показал Лидзбарски. Гърците и римляните са заимствали името, заедно с музикалните инструменти, от финикийците, факт, удостоверен и от Страбон, който казва (География х. 3. 17), че думата е от „варварски“ произход.

Псалтир. Арамейско „pesanterin“, което LXX превежда като „psalterion“. Английската дума „psaltery“ произлиза от гръцки през латински. Псалтирът е струнен инструмент с триъгълна форма, с резонаторна дъска над струните.

Цимер. Арамейска сумпонея. Думата се появява в гръцки (sumphonia) като музикален термин и като име на музикален инструмент - гайда. Първото споменаване на този инструмент в литературата извън Даниил се среща у Полибий (ххvi. 10; ххxi. 4), който описва сумфонията като инструмент, играещ роля в анекдоти, свързани с цар Антиох IV. Инструментът обаче е изобразен на хетски релеф на Еюк, град на около 20 мили северно от Богазкьой в централна Анатолия, още в средата на второто хилядолетие пр.н.е. Релефът изглежда показва, че както и в по-късни времена, гайдата е била направена от кучешка кожа.

Поклонете се на златния образ. Досега в повествованието не се споменава нищо относно факта, че ще се изисква поклонение на образа. Поканата, изпратена до всички висши служители в царството на Навуходоносор да се съберат в равнината Дура, доколкото е известно от летописа, говори само за освещаването на образа (ст. 2), въпреки че хората, свикнали с идолопоклонническите практики по онова време, може да не са се съмнявали в причината за издигането на образа. Отдаването на почит на образа би дало доказателство за подчинение на властта на царя, но в същото време би показало признание, че боговете на Вавилония— боговете на империята — били върховни над всички местни богове.

6. Който не падне. Царят и неговите съветници, очевидно очаквайки случаи на отказ, заплашили с най-жестоко наказание всеки, който откаже да се подчини на заповедта. С изключение на евреите, чиито религиозни убеждения им забранявали да се покланят пред каквито и да е изображения (Исх. 20:5), древните народи не възразявали срещу почитането на идоли. Следователно отказът да се поклони пред образа на Навуходоносор би се считал за доказателство за враждебност към Навуходоносор и неговото правителство. Дали царят е предвидил трудната позиция, в която е поставил верните си еврейски слуги, не знаем. Възможно е да е изпратил Даниил на път, за да му спести неудобството (вижте стих 1). От контактите си с Даниил царят сигурно е знаел, че един верен юдеин би отказал да се поклони на образа и че такъв отказ не може да се тълкува като знак за нелоялност.

Огнена пещ. Въпреки че няма много древни примери за този вид смъртно наказание, записани са няколко. Единият произхожда от II хилядолетие пр.н.е., в който слугите са заплашвани с това наказание. Прави впечатление, че същата дума, която

Даниил, използван за пещ („аттун“) , се среща и във вавилонския клинопис (utûnum).

Вторият пример идва от зетя на Навуходоносор, Нергал-шарусур. В един от царските си надписи той твърди, че е „изгорил живи противници и непокорни“. Сравни Йер. 29:22.

Огнената пещ вероятно е била тухлена. Тъй като всички сгради са били построени от тухли, много от които от изпечени тухли, са били многобройни в околностите на древен Вавилон. Разкопките показват, че древните тухларни са били подобни на съвременните, които се срещат в този район в голям брой. Тези пещи обикновено са конусовидни конструкции, изградени от тухли. Неизпечените тухли, предназначени за изпичане, са облицовани по вътрешните стени. Отвор от едната страна на стената позволява горивото да се хвърля вътре. Горивото се състои от смес от суров петрол и плява. По този начин се произвежда огромна топлина и през отвора наблюдателят може да види изпечените тухли, нагрети до бяло сияние.

8. Някои халдейци. Очевидно членове на кастата на магьосниците-учени и астролозите-астрономи, а не членове на халдейската нация, за разлика от гражданите на еврейската нация (вижте гл. 1:4). Расови и националистически антагонизми не са били замесени толкова много, колкото професионална завист и ревност. Обвинителите са били членове на същата каста, към която принадлежали тримата лоялни евреи.

Обвиняем. Арамейският „акалу каршехон“ е колоритен израз, прозаично предаден от английския „обвиняем“. Буквален превод би бил „те изядоха парчетата от“ или „те гризаха“, следователно, преносно, „те клеветиха“, „те клеветиха“ или „те обвиниха“. Арамейският израз, с подобно значение, се среща също в академски, угаритски и други семитски езици.

9. Царю, да си жив довека. Вижте гл. 2:4.

12. Ти си поставил. Ясна препратка към повишението, записано в края на предходната глава (гл. 2:49). Споменаването на високия служебен ранг на тези евреи е имало за цел да подчертае опасната черта, свързана с непослушанието на такива мъже, както и да насочи вниманието към сериозността на тяхната неблагодарност към техния царски благодетел. От друга страна, фактът, че халдейците са отдали значение на официалната позиция, до която тези евреи са били издигнати от царя, предполага, че тяхното осъждане е произлязло от ревност. Думите им съдържали и скрити намеци срещу царя и на практика го обвинявали за липса на политическа далновидност, като е назначил на високи административни длъжности чуждестранни военнопленници, от които естествено не можело да се очаква лоялност към вавилонския цар и неговите богове. Те предполагали, че това царят е трябвало да предвиди.

14. Още ли не служите? Първият въпрос на Навуходоносор се основаваше на първата част от обвинението към халдейците. Сигурно е било общоизвестно, че тези еврейски служители не са се покланяли на вавилонските идоли. Но тъй като самият цар е признал Бога, на когото са служили, като „Бог на боговете и Господар на царете“ (гл. 2:47), преди това не е имало основателна причина да се обвиняват тези мъже в подривни действия. Сега обаче пряката заповед е била пренебрегната, дори презряна, и смелият отказ да се подчини на царската заповед да се покланя на изображението вероятно е бил тълкуван така, сякаш толерантността на царя към тези отклонители води до неподчинение и бунт. Това би обяснило яростта и яростта на Навуходоносор.

15. Кой е този Бог? Това не е нужно да се счита за пряко богохулство срещу Бога. на евреите. Въпреки това това беше предизвикателство, отправено към Йехова с надменен дух и с надменно чувство за превъзходство. Някои сравняват тези думи с думите, изречени от асирийския цар Сенахирим: „Нека твоят Бог, на когото уповаваш,

„те мамят“ (Исая 37:10). Но случаят с Навуходоносор беше малко по-различен.

Сенахирим издигнал боговете си над Йехова, Бога на евреите, но Навуходоносор заявил само, че избавлението от огнената пещ е дело, което никой бог не може да извърши. В това признание той не направил нищо повече от това косвено да сравни Бога на евреите със собствените си богове, с чието безсилие по тези въпроси бил достатъчно запознат.

16. Внимание. От арамейската дума *chashach*, „да се нуждаеш от“. Отговорът на ответниците може да се преведе като „Няма нужда да ви отговаряме по този въпрос“ (RSV).

Някои са интерпретирали този отговор като изключително арогантен и са посочили мъченици, реагиращи по подобен начин на своите преследвачи. Дж. А. Монтгомъри обаче е показал, че терминът „да отговоря“ трябва да се тълкува в правен смисъл. Аналогии от сродни и други езици показват, че смисълът е „да се защита“ или „да се извиня“. Тъй като подсъдимите не са отрекли истинността на обвинителния акт, те не са виждали нужда да се защитават. Делото им е било в ръцете на техния Бог (вижте стих 17) и те са дали отговора си в пълно подчинение на Неговата воля, какъвто и да е изходът от процеса им. Че не са били сигурни, че ще преминат през това преживяване живи, може да се види от по-нататъшното им изявление (стих 18). Ако бяха сигурни в избавлението си, отговорът им би могъл да се тълкува като разкриване на духовна арогантност.

В този смисъл, отношението им показваше твърдата им убеденост, че техният начин на действие е единственият осъществим, който не се нуждаеше от защита или дори от допълнително обяснение.

17. Ако е така. Уводната частица, преведена като „ако“, е била предмет на много дебати сред коментаторите. Както древните, така и съвременните версии отразяват известна несигурност относно правилното ѝ значение. Преобладават две тълкувания: (1) това на KJV, RV, ASV, RSV и други, които отразяват значението „Ако е така, нашият Бог... е способен да ни избави,... но ако не“ и т.н.; и (2) това на съвременните коментатори, които тълкуват пасажа като „Ако нашият Бог, на когото служим, е способен да ни избави от огнената пещ и от твоята ръка, царю, Той ще ни спаси; но ако не“ и т.н. Последният превод е несъвместим с вярата на тримата еврейски подсъдими, разкрити другаде. Първият превод изглежда по-справедливо отражение на твърдата вяра на тези достойни във всемогъществото и неизследимата мъдрост на Бог. Бог би могъл да ги спаси, ако това е най-добро за тях и за слава на Неговото име и кауза. „Ако“ не бива да се приема като индикация за съмнение в Божията сила да спасява, а като индикация за несигурност относно това дали е Божията воля да спасява.

В LXX няма уводна частица „ако“ и цялото твърдение (ст. 16–18) е утвърдително: „Царю, няма нужда да ти отговаряме относно тази заповед.“

Защото Бог на небесата е нашият единствен Господ, от Когото се боим и Който е способен да ни избави от огнената пещ; и от твоите ръце, царю, Той ще ни избави; и тогава ще ти стане ясно, че няма да служим нито на твоя идол, нито ще се кланяме на твоя златен образ.“

Въпреки това, учените обикновено предпочитат масоретското тълкуване (вижте стих 16).

19. Едно седем пъти повече. Арамейската дума „хадшиба“, буквално означаваща „едно седем“, със значение „седем пъти“, е доста странна конструкция, но същата форма се използва и в арамейско писмо от 5 век пр.н.е. от Елефантина. Някои граматичи смятат, че това е съкращение на обичаен арамейски идиом, докато други, като Монтгомъри, смятат, че „може да произлиза от напомняне за реципиране на таблици за умножение“. Повишената топлина в пещта вероятно е била произведена от извънредно количество плява и суров петрол. Петролът би се добивал от многото открити нефтени кладенци на Месопотамия, които от древни времена са обилно обзавеждали това.

продукт, и с който се пекат съвременните тухларни в района (вижте стих 6). Целта на тази извънредна заповед вероятно не е била да се увеличи наказанието. Увеличаването на топлината в пещта не би увеличило мъченията на жертвите. Царят е възнамерявал да предотврати всякаква възможна намеса (вижте EGW, Допълнителни материали, по този стих).

20. Най-могъщите мъже. По-добре „някои силни мъже“ или „определени силни мъже“. (RSV). Изборът на военни мъже с изключителна сила вероятно е бил, за да се предотврати възможността за намеса от страна на боговете.

21. Палта. Арамейските думи, описващи „палта“ и „хосен“ (староанглийски за „панталони“) все още не са напълно разбрани. Лексикографите са съгласни, че преводите, предлагани в KJV, са приблизително верни.

Шапки. Арамейска *karbelah*, дума от акадски произход, както е видно от клинописните текстове, където се появява като *karballatu*, „шапка“. В надписа *Naqsh-i-Rustam* на Дарий I терминът обозначава шлема, но в късноавилонските текстове той означава „шапки“. Споменаването на отделните дрехи, състоящи се от лесно запалим материал, несъмнено е във връзка с последвалото чудо (виж стих 27).

23. Гореща огнена пещ. След стих 23, ръкописите на най-старите преводи на Даниил, LXX и Теодотион, съдържат дълго апокрифно допълнение от 68 стиха, наречено „Песента на тримата свети деца“. Песента се състои от три части: (1) Молитва на Азария (Авденаго), съставена както от изповед, така и от молба (ст. 24–45); (2) прозаична интерлюдия, описваща нагриването на огъня и слизането на ангела Господен, за да охлади пламъците (ст. 46–50); (3) благословията на тримата (ст. 51–91). Въпреки че е призната от Йероним за фалшива, това апокрифно допълнение е намерило своето място в римокатолическите Библии като канонично. Учените спорят дали песента е от християнски или еврейски произход. Редица от тях смятат, че произведението е създадено приблизително 100 г. пр.н.е. Вижте стр. 744.

24. Стана набързо. Кралят очевидно беше отишъл на мястото на екзекуцията, несъмнено за да се увери, че заповедта му ще бъде изпълнена правилно. Вероятно е седнал, за да може да наблюдава жертвите, докато ги хвърлят в огъня.

25. Като Божия Син. Коментаторите са тълкували по различен начин възклицанието на изумен Навуходоносор относно четвъртия човек в огнената пещ. Еврейските учени винаги са го идентифицирали просто като ангел. Това виждане е отразено в LXX, който превежда фразата „като ангел Божий“. Ранните християнски тълкуватели (Иполит, Златоуст и други), от друга страна, виждат в това четвърто лице второто лице на Божеството. Преводът на KJV отразява това тълкуване. По-голямата част от консервативните християни се придържат към това виждане, въпреки че съвременните критични коментатори като цяло го отхвърлят, както се вижда от преводите на RV, ASV, RSV и други съвременни версии, „като син на боговете“.

Проблемът е свързан с арамейската граматика и тълкуване. Арамейското „елахин“, „богове“, е множествено число от „елах“, „бог“. В някои случаи, когато се използва „елахин“, се прави препратка към езически богове (гл. 2:11, 47; 5:4, 23). Има обаче два пасажа освен обсъждания, където „елахин“ може да се тълкува като отнасящо се до истинския Бог на Даниил (гл. 5:11, 14; вижте бележката под линия в RSV). Следователно преводът „Бог“ вместо „елахин“ е оправдан, ако може да се установи, че Навуходоносор е използвал термина като собствено име.

Граматически и двата превода, „като син Божий“ и „като син на боговете“, са правилни.

Контекстът разкрива, че Навуходоносор е признавал превъзходството на най-висшият Бог на Израел (виж гл. 3:26, 28, 29; 4:2). В тези твърдения царят не е имал предвид боговете като цяло, а Бога в частност. Поради тази причина консервативните тълкуватели предпочитат превода на KJV и могат езиково да защитят предпочитанията си (виж РК 509; Проблеми в превода на Библията, стр. 170–173).

26. Всевишният Бог. Признанието на Навуходоносор, че Богът на тримата Това, че „Евреите“ са били „всевишният Бог“, не означава непременно, че царят е изоставил политеистичните си концепции. За него Богът на Седрах, Мисах и Авденаго не е бил единственият истински Бог, а просто всевишният Бог, главният от всички богове, по същия начин, както гърците са наричали своя Зевс *ho hupsistos theos*, „най-висшият бог“. Терминът е засвидетелстван в този смисъл и във Финикия, а по-късно и в надписите на Палмира.

27. Князите. Относно споменатите тук служители вижте стих 2.
Палта. Вижте на стих 21.

28. Благословен да бъде Бог. Чудотворното избавление на тримата мъже направи дълбоко впечатление на царя и промени предишното му и погрешно мнение (ст. 15) за Бога на евреите. Навуходоносор сега говори във възхвала на могъществото на този Бог, обявявайки публично, че този Бог е спасил Своите поклонници и постановявайки, че всеки, който опозори този Бог, ще бъде наказан със смърт (ст. 29). Неговото признание разкри прогрес в неговото схващане за Бога (виж гл. 2:47; стр. 751).

29. Издавам указ. По този необичаен начин много хора, които иначе никога не биха са чували за Бога на евреите, ще бъдат представени на Него. Въпреки това Навуходоносор превишил правата си, когато се опитал със сила да принуди хората да почитат Бога на евреите (РК 511).

Нарязан на парчета. Относно наказанията, заплашени тук, вижте гл. 2:5.

30. Повишен. Така преведената глаголна форма означава предимно „да накарам да просперира“, а в по-широк смисъл „да повиша“. Как е било осъществено това повишение, не е посочено. Тримата достойни може да са получили пари, или повече влияние и власт в управлението на провинцията, или по-високи титли. Чрез вяност пред лицето на смъртта тримата еврейски достойни са демонстрирали качества на характера, които са ясно показали, че могат да им бъдат поверени дори по-големи отговорности, отколкото са носили преди това.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–30PK 503–513

1 бр. 505

1–6SL 36

4, 5 PK 506

4–7ML 68

7 PK 506

9, 12–15PK 507

12–18SL 37

16–185T 43

16–20LS 329

16–22PK 508

17–22ML 68
23 Ед 254; 5Т 453
24, 25 ML 256; SL 38; 3Т 47; 4Т 212
24–26PK 509
25 мл 68, 317
25–27AA 570; LS 330
26–29SL 39
27–29PK 510; 5Т 453

ГЛАВА 4

1 Навуходоносор изповядва Божието царство, 4 разказва сънищата си, които магьосниците не можаха да разтълкуват. 8 Даниил чува съня. 19 Той го тълкува. 28 Разказът за събитието.

1. До всички хора. Разказът за събитията в гл. 4 е записан под формата на царска прокламация. Тъй като не могат да намерят паралели с подобни публично обявени обръщания във вярата, съвременните учени обявяват подобен указ за исторически абсурден. Но аргументите от мълчание никога не са убедителни. От друга страна, царското обръщане към нова религия или бог е засвидетелствано и другаде. Например, цар Аменхотеп IV от Египет изоставил политеистичната религия на своите предци и на нацията и положил големи усилия да въведе нова монотеистична религия в царството. Той построил нова столица, променил собственото си име, затворил старите храмове, отрекъл се от старите богове, издигнал нови храмове на своя бог и направил всичко по силите си, за

да насърчи новата религия. Освен това, малко се знае за историята на Навуходоносор от източници извън Библия. Следователно е невъзможно да се проверят всички събития от царуването на царя от съвременни източници. Всъщност няма съвременни небиблейски източници за разрушението на Йерусалим от Навуходоносор или дори за дългата му кампания срещу Тир, въпреки че историчността на тези събития не се оспорва. Следователно не е странно да не се открие никакво споменаване на психичното заболяване на царя във вавилонските записи. Такива записи естествено пропускат елементи, свързани с нещастията на национален герой. Промяната в тази глава от първо към трето лице и обратно към първо лице (виж ст. 2–27; вж. ст. 28–33; 34–37) е обяснено с допускането, че или Даниил е написал едикта по заповед на царя, или че като главен съветник на Навуходоносор, Даниил е добавил определени части към едикта, написан от самия цар. Едиктът отразявал чувствата на царя, когато пълните му умствени способности били възстановени. „Някога гордият монарх се бил превърнал в смирено Божие дете“ (PK 521; вж. EGW, Допълнителни материали, върху Дан. 4:37).

Мир да се умножи. Въведението към прокламацията съдържа израз на добри пожелания. Указите, издадени по-късно от персийски царе, са били сходни по форма (виж Ездра 4:17; 7:12). Типична формула в арамейските писма на Елефантина от 5 век пр.н.е. е „Здравето на—нека Бог небесен потърси“.

3. Неговото царство. Доксологията на втората част на стих 3 се среща отново с вариации в стих 34; вж. гл. 7:14, 18.

4. В покой. Тази фраза показва, че царят вече е бил в необезпокоявано владение на своето царство. Следователно събитията от тази глава принадлежат към втората половина на неговото 42-годишно царуване. Царят „процъфтявал“ в двореца си във Вавилон (вижте Допълнителната бележка в края на тази глава) и подобно на глупавия богаташ в притчата, чиито ниви били дали изобилие (Лука 12:16–21), забравил отговорността си към Този, на когото дължал величието си.

5. Страх. Рязкият начин, по който събитието е представено тук, подходящо илюстрира неочакваната внезапност на самото събитие (виж гл. 2:1).

6. Указ. Сравнете фразеологията в гл. 3:29. Както в случая със съня от гл. 2, мъдреците били призовани. В този случай обаче царят не бил забравил съдържанието на съня. Следователно искането на царя за тълкуване на съня било коренно различно от описаното в гл. 2:5.

7. Магьосници. От четирите групи мъдречи, изброени в този стих, две, магьосниците и астролозите, са представени в гл. 1:20 (вижте коментарите там), третата категория, халдейците, в гл. 2:2 (вижте върху гл. 1:4), и четвъртата категория, гадателите, в гл. 2:27 (вижте коментарите там).

Не е станало известно. Някои предполагат, че тъй като тези мъдречи от Вавилон били експерти в тълкуването на сънища и знаци от свръхестествен характер, вероятно са предложили някакво тълкуване. Всъщност сънят бил толкова ясен, че самият цар усетил, че съдържа някакво зло послание за него (виж РК 516). Именно това го разтревожило. Древните придворни обаче обичайно ласкали своите владетели и избягвали да им казват директно нещо неприятно. Следователно, дори и да разбирали части от съня и да имали някаква представа за значението му, те не биха намерили смелостта да изразят заключенията си. Ако и предложили някакво обяснение, то се оказало напълно незадоволително за царя. Те със сигурност не биха могли да дадат точно и подробно тълкуване, както по-късно направил Даниил (виж РК 517, 518). Вместо „не разкриха“ в RSV се чете „не можаха да разкрият“. Някои смятат KJV за по-добрия превод. Въпреки това е вярно, че „никой от мъдреците не можа да разтълкува“ съня (РК 516).

8. Валтасар. Разказът представя Даниил, първо с еврейското му име, с което е бил известен на сънародниците си, а след това с вавилонското му име, дадено му в чест на главния бог на Навуходоносор (виж гл. 1:7).

Защо Даниел беше държан на заден план толкова дълго, въпреки че беше смятан за „началник на магьосниците“ (ст. 9) не е обяснено. Някои предполагат, че Навуходоносор е целял първо да разбере какво имат да кажат халдейците като цяло за този изключително обезпокоителен сън, преди да чуе пълната истина, която той подозира, че е неблагоприятна (сравнете случая с цар Ахав, 3 Царе 22:8). Едва след като другите мъдречи от кастата на окултните учени се оказали неспособни да задоволят царя, той повика човека, който при предишен случай беше демонстрирал превъзходните си умения и мъдрост по отношение на тълкуването на сънищата (гл. 2; вж. гл. 1:17, 20).

На светите богове. Или „на светия Бог“ (вижте полето на RSV). Арамейската дума за „богове“ е „елахин“, термин, често използван за фалшиви богове (вижте Йер. 10:11; Дан. 2:11, 47; 3:12; 5:4), но който може да се отнася и за истинския Бог (вижте върху Дан. 3:25; вж. Дан. 5:11, 14). Изразът разкрива какво е вдъхновило царя с увереност във висшата сила и разбиране на Даниил. Той също така разкрива, че Навуходоносор е притежавал представа за природата на това Божество, на което Даниил дължи тази сила и мъдрост. Даниил и неговите спътници свидетелстваха без колебание за Бога, на когото се покланяха. Изразът, повторен в стихове 9 и 18 от Дан. 4, показва ясно, че Навуходоносор по никакъв начин не е забравил наученото в предишен случай относно изключителния пророчески дар на този еврейин и за общуването му с единствения истински Бог.

Вместо „в когото е духът на светите богове“, версията на Теодотион гласи „който има в себе си светия дух на Бога“. Оригиналната версия на LXX изцяло пропуска стихове от 56 до 106.

9. Господар на магьосниците. Този термин, използван от царя, вероятно е синоним на използваната в гл. 2:48 дума „началник на управителите над всички мъдреци на Вавилон“. Думата „господар“ в гл. 4:9 и „началник“ в гл. 2:48 са преводи на същата арамейска дума

дума, раб.

Разкажи ми виденията. Царят сякаш изисква Даниил да разкаже съня, както и тълкуването му, като същевременно веднага започва да го разказва (ст. 10). LXX няма този стих в съществуващите ръкописи. Той съдържа повествованието на стихове 1–9 в силно съкратена форма. Гръцката версия на Теодотион гласи: „Чуй видението на съня, който видях, и ми кажи тълкуването му.“ Сирийската версия превежда този пасаж чрез перифразирание: „Във виденията на съня си видях видение на главата си и ти ми кажи тълкуването му.“ Някои съвременни тълкуватели (Марти, Тори и др.) приемат версията на Теодотион като най-доброто решение, докато други, като Монтгомъри, смятат, че арамейската дума *chzwy* (първоначално без заострен щрих), преведена „виденията на“ (KJV), първоначално е била *chzy*, „lo“, както е показано от арамейските папируси от Елефантин. Тогава текстът би гласял, както в RSV: „Ето съня, който видях; кажете ми тълкуването му.“

10. Вижте дърво. Божествената мъдрост често използва притчи и сравнения като средства за предаване на истината. Този метод е впечатляващ. Образите са склонни да позволят на получателя да запази посланието и неговото значение в паметта си по-дълго, отколкото ако посланието беше предадено по друг начин. Сравнете образите от Езекиил 31:3–14.

Древните са били свикнали да виждат смисъл във всеки необикновен сън. Може би затова Бог използва посредничеството на съня в този случай.

13. Наблюдател. Арамейска дума „ир“, произлизаща от глагола „ур“, „да наблюдавам“, и съответстваща на евр. 'ег, което не означава „бдителен“, а по-скоро „бъдещ“ или „този, който е буден“, както обяснява маргиналната анотация към думата в Александрийския кодекс. LXX превежда думата с *aggelos*, „ангел“, но Теодотион, вместо

Превеждайки го, просто го транслитерират като *ir*. Еврейските преводачи Акила и Симах го предават *egrēgoros*, „бдителният“, термин, който се среща в книгата на Енох и други апокрифни еврейски писания, за да обозначи висшите ангели, добри или лоши, които бдят и не дремят. Като обозначение за ангели, терминът „бдител“ би бил специфичен за този пасаж в Стария завет. Предполага се, че ангелите може да са били известни на халдейците под този термин, въпреки че все още не са открити доказателства за това. Че бдителният е небесен пратеник, е посочено от допълнителния атрибут „свят“ и фразата „слязъл от небето“. Това е очевидно: Бдителният е бил разпознат като носещ пълномощията на небесния Бог (виж РК 518).

15. Оставете пъна. Сравнете Йов 14:8; Исаия 11:1. Окончателното поникване на този коренов пън (вижте Йов 14:7–9) е символизирано, както се вижда от сравнението на стихове 26 и 36, възстановяването на Навуходоносор от болестта му, а не продължаващото му върховенство

династия, както някои коментатори са го обяснили. Целият пасаж очевидно обозначава индивид, а не нация.

С група. Много коментатори виждат в това твърдение препратка към метъл групите, закрепени на коренен пълн, вероятно за да се предотврати напукването или разцепването му, въпреки че подобна практика не може да бъде доказана от древни източници. LXX не споменава тези връзки. Според тази версия, стих 15 гласи: „И така той каза: Оставете един от корените му в земята, за да може със земните зверове, в планините от трева, да се храни като вол.“ Теодотион подкрепя масоретския текст.

Тъй като тълкуването на съня не обръща внимание на връзките, тълкуването на фигурата се оставя на предположения. Някъде в стихове 15, 16 има преход от „пъна“ към това, което пънът е представлявал. Някои правят прехода още в разглеждания израз и виждат в връзките или физически вериги, каквито биха били необходими, за да се връзва царят в неговото маниакално състояние (Йероним), или фигуративни връзки, представляващи ограниченията, които биха били наложени на монарха в резултат на болестта му. Изглежда обаче по-естествено да се приложат връзките към самия пън и да се считат за индикация за грижата, която би била полагана за запазването му.

16. Сърцето му. Преходът от образа на дървото към действителния обект, символизиран от дървото, вече е ясно направен (вижте стих 15). Терминът „сърце“ тук сякаш показва природата. Царят ще приеме природата на звяр.

Седем пъти. По-голямата част от древните и съвременните тълкуватели обясняват арамейската дума „иддан“, „време“, тук (също в стихове 23, 25, 32; гл. 7:25; 12:7) като „година“. Оригиналният LXX гласи „седем години“. Сред по-ранните тълкуватели, подкрепящи тази гледна точка, са Йосиф Флавий („Древности“, х. 10, 6), Йероним, Раши, Ибн Езра и Йефет. Повечето съвременни тълкуватели също са съгласни с тази гледна точка.

17. Наблюдатели. Вижте стих 13. Множественото число предполага съществуването на небесен съвет или събрание (вижте Йов 1:6–12; 2:1–6).

Че живите. Това изречение разкрива божествената цел при изпълнението на заповедта. Божиите отношения с Вавилон и неговия цар трябваше да бъдат илюстрация за други народи и техните царе за резултатите от приемането или отхвърлянето на божествения план по отношение на народите.

Всевишният управлява. В делата на народите Бог винаги „тихо и търпеливо изпълнява намеренията на Своята воля“ (Изд. 173). Понякога, както при призова на Авраам, Той нарежда поредица от събития, предназначени да демонстрират мъдростта на Неговите пътища. Отново, както в допотопния свят, Той позволява на злото да си върви по своя път и дава пример за глупостта на противопоставянето на правилните принципи. Но в крайна сметка, както при избавлението на евреите от Египет, Той се намесва, за да не би силите на злото да надделеят над Неговите средства за спасението на света. Независимо дали Бог нарежда, разрешава или се намесва, „сложната игра на човешките събития е под божествен контрол“ и „висша цел очевидно е действала през вековете“ (РК 536, 535; виж Ед 174; Рим 13:1).

„На всеки народ... Бог е определил място в Своя велик план“ и е дал възможност да „изпълни целта на „Наблюдателя и Светия““ (Изд. 178, 177). В божествената икономика функцията на правителството е да защитава и изгражда нацията, да предоставя на нейния народ възможността да постигне целта на Създателя за тях и да позволи на други народи да направят същото (Изд. 175) – за да могат всички хора „да търсят Господа, дано Го напипат и намерят“ (Деяния 17:27).

Един народ е силен пропорционално на верността, с която изпълнява Божията цел за него. то; успехът му зависи от използването на поверената му власт; спазването на божествените принципи винаги е мярка за неговия просперитет; и съдбата му се определя от изборите, които неговите лидери и народ правят по отношение на тези принципи (Изд. 175, 174, 177, 178; стр. 536). Бог дава мъдрост и сила, които ще поддържат силни народите, които Му остават верни, но изоставя онези, които приписват славата си на човешките постижения и действат независимо от Него (РК 501).

Хората, „които отказват да се подчинят на Божието управление, са напълно негодни да управляват себе си“ (Великата божествена книга 584). Когато вместо да бъде защитник на хората, една нация се превърне в горд и жесток потисник, нейното падение е неизбежно (Изд. 176). Тъй като народите един след друг са отхвърляли Божиите принципи, тяхната слава е избледняла, силата им е изчезнала и мястото им е заето от други (Изд. 177). „Всички по свой собствен избор решават съдбата си“ и отхвърляйки Божиите принципи, постигат собствената си гибел (Изд. 178, 177). „Сложният ход на човешките събития е под божествен контрол. Сред борбите и суматохата на народите, Този, Който седи над херувимите, все още ръководи земните дела“ и отменя „всички за постигане на Своите цели“ (Изд. 178). Вижте гл. 10:13.

Базист. Арамейски shephal, „нисък“, „смирнен“, „смирнен“. Глаголът се превежда „смирнен“ в гл. 5:22 и „унижен“ в гл. 4:37.

18. Обяснете тълкуването. Вижте стих 7.

Светите богове. Вижте стих 8.

19. Смаян. Арамейското „шемам“, което във формата, която се среща тук, означава „да бъдеш ужасен“, „да бъдеш озадачен“ или „да бъдеш смутен“. Последното значение може би е по-подходящо тук, доколкото Даниил, разбирайки веднага съня и неговите последици, сигурно е бил изключително смутен от отговорността да разкрие страшното му значение на царя (виж гл. 2:5).

Час. Арамейски ша'а. Невъзможно е да се определи точно периодът от време, посочен с ша'а. Може да е кратък момент или може би по-дълъг период от време.

Сравнете употребата на думата „шаа“ в гл. 3:6, 15; 4:33; 5:5. Трябва да е изминало достатъчно време, за да може Даниил да разкрие на своя царски покровител, че „мислите му го смущават [или го тревожат]“. Даниил очевидно е търсел подходящи думи и изрази, чрез които да запознае царя с ужасната новина относно бъдещата му съдба.

Царят проговори. Това, че Навуходоносор сега говори в трето лице, не оправдава заключението на критиците, че или друг е говорил за него и следователно документът не е автентичен, или че този стих съдържа историческо бележка, въведена като интерполация в документа. Подобни промени от първо към трето лице и обратно се срещат и в други книги, библейски (виж Ездра 7:13–15; Естир 8:7, 8) и небиблейски, древни и съвременни (виж върху Ездра 7:28).

Царят ясно видя ужаса на лицето на Даниил. От естеството на съня едва ли би очаквал да чуе нещо приятно. Въпреки това той насърчи доверения си придворен да му каже цялата истина, без да се страхува да си навлече царска немилост.

Които те мразят. Въпреки че Даниил бил пленен от царя и депортиран от родината си, за да служи на чужденци, потисниците на народа си, той не таял лоши чувства към Навуходоносор. Въсъщност думите му свидетелстват, че е изпитвал най-висока лична лоялност към царя, вероятно за разлика от много от евреите по негово време.

От друга страна, думите на Даниил не бива да се тълкуват непременно като израз на злоба към враговете на царя. Отговорът представляваше просто учтив отговор в истински ориенталски стил.

22. Ти си. Без да държи царя в напрежение за дълго време, Даниил ясно и ясно му обяви – макар че той несъмнено вече го е предполагал – че дървото представлява самия цар.

Към небето. За някои, термините, с които пророкът е описал Навуходоносор Величието може да изглежда преувеличено, но трябва да имаме предвид, че Даниил е използвал ориенталски дворцов език и идиоми, с които както той, така и царят са били свикнали. Тези термини са забележително подобни на хвалебствения език на Навуходоносор, показан в различни надписи на царя, открити от археолози. Те също така наподобяват думите, използвани от асирийските предшественици на Навуходоносор и други ориенталски монарси.

25. Със зверовете. Въпреки че думите на небесния пратеник ясно предполагаша някаква гибел, установяването на естеството на съда беше отвъд уменията на магьосниците. Причината за изгонването на царя от обществото не е посочена, макар че вероятно е била разбрана от царя. Че съдът е бил лудост, може да се заключи не само от общите бележки на този стих, описващи бъдещия му статус, но и от твърдението, че „разумът му се е върнал“ (ст. 34). Твърдението на критиците, че царят е бил изгонен от недоволни елементи в правителството или в резултат на революция, е неоснователно.

26. Ще бъде сигурно. Мнозина са се чудили защо лудият крал не е бил убит или защо Неговите поданици и държавни министри не са поставили някой друг на вакантния трон по времето, когато Навуходоносор е бил недееспособен. Предлага се следното обяснение: Суеверните древни са смятали, че всички психически разстройства са причинени от зли духове, които поемат контрол над жертвата си; че ако някой убие луд човек, духът ще завладее убицеца или подстрекателя на престъплението; и че ако имуществото му бъде конфискувано или постът му бъде запълнен, ще бъде наложено тежко отмъщение на отговорните за несправедливостта. Поради тази причина лудите хора са били отстранени от човешкото общество, но иначе не са били малтретирани (вижте 1 Царе 21:12 до 1 Царе 22:1).

27. Прекрати греховете си. Тук на гордия монарх е съобщен божествен принцип. Божиите съдби срещу хората могат да бъдат избегнати чрез покаяние и обръщане (виж Исаия 38:1, 2, 5; Йеремиа 18:7–10; Йона 3:1–10). Поради тази причина Бог обяви предстоящия съд над Навуходоносор, но му даде цяла година, в която да се покае и по този начин да предотврати заплашването бедствие (виж Дан. 4:29). Царят обаче не промени начина си на живот и съответно сам си навлече изпълнението на съда. За разлика от тях, ниневийците, на които бяха дадени 40 дни отсрочка, се възползваха от възможността и те и градът им бяха пощадени (Йона 3:4–10). „Наистина Господ Бог няма да направи нищо, без да открие тайната Си на слугите Си, пророците“ (Амос 3:7). Бог предупреждава хората и народите за предстоящата им гибел. Той изпраща послание до света днес, предупреждавайки за бързо приближаващия му край. Малцина може да се вслушат в подобни предупреждения, но тъй като им е било дадено адекватно предупреждение, хората ще бъдат без извинение в деня на бедствието.

Проявяване на милост. Царят бил увещаван да проявява праведност към всички свои поданици и да проявява милост към угнетените, окаяните и бедните (виж Михей 6:8). Тези добродетели често са изброявани заедно (виж Пс. 72:3, 4; Ис. 11:4).

29. В двореца. Буквално „върху двореца“. Не е известно от кой дворец. Навуходоносор е наблюдавал града. Вероятно е било или от покрива на известната

висящи градини, чиито дебели и здрави фундаментни стени са били разкопани, или от новия Летен дворец в северните части на новите градски квартали, сега разрушената могила, известна като Вавилон. За описание на Вавилон на Навуходоносор вижте Допълнителната бележка в края на тази глава.

30. Който Аз построих. Изследователите на древноавилонска история се сещат за тези горди думи, когато четат твърденията, които царят прави в надписите си, запазени сред праха и отломките на руините на Вавилон. В един от тези надписи гордият цар провъзгласява: „Тогава построих двореца, седалището на моето царство, връзката на човешкия род, обиталището на ликуване и радост“ (Е. Шрадер, Keilinschriftliche Bibliothek, том 3, част 2, стр. 39). В друг текст той казва: „Във Вавилон, градът, който предпочитам, който обичам, беше дворецът, удивлението на народа, връзката на земята, блестящият дворец, обиталището на величието на земята на Вавилон“ (пак там, стр. 25). Разкопките на Р. Колдевей показват, че Навуходоносор е имал основателни причини да се гордее с чудното си творение, макар че те не са потвърдили във всички подробности преувеличените твърдения на класическите писатели за размера на древен Вавилон (вижте Допълнителна бележка в края на тази глава).

Твърдението на Навуходоносор, че е „построил“ Вавилон, не трябва да се тълкува като отнасящо се до основаването на града, което всъщност се е случило малко след Потопа (Битие 11:1–9; вж. гл. 10:10). Става дума за великото дело за възстановяване, което баща му, Навопаласар, започнал и което Навуходоносор завършил. Строителните дейности на Навуходоносор били толкова обширни, че засенчили всички предишни постижения. Казано е, че малко можело да се види, което да не е било построено по негово време. Това важало за дворците, храмовете, стените и дори за жилищните части. Размерът на града бил увеличен повече от два пъти чрез добавянето на нови райони към стария Вавилон, като предградия от двете страни на река Ефрат.

31. Чу се глас. Сравнете Исая 9:8, където „осветен“ буквално означава „паднал“. Гордият Изказването е последвано веднага от унижението на царя. Не е посочено дали този глас е бил чут само от царя или дали неговата свита също е чула небесните думи.

33. Изпълнено. Много коментатори са определили болестта на Навуходоносор като форма на лудост, при която хората се смятат за животни и имитират начина на живот на зверовете.

Един древен пример за подобни психични заболявания е засвидетелстван. Непубликувана клинописна плочка в Британския музей споменава за мъж, който ял трева като крава (FM Т. дьо Лиagre Бол, „Опера Минора“ [1953], стр. 527). Не е необходимо да се идентифицира точно болестта на Навуходоносор или да се приравнява с нещо, известно на медицинската наука днес. Преживяването може да е било уникално. Разказът е кратък и точната диагноза въз основа на такава оскъдна информация е невалидна.

Орлово перо. Думата „пера“ е добавена. Косата, когато е неподдържана и дълго време е изложена на влиянието на лошото време и на слънчевите лъчи, става твърда и непокорна.

34. Краят на дните. Тоест, краят на „седемте времена“ или седемте години, предсказани за продължаването на лудостта на Навуходоносор (вижте на стих 16).

Вдигнах очи. Важно е да се отбележи, че се казва, че завръщането на разума е дойде при царя с признанието си за истинския Бог. Когато смиреният цар молитвено погледна към небето, той беше издигнат от състоянието на груб звяр до

на същество, носещо Божия образ. Този, който години наред безпомощно лежеше на земята в своето унижение, отново беше издигнат до достойнството на човечеството, което Бог е дал на Своите създания, създадени по Негово подобие. Съществената характеристика на чудото, случило се в случая с Навуходоносор, все още се повтаря – дори и по не толкова зрелищен начин – в обръщането на всеки грешник.

Благослових Всевишния. Добре говори за някога гордия цар, че след ужасните му преживявания, първото му желание беше да благодари на Бога, да Го хвали като вечноживеещия и да осъзнае вечността на Неговото царуване.

35. Като нищо. Сравнете Исая 40:17. Втората половина на този стих има близък паралел в Исая 43:13. Някои предполагат възможността, че по време на общуването си с Даниил царят се е запознал с думите на Исая и те внезапно са му дошли на ум. Изповедта е била чудесна, идваща от устата на някога гордия монарх. Това е свидетелството на разкаян обрънат във вярата, изявление от сърцето на човек, който се е научил от опит да познава и да почита Бога.

36. Върна се при мен. С възстановяване на разума си Навуходоносор също си възвърна царското достойнство и трона. За да покаже тясната връзка между завръщането на разума и възстановяването на суверенитета му, този стих преповтаря (виж стих 34) първия елемент от неговото възстановяване. Вторият следва веднага, по простия начин на семитското повествование. Английски разказвач би казал: „Когато разумът ми се възвърна, тогава се възвърнах и царското ми състояние и слава.“

Търсеше ме. Думата „търсеше“ не означава непременно, че по време на По време на периода на лудостта му на краля е било позволено да се скита по полетата и пустинята без надзор, но това означава търсене от страна на човек с цел заемане на официална позиция. Когато станало известно, че разумът на краля се е върнал, регентите на държавата го върнали с цялото си уважение, за да могат да му възстановят управлението. По време на лудостта му тези мъже са се занимавали с правителствените дела.

37. Хвала и възхвала. Това е заключението на Навуходоносор в неговата прокламация, в която, като обрънат грешник, той признава Божията праведност. Неговото изповедание, че Бог е „Цар на небето“, изразява неговото благоговение към новооткрития му Бог. Изцеленият монарх на Вавилон беше научил добре урока си (виж РК 521; EGW, Допълнителни материали, по този стих). Относно прогресивния характер на разбирането на Навуходоносор за Бога виж гл. 2:47; 3:28 стр. 751.

ДОПЪЛНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА ПО ГЛАВА 4

Под ръководството на Робърт Колдевей, който е работил за Германското ориентално дружество, Важни разкопки са проведени във Вавилон между 1899 и 1917 г.

Те разкриха някои от най-важните части от големия разрушен обект на древен Вавилон, въпреки че обширни площи не бяха засегнати при тези разкопки. Вавилон е бил важен град на Месопотамия от зората на историята (Бит. 11). Хамурапи го е направил столица на своята династия. Като седалище на известния бог Мардук, той остава религиозен център дори в периоди, когато не се е радвал на политическо върховенство, както например по времето, когато Асирия е била водещата световна сила.

Когато Набопаласар възвърнал независимостта на Вавилония, градът отново се превърнал в метрополия на света. Но именно при Навуходоносор, великия строител на Нововавилонската империя, Вавилон станал „слава на царствата“ и „красота на превъзходството на халдейците“ (Исая 13:19).

Именно градът на Навуходоносор е разкрит от Колдевей по време на 18-годишните германски разкопки; на практика не са открити останки от по-ранните етапи на града. За това е посочена двойна причина: (1) Промяната на речното корито на Ефрат е повишила нивото на подпочвените води, така че нивата на по-ранните градове сега са под нивото на водата, и (2) разрушението на Вавилон от асирийския цар Сенахирим през 689 г. пр.н.е. е било толкова цялостно, че малко от стария град е останало да бъде открито и разкрито от по-късните поколения. Следователно, всички видими руини днес датират от Нововавилонската империя от по-късни времена. Дори те показват необичайна пустота и объркване по две причини: (1) Големи части от града са разрушени от персийския цар Ксеркс след два краткотрайни бунта срещу неговото управление. (2) Руините на Вавилон са били използвани от Селевк за построяването на Селевкия около 300 г. пр.н.е. Повечето от сградите в съседните села и в град Хила, както и големият речен язовир в Хиндия, са построени от тухли от Вавилон.

Въпреки тези трудности, багерите успяха да разчистят голяма част от оформлението. на Вавилон на Навуходоносор. В тази работа те са били подпомогнати от древни клинописни документи, открити по време на разкопките. Тези документи съдържат подробни описания на града, неговите основни сгради, стени и градски квартали, така че за градския план на Вавилон на Навуходоносор се знае повече, отколкото за много средновековни градове в Европа. Следователно ние сме изключително добре информирани за града, по чиито улици е ходил Даниил и за който Навуходоносор е изрекъл гордите думи, записани в Дан. 4:30.

Размерът на древен Вавилон. — Преди лопатата на багера да разкрие истинския размер на Вавилон на Навуходоносор и Вавилон от по-ранни времена, учените са разчитали на описанието на Херодот. Този историк твърди, че е посетил Месопотамия в средата на V век пр.н.е. и затова неговите твърдения често са били считани за такива на очевиден. Той заявява (i. 178, 179), че планът на Вавилон е имал формата на голям квадрат, със страна приблизително 22,4 км. Тези измервания биха дали на градските стени обща дължина от 88 км, а на самия град площ от почти 490 кв. км. Той също така твърди, че стените му са били с дебелина около 26 м и височина 104 м.

Преди съвременните разкопки да разкрият размера на древен Вавилон, са правени опити за да се приведе твърдението на Херодот в хармония с видимите му руини. Френският асириолог Жул Оперт, например, се опитал да обясни твърдението на Херодот, като разширил района на град Вавилон достатъчно, за да включи или Бирс Нимруд, на 19,2 км югозападно от руините на Вавилон, или Тел ел-Охеймир, на 12,8 км източно. Това обяснение е напълно незадоволително. Още по времето на Оперт е било известно, че Бирс Нимруд е мястото на древния Борсипа, а Тел ел-Охеймир - на Киш, и двата известни независими града с отделни защитни стени. Тъй като никога не е била открита стена, обхващаща едновременно Вавилон и Борсипа или Киш, и тъй като такава стена не се споменава в нито един от съвременните документи, описващи древния град, числото на Оперт за твърдението на Херодот относно дължината на стените на Вавилон не може да бъде прието.

Разкопките разкриват, че преди времето на Навуходоносор градът е бил почти квадратен, със стени с дължина около една миля от всяка страна – Вътрешният град на картата на стр. 796. Дворците и административните сгради са се намирали в северозападната част на града, а в южната

от тях се е намирал главният храмов комплекс, наречен Есагила, посветен на главния бог на Вавилон, Мардук. Река Ефрат е текла по западната стена на Вавилон.

Когато Вавилон е бил столица на обширна империя по времето на Набопаласар и на Навуходоносор, той се е нуждаел от разширение. Нова част е построена на западния бряг на Ефрат. Обхватът ѝ е известен, но в тази област са проведени малко разкопки. Това, което се знае за храмовете и улиците ѝ, е събрано от клинописните документи, описващи този квартал. Новата част е била свързана със стария град чрез мост. Този мост е бил опрян на осем стълба, както разкриват разкопките на мястото.

Навуходоносор построил и нов дворец далеч на север от стария град, така наречения Летен дворец. Изградена е голяма външна стена, която да огражда този дворец. Новата стена значително е увеличила площта на града. Няма доказателства за стена по протежение на реката от Летния дворец до района на стария дворец. Следователно е направено заключението, че самата река е била считана за достатъчно силна защита.

Стените, които в по-голямата си част все още могат да се видят ясно като дълги, високи могили, са с дължина около 21 километра. Това измерване е общата дължина на стените както на вътрешния, така и на външния град. Обиколката на града на Навуходоносор, включително речния бряг от Летния дворец до стария дворцов район, е била около 16 километра.

Съвременните разкопки показват, че описанието на Херодот се нуждае от промяна относно размерите на стените. Укрепленията около Вътрешния град се състояли от двойни стени - вътрешната с дебелина 21 1/2 фута и външната с дебелина 12 1/4 фута (съответно 6,5 и 3,7 м), разположени на разстояние 23 1/2 фута (7,2 м) една от друга, с ров отвън. Външната стена също била двойна, с чакълени засип между тях и път отгоре, според Херодот. Ширините били: вътрешна - 23 1/2 фута; пространство за засипване - 36 3/4 фута; външна - 25 1/2 фута; плюс нещо като контрафорсна стена в основата ѝ - 10 3/4 фута (съответно 7,1, 11,2, 7,8 и 3,3 м). Общата ширина на това външно укрепление била 96 1/2 фута или 29,39 м. От многото му кули са разкопани 15.

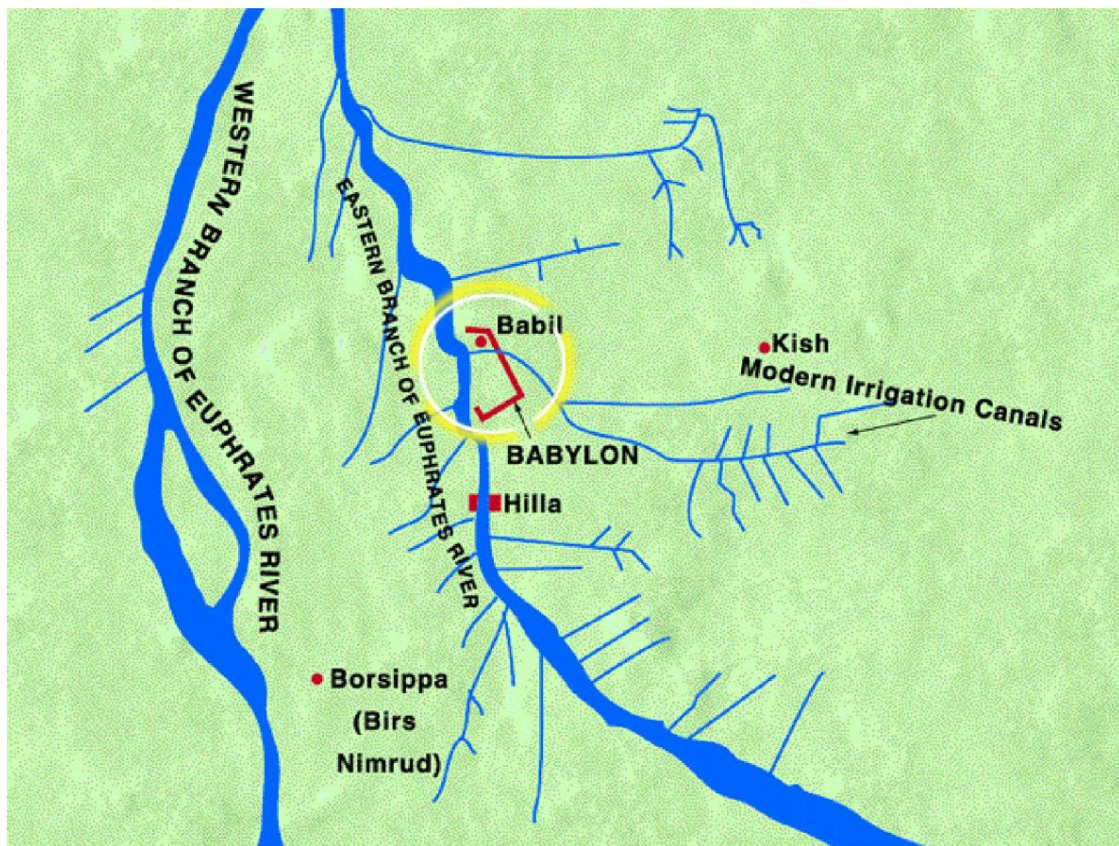
Разкопките не разкриват нищо за височината на стените, тъй като са останали само останки, никъде по-високи от 12 м при портата Ищар. Изглежда немислимо дори двойна стена с ширина в основата от 29 м да е била висока 103,7 м. Не е известна нито древна, нито съвременна градска стена от този вид. Следователно твърдението на Херодот относно височината на градската стена на Вавилон също трябва да бъде отхвърлено.

Долината на река Ефрат

¹

¹Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с ексегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Даниил 3:2).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Ефрат е показан в сегашното си корито, след като е променил течението си близо до Вавилон и Бурсипа. Линиите, простиращи се от реката, са съвременни напоителни канали, несъмнено подобни на древните канали.

Какви са причините за тези неточности? Предлага се следното обяснение: Когато Херодот посещава Вавилон, градът е до голяма степен в руини, разрушен от Ксеркс след два сериозни бунта срещу неговото управление. Храмове, дворци и всички укрепления са напълно разрушени. По време на посещението си Херодот е трябвало да разчита на устна информация относно предишното състояние на нещата, външния вид на сградите и размера на града и стените. Тъй като не е говорил вавилонски език, а е бил зависим от екскурзовод, говорещ гръцки, е възможно поради трудности с превода да е получил определена неточна информация. Някои от погрешните му твърдения може да са се дължали на лоша памет.

ФМ Т. [де Лианг] Бюл наскоро предложи друго обяснение. Той предполага, че Херодот може да е имал предвид цялата крепост Вавилон, включително всички области, разположени в терен, който може да бъде наводнен при опасност. Бюл напомня на читателите си, че за лаик е изключително трудно да различи дигите на сухите канали от останките от старите градски стени. Единствената разлика е липсата на керамични черепки в дигите. Керамични черепки се срещат в изобилие близо до бившите стени на града. Следователно трябва да се счита за възможно Херодот да е приел някои от многото канални диги за останките от градските стени (вж. *Ex Oriente Lux*, бр. 10, 1945–48, стр. 498, бел. 28).

Въпреки че древен Вавилон не е имал фантастичните размери, приписвани му от Херодот, Въпреки това градът е бил с внушителни размери по време, когато градовете са били много малки според съвременните стандарти. Обиколката му от около 17,6 км е била

сравнима с обиколката от 7 1/2 мили (12,5 км) на Ниневия, столицата на Асирийската империя; със стените на имперски Рим, с обиколка от 6 мили (9,6 км); и с 4 мили (6,5 км) на стените на Атина по времето на разцвета на този град през 5 век пр.н.е. Това сравнение с други известни градове от древността показва, че Вавилон е бил, с евентуалното изключение на египетската Тива, тогава в руини, най-голямата и най-великата от всички древни столици, макар че е бил много по-малък, отколкото по-късно са го изобразили класическите писатели. Разбираемо е защо Навуходоносор е смятал, че има право да се хвали, че е построил „този велик Вавилон... със силата на моята сила“ (Дан. 4:30).

Град на храмове и дворци. – Тъй като Вавилон е съдържал светилището на бог Мардук, смятан за господар на небето и земята, главен от всички богове, древните вавилонци са смятали своя град за „пъпа“ на света. Следователно Вавилон е бил религиозен център без съперник на земята. Клинописна плочка от времето на Навуходоносор изброява 53 храма, посветени на важни богове, 955 малки светилища и 384 улични олтари – всички те в рамките на града. За сравнение, Ашур, един от главните градове на Асирия, със своите 34 храма и параклиса, е направил сравнително слабо впечатление. Човек може да разбере защо вавилонците са се гордеели с града си, казвайки: „Вавилон е произходът и центърът на всички земи.“ Тяхната гордост е отразена в известните думи на Навуходоносор, цитирани в коментара към гл. 4:30, а също и в древна песен на възхвала (както е дадено от E. Ebeling, Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts, част I [Лайпциг, 1915], № 8):

„О, Вавилоне, всеки, който те види, се изпълва с радост; всеки, който живее във Вавилон, увеличава живота си; всеки, който говори зло за Вавилон, е като онзи, който убива собствената си майка.“
Вавилон е като сладка финикова палма, чийто плод е прекрасен за гледане.“

Центърът на славата на Вавилон е била известната храмова кула Етеменанки, „основополагащият камък на небето и земята“, с квадратни размери 91 м в основата и вероятно 91,4 м височина. Тази сграда е била надминавана по височина в древността само от двете големи пирамиди в Гиза в Египет. Кулата може би е била построена на мястото, където някога е стояла Вавилонската кула. Тухлената конструкция се е състояла от седем нива, от които най-малката и най-висока е била светилище, посветено на Мардук, главния бог на Вавилон. Вижте по-нататък Битие 11:9.

Голям храмов комплекс, наречен Есагила, буквално „Този, който вдига глава“, обграждал кулата Етеменанки. Неговите дворове и сгради били сцени на много религиозни церемонии, изпълнявани в чест на Мардук. Големи и цветни шествия завършвали на това място. С изключение на великия храм на Амен в Карнак, Есагила е бил най-големият и най-известният от всички храмове на древния Ориент. По времето, когато Навуходоносор се възкачва на трона, той вече се е радвал на дълга и славна история, а новият цар изцяло възстановява и разкроява обширни части от храмовия комплекс, включително кулата Етеменанки.

Както по брой, така и по размер, дворците на Вавилон разкриваха изключителен лукс. По време на дългото си 43-годишно царуване Навуходоносор построил три големи замъка или двореца. Единият от тях се намирал във Вътрешния град, другите извън него. Единият беше това, което е известно като Летния дворец, в най-северната част на новия източен квартал. Могилата, която сега покрива останките му, е най-високата от тези, които съставляват руините на древен Вавилон, и е...

единственото място, което все още носи древното име Бабил. Въпреки това, цялостното разрушение на този дворец в древността и последвалото разграбване на тухлите на сградата не са оставили много за археолога да открие. По този начин знаем малко за този дворец.

Друг голям дворец, който археолозите сега наричат Централния дворец, се е намирал веднага извън северната стена на Вътрешния град. И тя е построена от Навуходоносор. Съвременните археолози открили и тази голяма сграда в безнадеждно запустяло състояние, с изключение на една част от двореца - Музея на антиките. Тук ценни предмети от славното минало на вавилонската история, като стари статуи, надписи и военни трофеи, били събрани и изложени „за да ги гледат хората“, както го е изразил Навуходоносор в един от своите надписи.

Южният дворец се е намирал в северозападния ъгъл на Вътрешния град и е съдържал, наред с други структури, известните висящи градини, едно от Седемте чудеса на древния свят. Голяма сводеста сграда е била увенчана с градина на покрива, напоявана от система от тръби, през които се е изпомпвала вода. Според Диодор, Навуходоносор е построил тази чудна сграда за своята мидийска съпруга, за да ѝ даде, сред равната и безлесна Вавилония, заместител на гористите хълмове на родната ѝ земя, които са ѝ липсвали. В трезорите под градините на покрива са се съхранявали провизии от зърно, масло, плодове и подправки за нуждите на двора и придворните лица. Археолози са открили административни документи в тези помещения, някои от които споменават юдейския цар Йоахин като получател на царски дажби.

В съседство с висящите градини се намирал обширен комплекс от сгради, зали и стаи, които са заменили по-малкия дворец на Набопаласар, бащата на Навуходоносор. Този Южен дворец е бил горе-долу официалната резиденция на царя, мястото за всички държавни церемонии. В центъра е имало голяма тронна зала, 56 на 171 фута (17 на 52 м) и вероятно висока 60 фута (18 м). Тази огромна зала вероятно е била мястото, където Валтасар е празнувал през последната нощ от живота си, защото никоя друга зала в двореца не е била достатъчно голяма, за да побере хиляда гости (виж Дан. 5:1).

Една от колоритните структури на този град е била известната порта Ищар, която е граничила с Южния дворец и е образувала един от северните входи към Вътрешния град. Това е била най-красивата от всички вавилонски порти, защото през нея е минавала Улицата на процесията, водеща от различните царски дворци до храма Есагила. За щастие, тази порта е била по-малко разрушена от всяка друга структура във Вавилон и сега е най-впечатляващата от всички съществуващи руини на града. Тя все още се издига на височина около 12 м.

Вътрешните конструкции на градските стени и порти, дворците и храмовете, са били от непечени тухли. Външните облицовки се състоели от печени, а в някои случаи и от глазирани тухли. Външните тухли на градските стени били жълти на цвят, тези на портите – небесносини, тези на дворците – розови, а тези на храмовете – бели. Портата Ищар била двойна структура, заради двойните стени. Тя била дълга 50 м и се състояла от четири кулоподобни структури с различна дебелина и височина. Стените били от тухли, чиито остъклени повърхности образували издигнати фигури на животни. Те били поне 575. Имало бикове в жълто, с декоративни редове синя козина и зелени копита и рога. Те се редували с митологични зверове в жълто, наречени сируш, които имали змийски глави и опашки, люспести тела и орлови и котешки крака (за илюстрация вижте срещуположната стр. 864 и Библейския речник на адвентистите дни, фиг. 137).

Подходът към портата Ишар (виж илюстрацията срещу стр. 864) е бил ограден от двете страни на улицата с отбранителни стени. Върху тези стени са били изобразени релефни лъвовете от остъклени тухли, или бели с жълти гриви, или жълти с червени гриви (сега станали зелени) на син фон.

Такъв бил този пътър и могъщ град, който цар Навуходоносор бил построил – чудото на всички народи. Гордостта му от него е отразена в надписи, които той оставил на потомството. Един от тях, сега в Берлинския музей,

гласи следното: „Направих Вавилон, светия град, славата на великите богове, по-изтъкнат от преди това и подпомогнах възстановяването му. Накарах светилищата на богове и богини да светят като ден. Никой цар сред всички царе не е създал, никой по-ранен цар не е построил това, което аз великолепно построих за Мардук. Подпомогнах докрай

оборудването на Есагила и възстановяването на Вавилон повече, отколкото някога е било правено преди. Всичките ми ценни дела, разкрояването на светилищата на великите богове, които предприех повече от моите царски предци, написах в документ и го запазих за идните поколения. Всичките ми дела, които написах в този документ, ще бъдат прочетени от онези, които знаят [как да четат] и помнят славата на великите богове. Нека пътят на живота ми бъде дълъг, нека се радвам на потомство; нека потомството ми управлява над чернокосите хора във вечността и нека споменаването на името ми бъде провъзгласено за добро във всички бъдещи времена.“

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–37PK 514–521; 8T 126

7 PK 516

9 PK 517

10, 11 PK 515

11, 12, изд. 175

12–17PK 516

13 Изд. 177

14 8T 127

17 DA 129; PK 500

18–22PK 517

23–27PK 518

27 Изд. 174; PK 502

30 Ед 175; 8T 127

30–32PK 519

31 Изд. 176; PK 533

33–35PK 520

34 Ев 88; PK 514

35 8T 180

36, 37 PK 521

ГЛАВА 5

1 Нечестивият пир на Валтасар. 5 Почерк, непознат на магьосниците, смущава цар. 10 По препоръка на царицата е доведен Даниил. 17 Той, упреквайки царя за гордост и идолопоклонство, 25 чете и тълкува писанието. 30 Монархията е пренесена на мидяните.

1. Валтасар. Вавилонското име Бел-шар-усур означава „Бел, защити царя!“.

Валтасар е първородният син на Набонид, последният цар на Нововавилонската империя. Вижте допълнителната бележка в края на тази глава.

Царят. Когато Набонид бил в Ливан, възстановявайки се от болест, точно преди да тръгне на поход срещу Тема в Западна Арабия, той повикал най-големия си син (Валтасар) и „му поверил царството“ (вижте Допълнителна бележка в края на тази глава). Това било през „третата година“. Ако това е била третата година на управление, то е било през зимата на 553/552 г. Някои учени смятат, че е било през третата година след завършването на храм в Харан; ако е така, назначаването на Валтасар за съвладетел е станало две или три години по-късно, но известно време преди седмата година на управление на Набонид, в която Набонид е бил в Тема. Оттогава нататък Валтасар контролирал делата на Вавилония като съвладетел на баща си, докато Набонид пребивавал в Тема в продължение на много години. Според „Стиховият разказ за Набонид“, Валтасар е държал „царството“. Следователно Даниил не сгреши, когато нарече Валтасар „цар“, въпреки че критиците по-рано твърдяха, че Даниил тук греши.

Голям празник. От стихове 28 и 30 може да се заключи, че празникът се е състоял през нощта, когато Вавилон паднал под властта на войските на Кир. Ксенофонт е запазил преданието, че по време на падането на Вавилон „във Вавилон се е състоял определен празник, по време на който целият Вавилон е пиел и се е веселил цяла нощ“ (Киропедия, VII, 5, 15). Необяснимо е защо Валтасар е направил празник веднага след падането на Сипар и само няколко дни след загубената битка при Опис (виж том III, стр. 49). Очевидно той се е чувствал безразсъдно сигурен в столицата си, защитена от здрави стени и система от канали, които в случай на опасност биха могли да потопят околната страна и по този начин да затруднят нашественика да достигне града (виж РК 523).

Добре известен факт е, че древните монарси са устройвали празненства за своите придворни. Стела, открита наскоро в Нимруд, древния Калах, споменава факта, че цар Ашурнасирипал II е направил голям празник при откриването на нов дворец. Твърди се, че е нахранил, напоил и настанил 69 574 души в продължение на 10 дни. Гръцкият историк Ктезий твърди, че персийските царе са хранили по 15 000 души всеки ден и че Александър Велики е поканил 10 000 гости на сватбения си пир. Подобен празник е описан и в Естир 1:3–12.

Преди хилядата. Това, че се набляга на факта, че Валтасар е пил пред гостите си, изглежда показва, че същият дворцов обичай е съществувал във Вавилон, както и в персийския двор, където царят обикновено се е хранил в отделна зала и само в изключителни случаи с гостите си. Празникът на Валтасар изглежда е бил такъв повод. За описание на залата, в която вероятно се е състоял празникът, вижте стр. 798.

2. Опитал виното. Някои разбират тези думи като намек, че Валтасар е бил пиан, когато е дал заповед да се донесат свещените съдове от Йерусалим. Други обясняват фразата като означаваща, че тази заповед е дадена след хранене, в момента, в който виното е започнало да циркулира. Те посочват класически гръцки твърдения, които твърдят, че персите са имали обичая да пият вино след хранене. Въпреки това, било необичайно за един ориенталски човек да осквернява свещени предмети на други религии; следователно би изглеждало неестествено Валтасар да е дал заповедта, стига да е бил в състояние да владее разума си (виж РК 523).

Съдове. Съдовете на Храма са били изнасяни от Йерусалим три пъти: (1) част от тях по времето, когато Навуходоносор взел пленници от Йерусалим през 605 г. (Дан. 1:1, 2); (2) голямата част от останалите съдове от благороден метал, когато цар Йоахин отишъл в плен през 597 г. (4 Царе 24:12, 13); и (3) останалите метални предмети, предимно от бронз, когато Храмът бил разрушен през 586 г. (4 Царе 25:13–17).

Баща му. Изглежда, че Валтасар е бил внук на великия цар (виж РК 522); майка му вероятно е била дъщеря на Навуходоносор (виж стр. 806). Думата „баща“ трябва да се разбира като „дядо“ или „прародител“, както в много други пасажи от Библията (виж 1 Лет. 2:7). За произхода на Валтасар от Навуходоносор вижте Допълнителна бележка в края на тази глава. Сам по себе си изразът „баща му“ може да се разбира и в смисъла на „предшественик му“. Пример за такава употреба се намира в асирийски надпис, който нарича израилтянския цар Ииуй „син на Амрий“, въпреки че двамата нямат никаква кръвна връзка. Всъщност Ииуй е бил изстребител на целия дом на Амрий (4 Царе 9; 10).

Неговите съпруги и неговите наложници. Двете арамейски думи, преведени като „съпруги“ и „наложници“, са синоними, като и двете означават „наложници“. Едната може да е представлявала по-висш клас от другата. Предполага се, че единият клас наложници може да се е състоял от жени от уважавани домове или дори от домовете на благородници, а другият - жени, купени с пари или пленени във война. Въпреки че жени са участвали в банкетата, както научаваме от този пасаж, изглежда, че „царицата“ не е била открита сред буйните пияници. След появата на ръкописа на стената, тя е описана като влизаща в банкетната зала (ст. 10). LXX не споменава участието на жени в светотатствените размирици. Някои смятат, че това е така, защото според обичая на гърците съпругите не са участвали в подобни празненства.

4. Хвалели боговете. Песните на пианите езичници били в чест на тяхната Вавилонски богове, чиито изображения са украсявали различните храмове на града.

5. Върху гипса. Ако голямата тронна зала, разкопана от Колдевей в Южната Дворецът на Навуходоносор във Вавилон (виж стр. 798) е бил сцената на този празник, не е трудно да си представим какво се е случило в описания тук съдбоносен момент. Залата е била 56 на 171 фута (17 на 52 м). В центъра на една от дългите страни, срещу входа, е имало ниша, в която е възможно да е стоял тронът. Стените са били покрити с бяла мазилка, направена от фин парижки гипс. Можем да си представим, че свещникът или светилникът е бил близо до царския трон. По това време са се използвали светилници с множество маслени лампи. От другата страна на стаята, от този светилник, се появила мистериозната ръка и написала нещо върху мазилката, така че Валтасар я видял. Не е обяснено дали писането е било под формата на рисувани букви или е било издълбано в мазилката.

Част от ръката. Не е посочено каква част от ръката е била видима. Арамейското па, Преведено като „част“, понякога се тълкува като „длан“, друг път като обозначение на самата ръка под китката, за разлика от долната част на ръката.

6. Бяха освободени. Сравнете Иса. 21:3. Ужасът беше засилен от обвинителна съвест, която се пробуди и изпълни царя с мрачни предчувствия. Мракът на мислите му сигурно се е задълбочил, когато е осъзнал смъртната опасност, в която е била хвърлена империята поради минали политически грешки, собствения си неморален живот и действия, неотдавнашното катастрофално поражение на армията му и светотатството, в което е бил замесен. Нищо чудно, че „мислите му го смущаваха“!

7. Астролози. Вижте гл. 1:20.

Халдейци. Вижте гл. 1:4.

Врачи. Вижте гл. 2:27.

Алено. Арамейското „аргеван“, по-добре „лилаво“. Древното кралско лилаво е било наситено лилаво. червен на цвят, по-скоро като пурпурно. Фактът, че лилавото е било царският цвят на древността, е засвидетелстван от документални доказателства от времето на персите (Естир 8:15; Ксенофонт Анабасис i. 5. 8), мидийците (Ксенофонт Киропедия i. 3. 2; ii. 4. 6) и по-късни периоди. Даниил свидетелства за съществуването на този обичай за нововавилонския период, който предшества персийския.

Златна верига. Обичаят да се почитат любимите държавни служители на короната чрез даване на златни верижки, украшения или нашийници е съществувал в Египет много векове по-рано (вижте Бит. 41:42). Обичаят е бил разпространен сред древните народи.

Третият владетел. Преди мястото на Валтасар в царството и връзката му с Набонид да бъдат напълно разбрани (вижте Допълнителната бележка в края на тази глава), коментаторите можеха само да гадаят кой е вторият владетел в царството. Съществуването на такъв владетел се подразбираше от обещанието да направи читателя на мистериозния надпис на стената „третият владетел в царството“. Царицата майка, съпругата на Валтасар или синът му бяха предложени като варианти. Разбира се, смяташе се, че самият Валтасар е първият владетел на империята. Сега, след като е известно, че Валтасар е бил само съвладелец с баща си и следователно вторият владетел в царството, е ясно защо той не е могъл да даде по-висока позиция в царството от тази на „трети владетел“.

8. Тогава всички дойдоха. Някои виждат противоречие между това твърдение и разказ за предходния стих, който записва обръщение на царя към мъдреците. Най-естественото обяснение е, че обръщението на царя, записано в стих 7, е било произнесено към мъдреците, които вече са присъствали на банкетата, когато ръкописът се е появил на стената. Стих 8 тогава би се отнасял за „всички царски мъдречи“, включително онези, които са влезли в банкетната зала в отговор на заповедта на Валтасар.

Те не можеха да четат. Причината не е посочена и всяко обяснение, което може да бъде предложено, е само предположение. Думите очевидно са били на арамейски (вижте стихове 26–28). Но думите са били толкова малко и толкова загадъчни, че дори познаването на индивидуалните им значения не би разкрило скритото в тях послание. Дали самият цар не е можел да чете поради прекомерна употреба на вино, или самите букви са били неразличими заради ослепителния си блясък (вижте EGW, Допълнителни материали, върху стихове 5–9), или пък писмеността е била единствена, разшифроваема само чрез божествено просветление, не е посочено. Предположението, че знаците са били в древноеврейската писменост и следователно нечетливи за вавилонците, не изглежда правдоподобно. Изключително малко вероятно е мъдреците на Вавилон да не са познавали тези стари семитски знаци, които са били използвани не само от евреите, но и от финикийците и други народи от Западна Азия.

10. Царицата. От времето на Йосиф Флавий („Древности“, том 11, том 2) коментаторите обикновено се приема, че тази „кралица“ е майката или бабата на краля (виж РК 527). Според ориенталския обичай никой освен майката на управляващия монарх не би посмал да влезе в присъствието на царя, без да бъде повикан. Дори съпругата на цар е рискувала живота си, правейки това (виж Естир 4:11, 16). Вавилонските клинописни писма, писани от царе до майките им, показват забележително уважителен тон и ясно разкриват възвишеното положение, което царските майки са заемали от своите синове. Тази висока позиция на кралица майка може

може да се заключи и от факта, че когато през 547 г. майката на Набонид, бабата на Валтасар, починала в Дур Карашу на Ефрат над Сипар, имало обширен официален дворцов траур. Фактът за смъртта ѝ преди събитията от тази глава бил неизвестен на коментаторите, които идентифицирали „царицата“ като бабата на Валтасар.

Царю, да си жив довека. За този общ поздрав виж гл. 2:4.

11. Има един човек. Не е нужно да се чуди, че Даниил не е бил сред групата мъдреци, призовани от царя. Неговият мандат на обществена служба несъмнено е приключил известно време преди това, може би със смъртта на Навуходоносор или по-рано (виж стр. 746).

И все пак той би бил добре познат на представител на по-ранното поколение, към което е принадлежала майката на царя. Относно възможните причини за неговото оттегляне вижте стих 13.

Духът на светите богове. Сравнете твърдението на Навуходоносор (гл. 4:8, 9). Сходството подкрепя вероятността, предложена и от други доказателства, че царицата е била близка роднина, вероятно дъщеря, на Навуходоносор (виж стр. 806). Информацията, която тя предоставя относно забележителната служба на Даниил в миналото и относно високата позиция на пророка при Навуходоносор, очевидно е нова за Валтасар. Това предполага, че Даниил не е заемал длъжност известно време преди събитието, разказано тук.

Следователно вероятно малцина мъже, ако изобщо има такива, от обкръжението на царя, които са израснали с него, са били добре запознати с Даниил.

Навуходоносор, баща ти. Вижте стих 2.

Магьосници. Вижте на гл. 1:20; вж. гл. 2:2, 27.

12. Съмнения. Арамейска дума qīṭrīn, буквално „възли“. По-късно думата е използвана като магически термин в Сирия и Арабия. Тук значението изглежда е „трудни задачи“ или „проблеми“ (PCB).

13. Ти ли си този Даниил? Това изречение може да се преведе и като „Ти си този Даниил“ (RSV). Ако това е правилният превод, поздравът предполага, че Валтасар е бил запознат с произхода на Даниил, но че не е имал официални отношения с него. Това изглежда ясно - Даниил вече не е бил председател на магьосниците в царския двор (гл. 2:48, 49).

Изглежда, че със смъртта на Навуходоносор, политиката, която Даниил е отстоявал, е изпаднала в немилост в двора на Вавилон и в резултат на това той е бил оттеглен от държавна служба. Валтасар и неговите предшественици очевидно са знаели всичко за Божиите отношения с Навуходоносор (гл. 5:22), но умишлено са отхвърлили политиката на последния да признава истинския Бог и да сътрудничи с Неговата воля (гл. 4:28–37; 5:23). Фактът, че Даниил по-късно е постъпил на служба в Персия (гл. 6:1–3), предполага, че оттеглянето му през последните години на Вавилонската империя не се дължи на лошо здраве или старост.

Неговото горчиво порицание срещу Валтасар (гл. 5:22, 23) е доказателство за враждебността на царя към принципите и държавната политика, които Даниил представляваше. Неодобрението на Даниил към официалната вавилонска политика може би е било един от факторите, които са накарали първите владетели на Персийската империя да го фаворизират.

14. Духът на боговете. За разлика от думите на царицата (ст. 11) и на Навуходоносор (гл. 4:8), Валтасар пропуска прилагателното „свят“ във връзка с „богове“.

17. За себе си. Някои смятат, че като божествено просветлен гледач, Даниил е отказал отличието и почетното място, обещано на преводача, за да избегне всякакъв вид личен интерес в присъствието на такъв цар. Това може да е вярно. Възможно е също така Даниил, знаейки, че царуването на Валтасар е на път да приключи, да не е имал

интересът му да получи каквито и да било услуги от човека, който същата нощ с дела и думи похули Бога на небето и земята. Че дори сега, в напреднала възраст, Даниил по принцип не е бил против да приеме висок правителствен пост, може да се докаже от факта, че малко по-късно той отново е на висок пост (гл. 6:21). Постът несъмнено е бил приет, защото Даниил е смятал, че може да упражнява благотворно влияние върху царя и да бъде инструмент в ръката на Бог, за да постигне освобождаването на народа си от изгнание. Но може би Даниил е смятал, че приемането на каквито и да било почести или достойнства от Валтасар е не само безполезно, но дори може да бъде вредно и опасно.

Навуходоносор. Преди Даниил да прочете и разтълкува писанието, той напомнил на царя какво е преживял Навуходоносор в резултат на отказа си да изпълни божествената съдба по отношение на себе си и на своя народ. Освен това Навуходоносор бил по-могъщ и по-благоразумен от нещастния Валтасар. Пророкът показал на Валтасар как той, (внукът), е постъпил нечестиво спрямо Бога, Господаря на живота му, и не е научил нищо от преживяното от Навуходоносор.

24. Тогава. Препратка към неотдавнашния момент, когато в пиански пир Валтасар беше хвалеше боговете си и пиеше вино от осветените съдове от Йерусалимския храм, както е описано в стих 23.

Част от ръката. Вижте стих 5.

Този надпис. Надписът все още се виждаше на стената.

25. Това е писанието. Даниил продължава да чете думите, написани на стената, очевидно четири думи на арамейски. Безсмислено е да се спекулира относно естеството на това писмо и връзката му с което и да е друго известно писмо (вижте стих 8). Но дори след като думите бяха прочетени, те не можеха да бъдат разбрани освен чрез божествено просветление. Във всяка ключова дума беше изразена цяла истина; оттука и необходимостта от тълкуване.

26. Мене. Арамейското „мене“ е страдателно причастие на глагола „да преброя“ или „да“ преброявам“ и, ако се разглежда самостоятелно, означава просто „преброен“ или „преброен“. Чрез божествено просветление Даниил извлича от тази дума тълкуването: „Бог преброи царството ти и го свърши“.

27. Текел. Еврейските учени, наречени масорети, които някъде между 7-ми и 9-ти век от християнската ера добавят гласни знаци към библейските ръкописи (виж том I, стр. 34, 35), посочват арамейската дума текел като съществително име. Подобно на мене' (виж на стих 26), тя очевидно трябва да бъде посочена като страдателно причастие (текил). Формата текел вероятно е била избрана от масоретите поради по-голямото ѝ сходство в звученето с мене'. Текил произлиза от глагола „претеглям“. Даниил веднага информира царя за значението на това божествено претегляне. Валтасар беше установен като лишен от морална стойност.

Намерени неподготвени. Тези страшни думи на обреченост, отправени към разточителния вавилонски цар, осъждат всички, които подобно на Валтасар пренебрегват дадените им от Бога възможности. В разследващия съд, който е в ход сега (вижте гл. 7:10), хората се претеглят на везните на светилището, за да се види дали моралният им характер и духовно състояние съответстват на ползите и благословиите, които Бог им е дал. Няма обжалване срещу решенията на този съд. С оглед на тържествеността на часа, всички трябва да бъдат, за да не би решителният момент, който завинаги определя съдбата на всеки човек, да ги заvari неподготвени и „неподготвени“. Сравнете 2 Кор. 5:10; Откр. 22:11, 12.

28. Перес. Тази дума не е страдателно причастие като двете думи *mene'* и *teqil*, въпреки че вокализацията показва, че масоретите са я смятали за глаголна форма. Тя е съществително име, тук в единствено число. Формата за множествено число се появява върху надписа (ст. 25). Там тя е свързана и с предходните думи чрез съюза „ние“, „и“. „Ние“ се появява като *u* в думата *upharsin*. Това обяснява разликата между *upharsin* и *peres*.

Перес означава „дял“ или „част“ и ако се приеме множественото число уфарсин (ст. 25), може да се преведе като „парчета“. Тълкуването на Даниил „Царството ти е разделено“ може да се преведе и като „Царството ти е разбито на парчета“. Акцентът не е непременно върху това, че царството трябва да бъде разделено на две равни части, едната част да бъде дадена на мидийците, а другата на персите. Царството трябвало да бъде разделено на парчета, унищожено и разпаднато. Това трябвало да се осъществи от мидийците и персите. Важно е да се отбележи, че арамейската форма перес съдържа съгласните на арамейските думи (виж том I, стр. 25, 26) за Персия и перси, които дори тогава били пред портите на Вавилон.

29. Тогава Валтасар заповяда. Царят изпълни обещанието, което беше дал на Даниил, въпреки че Даниил ясно показва, че не се интересува от предложените почести. Поради пиянското състояние на Валтасар може би не е било възможно да го възпрат от постъпката му. Някои възразяват, че достойнството да бъде трети владетел не е било възможно, защото според стих 30 Валтасар е бил убит същата нощ. Възражението се основава на предположението, че прокламацията е била публично направена по улиците на града. Но думите не налагат такова предположение. Прокламацията може да е била направена само пред събраните в двореца знатни лица. Тя не е могла да влезе в сила поради последвалите събития.

30. През онази нощ. Въпреки че Валтасар не е споменат в клинописните източници, описващи падането на Вавилон, Ксенофонт заявява, че „нечестивият цар“ на Вавилон, чието име не е споменато в разказа, е бил убит, когато командирът на армията на Кир, Гобрий, е влязъл в двореца (Киропедия, VII. 5. 30). Въпреки че трябва да се признае, че разказът на Ксенофонт не е исторически достоверен във всички детайли, много от неговите твърдения се основават на факти. Според клинописните източници Набонид е отсъствал от Вавилон по време на превземането му. Когато Набонид се предава, Кир го изпраща в далечна Кармания. Следователно царят, убит по време на превземането на Вавилон, не би могъл да бъде никой друг освен Валтасар. За обобщение на историята на Валтасар вижте Допълнителна бележка в края на тази глава.

31. Дарий Мидийският. Владетелят, споменат в този стих и в цялата 6-та глава, все още е неясна фигура, що се отнася до светската история. Допълнителната бележка в края на 6-та глава представя кратък преглед на различните идентификации, предложени от коментаторите, както и възможно решение на различните исторически проблеми, свързани с това.

Съюзът „и“, с който започва стихът, показва, че авторът на книгата е тясно свързал смъртта на Валтасар, записана в предходния стих, с възкачването на „Дарий Мидиянинът“ на трона. В печатните издания на Еврейската Библия този стих се брои за първи стих на гл. 6. Повечето съвременни версии, следвайки LXX, обаче свързват ст. 31 с гл. 5. Това е за предпочитане.

Няма разлика между изписването на името на Дарий, споменато тук, и това на „Дарий [I], цар на Персия“ в Ездра 4:24 (вижте коментарите там) и другаде, на арамейски и иврит, както и на английски.

Шестдесет и две години. Напредналата възраст на Дарий вероятно е била причина за краткостта на неговото царуване. Книгата на Даниил споменава само първата година от царуването на Дарий (гл. 9:1, 2; 11:1). Смъртта на царя настъпила „около две години след падането на Вавилон“ (РК 556).

ДОПЪЛНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА ПО ГЛАВА 5

Една от големите загадки за библейските коментатори през вековете е била самоличността на Валтасар. До сравнително скоро в древни записи не е било открито споменаване на такъв цар. Името Валтасар е било известно само от книгата на Даниил и от произведения, които са заимствали името от Даниил – например апокрифните произведения на Варух и писанията на Йосиф Флавий. Правени са много опити за хармонизиране на светската история с библейските записи. Трудността се засилва от факта, че няколко древни източника дават списъци на царете на Вавилон до края на историята на тази нация, като всички те споменават Набонид, с различни изписвания, като последния цар преди Кир, който е първият цар на Персия. След като Кир завладява Вавилон и наследява последния му вавилонски цар, изглежда няма място за Валтасар в царския род. Книгата на Даниил, от друга страна, поставя събитията непосредствено преди падането на Вавилон по време на царуването на Валтасар, „син“ на Навуходоносор (виж гл. 5:2), който губи живота си през нощта на завладяването на Вавилон от нахлуващите мидийци и перси (гл. 5:30).

От многобройните тълкувания, изложени по-рано, за да обяснят очевидните несъответствия между библейските записи и други древни източници, са изброени следните (според Реймънд П. Дохърти, Набонид и Валтасар, стр. 13, 14):

Валтасар беше (1) друго име на сина на Навуходоносор, известен като Евил-Меродах, (2) брат на Евил-Меродах, (3) син на Евил-Меродах, откъдето идва и внукът на Навуходоносор, (4) друго име за Нергал-шар-усур, зетят на Навуходоносор, (5) друго име за Лабаши-Мардук, синът на Нергал-шар-усур, (6) друго име за Набонид и (7) син на Набонид и дъщеря на Навуходоносор.

Според друго мнение, поддържано от мнозинството критични учени преди откриването на името на Валтасар в клинописните източници към края на 19 век, името Валтасар е изобретение на автора на Даниил, който, според тези критици, е живял по времето на Макавеите през 2 век пр.н.е.

Този списък с различни гледни точки показва естеството и обхвата на историческите проблеми, пред които са изправени тълкувателите на книгата на Даниил, която сякаш изобилства от повече проблеми от която и да е друга старозаветна книга с подобен размер. Фактът, че самоличността и длъжността на Валтасар вече са напълно установени от съвременни източници, като по този начин се потвърждава надеждността на глава 5, е един от големите триумфи на библейската археология от миналия век. Изключителната важност на това постижение изисква кратък преглед на темата.

През 1861 г. Х. Ф. Талбот публикува някои текстове, открити в Лунния храм в Ур, в Списание на Кралското азиатско дружество (том 19, стр. 195). Текстовете съдържат молитва на Набонид, произнесена в полза на Белшар-усур, най-големия му син. Няколко писатели, сред които Джордж Роулинсън, брат на известния дешифратор на клинописния шрифт, идентифицират този Белшар-усур с библейския Валтасар. Други отхвърлят това отъждествяване, сред които и самият Талбот, който през 1875 г. изброява аргументите си с нов превод на текста, споменаващ Валтасар („Записи от миналото“, том 5, стр. 143–148).

Седем години по-късно (1882 г.) Теофил Г. Пинчес публикува текст, излязъл наяве през предходната година, който сега се нарича „Хроника на Набонид“. Този текст описва превземането на Вавилон от Кир и заявява също, че Набонид е престоял в Тема няколко години, докато синът му е бил във Вавилония. Въпреки че по това време Пинчес не е разбирал напълно текста и е идентифицирал неправилно Тема, която се намира в Западна Арабия, той е направил няколко точни заключения относно Валтасар. Той отбелязва например, че Валтасар „изглежда е бил главнокомандващ на армията, вероятно е имал по-голямо влияние в царството от баща си и затова е бил смятан за цар“ (Трансакции на Обществото по библейска археология, том 7 [1882], стр. 150).

В следващите години бяха открити още текстове, които хвърлят светлина върху различните функции и важни позиции, които Валтасар, синът на Набонид, е заемал преди и по време на управлението на баща си. В нито един от тези текстове обаче Валтасар не е наричан цар, както Библията. Въпреки това редица учени, въз основа на натрупаните доказателства, изказват мнението – по-късно оказващо се правилно – че двамата мъже може да са били съвладетели. През 1916 г. Пинчес публикува текст, в който Набонид и Валтасар са призвани съвместно в клетва. Той твърди, че подобни текстове показват, че Валтасар трябва да е заемал „царска [вицецарска] позиция“, въпреки че заявява, че „все още не сме научили каква е била точната позиция на Валтасар във Вавилония“ (Proceedings of the Society of Bible Archaeology, том 38 [1916], стр. 30).

Потвърждение на заключението за съвместна дейност между Набонид и Валтасар е съществувал най-накрая, през 1924 г., когато Сидни Смит публикува така наречения „Стихотворен разказ за Набонид“ на Британския музей, в който ясно се заявява, че Набонид „е поверил царството“ на най-големия си син (Вавилонски исторически текстове [Лондон, 1924], стр. 88; виж превода на Опенхайм в „Древни блискоизточни текстове“, изд. Причард [Принстън, 1950], стр. 313). Този текст, който разрешава всички съмнения относно царството на Валтасар, е тежък удар за учените от по-критическите школи, които твърдят, че Даниил е продукт на 2 век пр.н.е. Тяхната дилема е отразена в думите на Р. Х. Пфайфър от Харвардския университет, който заявява: „Предполага се, че никога няма да разберем как нашият автор е научил... че Валтасар, споменат само във вавилонските записи, в Даниил и във [Вар. 1:11](#), което е базирано на Даниил, е действал като цар, когато Кир превзема Вавилон“

(„Въведение към Стария завет“ [Ню Йорк, 1941], стр. 758, 759).

Откриването на толкова много клинописни текстове, които хвърлят светлина върху царуването на Набонид и Валтасар накара Реймънд П. Дохърти от Йейлския университет да събере всички изворови материали, клинописни и класически, в една монография, която се появява през 1929 г. под заглавието „Набонид и Валтасар“ (Ню Хейвън, 1929 г., 216 стр.).

Клинописни надписи показват, че Набонид е син на принца на Харан, Набу-балатсу-икби, и на жрицата на Лунния храм в Харан. След като мидийците и вавилонците превземат Харан през 610 г. пр.н.е., майката на Набонид вероятно е била отведена като изтъкната пленница в харема на Навуходоносор, така че Набонид е израснал в двора под погледа на великия цар. Най-вероятно той е бил „Лабинет“ на Херодот (i. 74), който е действал като мирен посредник между лидийците и персите през 585 г. пр.н.е. Това е видно от следните наблюдения: Херодот нарича вавилонския цар, царувал по време на падането на Сардис през 546 г., Лабинет (i. 77). По-късно той идентифицира бащата на владетеля на Вавилон по време на падането му през 539 г. със същото име (i. 188).

Знаем, че Набонид е бил цар на Вавилон през 546 г., както и че е бил баща на Валтасар. Че през 585 г. Набонид е бил избран да действа като дипломатически представител на...

Навуходоносор е бил висока чест и показва, че младият мъж е бил любимец на царя по това време. Възможно е, както смята Дохърти, съпругата му Нитокрис, която Херодот описва като мъдра жена (i. 185, 188), да е била дъщеря на Навуходоносор от египетска принцеса.

Семейната връзка между Валтасар, сина на Набонид, и Навуходоносор все още не е окончателно установен от съвременните записи.

Поради липса на по-пълна информация, в момента е невъзможно да се определи точно как трябва да се разбират многократните твърдения от глава 5, че Навуходоносор е баща на Валтасар. Що се отнася до библейската употреба, „баща“ може да означава също „дядо“ или „прародител“ (вижте 1 Лет. 2:7). Предложени са три тълкувания: (1) Набонид е бил зет на Навуходоносор, а Валтасар е бил внук на Навуходоносор по майка му. (2) Набонид е бил наречен син, защото майка му е принадлежала към харема на Навуходоносор и следователно е била негов доведен син. (3) Валтасар е бил син само в смисъла на аналогичния случай с Йеху, цар на Израел, когото асирийските съвременни надписи наричат „син на Омри“. Йеху не е бил кръвно свързан с дома на Омри, но Йеху е унищожил династията, основана от Омри, и е станал следващият цар на Израел.

Клинописните записи хвърлят изобилен поток светлина върху Валтасар, неговия пост и дейности през годините, в които е бил съвладелец с баща си. След като е дал царския пост на Валтасар през 553/552 г. пр.н.е. или малко след това (виж гл. 5:1), Набонид е провел успешна експедиция срещу арабската Тема и я е направил своя резиденция в продължение на много години. През това време Валтасар е бил действащ цар във Вавилон и е функционирал като главнокомандващ на армията. Въпреки че правните документи са продължили да се датират според годините на царуване на Набонид, фактът, че имената на баща и син са били произнасяни заедно в клетви, докато при царуването на други царе е било използвано само едно име, ясно разкрива двойното управление на Набонид и Валтасар.

Информацията от светските източници, накратко описана по-горе, е имала положителен ефект, потвърди историческата точност на гл. 5. В заключение на своята монография за Валтасар и Набонид, Дохърти категорично изразява следното убеждение: „От всички невавилонски записи, разглеждащи ситуацията в края на Нововавилонската империя, петата глава на Даниил се нарежда до клинописната литература по точност, що се отнася до забележителните събития. Библейският разказ може да се тълкува като превъзходен, защото използва името Валтасар, защото приписва царска власт на Валтасар и защото признава, че в царството е съществувало двойно управление. Вавилонските клинописни документи от шести век пр.н.е. предоставят ясни доказателства за правилността на тези три основни исторически ядра, съдържащи се в библейския разказ, разглеждащ падането на Вавилон. Клинописните текстове, написани под персийско влияние през шести век пр.н.е., не са запазили името Валтасар, но ролята му на престолонаследник, натоварен с царска власт по време на престоя на Набонид в Арабия, е изобразена убедително. Двама известни гръцки историци от пети и четвърти век пр.н.е. не споменават Валтасар по име и само смътно намекват за действителната политическа ситуация, която е съществувала по онова време.“ на Набонид. Анализите на гръцки език, вариращи от началото на трети век пр.н.е. до първи век пр.н.е., са абсолютно мълчаливи относно Валтасар и известността, която той е имал по време на последното царуване на Нововавилонската империя. Цялата информация, намерена във всички налични хронологично фиксирани документи, по-късни от клинописните текстове от шести век пр.н.е. и преди писанията на Йосиф Флавий от първи век сл.н.е., не би могла да осигури необходимия материал за историческата рамка на пета глава на Даниил.

(цитирано по-горе, стр. 199, 200).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–31ПК 522–538; ТМ 434–436

1, 2 РК 523

3-5PK 524

4 КОЛ 259

6 TM 436

6-8PK 527

10-16PK 528

17-24PK 529

23, 24 MM 151; 5T 244

24-284T 14

25-29PK 530

25 TM 436

27 CG 155, 569; COL 267; CS 142; CT 348; EW 37, 246; FE 228, 468; GC 491; LS 117;

MM 151, 164, 195; MYP 229; PK 219; TM 237, 286, 440, 450; 1T 126, 152, 260, 263,

317, 406; 2T 43, 54, 58, 83, 266, 409, 439, 452; 3T 185, 370, 522, 538; 4T 311, 339, 385,

386, 470; 5T 83, 116, 154, 279, 397, 411, 420, 435; 6T 230, 405; 7T 120; 8T 14, 247

27-31Te 49

30 КОЛ 259; PK 531

ГЛАВА 6

1 Даниил е назначен за главен сред президентите. 4 Те, които заговорничат срещу него, получават идолопоклоннически указ. 10 Даниил, обвинен в нарушаването му, е хвърлен в лъвския ров. 18 Даниил е спасен. 24 Противниците му са погълнати, 25 а Бог е прославен чрез указ.

1. Принцове. Арамейско „ахашдарпан“, буквално „сатрапи“ (виж гл. 3:2). Различните Подробности за провинциалната администрация на Персийската империя преди реорганизацията на Дарий I все още са неясни. Херодот (iii. 89) заявява, че Дарий I е създал 20 сатрапии като основни деления на империята. Всяка сатрапия е била разделена на провинции. Надписите на Дарий дават различни общи числа за сатрапиите (21, 23, 29), което показва, че царят вероятно е променил броя, както и размера на сатрапиите по време на управлението си. Някои гръцки историци използват термина „сатрап“ за по-нисши служители, както очевидно е направил Даниил, когато е използвал термина, за да обозначи провинциални управители. Сравнете 127-те провинции от Естир 1:1 по времето на Ксеркс.

2. Трима президенти. Този административен орган не се споменава в небиблейски източници. Съществува пълна липса на съвременни документални доказателства относно организацията на Персийската империя преди управлението на Дарий I.

Даниил беше пръв. Буквално „Даниил беше един“. Думата, преведена тук като „първи“, е предадена като „един“ в (гл. 2:9; 4:19; 7:5, 16). Възрастният пророк скоро се отличил със съвестна служба.

Няма щети. Причината за сложната организация на държавната служба в Персия е тук. изобразени в ярки цветове. Относно предпазните мерки, предприети от имперската система, за да се предпазят от загуба на приходи и други щети, сравнете Ездра 4:13-16.

Отличен дух. Това не беше първият път, когато царски наблюдатели забелязваха уникален „дух“ у Даниил. Навуходоносор беше свидетелствал, че Даниил притежава „духа на светите богове“ (гл. 4:8). Царицата майка повтори израза в интервюто си с Валтасар в последната му съдбовна нощ (гл. 5:11). По същия повод тя обърна внимание на „отличния дух“, който беше наблюдаван у Даниил (гл. 5:12). Този дух несъмнено се беше проявил не само в решаването на „трудни изречения“ (гл. 5:12), но и в скрупулозна почтеност, непоколебима вяръност, лоялност към дълга и почтеност в думи и дела – качества, рядко срещани у държавни служители от онази епоха. Кратко запознанство с това

Един възрастен държавник, оцелял от златния век на имперска Вавилония, беше достатъчен, за да убеди Дарий, че Даниил ще бъде мъдър избор за главен администратор на новата империя и съветник на короната.

4. Срещу Даниил. В плановете си да издигне Даниил на най-високата държавна длъжност в щата, Царят несъмнено е действал в интерес на короната и на империята. Той обаче не е взел предвид чувствата на ревност, които естествено биха се възбудили сред мидийските и персийските сановници, когато един евреин, бивш министър на вавилонците, заеме позиция, която според техните очаквания би трябвало да бъде тяхна.

Всяка грешка. Въпреки напредналата си възраст – той вече беше на около осемдесет години – Даниил успяваше да изпълнява държавническите си задължения по такъв начин, че да не можеше да му бъдат вменени грешки или недостатъци. Това постижение се дължеше на личната му почтеност и на увереността в непоколебимото ръководство на небесния му Отец. Да обича и да служи на Бога беше за него по-важно от самия живот. Строгото спазване на здравните закони от младостта му несъмнено му даваше енергия, далеч надхвърляща обичайната за мъжете на неговата възраст.

5. Законът на неговия Бог. Внимателно проучване на навиците на Даниил, внимателно наблюдение на Отношенията му със сътрудници и подчинени, както и внимателната проверка на записите, не разкриха никакви нередности, които да дадат основание за оплаквания или обвинения. Враговете на Даниил обаче откриха, че той никога не е бил намерен да се покланя в нито един от храмовете на Вавилон, нито е участвал в езически религиозни церемонии. Несъмнено те бяха забелязали, че той отсъства от поста си всяка събота, денят за седмична почивка, предписан в „закона на неговия Бог“. Те несъмнено разсъждаваха, че определеното му време за молитва пречи на изпълнението на служебните му задължения.

6. Тези президенти и принцове. Няма нужда да се предполага, че всички управители на империята са се събрали пред царя по този въпрос. Без съмнение са се появили само онези, които са завиждали на позицията на Даниил. Ако всички бяха свикани за случая, царят би могъл да се усъмни, особено ако Даниил не беше сред тях. Заговорниците вероятно са изчислили, че щом само малцина се обърнат към царя с молбата, шансовете да измамят монарха са по-големи, отколкото ако чакат, докато всички управители от всеки ъгъл на империята могат да се съберат, за да се явят пред него.

Да живееш вечно. Вижте гл. 2:4.

7. Всички. Несъмнено лъжа, защото е съмнително дали всички са били консултирани.

Който и да поиска, такъв декрет би бил напълно чужд на персите, които са си спечелили репутацията на щедри по въпросите на религиозната толерантност. Немислимо е човек като Кир да е подписал такъв декрет. Дарий Мидиецът обаче очевидно е имал различен произход. Знаем малко за мисленето на мидийците по отношение на религиозната толерантност. Кир, персийският цар, възстановил храмове на народи, разрушени от вавилонците, и по този начин показал духа си на толерантност по отношение на религиозните чувства и практики на други народи. От друга страна, Дарий I твърдял, че Лъжесмердис, неговият предшественик, магьосник от Мидия, управлявал около половин година през 522 г. пр.н.е., показал духа си на нетърпимост, като разрушил храмове.

Въпреки че обобщенията са обект на грешки, трябва да се съобразим с възможността мидийците или поне някои от техните владетели да са проявили по-малка религиозна толерантност от персите.

Също така е наблюдавано, че заповедта да се молим в продължение на един месец само на царя, макар че в този случай е насочена специално към Даниил, може да е била внушена от национален религиозен обичай от по-ранен период сред мидийците, според който на царя са били отдавани божествени почести. Херодот (i. 199) отбелязва, че Дейок, един от

Един от най-ранните известни мидийски царе е направил личността си обект на благоговейно страхопочитание в очите на поданиците си, като се е отстранявал от погледа на обикновения човек, за да убеди народа си, че е различен от тях. Че дори персийските царе понякога са били склонни да приемат божествени почести, е видно от факта, че в Египет са позволявали божествени атрибути да бъдат добавяни към имената им. Йероглифните надписи наричат Камбиз „син на Ре“, бога на слънцето, а Дарий – „син на бога“. Следователно не е необходимо да се спускаме в историята до римските императори, за да намерим първите исторически паралели със заповедта, посочена в Дан. 6:7, както твърдят някои критични учени.

Лъвска бърлога. Съвременната литература и произведения на изкуството често изобразяват царе от древността, като тези на Египет, Асирия и Персия, занимаващи се със спорта на лов на диви животни. Дивечът се е състоял главно от лъвовете, но е включвал и пантери, диви бикове и слонове. Доклади разказват за васални царе, изпращащи заловени диви животни на своите царски господари в Месопотамия като почит. Там те са били държани в менажерии, като символи на световната власт на монарха и за забавление на царя и неговите приятели. Въпреки че от съвременни записи от персийско време не са известни примери за смъртно наказание чрез хвърляне на виновника пред диви животни, тези източници говорят за изключително варварски форми на смъртно наказание, наредени от иначе хуманни персийски царе.

8. Не може да се променя. Относно неотменимостта на закона на „мидяните и персите“ сравни Естир 1:19; 8:8. Тази характеристика е засвидетелствана и от гръцки писатели. Например, Диодор Сицилийски (xvii. 30) описва отношението на Дарий II към смъртната присъда над Харидем. Той твърди, че царят, след като произнесъл смъртната присъда, се разкалял и се обвинил за голяма грешка в преценката си; въпреки това било невъзможно да се отмени стореното от царската власт.

Мидийци и перси. По-висшите критици често посочваха наличието на този израз в книгата на Даниил, използван във време, когато персите всъщност са контролирали повече предишната империя от мидийците, като доказателство за предполагаемото късно авторство на книгата. Те твърдяха, че такъв термин би бил използван само във време, когато реалната политическа ситуация е станала неясна в паметта на хората. Съвременни документи, открити след това, доказаха, че това по-висше критично мнение е неправилно. Тези документи наричат персите „мидийци“ и „мидийци и перси“, както прави и Библията. Клинописните документи също споменават различни персийски царе с титлата „цар на мидийците“, както и с обичайната титла „цар на Персия“. Тъй като Дарий е бил „мидиец“, е съвсем естествено всеки придворен, който се позовава в негово присъствие на закона на страната, да говори за „закона на мидийците и персите“.

10. Неговата къща. Къщата на Даниил вероятно е имала плосък покрив, както повечето древни и съвременни къщи в Месопотамия. Обикновено в единия ъгъл имало апартамент, издигнат над плоския покрив, който съдържал решетъчни прозорци за вентилация. Такива помещения са били идеални места за уединение.

Прозорците му са отворени. Идентичен арамейски израз е използван в арамейски папирус от Елефантина. Папирусът описва къща с „отворени прозорци“ в долния край и отгоре (Cowley, № 25, ред 6). Друг папирус говори за къща, чийто „един прозорец се отваря към двете отделения“ (Kraeling, № 12, ред 21). Отворените прозорци на Даниил са гледали към Йерусалим, градът, който той е напуснал като момче и вероятно никога повече не е видял. Относно обичая да се обръщат в молитва към Йерусалим вижте 3 Царе 8:33, 35; Пс. 5:7; 28:2.

Той коленичи. Библията отбелязва различни пози в молитва. Виждаме Божии служители да се молят, докато седнат, като Давид (2 Царе 7:18), поклонени, като Елиезер (Бит. 24:26) и Илия (3 Царе 18:42), и често прави, като Анна (1 Царе 1:26). Най-често срещаната поза в молитва изглежда е била колениченето, като следните примери са: Ездра (Ездра 9:5), Исус (Лука 22:41), Стефан (Деяния 7:60). Вижте още РК 48; GW 178.

Три пъти на ден. В по-късната еврейска традиция молитвата три пъти на ден се е извършвала в третия, шестия и деветия час на деня (часовете се броят от изгрев слънце). Третият и деветият час съответстват на времето на сутрешните и вечерните жертвоприношения. Псалмистът е следвал същата практика (Пс. 55:17). Трите ежедневни молитви по-късно се превръщат в установен обичай за всеки ортодоксален евреин, живеещ според равинските разпоредби (Беракот iv. 1). Този обичай за трите ежедневни молитви изглежда е бил възприет и в ранната християнска църква (Дидахе 8).

11. Намери Даниил да се моли. Заговорниците не трябваше да чакат дълго, за да видят как Даниил пренебрегва забраната на царя. Независимо от указ, този Божий човек смяташе, че трябва да продължи редовните си молитвени навици. Бог беше за него източникът на цялата му мъдрост и успех в живота. Благоволенieto на Небето му беше по-скъпо от самия живот. Поведението му беше естествен резултат от доверието му в Бога.

13. За пленничеството. Формата на обвинението разкриваше пълната омраза и презрение които тези мъже изпитваха към Даниил. Те не говореха за достойнството на неговия пост, а го характеризираха просто като чужденец, еврейски изгнаник. Несъмнено се надяваха по този начин да поставят поведението му под съмнение, че е акт на бунт срещу царската власт. Всъщност те питаха: Как е възможно човек, когото царят е почетен толкова високо и който има всички основания да демонстрира благодарността си към царя чрез стриктно подчинение на царските укази, да бъде толкова безсрамен, че открито да се противопостави на царските заповеди? Думите им бяха изчислени да накарат Дарий да смята Даниил за неблагодарен, ако не и предателски, човек.

14. Освободете го. Монархът видя капана, който му беше поставен. Когато беше предложен декретът, мъжете прибегнаха до ласкателства, а застаряващият цар се съгласи, без да разпознае заговора, който стоеше в основата на плана на мъжете, на чиято преценка беше свикнал да се доверява. Той внезапно осъзна, че целият въпрос е бил замислен не, както си беше мислил, за да донесе чест на неговото царуване и личност, а за да го лиши от истински приятел и надежден държавен служител. Въпреки почти неистовите си усилия, царят не можа да намери никаква законова вратичка, чрез която да спаси Даниил и същевременно да запази основната мидийска и персийска концепция за неприкосновеността на закона.

15. Събрани. За втори път в онзи съдбоносен ден враговете на Даниил дойдоха при цар, този път вечерта. В продължение на много часове чакаха изпълнението на присъдата и когато нищо не се случи, отново се обърнаха към царя и нагло поискаха плячката си. Те знаеха, че имат законно право да поискат екзекуцията на Даниил и че в закона няма вратичка, чрез която той да може да се измъкне.

16. Избави те. Думите на царя бяха в ярък контраст с тези на Навуходоносор, изречени при друг подобен случай (гл. 3:15). Дарий може би е бил запознат с чудесата, които Бог е извършил в дните на Навуходоносор и Валтасар.

17. Донесен е камък. Все още не е разкопано древно лъвско ровче и затова е невъзможно да се възстанови точна картина на такова място.

Запечатана го. Официалното запечатване от царя и неговите господари имаше двойна цел. То служеше като гаранция за царя, че Даниил няма да бъде убит по никакъв друг начин, в случай че не бъде наранен от лъвовете. Тъй като Дарий се надяваше, че Богът на Даниил ще спаси верния Си слуга от лъвовете, той естествено би искал да вземе предпазни мерки срещу всякаква намеса от страна на мъжете, които бяха решени да отнемат живота на Даниил. От друга страна, печатът дава уверение на враговете на Даниил, че не може да се направи опит да бъде спасен, в случай че не бъде незабавно разкъсан на парчета от дивите животни.

Съветниците на Дарий може би са се опасявали, че подобен опит за спасяване на Даниил от ямата ще бъде направен от приятелите на Даниил или от царя веднага щом всички се оттеглят от мястото на екзекуцията. Затова техният печат, както и този на царя, бил използван, за да се гарантира, че камъкът няма да бъде разместен през нощта.

Запечатаните египетски гробници могат да служат за илюстрация на техниката за запечатване на отвор. След като вратата била затворена за последен път, тя била покрита с мазилка и или върху мократа мазилка били щамповани печати, или върху нея били поставяни рулонни печати. Подобна процедура може да е била следвана и в случая със затварянето и запечатването на лъвския ров. Запечатването най-вероятно е било извършено посредством цилиндрични печати, които са били често срещани сред асирийците, вавилонците и персите. Всяко разкопка в Месопотамия разкрива множество примери за такива печати.

18. Музикални инструменти. Арамейски дахаван. Думата е неясна. В Библията се среща само тук. Средновековният еврейски коментатор Раши я обяснява като „маси“. Ибн Езра, друг еврейски учен, тълкува думата като „музикални инструменти“. Неговото тълкуване може да е повлияло на преводачите на KJV. Сред многото други тълкувания, открити в преводи и коментари, всички от които са предполагаеми, могат да се изброят следните: „храни“, „музиканти“, „танцуващи жени“, „парфюми“, „забавляващи се жени“ и „наложници“. Преводът на RSV, „развлечения“, изглежда се стреми към необвързващо четене.

19. Много рано сутринта. Арамейски *shepharag*, „зора“. Значението на пасажа е ясно разкрито в превода на Кейл: „Царят, щом стана на зазоряване, тръгна бързо с ранните лъчи на светлината.“

20. Плачевен. Арамейски *ʾašib*, „тъжен“, „измъчван“, „пълнен с тревога“. Гласът е показател за емоциите и е трудно за хората да скрият вътрешните си чувства. Царят беше преживял изпитанието да види как най-верният му слуга е хвърлен на лъвовете. Това ужасно преживяване беше последвано от дълга, безсънна нощ. Нищо чудно, че гласът му издаваше вътрешното му безпокойство, тревога и горчиво разкаяние!

Слуга на живия Бог. Думите на Дарий разкриват известна степен на познатство с Богът и религията на Даниил. Фактът, че царят говорел за Бога на Даниил като за „живия Бог“, предполага, че Даниил го е инструктирал относно природата и силата на истинския Бог.

21. Царю, да си жив довека. За този церемониален поздрав виж гл. 2:4.

22. Затворете устата на лъвовете. Авторът на посланието до евреите се позовава на това преживяване на Даниил и приписва избавлението на пророка на силата на вярата (Евр. 11:33).

Невинността ми беше открита. Предполага се, че Даниил не се е защитил или не се е защитил от действията си, преди да бъде хвърлен на лъвовете. Всяка дума, изречена по това време, би могла да бъде...

тълкувано от враговете му като слабост или знак за страх. Сега обаче, след като Бог сметнал за добре да спаси живота му, Даниил решил да заяви своята невинност.

23. Вземете Даниил. Изискванията на царския указ бяха изпълнени. Този указ не изискваше екзекуцията на престъпника, а само той да бъде „хвърлен в лъвската яма“ (ст. 7). Разбира се, няма съмнение, че тези думи предполагат смъртна присъда. Даниил беше хвърлен в лъвската яма и нямаше конституционни ограничения, които да попречат на царя да извади Даниил от лъвската яма.

24. Те ги хвърлиха. Разгневеният цар действаше по начин, типичен за деспотите от неговото време. Древната история дава много примери за подобни действия. Някои критични коментатори се опитват да покажат, че разказът е неисторичен, като твърдят, че ямата, в която са били държани лъвовете, не е могла да бъде достатъчно голяма, за да побере 122 мъже със семействата им; освен това, че във Вавилон не е могло да има достатъчно лъвове, за да изядат толкова много жертви. Библията обаче никъде не казва, че това е броят на осъдените на смърт. Тези критично настроени учени са направили ненужното заключение, че всеки един от 120-те принца и двамата президенти от стихове 1 и 2 са били замесени в злощастното преживяване. Чиста спекулация е да се каже колко са били замесени в случая.

Децата им. Както Херодот (iii. 119), така и Амиан Марцелин (xxiii. 6, 81) свидетелстват, че предаването на смърт на съпругите и децата заедно с осъдените мъже е било в съответствие с персийския обичай.

26. Издавам указ. След чудното избавление на приятелите на Даниил от огнена пещ, Навуходоносор беше издал указ до всички народи на царството си, забранявайки им под страх от смърт да казват каквото и да било против Бога на тези евреи (гл. 3:29). По подобен начин, вследствие на чудотворното запазване на Даниил в рова с лъвовете, Дарий издаде указ, заповядващ на всички народи от неговото царство да се боят и почитат Бога на Даниил. Не е нужно непременно да заключаваме от това, че царят лично се е отклонил от политеизма на мидяните. Дарий призна Бога на Даниил за живия Бог, чието царство и владичество са вечни, но не е посочено, че Го е признал за единствения истински Бог. Вижте по-нататък на стр. 751.

28. По време на царуването. Повторението на тези думи не показва отделяне на Персийското царство от Мидийското, а просто разграничение на владетелите, единият от които е мидиец, а другият персиец. Конструкцията на изречението позволява тълкувания, които правят Кир или съвладетел с Дарий, или неин наследник.

ДОПЪЛНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА ПО ГЛАВА 6

Следва обобщение и оценка на различните възгледи относно самоличността на Дарий Мидиецът. Преди ерата на съвременната археология книгата на Даниил поставя редица исторически проблеми, повечето от които са задоволително решени (вижте Въведение, стр. 747). От останалите проблеми, въпросът за личността и длъжността на Дарий е най-големият в момента. Забележителният начин, по който са потвърдени други исторически твърдения от Библията, обаче, оправдава увереността, че този проблем също ще бъде решен.

По-висшите критици предлагат своето просто, но неприемливо обяснение, че историческите части от Даниил са легендарни и че Дарий е измислен герой, измислен от автор на книгата от II век. Фактът, че не може да се представи светско потвърждение на определени библейски исторически твърдения, не е причина да се поставят под въпрос историческата надеждност и точност на Светото писание. Много библейски твърдения, които преди това са били оспорвани от критично настроени учени...

оттогава са се доказали като напълно в съответствие с фактите от древната история, разкрити от лопатата на археолога.

- Следва обобщение на библейските твърдения относно Дарий: 1. Дарий е бил мидиец по произход (гл. 5:31; 9:1; 11:1).
2. Той беше „син на Асуир“ (гл. 9:1).
3. Той беше „направен цар над царството на халдейците“ (гл. 9:1), следователно „взе [или „получи“ (RSV)] царството“ (гл. 5:31).
4. Той е бил „около“ 62-годишен по времето, когато Вавилон е бил превзет (гл. 5:30, 31).
5. Отбелязана е само първата му година на царуване (гл. 9:1; 11:1).
6. Той назначил „сто и двадесет князе“ (буквално „сатрапи“) над цялото царство, с „трима президенти“ за техни началници (гл. 6:1, 2).
7. Кир или е последвал Дарий, или е царувал едновременно с него (гл. 6:28).

От тези доказателства се очертава следната картина на Дарий: След падането на Вавилон Вавилонската империя е била управлявана от Дарий, вероятно през първата част от царуването на Кир, както се отчита във Вавилон. Дарий, син на Ахашверо (на гръцки Ксеркс), е наречен мидянин, за разлика от Кир, който е наречен персиец (гл. 6:28). Той вече е бил на 62 години, когато Вавилон е завладян, и вероятно е починал скоро след това.

Няма известни небиблейски източници, освен тези, базирани на Даниил, като например Йосиф Флавий, които да споменават Дарий като владетел на завладената Вавилонска империя преди Дарий I (522–486 г. пр.н.е.). Бъдещи находки могат да разкрият директни препратки към Дарий Мидянин.

Междувременно библейските тълкуватели трябва да се стремят да идентифицират Дарий Мидянин с една от историческите фигури от времето на Кир, която е била известна с друго име. Йосиф Флавий твърди, че Дарий от книгата на Даниил „имал друго име сред гърците“ (Древности

x. 11. 4). От няколкото предложени идентификации се прави следната оценка на основателността:

1. Че Дарий Мидиецът е бил Астиаг, последният владетел на Мидийското царство преди Кир поема властта над империята. Астиаг е син на Киаксар I, чието име, както се твърди, може да се идентифицира езиково с това на Ахашверош от гл. 9:1, въпреки че Ахашверош другаде означава Ксеркс (виж върху Естир 1:1). Тъй като Астиаг започва да царува около 585 г. пр.н.е., той би трябвало да е бил стар човек по време на падането на Вавилон през 539 г. пр.н.е., както се съобщава, че е бил Дарий (гл. 5:31). Този факт придава известна правдоподобност на предложената идентификация.

Има сериозни възражения срещу тази идентификация. Според гръцки източници Астиаг е бил дядо на Кир. Когато Кир е бил млад, Астиаг прави няколко опита да го убие. По-късно, когато е васален цар на персийските племена, Кир се разбунтува срещу своя господар и сваля Астиаг през 553/552 или 550 г. пр.н.е., правейки го управител на Хиркания, южно от Каспийско море. Дори гръцките източници не намекват, че Астиаг е бил свързан с Кир при превземането на Вавилон през 539 г. Освен това е спорно дали Астиаг, който е бил съвременник на Навуходоносор и зет на великия вавилонски цар, е бил все още жив по това време. Следователно е много малко вероятно двамата да бъдат приравнени.

2. Че Дарий Мидиецът е бил Камбиз, син на Кир. Камбиз е споменат в няколко клинописни плочки с титлата Цар на Вавилон, като свързан на трона с баща си Кир, когото тези плочки наричат Цар на земите. Съвместното му царство с баща му обаче е единственият фактор в полза на идентифицирането на Камбиз с Дарий от Даниил. Във всички останали отношения Камбиз не се вписва в картината, представена в Библията.

Не е възможно той да е бил на 62 години през 539 г. пр.н.е. Той не е бил мидиец, а

Персиец като баща си. И не беше син на Ахашверош. Поради тези трудности, идентифицирането на Камбиз като Дарий трябва да бъде отхвърлено.

3. Че Дарий Мидянинът е бил Гобрий (най-разпространеното мнение). Гобрий, казва Ксенофонт (Киропедия vii) е бил възрастен генерал, който превзел Вавилон за Кир. Хрониката на Набонид, важен клинописен документ, описващ падането на Вавилон, го споменава. В нея се казва, че „Угбару, управителят на Гутиум, и армията на Кир влезли във Вавилон без битка“ на 16-ти Тишри. След като описва влизането на Кир във Вавилон, се споменава и някой си „Губару, неговият управител“, който „назначил [под-]управители във Вавилон.“ Освен това, след като разказва как боговете, изгнани във Вавилон от Набонид, са били върнати в съответните им градове, табличката заявява, че „в месец Арахшамну, в нощта на 11-ия ден, Угбару починал“. Следващото изречение е нарушено и учените не са единодушни дали се отнася до смъртта на Угбару или до смъртта на кралска особа. Следващото изречение споменава официален траур, провеждан в цялата страна в продължение на седем дни.

Някои приемат Угбару и Губару като варианти на изписване на едно и също име, представляващи Гобрий от гръцките източници. Угбару обаче умира през месец Арахшамну - или в годината на падането на Вавилон, или в следващата - докато е имало друг Губару, който е живял дълги години като управител на сатрапиите Вавилония и Велика Сирия, а по-късно като тъст на Дарий I Велики, както е засвидетелствано от плочки с документи. Според тази гледна точка Угбару и Губару от хрониката на Набонид трябва да са две различни личности. Първият, след като превзел Вавилон, починал скоро след това. Вторият продължил да живее като управител на Вавилония.

Тези, които отъждествяват Дарий Мидянин с Гобрий и приравняват Угбару с Губару посочват, че се съобщава, че Гобрий е превзел Вавилон и че на практика е станал владетел на Вавилония, следователно е могъл да бъде наречен „цар“, въпреки че съвременните записи го наричат само управител. Фактът, че според хрониката на Набонид се съобщава, че е назначавал управители на Вавилония, изглежда потвърждава гл. 6:1, 2, където това произведение се приписва на мидянина Дарий. Името Губару също е обяснено като мидийско. Също така по-ранната му позиция като управител на Гутион, провинция, граничеща с Мидия, изглежда допуска възможността той да е бил мидиец.

Въпреки че това отъждествяване на Дарий с Угбару (Гобриас) е повече в негова полза от двете споменати по-рано, има възражения срещу това мнение. Гобриас е наречен управител, а не цар. Тъй като е живял много години след падането на Вавилон, той трябва да е бил много по-млад от 62-годишна възраст през 539 г. пр.н.е.

Алтернативна теория на Гобрий, базирана на преосмисляне на хрониката на Набонид, предполага, че Дарий Мидянинът не е бил Губару, по-късният управител на договорните плочки, а Угбару/Губару от хрониката на Набонид, управителят на Гутион, който превзел Вавилон за Кир и починал в Арахшамну, не три седмици, а година и три седмици по-късно. Това би позволило време за глава 6 по време на неговото управление „над царството на халдейците“ (гл. 9:1). За Угбару/Губару терминът цар би бил само учтива титла;

Кир, вече господар на Персия, Мидия и Лидия преди завладяването на Вавилония, е бил фактически владетел на цялата империя.

4. Че Дарий Мидиецът е бил Киаксар II, син на Астиаг. Сравнете твърденията в РК 523, 556, 557 относно Кир като племенник и генерал на Дарий с твърдението на Ксенофонт, че (1) Кир, внук на Астиаг чрез майка му Мандана, се е запознал с чичо си Киаксар през годините, които Кир е прекарал в двора на мидийския си дядо (Киропедия i. 3. 1; 4. 1, 6–9, 20–22; 5. 2); (2) че Киаксар е последвал баща си на трона като цар на Мидия след смъртта на последния (i. 5. 2); (3) че когато Кир е завладял Вавилон, той е посетил чичо си с подаръци и му е предложил дворец във Вавилон; че Киаксар е приел подаръците и е дал на Кир дъщеря си, както и царството (viii. 5. 17–20).

Въпреки че подробностите от историята, както са дадени от Ксенофонт, не могат да бъдат приети, е възможно гръцкият писател да е запазил правилно преданието, че Киаксар е бил последният мидийски владетел и че е бил тъст на Кир, както и близък приятел на великия персиец. Ако тези точки могат да бъдат приети като исторически факти, може да се предположи, че Кир, след като се е разбунтувал срещу Астиаг, е позволил на Киаксар да управлява като цар в сянка, за да угоди на мидийците. В същото време всички в царството биха знаели, че действителният суверен е Кир, а Киаксар е просто фигура. В този случай Дарий Мидиецът може да бъде отъждествен с Киаксар II, който, вероятно, е дошъл във Вавилон по покана на Кир, за да действа в почетно качество като цар.

Че Киаксар II е бил в напреднала възраст по време на падането на Вавилон, може да се докаже по следния начин, ако приемем, че Ксенофонт е прав: Киаксар II е бил тъст на Кир. Самият Кир най-вероятно е бил на поне 40 години по това време, както се вижда от факта, че синът му, Камбиз, е бил достатъчно зрял, за да го представлява на официална позиция по време на следващите новогодишни събития. Следователно Киаксар II е можел да е на 62 години при падането на Вавилон, възрастта, която Даниил е определил за Дарий Мидиец. Неговата сравнително напреднала възраст – във време, когато повечето хора са умирали млади – може би е била причината той да не е преживял падането на Вавилон много дълго. Това би обяснило защо Даниил споменава само първата му година на царуване. Ксенофонт не съобщава нищо повече за Киаксар скоро след завладяването на Вавилон.

Твърдението на Даниил, че Дарий е „син“ на Ахашверош, вероятно трябва да се разбира като означаващо, че той е „внук“ на Ахашверош. Че еврейската дума за „син“ може да означава „внук“ или дори по-далечен потомък, може да бъде изобилно доказано (вижте върху 4 Царе 8:26). Английската форма Ahasuerus е от евр.

„Ахашверош, което е възможно да е превод на Увакштрах, староперсийското изписване на Киаксар I, но не и на Астиаг.“

Ако след пристигането си във Вавилон Дарий станал специален приятел на Даниил, разбираемо е, че пророкът датира виденията, получени по време на това кратко царуване, с годините на царуване на Дарий (гл. 9:1; 11:1), а не с годините на царуване на Кир. Въпреки това, след едната година, приписана на Дарий, Даниил датира събитията според годините на царуването на Кир (гл. 1:21; 10:1).

Съвременни доказателства, които биха могли да хвърлят светлина върху тази реконструкция на историята на Киаксар II е двусмислен и оскъден. Възможно е да има препратка към Киаксар в хрониката на Набонид. Тъй като е сигурно, че Губару е живял много години след завладяването на Вавилон, докато Угбару е починал скоро след това и е бил обявен държавен траур

предвидено за някоя висша личност през същия месец, възможно е да се види Киаксар II в Угбару от хрониката на Набонид. Или пък името Киаксар може да е било в прекъснатия ред, който говори за смъртта на изтъкната личност, за която е бил обявен национален траур. Изглежда обаче има грешка при първото споменаване на Угбару в хрониката на Набонид. Или името Угбару е преписваческа грешка за Губару, или титлата „управител на Гутиум“ е била погрешка прехвърлена от автора на табличката от Губару на Угбару.

Второ възможно съвременно доказателство може да се крие в двойното споменаване на Киаксар в големия Бехистунски надпис на Дарий I (за Бехистунския надпис виж том I, стр. 98, 110). Сред няколкото претенденти за трона, срещу които Дарий I се е борил, са двама, които твърдят, че са от семейството на Киаксар. Въпросният Киаксар може да е бил или Киаксар I, бащата на Астиаг, или евентуално Киаксар II, тъстът на Кир и последният цар в сянка на Мидия.

Предходното обобщение показва, че все още има много неясни фактори в решението на проблема с идентифицирането на Дарий Мидиец от исторически и археологически източници. Като цяло обаче, този коментар е в полза на четвъртата гледна точка.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–28PK 539–548; 1T 295, 296
1–4SL 42
1–5PK 539
3, 4 1T 295
4-то издание 56; FE 305; ML 75; PK 546; 7T 248
4–104T 368
5 SL 43
6–9PK 540
7 SL 43
10 CH 423; GW 178; PK 48, 541; SL 43; 1T 296; 4T 373, 569; 5T 43, 453, 527
12, 13 PK 542
14–16SL 44
14–17PK 543
16 AA 575; Ед 254; 4T 448, 525
17–24SL 35
20–27PK 544
22 ML 317; 5T 453, 527
22–28PK 557; TM 443; 1T 296
25–27, Изд. 56
26 PK 545
27 2T 54
28 PK 545

ГЛАВА 7

1 Видението на Даниил за четирите звяра. 9 За Божието царство. 15 Тълкуването му.

1. Първата година на Валтасар. Трябва да се отбележи, че Даниил не представя материалите от книгата си в строг хронологичен ред. Събитията от гл. 5, 6 се случват след тези, записани в 7-ма глава, но, несъмнено от съображения за приемственост, историческият

Разказът е завършен в гл. 1–6. Относно самоличността и мястото на Валтасар в историята вижте Допълнителна бележка към Глава 5.

Сънувах. Буквално „видях сън“. В сън Господ даде на Даниил картинна представа за бъдещата история на света.

Пророчеството от глава 7 обхваща по същество същия исторически период като съня от глава 2, като и двете се простират от времето на пророка до времето на установяването на Божието царство. Навуходоносор видя световните сили представени от голям метален идол; Даниил ги видя като символични зверове и рога, а също така видя аспекти на историята, свързани с опита на Божия народ и изпълнението на Неговия план. Глава 2 се занимава предимно с политически въпроси. Тя беше дадена, на първо място, за наставление на Навуходоносор, за да се осигури неговото сътрудничество в божествения план (вижте върху глава 2:1). Връзката на Божия народ с променящите се политически сцени не беше предмет на това пророчество. Пророчеството от глава 7, както и тези в останалата част от книгата, беше дадено специално за Божия народ, за да може той да разбере своята роля в божествения план за вековете. Вдъхновеният преглед на събитията беше даден на фона на великата борба между Христос и Сатана. Усилията на заклетия враг на душите да унищожи „светите хора“ бяха разкрити и окончателната победа на истината беше гарантирана.

Той написа. За да може да се запази за бъдещите поколения.

Обобщение на нещата. Арамейските думи, преведени по този начин, са особено трудни за формулиране на английски. Думата за „обобщение“ е *re'sh*, което означава „начало“ или „глава“.

Оригиналният гръцки превод гласи *eis kephalaia logōn*, което може да се тълкува като „обобщение“.

Очевидно изразът има предвид, че Даниил е записал и съобщил основното съдържание на съня. Ерлих превежда фразата като „важните подробности“.

2. Ветровете. От арамейското *ruach*, еквивалентно на еврейското *ruach*, което има разнообразие на значения, като „въздух“ (Йеремиа 2:24, преведено като „вятър“), „дъх“ (Йов 19:17), човешки „дух“ (Пс. 32:2), божествен „дух“ (Пс. 51:12) и „вятър“ (Исх. 10:13). Метафорично думата се използва и за суетни и празни неща (Йеремиа 5:13). Когато се използва в символично видение, както тук, думата сякаш обозначава дейност или енергия от някаква форма, като конкретната форма се определя от контекста. Например, „ветровете“ от символичното видение на Езекиил, които съживиха сухите скелети, бяха представителни за божествената енергия, съживяваща безжизнения народ на Израел (Езекиил 37:9–14). „Ветровете“ на Даниил, които се бореха с голямото море, причинявайки появата на четири звяра – или империи – представляваха онези движения – дипломатически, военни, политически или други, които щяха да оформят историята на периода.

„Четири ветрове“, произлизащи от четирите посоки на света, несъмнено представляват политическа активност в различни части на земята (Йеремиа 49:36; вж. Дан. 8:8; 11:4; Зах. 2:6; 6:5, в полето).

Струвай. Арамейски *ruach*, което означава „раздвижвам“. Формата на глагола предполага продължително действие.

Голямо море. Не е необходимо да се прави извод за конкретен воден басейн, като например Средиземно море. Морето тук е символ на народите по света – „голямото море“ на човечеството през всички епохи (виж Откр. 17:15; срв. Ис. 17:12; Йер. 46:7).

3. Четири... звяра. Приложението на символа не е оставено на спекулации. Според Според стих 17 четирите звяра представляват „четири царе, които ще се издигнат от земята“. За „царе“ LXX, Theodotion и Vulgate четат „царства“. Четвъртият звяра е

наречено специално „четвъртото царство“ (ст. 23). Съществува общо съгласие, че тези четири звяра представляват същите четири световни сили, символизиращи от металния образ от гл. 2.

Появи се. Представените световни сили не са управлявали едновременно, а последователно.

Разнообразие. Разнообразието, за което се говори тук, е илюстрирано от представените различни метали (гл. 2:38–40).

4. Лъв... криле на орел. Подходящ символ за Вавилон. Крилатият лъв се среща върху вавилонските предмети на изкуството. Комбинацията от лъв и орел е била често срещан мотив - по-често лъв с криле на орел, понякога с нокти или клюн; подобна композиция е била орелът с лъвска глава. Крилатият лъв е една от формите на звяра, често изобразяван в битка с Мардук, богът-покровител на град Вавилон. За тези комбинации лъв-орел вижте С. Х. Лангдън, Семитска митология („Митологията на всички раси“, том 13), стр. 118, 277–282, и фиг. 51 срещу стр. 106 (крилат лъв) и стр. 116, 117 (орел с лъвска глава); вижте илюстрации на различни вавилонски и асирийски композитни зверове в Л. Е. Фрум, Пророческа вяра на нашите бащи, том I, стр. 50, 52.

Други пророци са използвали подобни символи за цар Навуходоносор (Йер. 4:7; Йер. 50:17, 44; Плач. 4:19; Езек. 17:3, 12; Авак. 1:8). Лъвът като цар на зверовете и орелът като цар на птиците подобаващо представят Вавилонската империя в разцвета на нейната слава. Лъвът е известен със силата си, докато орелът е известен със силата и обхвата на полета си. Силата на Навуходоносор се е усещала не само във Вавилон, но и от Средиземно море до Персийския залив и от Мала Азия до Египет. Затова е уместно, за да се представи разпространението на силата на Вавилон, лъвът да бъде снабден с орлови крила.

Оскубан. Лъвът вече не можел да лети като орел върху плячката си. Това несъмнено се отнася до времето, когато по-слаби владетели следвали Навуходоносор във Вавилонското царство, владетели, под чието управление Вавилон губил слава и власт. Някои предполагат възможна препратка и към по-късния живот на Навуходоносор, когато в продължение на седем години той бил лишен не само от властта си, но и от разума си (гл. 4:31–33).

Издигнат. Лъв, изправен като човек, е показателен за загуба на лъвски качества.

Мъжко сърце. Прякорът на крал Ричард, „Лъвското сърце“, му се приписва. Необичайна смелост и дързост. И обратно, „човеколюбив“ лъв би показвал страхливост и плахост. В упадъчните си години Вавилон отслабва и изнеможава от богатство и лукс и става жертва на Мидо-Персийското царство.

Някои виждат в израза „човешко сърце“ изчезването на животинската характеристика на алчността и свирепостта и очовечаването на вавилонския цар. Това би могло да се отнася за Навуходоносор след унижителното му преживяване, но не би било подходящо представяне на царството в последните му години.

5. Мечка. Персийската, или Мидо-Персийската, империя, съответстваща на среброто на изображението (виж гл. 2:39). Както среброто е по-лошо от златото, така, поне в някои отношения, мечката е по-лоша от лъва. Въпреки това мечката е жестока и хищна, характеристики, които се приписват на мидийците в Исаия 13:17, 18.

От една страна, тълкувателят (ст. 16) не обяснява тази характеристика на видението. Сравнението с гл. 8:3, 20 обаче ясно показва, че царството е било

съставена от две части. От мидийците и персите, последната става доминираща сила няколко години преди двойната империя да завладее Вавилон (виж гл. 2:39).

Три ребра. Те не се споменават в тълкуването (ст. 17–27), но много коментатори ги смятат за символ на трите основни сили, завладени от Мидо-Персийската империя – Лидия, Вавилон и Египет (вижте върху Исаия 41:6).

Те казаха. Говорителят не е идентифициран. Темата може би трябва да се разглежда като безлично, „беше казано“.

6. Като леопард. Леопардът е свирепо, месоядно животно, известно с бързината и ловкостта на движенията си (вж. Авак. 1:8; срв. Осия 13:7).

Силата, наследила Персийската империя, е идентифицирана в гл. 8:21 като „Гърция“. Тази „Гърция“ не трябва да се бърка с Гърция от класическия период, доколкото този период предшества падането на Персия. „Гърция“ на Даниил е полугръцката Македонска империя на Александър Велики (виж гл. 2:39), която поставя началото на така наречения елинистичен период. Едва по времето на Александър може да се говори за „първия цар“ (гл. 8:21) на гръцка империя, който е бил „могъщ цар“ с „голяма власт“ (гл. 11:3).

През 336 г. Александър наследява трона на Македония, полугръцка държава на северната граница на Гърция. Бащата на Александър, Филип, вече е обединил повечето от градовете-държави на Гърция под свое управление до 338 г. пр.н.е. Александър доказва своята смелост, като потушава бунтове в Гърция и Тракия. След като редът е възстановен в собственото му царство, Александър си поставя задачата да завладее Персийската империя, амбиция, която е наследил от баща си. Сред факторите, които подтикват младия цар в плановите му, са личната амбиция, нуждата от икономическа експанзия, желанието за разпространение на гръцката култура и неестествената враждебност към персите заради миналите им отношения със сънародниците му.

През 334 г. пр.н.е. Александър прекосява Хелеспонта и навлиза в персийска територия само с 35 000 мъже, оскъдната сума от 70 таланта в брой и само едномесечен запас от провизии. Кампанията била поредица от триумфи. Първата победа била постигната при Граник, следващата при Иса през следващата година и следващата при Тир през годината след това. Преминавайки през Палестина, Александър завладял Газа и след това навлязъл в Египет практически безпрепятствено. Тук през 331 г. пр.н.е. той основал град Александрия. Той се обявил за наследник на фараоните и войските му го приветствали като бог. Когато тръгнал отново през същата година, той насочил армиите си към Месопотамия, сърцето на Персийската империя. Персите заели позиция близо до Арбела, източно от съединяването на реките Тигър и Голям Заб, но силите им били победени и разгромени. Баснословните богатства на най-голямата империя в света се разкрили пред младия 25-годишен цар.

След предварителна организация на империята си, Александър продължил завоеванията си на север и на изток. До 329 г. пр.н.е. той превзел Мараканда, днешна Самарканд в Туркестан. Две години по-късно той нахлува в северозападна Индия. Скоро след като прекосява река Инд обаче, войските му отказват да продължат по-нататък и той е принуден да им се подчини. Връщайки се в Персия и Месопотамия, Александър е изправен пред колосалната работа по организиране на управлението на своите територии. През 323 г. пр.н.е. той прави столица Вавилон, град, който все още пази спомени от славата на времето на Навуходоносор. През същата година, след тежко пиене, Александър се разболява и умира от „блатна треска“, за която се смята, че е древното наименование или еквивалент на маларията.

Четири крила на птица. Въпреки че самият леопард е бързо същество, естествената му ловкост изглежда неадекватно, за да опише удивителната скорост на завоеванията на Александър. Символичното видение представяше животното с добавени крила, не две, а четири, което означаваше превъзходна скорост. Символът най-подходящо описва светкавичната скорост, с която Александър и неговите македонци за по-малко от десетилетие завладяха най-великата империя, позната някога от света. Няма друг пример в древността за такова бързо придвижване на войски в такъв голям и успешен мащаб.

Четири глави. Очевидно успоредни на четирите рога на козела, които представляваха четирите царства (по-късно намалени до три), които заемаха територията на краткотрайните завоевания на Александър (виж гл. 8:8, 20–22). В продължение на няколко години обаче македонските генерали на Александър се опитвали да запазят, на теория, ако не и на практика, единството на огромната империя. Александър умира, без да уреди наследяването на трона си. Първо неговият слабоумен полубрат Филип, а след това и посмъртният му син Александър, били титулярни владетели под регентството на един или друг от генералите, а империята била разделена на голям брой провинции, най-важните от които били контролирани от около шест водещи генерали като сатрапи (виж стр. 824, карта А).

Но централната власт – тоест регентството за двамата марионетни крале – никога не е била достатъчно силна, за да сплоти огромната империя. След около 12 години вътрешни борби, по време на които контролът над различни части от територията се променя многократно и по време на които и двамата царе са убити, Антигон се очертава като последният от претендентите за централна власт над цялата империя. Срещу него се противопоставя коалиция от четирима могъщи лидери - Касандър, Лизимах, Селевк и Птолемей, които са решени да си поделят територията. През 306 г. Антигон се обявява за цар (съвместно със сина си Димитрий) на цялата империя, наследник на Александър. След това четиримата съюзници, изоставяйки подчинената си титла сатрап, се обявяват за царе на съответните си територии (виж стр. 824, карта Б).

Дългата борба на живот и смърт по въпроса дали империята трябва да бъде обединена под ръководството на Антигон и Димитрий или разделена от четиримата генерали е разрешена от битката при Ипс през 301 г. пр.н.е. Антигон е убит, Димитрий избягал и територията им е разделена. Това оставя, с изключение на малките фрагменти, четири независими царства (виж стр. 825, карта С) на мястото на огромната империя, която Александър е спечелил, но не е успял да консолидира. Птолемей е имал Египет, също Палестина и част от Сирия; Касандър е имал Македония, с номинален суверенитет над Гърция; Лизимах е имал Тракия и голяма част от Мала Азия; а Селевк е имал по-голямата част от това, което е било Персийска империя - част от Мала Азия, Северна Сирия, Месопотамия и изток. Димитрий, сведен до контрол над флот и редица крайбрежни градове, нямал царство, въпреки че по-късно изместил наследниците на Касандър и основал династията на Антигонидите в Македония.

Около 20 години след разделянето четирите са намалени до три, тъй като Лизимах е елиминиран (виж стр. 825, карта D). Голяма част от територията му е завзета от Селевкидската империя, но част е завладяна от галите или се разпада на малки независими държави, най-важната от които е Пергам. Но Македония, Египет и Селевкидската империя (понякога известна като Сирия, тъй като източната част скоро е загубена) продължават да бъдат трите основни части на източното Средиземноморие, докато не са погълнати една по една от Римската империя.

Много историци, особено автори на учебници, които трябва да елиминират детайлите в общи линии В това проучване, пропуснете разделението на четири и споменете само по-късното и по-дълготрайно разделение на трите основни царства, които са запазили своята идентичност до римско време.

Някои биха се опитали да открият продължението на четирите царства през римския период, като смятат Пергам за наследник на краткотрайното царство на Лизимах.

Но независимо дали говорим за три основни царства и много по-малкия Пергам, или за три царства плюс група от по-малки държави, е важно да се отбележи, че в критичния момент – когато последната надежда за запазване на империята на Александър се проваля и разделянето е неизбежно – цялата територия, с изключение на малки фрагменти, се разпада на четири царства (вижте Империята на Александър, както е уредена след смъртта му, Главните територии в империята на Александър, Империята на Александър е разделена на четири царства, Три основни царства на империята на Александър), както е посочено в пророчеството (гл. 8:22).

За приблизителните граници на тези четири царства вижте картите в Уилис Ботсфорд, „Елинска история“, срещу стр. 463; вижте дискусията в Ботсфорд, стр. 454; У. В. Тарн, „Елинистическа цивилизация“, [2-ро издание], стр. 6, 9.

Империята на Александър, дори в своята разделена фаза, все още е продължение и възплъщение на идеала на своя основател – гръко-македонско-азиатски свят от разнообразни народи, обединени от гръцки език, мисъл и цивилизация. С изключение на политическата централизация, елинистическият свят представлява толкова единство, колкото е бил при Александър, и дори повече, отколкото някога е било постигано преди това. Той е подходящо представен от един-единствен звяр с множество глави (или в гл. 8, с множество рога). За елинистическия период и възхода на Рим вижте статията за междузаветния период в том V.

7. Четвъртият звяр. Сравнете ст. 19. Вероятно не е имало паралел в природния свят, с който да се обозначи това отвратително създание, защото не се прави сравнение, както в случая с първите три звяра. Не би трябвало да има съмнение обаче, че то представлява същата сила, която е изобразена от железните крака на големия образ (вижте на гл. 2:40).

От историята е ясно, че световната сила, наследила третата пророческа империя беше Рим. Преходът обаче беше постепенен, така че е невъзможно да се посочи конкретно събитие, което да отбелязва промяната. Както вече беше посочено, империята на Александър е разделена след 301 г. на четири (по-късно три) елинистични царства (виж гл. 8:8), а замяната им от Римската империя е постепенен процес в няколко основни етапа.

Авторите се различават в опитите си да изберат значителен повратен момент.

Към 200 г. пр.н.е., когато Картаген вече не е съперник (въпреки че е разрушен едва повече от половин век по-късно), Рим е господар на западното Средиземноморие и започва да влиза в контакти с Изтока, където оттогава нататък също става доминиращ. През 197 г. Рим побеждава Македония и поставя гръцките държави под своя защита. През 190 г. Рим побеждава Антиох III и завладява територията на Селевкидите чак до планините Тавър на изток. През 168 г., в битката при Пидна, Рим слага край на монархията в Македония, разделяйки я на четири конфедерации; и вероятно през същата година предупреждава Антиох IV да се въздържа от нападението си срещу Египет. През 146 г. Рим анексира Македония като провинция и поставя повечето гръцки градове под управлението на губернатора на Македония.

Ако господството на Рим над Изтока се отчита от премахването на монарсите на трите елинистични царства от римската власт, датата 168 може да се счита за първата стъпка в процеса. Селевкидските и Птолемиите обаче остават на тронове си до много по-късно - 63 г. в Сирия и 30 г. в Египет. Ако се изберат датите на анексирането на тези три царства като римски провинции, датите биха били 146, 64 и 30 г.

съответно. Някои историци наблягат на 168, защото по това време Рим е завладял Македония и е спасил Египет от падане под властта на Селевкидското царство, като просто е забранил нахлуването на Антиох IV. Това показва, че Рим на практика контролира и трите царства, въпреки че все още е завладял само едно от тях.

Не може да се даде единна дата за постепенен процес. Независимо от избора на Най-значимата дата или дати, промяната на световната власт в полза на Рим е ясна, а поглъщането на територията на Александър от Македония до Ефрат е завършено през 30 г. пр.н.е. Вижте статията за междузаветния период в том V.

Големи железни зъби. Тези огромни метални зъби говорят за жестокост и сила. Тъй като животното разкъсвало на парчета и поглъщало плячката си с тези готескни зъби, така и Рим поглъщал народи и племена по време на своите завоевания. Понякога цели градове били разрушавани, както в случая с Коринт през 146 г. пр.н.е., след което кралства, като Македония и владенията на Селевкидите, били разделяни на провинции.

Главните провинции на империята на Александър, уредени след смъртта му през 323 г. пр.н.е.

2

Веднага след смъртта на Александър, през 323 г. пр.н.е., неговите генерали разпределили помежду си провинциите на империята. Те ги управлявали номинално под ръководството на

²Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Даниил 5:1).

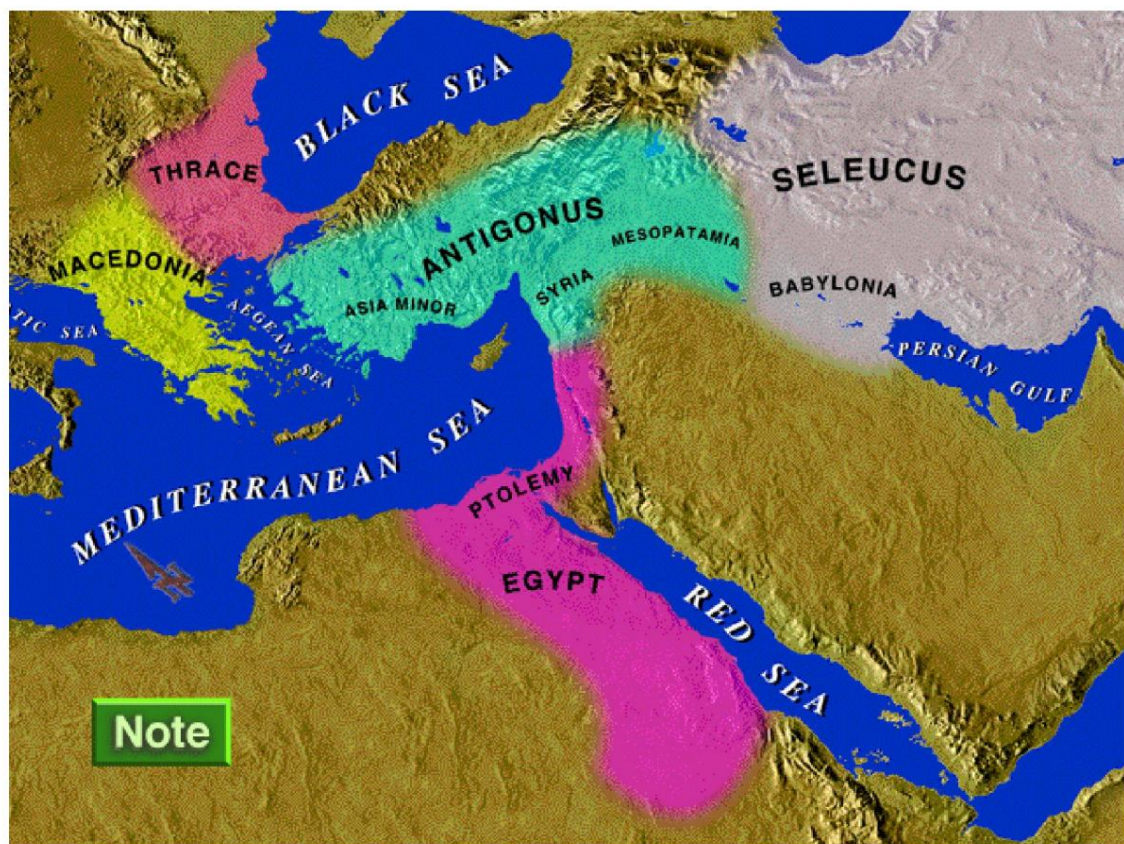
Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

властта на регентството за двамата марионетни царе, слабоумния полубрат на Александър, Филип, и посмъртния невръстен Александър. Антипатър командвал в Европа; в Азия - Пердика, който контролирал царете. Други лидери държали главните провинции; тези на изток останали такива, каквито са били приживе на Александър. Скоро сред лидерите избухнала борба за върховенство, в която Пердика и други били елиминирани, а различните генерали се борили за власт. През 321 г. пр.н.е. армиите се срещнали за последното официално разпределение на властта. Появяват се нови имена, като например Селевк като сатрап на Вавилония.

Новият регент, Антипатър, просъществува само две години и борбата за надмощие продължи дълго сред водещите генерали.

3

Главните територии в империята на Александър през 311 г. пр.н.е.

Примирието от 311 г. пр.н.е. сложи край на застопорена война, в която Антигон се очерта като най-силният от петимата главни лидери, въпреки че опитите му да контролира цялата империя бяха блокирани от останалите четирима. Войната започна скоро след убийството на Филип (317 г.).

Антигон прогонва Селевк от Вавилон (316 г.) и претендира за регентска власт над останалите сатрапи. Основната борба е между Антигон и коалицията на Касандър (син на Антипатър), Лизимах и Птолемея, с които Селевк се е стремил към споразумение.

³ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Битие 1:1).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

убежище; но е включвало и други с по-маловажно значение. В Гърция, на островите и другаде е имало различни конфликти, а границите са се променяли многократно. Селевк си възвърнал Вавилон (312 г.) и впоследствие консолидирал източните провинции. Не след дълго след примирието вторият цар, синът на Александър, бил убит и борбата за власт продължила.

4

Империята на Александър е разделена на четири кралства през 301 г. пр.н.е.

⁴Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Битие 1:1). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

През 301 г. пр.н.е. въпросът за обединението или разделянето на империята на Александър е уреден. Последната фаза на дългия конфликт започва, когато Антигон през 306 г. се обявява за цар (съвместно със сина си Димитрий) на цялата империя. След това четиримата съюзници, Касандър, Лизимах, Селевк и Птолемеи, поемат царската титла в съответните територии. Въпросът за едно или четири царства е решен в битката при Ипс през 301 г. Антигон е убит и територията му пада в ръцете на Лизимах и Селевк. Димитрий остава без царство, само с флот, редица крайбрежни градове и опорен пункт в Гърция. Оттогава нататък няма надежда за обединена империя; в решителния момент тя безвъзвратно се разпада и се появяват четири основни царства (плюс малки фрагменти). Това решително разделяне на империята на Александър не е окончателно; по-късно едно от четирите царства е елиминирано.

5

Трите основни царства на Александърската империя през 280 г. пр.н.е.

6

След като Селевк побеждава и убива Лизимах през 281 г. пр.н.е., остават три големи елинистични кралства, доминиращи Близкия изток: Македония, Селевкидската империя (Сирия) и Египет. Македония, преди това завладяна от Лизимах, не пада под властта на Селевк; той е убит (280 г.), преди да успее да я завземе. Скоро след това пада под властта на Антигон, син на Димитрий, и оттогава нататък е държана от Антигонидите. В продължение на няколко години големи части от Мала Азия са управлявани от Селевкидските царе, въпреки че почти веднага след смъртта на Лизимах нахлуващите гали завладяват част от нея, а други фрагменти се разпадат (територията на Лизимах в крайна сметка се превръща в смесица от малки държави, включително Пергам). По-късно Селевкидите губят всичко освен Сирия. Преди времето на Христос трите...

⁵Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Битие 1:1).
Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

⁶Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Даниил 7:8).
Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Елинистическите кралства, Македония, Сирия и Египет, всяко от тях последователно става римска провинция.

7

Подпечатал остатъка. Където Рим не е унищожил или покорил народ, той често използвал ги като роби или ги продавал в робство. По силата на разрушителната си сила Рим превъзхождал кралствата, които преди това са управлявали света.

Десет рога. Обяснено като „десет царе“ (ст. 24). Ако „четирите царе“ от ст. 17 представляват царства (вижте ст. 3), успоредни на четирите империи от гл. 2, тогава има също толкова основания да се разбират тези „десет царе“ като царства, както четирите рога на козела са „четири царства“ (гл. 8:22). Последователните нашествия на Римската империя от множество германски племена и замяната на империята с редица отделни държави или монархии са добре установени исторически факти. Поради факта, че двама или повече варварски племена са нахлули в Римската империя, коментаторите са съставили различни списъци на основаните кралства. Следният списък е представителен: остготи, вестготи, франки, вандалите, свеви, алемани, англосаксонци, херули, ломбарди, бургунди. Някои предпочитат да изброяват хуните на мястото на алеманите, но хуните изчезват рано, без да оставят установено царство. Периодът е изпълнен с големи катаклизми, объркване и промени, по време на които голям брой държави си осигуряват независимост.

8. Друг малък рог. По-добре казано, „друг рог, съвсем малък“. Макар и малък в началото, този малък рог е описан по-късно като „по-силен от събратята си“, буквално, „по-голям от събратята си“. Ще се види, че това е било продължение на римската власт в Римската църква.

„От руините на политическия Рим се е издигнала великата морална империя в „гигантската форма“ на Римската църква.“ (AC Flick, Възходът на средновековната църква [1900], [стр. 150](#)). Вижте по-нататък [стихове 24, 25](#).

„Под управлението на Римската империя папите не са имали светски правомощия. Но когато Римската империя се разпадна и нейното място беше заето от редица груби, варварски кралства, Римокатолическата църква не само стана независима от държавите в религиозните дела, но и доминираше в светските дела.“ Понякога, при владетели като Карл Велики (768–814), Ото Велики (936–73) и Хенри III (1039–56), гражданската власт контролира църквата до известна степен; но като цяло, при слабата политическа система на феодализма, добре организираната, обединена и централизирана църква, начело с папата, е била не само независима в църковните дела, но е контролирала и гражданските дела. (Карл Конрад Екхард, Папството и световните дела [1937], [стр. 1](#)).

Преди. Арамейска дума qodam, често срещана в Даниил, означаваща или „преди, във времето“, или „в присъствието на“. Фразата „пред когото“ може да се тълкува като „да му направи път“.

Три от първите рогове. „Малкият рог“ е символ на папския Рим. Следователно изтръгването на три рога символизира поражението на три от варварските народи. Сред основните пречки пред възхода на папския Рим до политическа власт са херулите, вандалите и остготите. И тримата са били поддръжници на арианството, което е било най-страшният съперник на католицизма.

Херулите са първите варварски племена, които управляват Рим. Те са германски помощни войски в Рим, които се разбунтуват и през 476 г. свалят от престола момчето Ромул Август, последния император на Запада. Начело на херулите и другите наемници

⁷ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Битие 1:1).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

войските бил Одоакар (Одоакър), който се провъзгласил за цар в Рим. Одоакар, арианин, макар и толерантен към католиците, бил мразен от италианците. По предложение на император Зенон от Източната империя, Теодорих, водач на остготите, нахлул в Италия. Той пристигнал там през 489 г. и през 493 г. осигурил капитулацията на Одоакар и скоро след това го убил (виж Томас Ходжкин, Италия и нейните нашественици, том 3, стр. 180–213).

Що се отнася до позицията на Римската църква, пристигането на Теодорих не бележи промяна към по-добро, а просто смяна на водачите. Теодорих беше също толкова силен арианин, колкото и неговият предшественик на италианския трон. Въпреки че той предостави толерантност на различните религии в своето кралство, високите амбиции на римския понтифик не можеха да успеят при система, която предоставяше само толерантност.

Междувременно вандалите, водени от Гейзерих (Гензерих), се заселили в Северна Африка, след като превзели Картаген през 439 г. Тъй като били фанатично ариански и войнствени, те представлявали заплаха за върховенството на Католическата църква на Запад. Те били особено нетолерантни към католиците, които наричали еретици. За да помогне на каузата на католиците на Запад, император Юстиниан, който управлявал източната половина на Римската империя в Константинопол, изпратил Велизарий, най-способния от своите генерали. Велизарий напълно победил вандалите през 534 г.

Тази победа остави остготите в Италия като единствената оцеляла арианска сила, която имаше значение и можеше да възпрепятства хегемонията на папството на Запад (вж. Ходжкин, цит. съч., том 3, гл. 15). След като унищожил вандалите, Велизарий през 534 г. започнал кампанията си срещу остготите в Италия. Въпреки че тази кампания продължи двадесет години, преди имперските армии да излязат напълно победители (вж. Ходжкин, цит. съч., том 5, стр. 3–66), решителните действия се случиха в началото на кампанията. Остготите, които били прогонени от Рим, се завърнали и го обсадили през 537 г. Обсадата продължила цяла година, но през 538 г. Юстиниан дебаркирал друга армия в Италия и през март остготите прекратили обсадата (виж Hodgkin, op. cit., vol. 4, pp. 73–113, 210–252; Charles Diehl, „Justinian“, в Cambridge Medieval History, vol. 2, p. 15). Вярно е, че те отново влезли в града за много кратко време през 540 г., но тяхната позиция била краткотрайна. Оттеглянето им от Рим през 538 г. бележи истинския край на остготската власт, макар и не на остготската нация. Така бил „изтръгнат“ третият от трите рога, които препречвали пътя на малкия рог.

Юстиниан е известен не само с успеха си във временното обединение на Италия и части от Запада с източната половина на това, което е било Римската империя, но също и за събирането и организирането на тогавашните закони на империята, включително новите укази на самия Юстиниан, в единен кодекс. В този имперски кодекс са включени две официални писма на Юстиниан, които са имали цялата сила на кралски укази, в които той законно утвърждава римския епископ като „глава на всички свети църкви“ и „глава на всички свети Божии свещеници“ (Кодекс на Юстиниан, книга 1, заглавие 1). В по-късното послание той също така хвали дейността на папата като поправител на еретици.

Въпреки че това правно признаване на църковното върховенство на папата е датирано от 533 г., очевидно е, че императорският едикт не е могъл да влезе в сила за папата, докато арианското остготско кралство е контролирало Рим и по-голямата част от Италия. Едва след като управлението на готите било разрушено, папството можело да бъде свободно да развие напълно властта си. През 538 г., за първи път от края на Западната имперска линия, град Рим бил освободен от господството на арианско кралство. През тази година Остготското кралство получило смъртоносен удар (въпреки че Остготите оцелели няколко години по-дълго като народ). Ето защо 538 г. е по-значима дата от 533 г.

В обобщение: (1) Папата вече е бил общопризнат (макар и в никакъв случай не универсален) за върховен епископ в църквите на Запада и е упражнявал значително политическо влияние, от време на време, под патронажа на западните императори. (2) През 533 г. Юстиниан признава църковното върховенство на папата като „глава на всички свети църкви“ както на Изток, така и на Запад, и това правно признание е включено в имперския кодекс със закони (534 г.). (3) През 538 г. папството е ефективно освободено от господството на арианските кралства, които следват западните императори в контрола над Рим и Италия. Оттогава нататък папството е в позиция да увеличи църковната си власт. Другите кралства стават католически, едно по едно, и тъй като далечните източни императори не запазват контрол над Италия, в последвалите бурни развития папата често се очертава като водеща фигура на Запад. Папството придобива териториално управление и в крайна сметка достига своя връх в политическото, както и религиозното господство в Европа (вижте Допълнителна бележка в края на тази глава). Въпреки че това господство дойде много по-късно, повратната точка може да се открие по времето на Юстиниан.

Някои намират за показателно, че Вигилий, папата, заемал поста през 538 г., година по-рано е заменил папа, който е бил под готско влияние. Новият папа дължал поста си на императрица Теодора и бил смятан от Юстиниан за средство за обединяване на всички църкви, Изтока и Запада, под собственото му имперско господство. Посочено е, че започвайки с Вигилий, папите все повече са били хора на държавата, както и на църквата, и често са ставали владетели на държавата (Шарл Бемон и Г. Моно, Средновековна Европа, стр. 121).

Този рог. Тъй като десетте рога представляват разделеното състояние на Римската империя след нейното падане (вижте стих 7), малкият рог трябва да представлява някаква сила, която ще се появи сред тях и ще заеме мястото на някои от тези царства (вижте цитата в коментарите към гл. 8:23).

Очи. Обикновено се приемат за символ на интелигентност. За разлика от варварите, които са били предимно неграмотни, силата, представена от „малкия рог“, е била известна със своята интелигентност, проникателност и далновидност.

Говорейки горди неща. Вижте стих 25.

9. Свалям. Арамейска дума *ṣāḥ*. Думата означава също „да поставя“ или „да възстановявам“, въпреки че може да означава и да хвърлям (гл. 3:20; 6:16, 24). LXX има думата *tithēmi*, която е дефинирана като „да възстановявам“, „да поставям“, „да издигам“. Преводът „свалям“ изглежда се основава на тълкуване, което разглежда тронове като принадлежащи на зверове. Тук е представено символично представяне на великото последно съдебно заседание, определящо съдбите на хората и на народите.

Древният по дни. Арамейският език буквално се чете „Древният по дни“ или „Един, древният по дни“. Изразът е описателен, а не заглавие. Членът е използван в стихове 13, 22 като член на предишна препратка, т.е. неговата функция е да се отнася до Съществото, описано по-рано. Представен е Бог Отец.

Чия дреха. Трябва да се внимава при тълкуването на изображенията на символични видения. „Никой човек никога не е виждал Бога“ (Йоан 1:18). Даниил видя само изображение на Божеството. До каква степен изображението отразява реалността, не може да се знае. Във видението Божеството е представено в различни форми, като приетата форма обикновено се отнася до учебната цел на видението. Във видение за Второто пришествие Йоан видя Исус, седнал на бял кон, облечен в дреха, потопена в кръв, и с меч, излизащ от устата Му (Откр. 19:11–15). Очевидно ние не

Очаквайте да видите нашия Спасител така облечен, екипиран или яздещ на коня си, когато се завърне. Но всяка от тези характеристики има поучителна стойност (вижте върху Откр. 19:11–15). Във видението на Даниил можем да видим в бялата дреха символ на чистота, а в бялата коса – белег на древност, но да отидем отвъд символизма и да спекулираме за появата на Този, Който обитава „в светлина, до която никой човек не може да се доближи“ (1 Тим. 6:16), означава да влезем в сферата на забранените теории (вижте 8С 279). Не може да се съмнява, че Бог е личностно същество. „Бог е дух; но Той е личностно същество, защото човекът е създаден по Негов образ“ (8С 263). „Никой да не се отдава на спекулации относно Неговата природа. Тук мълчанието е красноречие“ (8С 279).

Относно тълкуването на символичните видения вижте Езекиил 1:10.

10. Хиляди хиляди. Те представляват небесните ангели, които чакат пред Господ и винаги изпълняват Неговата воля. Ангелите изпълняват важна роля в съда. Те функционират едновременно като „служители и свидетели“ (ВБ 479).

Беше седнал. Или „започна да седи“. На Даниил е показан последният съд и в двете му фази, разследващи и изпълнителни.

В разследващия съд ще бъдат разгледани записите на всички, които в един или друг момент са изповядвали вяност към Христос. Разследването не се провежда за информация на Бога или на Христос, а за информация на вселената като цяло – за да може Бог да бъде оправдан, като приема едни и отхвърля други. Сатана твърди, че всички хора са негови законни поданици. Тези, за които Исус пледира в съда, Сатана обвинява пред Бога; но Исус защитава тяхното покаяние и вяра. В резултат на съда ще бъде съставен списък на онези, които ще бъдат граждани на бъдещото царство на Христос. Този списък включва имената на мъже и жени от всеки народ, племе, език и люде. Йоан говори за изкупените в новата земя като за „народите“ на спасените (Откр. 21:24).

Книгите бяха отворени. Сравнете Откр. 20:12. Следната класификация се появява в GC 480, 481: (1) книгата на живота, в която са записани имената на всички, които са приели службата на Бога; (2) книгата на възпоменанието, летопис на добрите дела на светиите; и (3) летопис на греховете на хората. В летописа на видението за изпълнителната фаза на съда в края на 1000-те години се появява следната класификация: (1) книгата на живота, съдържаща летопис на добрите дела на светиите; (2) книгата на смъртта, съдържаща летопис на злите дела на непокаялите се, (3) сборникът със закони, Библията, според чийто стандарт се съдят хората (EW 52).

11. Видях. В пророческо видение Даниил видя едно събитие бързо да следва друго. Обърнете внимание на повторението на твърденията „Видях“ и „Видях“ в целия разказ за виденията. Тези изречения въвеждат прехода от една сцена към следващата.

Чудесни думи. Вижте стих 25.

Беше убит. Това представлява края на системата или организацията, символизирана от рога. Павел представя същата сила под името „човек на греха“, „син на погибелта“, „нечестивият“ и говори за нейното унищожение при второто пришествие на Христос (2 Сол. 2:3–8; вж. Откр. 19:19–21).

12. Владението е отнето. Територията на Вавилон е подчинена на Персия, но на поданиците на Вавилон е било позволено да продължат да живеят. По подобен начин, когато Македония завладява Персия и когато Рим завладява Македония, жителите на завладените страни не са унищожени. С окончателното унищожение на силата на малкия рог целият свят ще бъде обезлюден (вижте на стих 11).

13. Като Човешкия Син. Арамейското кебар 'енaш, буквално „като Човешки син“.

Според арамейската употреба, фразата може да се преведе като „като човек“ (Ханс Бауер и Понтус Леандер, *Grammatik des Biblisch-Aramäischen* [Хале, 1927], стр. 315d). LXX има *hōs huios anthrōpou*, също буквално „като син човешки“.

Много от ревизираните преводи (вижте RV, RSV и др.) следват този буквален превод. Някои смятат, че подобен превод омаловажава величието на нашия Изкупител. Английският израз „син човешки“ е признат за неопределен по тон. Съответният израз на арамейски обаче е пълен със смисъл. Заедно с други древни езици, арамейският пропуска члена, когато основният акцент е върху качеството, и го използва, когато акцентът е върху идентичността. Нормалният ред в пророческото повествование е пророкът първо да опише какво е видял, а по-късно да обърне внимание на идентичността. Пророческите елементи обикновено се въвеждат без член. Когато впоследствие се споменават, се използва член (вижте стих 9). Така е имало „четири големи звяра“ (стих 3), не „четирите големи звяра“, а по-късно „всички зверове“ (стих 7). Старият по дни е въведен като „Един, древен по дни“ (вижте стих 9), но по-късно е наричан „Старият по дни“ (стихове 13, 22; вижте стих 9). Сравнете по-нататък „овен“ и „овена“, „два рога“ и „двата рога“, „козел“ и „козелът“ (гл. 8:3–8) и т.н. В хармония с това правило, Божият Син е представен буквално като „Един, в човешки образ“. Той не е споменат отново с този израз в това пророчество. Ако беше така, вероятно щеше да се появи определителният член. В Новия завет изразът „Син човешки“, за който повечето коментатори са съгласни, че се основава на гл. 7:13, се среща почти неизменно с члена.

Вместо превода „син човешки“, преводът „Един, човешки по форма“ би представил по-адекватно арамейския израз. Бог избра да представи Сина Си в пророческо видение със специален акцент върху Неговата човечност (вижте МВ 14).

При възплъщението си Божият Син прие човешкия образ (Йоан 1:1–4, 12, 14; Фил. 2:7; Евр. 2:14; и др.) и стана Човешки Син (виж върху Марк 2:10), като по този начин обедини божествеността с човешкото чрез връзка, която никога няма да бъде прекъсната (Даниил 25). Така покаяните се грешници имат за свой представител пред Отца „един, подобен“ на тях самите, Някой, Който е бил във всичко изкушаван като тях и Който е докоснат от чувството за техните немощи (Евр. 4:15). Утешителна мисъл!

Дойде при Стария по дни. Това не може да представлява второто идване на Христос на тази земя, защото Христос идва при „Стария по дни“. Тук е представено идването на Христос в най-святото място за очистване на светилището (ВБ 426, 480).

14. Даде му власт. В Лука 19:12–15 Христос е представен като благородник, който предприема пътуването си в далечна страна, за да получи царство за себе си и да се върне. В края на свещеническото Си служение в светилището, докато е все още на небето, Христос получава царството от Своя Отец и след това се завръща на земята за Своите светии (виж GC 428; EW 55, 280).

15. Натъжен. Арамейско *kerah*, „да бъде утеснен“.

16. Един от тях. Това същество не е идентифицирано. Тук Даниил все още е във видение и Съществото, към което се обръща, вероятно е един от присъстващите на съда. Винаги, когато се обърнем с искрено сърце към духовно просветление, Господ има някой, който е готов да ни помогне. Ангелите са нетърпеливи да съобщават истината на хората. Те са служебни духове (Евр. 1:14), упълномощени от Бога да носят послания от небето на земята (Деяния 7:53; Евр. 2:2; Откр. 1:1).

17. Четирима царе. Вижте стихове 3–7.

18. Вземете царството. Всички земни царе и правителства ще преминат, но царството на Всевишния ще пребъде вечно. Узурпацията и лошото управление на нечестивите може да продължи известно време, но скоро ще им дойде краят. Тогава тази земя ще бъде върната на законния си Собственик, който ще я сподели със светиите. Онези, които дълго време са били лишени от средства и презирани от хората, скоро ще бъдат почетени и възвишени от Бога.

Завинаги, дори завинаги и завинаги. Повторението на фразата подчертава идеята за вечност. Няма нищо преходно в обитаването на възстановената земя. Наемът никога няма да изтече и жителите ще бъдат в безопасност в собствените си жилища.

„Те няма да строят“ само за да може някой друг да поеме строежа. „Те няма да садят“ и друг да яде плодовете, защото „избраните дълго ще се наслаждават на делото на ръцете си“ (Исая 65:22).

19. Познайте истината. Сравнете стих 7. Даниил повтаря описаните по-рано спецификации. Той е особено заинтересован от четвъртия звяр, толкова различен по външен вид и действие от предишния. Неговият въпрос драматично фокусира вниманието върху голямата преследваща сила на историята (вижте стихове 24, 25).

20. Як. Арамейска дума gab, „голям“, „велик“, „голям“. Изречението буквално гласи „чийто вид беше по-голям от този на събратята си“. Макар и малък в началото, този малък рог нараства, докато става по-голям от всеки друг рог. Тази сила ще придобие превъзходство над всички останали земни сили. За тълкуване на посочените тук спецификации вижте стихове 24, 25.

21. Воюваше със светиите. Този малък рог представляваше преследваща сила, водеща кампания за унищожение срещу Божия народ (вижте на стих 25).

Надделяха над тях. В продължение на много дълги векове (вижте на стих 25) светиите сякаш бъдете безпомощни срещу тази разрушителна сила.

22. Древният по дни дойде. Даниил разказва събитията така, както са му се явили във видение. Под идването на Стария по дни той има предвид появата на това Същество на пророческия екран. Относно значението на събитията вижте стихове 9–14.

Съдът беше произнесен. Не само че щеше да бъде произнесен съд в полза на светиите, но според Павел (1 Кор. 6:2, 3) и Йоан (Откр. 20:4) светиите ще участват в делото на съда през 1000-те години (вижте GC 661).

23. Поглъщане. Вижте стих 7.

24. Десет рога. Относно разделението на Римската империя вижте стих 7.

От първия. По-добре „от предишните [рога].“ Думата за „първи“ е в множествено число. Първите представляваха политически царства. Властта, представена от този уникален рог, беше религиозно-политическа по природа. Папството беше църковно царство, управлявано от понтифекс; другите царства бяха политически сили, управлявани от царе.

25. Велики думи. Арамейско millin (единствено число millah), просто „думи“. Думата „велик“ е добавена. Изразите „велики неща“ (ст. 8) и „много велики неща“ (ст. 20) са преводи на арамейското gabreban. Millah е преведено като „нещо“ в гл. 2:5, 8, 10, 11, 15, 17; 4:33; 5:15, 26; 6:12; „материя“ в гл. 2:23; 7:1, 28; „слово“ в гл. 2:9; 3:28; 4:31; 5:10; 7:11, 25; и „заповед“ в гл. 3:22.

Срещу. Арамейската дума leṣad. Ṣad буквално означава „страна“. Leṣad може да се тълкува като „срещу“, което означава, че в противопоставянето си на Всевишния, малкият рог ще се постави като равен на Бога (вижте 2 Сол. 2:4; вж. Ис. 14:12–14).

Църковната литература е пълна с доказателства за арогантните, богохулни твърдения на папството. Типични примери са следните откъси от голямо енциклопедично произведение, написано от римокатолически богослов от 18-ти век: „Папата е с толкова голямо достойнство и толкова възвишен статут, че не е просто човек, а сякаш Бог и наместник на Бога. ...

„Папата е коронясан с тройна корона, като цар на небето, на земята и на долните области. ...
„Папата е сякаш Бог на земята, единствен суверен на верните в Христос, върховен сред царете, притежаващ пълнота на властта, на когото всемогъщият Бог е поверил ръководството не само на земното, но и на небесното царство. ...
„Папата е с толкова голяма власт и сила, че може да променя, обяснява или тълкува дори божествени закони. ...
„Папата може да променя божествения закон, тъй като властта му не е човешка, а Божия, и той действа като наместник на Бога на земята с най-голяма власт да връзва и развързва овцете си.“
„Всичко, което се казва, че прави самият Господ Бог и Изкупителят, прави и Неговият наместник, стига да не прави нищо противно на вярата“
(преведено от Луций Ферарис, „Папа II“, Prompta Bibliotheca, том VI, стр. 25–29).

Изтощавам. Или „изтощавам“. Събитието е описано по-рано с думите „същият рог воюва със светиите и ги надделя“ (ст. 21). Фразата изобразява непрекъснато и безмилостно преследване. Папството признава, че е преследвало и защитава подобни действия като законно упражняване на власт, вероятно дадена му от Христос.

Следното е от Католическата енциклопедия:

„В булата „Ad exstirpanda“ (1252 г.) Инокентий IV казва: „Когато осъдените за ерес бъдат предадени на гражданската власт от епископа или негов представител, или на Инквизицията, подестата или главният магистрат на града трябва да ги вземе незабавно и в срок най-много от пет дни да изпълни законите, издадени срещу тях.“ ... Не можеше да остане никакво съмнение относно това какви граждански разпоредби са били предвид, тъй като пасажите, които нареждаха изгарянето на непокаяли се еретици, бяха включени в папските декрети от императорските конституции „Commissis nobis“ и „Inconsutibilem tunicam“. Гореспоменатата була „Ad exstirpanda“ оттогава нататък остава основен документ на Инквизицията, подновен или повторно наложен от няколко папи, Александър IV (1254–61), Климент IV (1265–68), Николай IV (1288–92), Бонифаций VIII (1294–1303) и други. Следователно, на гражданските власти е било наредено от папите, под страх от отлъчване, да изпълняват законовите присъди, осъждащи непокаялите се еретици на клада.
(Joseph Blötzer, чл. „Инквизиция“, том VIII, стр. 34).

Мисли. Арамейско sebar, „да имам намерение“, „да възнамерявам“, „да се стремя“, „да се старая“.

Посочва се умишлен опит (виж GC 446).

Времена. Арамейско zimnīn (единствено число, zeman), термин, обозначаващ фиксирано време, както в гл. 3:7, 8; 4:36; 6:10, 13 или период от време, както в гл. 2:16; 7:12 (където zeman е преведено като „сезон“).
Предположение за значението на израза „да променя времена“ е дадено в гл. 2:21, където идентичните арамейски думи за „промяна“ и „времена“ отново са свързани. Там обаче Даниил приписва на Бог прерогатив да променя времената. Бог е Този, Който държи съдбата на народите под Свой контрол. Той е Този, Който „отстранява царе и поставя царе“ (гл. 2:21). „Над и чрез цялата игра и контраигра на човешките интереси, власт и страсти, посредниците на всемилостивия тихо и търпеливо изпълняват съветите на Своята собствена воля“ (Изд. 173). Бог е Този, Който определя и „времето“ (арамейски zeman) , в което светиите ще владеят царството (гл. 7:22). За малкия рог опитът да променя времената би означавал умишлен опит да упражнява прерогатива на Бог при оформянето на хода на човешката история.

Закони. Арамейска дума „дат“, използвана както за човешки (гл. 2:9, 13, 15; 6:8, 12, 15), така и за божествен (Ездра 7:12, 14, 21, 25, 26) закон. Тук е очевидно, че се говори за божествен закон, доколкото

тъй като човешкият закон се променя по желание от тези, които са на власт, и подобни промени едва ли биха станали предмет на пророчество. Запитвайки се дали папството се е опитало да промени божествения закон, намираме отговора в голямото отстъпничество от ранните християнски векове, което е въвело множество доктрини и практики, противоречащи на Божията воля, както е разкрита в Светото писание. Най-дръзката промяна е била по въпроса за седмичния ден на богослужение. Отстъпническата църква свободно признава, че е отговорна за въвеждането на неделното богослужение, твърдейки, че има право да прави такива промени (вижте GC 446). Авторитетен катехизис за свещеници казва: „Но Божията Църква [тоест отстъпническата църква] в своята мъдрост е постановила празнуването на съботния ден да бъде пренесено в „Господния ден““ (Катехизис на Тридентския събор, превод на Донован, издание от 1829 г., стр. 358). Този катехизис е написан по заповед на този велик събор и е публикуван под егидата на папа Пий V.

През цялото новозаветно време християните са спазвали седмия ден от седмицата като събота (вижте върху Деяния 17:2). Преходът от събота към неделя е постепенен процес, който започва някъде преди 150 г. сл. Хр. и продължава около три века. Първите исторически препратки към спазването на неделата от изповядващите християни се срещат в Посланието на Варнава (гл. 15) и в Първата апология на Юстин Мъченик (гл. 67), и двете датиращи от около 150 г. сл. Хр. И двете осъждат спазването на съботата и настояват за спазване на неделата. Първите автентични препратки към неделата като „Господен ден“ идват от апокрифното Евангелие според Петър и от Климент Александрийски („Разни“, ст. 14), към края на 2 век.

Преди еврейското въстание под ръководството на Бар Кохеба, 132-135 г. сл. Хр., Римската империя признава юдаизма за законна религия, а християнството за еврейска секта. Но в резултат на това въстание евреите и юдаизмът са дискредитирани. За да избегнат последвалото преследване, християните оттогава нататък се стремят с всички възможни средства да покажат ясно, че не са евреи. Многократните препратки от християнски писатели през следващите три века към спазването на съботата като „юдаизиране“, заедно с факта, че няма исторически препратки към християнското спазване на неделата като свещен ден преди еврейското въстание, сочат периода 135-150 г. сл. Хр. като времето, когато християните започват да приписват светостта на съботата на първия ден от седмицата.

Спазването на неделата обаче не е заменило веднага това на съботата, но го е съпътствал и допълвал. В продължение на няколко века християните са спазвали и двата дни. В началото на 3-ти век, например, Тертулиан отбелязва, че Христос не е отменил съботата. Малко по-късно апокрифните Апостолски постановления (ii. 36) увещават християните да „спазват съботата и празника Господен“.

Към началото на IV век неделата вече е получила определено официално предимство пред съботата. В своя коментар върху Псалм 92 Евсевий, най-видният църковен историк от този период, пише: „Всичко, което е било длъжно да се прави в събота, ние го прехвърлихме в Господния ден, като по-подходящо принадлежащо към него, защото има предимство и е първи по ранг, и по-почитан от еврейската събота.“

Първото официално действие на Католическата църква, изразяващо предпочитание към неделата, е предприето на Лаодикийския събор през IV век. Канон 29 от този събор постановява, че „християните не трябва да юдаизират и да безделничат в събота [Сабат], а да работят в този ден; но Господният ден трябва особено да почитат и като християни, ако е възможно, да не вършат никаква работа в този ден. Ако обаче бъдат намерени да юдаизират, те ще бъдат отлъчени от Христос.“ Този събор е предвидил богослужение в събота, но е определил

денят като работен ден. Заслужава да се отбележи, че този, първият църковен закон, който заповядва спазването на неделята, посочва юдаизма като причина за избягване на спазването на съботата. Освен това, строгата забрана срещу спазването на съботата е доказателство, че мнозина все още са „юдаизирали“ на този ден. Всъщност, писателите от IV и V век многократно предупреждават своите събратя християни срещу тази практика. Около 400 г., например, Златоуст отбелязва, че мнозина все още са спазвали съботата по еврейския начин и по този начин са се юдаизирали.

Съвременните записи също разкриват факта, че църквите в Александрия и Рим са били основно отговорни за насърчаването на спазването на неделята. Около 440 г. сл. Хр. църковният историк Сократ пише, че „въпреки че почти всички църкви по света празнуват свещените мистерии в събота всяка седмица, християните в Александрия и Рим, поради някаква древна традиция, са престанали да правят това“.

(„Църковна история“, т. 22). Приблизително по същото време Созомен пише, че „хората от Константинопол и почти навсякъде се събират в събота, както и в първия ден от седмицата, който обичай никога не се спазва в Рим или в Александрия“.

Следователно три факта са ясни: (1) Концепцията за святостта на неделята сред християните е възникнала предимно в усилията им да избягват практики, които биха ги идентифицирали с евреите и по този начин биха довели до преследване. (2) Църквата в Рим рано развива предпочитание към неделята; и нарастващото значение, отдавано на неделята в ранната църква, за сметка на съботата, е тясно свързано с постепенното възход на Рим към власт. (3) Накрая, римското влияние надделява, за да направи спазването на неделята въпрос на църковен закон, както е станало с много други практики, като например поклонението пред Мария, почитането на светци и ангели, използването на изображения и молитви за мъртвите. Светостта на неделята се основава на същата основа като тези други небиблейски практики, въведени в църквата от епископа на Рим.

Време и времена и разделение на времето. Арамейският „иддан“, тук преведен „време“ се среща и в гл. 4:16, 23, 25, 32. В тези пасажи думата „иддан“ несъмнено означава „една година“ (вижте върху гл. 4:16). Думата, преведена като „времена“, също от „иддан“, е била посочена от масоретите като множествено число, но учените като цяло са съгласни, че е трябвало да бъде посочена като двойна форма, като по този начин означава „две времена“. Думата, преведена като „разделяне“, пелаг, може да се преведе и като „половина“. Оттук и по-приемливият превод на RSV е „едно време, две времена и половин време“.

Сравнение с паралелни пророчества, насочващи вниманието към същия този период от време, но с други обозначения, ни позволява да изчислим продължителността на въпросното време. В Откр. 12:14 периодът е обозначен като „едно време, времена и половин време“. Същият период е посочен по-рано в главата с обозначението „хиляда двеста и шестдесет дни“ (Откр. 12:6). В Откр. 11:2, 3 изразът „хиляда двеста и шестдесет дни“ е приравнен към „четиридесет и два месеца“. По този начин е ясно, че период от три времена и половина е равен на 42 месеца, което от своя страна е равно на 1260 дни, и че „време“ представлява 12 месеца или 360 дни. Този период може да бъде определен като пророческа година. Въпреки това, пророческа година от 360 дни, или 12 месеца от по 30 дни, не трябва да се бърка нито с еврейската календарна година, която е била лунна година с променлива продължителност (с 29-дневни и 30-дневни месеци), нито със слънчева календарна година от 365 дни (виж том II, стр. 111, 112). Пророческа година означава 360 пророчески дни, но пророческият ден представлява слънчева година.

Това разграничение може да се обясни по следния начин: 360-дневната пророческа година не е буквална, а символична; следователно нейните 360 дни са пророчески, а не буквални дни. Според принципа „година за ден“, както е илюстрирано в Числа 14:34 и Езекиил 4:6, един ден в символичното пророчество представлява буквална година. По този начин пророческата година или „време“ представлява 360 буквални, естествени години и по подобен начин период от 1260 или 2300 или друг брой пророчески дни означава толкова буквални, действителни години (тоест, пълни слънчеви години, отбелязани от сезоните, които се контролират от слънцето). Въпреки че броят на дните във всяка лунна година е бил променлив, еврейският календар е бил коригиран чрез добавяне на допълнителен месец от време на време (вижте том II, стр. 104), така че за библейските писатели – както и за нас – дълга поредица от години винаги е била равна на един и същ брой естествени слънчеви години. За историческото приложение на принципа „година за ден“ вижте стр. 39–76.

Валидността на принципа „година-ден“ е демонстрирана чрез точното изпълнение на различни пророчества, изчислени по този метод, по-специално 1260-те дни и 70-те седмици. Период от три и половина буквални години е абсурдно недостатъчен, за да изпълни изискването за 1260-дневните пророчества по отношение на папството. Но когато, чрез принципа „година-ден“, периодът се удължи до 1260 години, пророчеството се изпълнява по уникален начин.

През юли 1790 г. тридесет римокатолически епископи се явяват пред лидерите на революционното правителство на Франция, за да протестират срещу законодателство, целящо да освободи френското духовенство от юрисдикцията на папата и да го направи пряко отговорно пред правителството. Дали лидерите на Революцията, питат те, ще оставят всички религии свободни, „с изключение на тази, която някога е била върховна, която е била поддържана от благочестието на нашите бащи и от всички закони на държавата и е била национална религия в продължение на хиляда и двеста години?“ (А. Олар, Християнството и Френската революция, стр. 70).

Пророческият период на малкия рог започва през 538 г. сл. Хр., когато остготите изоставят обсадата на Рим и римският епископ, освободен от ариански контрол, е свободен да упражнява прерогативите на Юстиниановия декрет от 533 г. и оттогава нататък да увеличава авторитета на „Светия престол“ (вижте стр. 8). Точно 1260 години по-късно (1798 г.), зрелищните победи на армиите на Наполеон в Италия поставят папата на милостта на френското революционно правителство, което сега го съветва, че римската религия винаги ще бъде непримирим враг на Републиката, и добавя, че „има едно нещо, което е още по-съществено за постигането на желаната цел, а именно да се унищожи, ако е възможно, центърът на единството на Римската църква; и от вас, които обединяват в лицето си най-изтъкнатите качества на генерала и на просветения политик, зависи да осъществите тази цел, ако я сметнете за осъществима“ (пак там, стр. 158). В отговор на тези инструкции и по заповед на Наполеон, Бертие, с френска армия, влиза в Рим, обявява края на политическото управление на папството и плени папата, отвеждайки го във Франция, където умира в изгнание.

Свалянето на папството през 1798 г. бележи кулминацията на дълга поредица от събития, свързани с неговия прогресивен упадък, а също и края на пророческия период от 1260 години. За по-пълно описание на възхода и упадъка на папството вижте Допълнителна бележка в края на тази глава.

26. Съдът ще се проведе. Вижте стихове 9–11. Съдът ще произнесе присъда за унищожение на папството. Тази сила ще продължи войната си срещу светиите до самия край. След това властта ѝ над тях ще бъде премахната завинаги и то ще бъде унищожено.

27. Ще бъде дадено. Ето един успокояващ поглед към крайния резултат от всички сътресения и преследвания, през които са преминали светиите. Благословена мисъл! Христос скоро ще се завърне за Своите светии и ще ги въведе в тяхното вечно царство и награда.

Всички владения. Във възстановената земя, обиталището на праведните, няма да има раздор или недоволство. Един пулс на хармония ще бие в цялата вселена. Всички, които са спасени, ще се подчиняват доброволно на Бога и ще пребивават в Неговото благословено присъствие завинаги.

28. Моите размисли. Или „моите мисли“.

Разтревожен. Или „уплашен“.

Лице. Арамейска дума ziv, която според някои означава „тен“, според други „блясък“, вероятно в смисъл на „външен вид“.

Откровение за бъдещата история на светиите силно учуди и натъжи пророка.

ДОПЪЛНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА ПО ГЛАВА 7

Развитието на голямото отстъпничество, което достигна кулминацията си с папството, беше постепенно процес, който обхваща няколко века. Същото важи и за упадъка на тази сила.

По отношение на бъдещето, Исус предупредил учениците Си: „Внимавайте да не ви заблуди някой“, защото „ще се появят много лъжепророци и ще заблудят мнозина“, като извършват „знамения и чудеса“ в потвърждение на своите измамни твърдения, „така че, ако е възможно, ще заблудят и избраните“ (Матей 24:4, 11, 24).

Павел, говорейки чрез вдъхновение, заявява, че човеци ще „настанат, говорейки извратено“ неща, за да отвличат учениците след себе си“ (Деяния 20:29, 30). Резултатът ще бъде „отстъпление“, при което силата, която той нарича „човекът на греха“ и „тайната на беззаконието“, ще бъде разкрита, противопоставяйки се на истината, издигайки се над Бога и узурпирайки властта на Бога над църквата (2 Солунци 2:3, 4). Тази сила, която, както той предупреждава, вече действа по ограничен начин (ст. 7), ще действа „по действието на Сатана с всякаква сила, знамения и лъжливи чудеса“ (ст. 9). Коварният начин на нейното издигане ще бъде толкова умело прикрит, че никой освен онези, които искрено вярват и обичат истината, няма да бъде в безопасност от нейните измамни твърдения (ст. 10–12).

Преди края на първи век апостол Йоан писал, че „много лъжепророци излязоха в света“ (1 Йоан 4:1), а малко по-късно, че „много измамници са влезли в света“ (2 Йоан 7). Това, каза той, е „духът на Антихриста, за когото сте чули, че ще дойде; и дори сега вече е в света“ (1 Йоан 4:3).

Тези предсказания предупреждаваха за наличието на зловещи сили, които вече действат в църква, сили, които предвещаваха ерес, разкол и отстъпничество от големи мащаби. Претендирайки за прерогативи и власт, принадлежащи само на Бог, но действайки по сатанински принципи и чрез сатанински методи, този инструмент в крайна сметка ще заблуди мнозинството християни да приемат неговото ръководство и по този начин ще си осигури контрол над църквата (вижте Деяния 20:29, 30; 2 Солунци 2:3–12).

В апостолски времена всяка местна общност е избирала свои собствени служители и е регулирала собствените си дела. Въпреки това, вселенската църква е била „едно тяло“ благодарение на невидимото действие на Светия Дух и напътствията на апостолите, които са обединявали вярващите навсякъде в „един Господ, една вяра, едно кръщение“ (виж Еф. 4:3–6). Лидерите в местните църкви е трябвало да бъдат мъже, „пълни със Светия Дух“ (Деяния 6:3), избрани, квалифицирани и ръководени от Светия Дух (виж Деяния 13:2), назначени (Деяния 6:5) и ръкоположени от църквата (Деяния 13:3).

Когато църквата „остави“ своята „първа любов“ (Откр. 2:4), тя загуби чистотата на доктрината си, високите си стандарти за лично поведение и невидимата връзка на единство, осигурена от Светия Дух. В богослужението формализмът зае мястото на простотата. Популярността и личната власт все повече започваха да определят избора на лидери, които първо придобиваха нарастваща власт в местната църква, а след това се стремяха да разширят властта си над съседните църкви.

Управлението на местната църква под ръководството на Светия Дух в крайна сметка отстъпи място на църковен авторитаризъм в ръцете на един-единствен служител - епископа, на когото всеки член на църквата беше лично подчинен и единствено чрез когото имаше достъп до спасение. Оттогава нататък ръководството мислеше само за управлението на църквата, вместо да ѝ служи, а „най-великият“ вече не беше този, който се смяташе за „слуга на всички“.

Така постепенно се развила концепцията за свещеническа йерархия, която се е намирала между отделния християнин и неговия Господ.

Според писания, приписвани на Игнатий Антиохийски, починал около 117 г.

Присъствието на епископа е било от съществено значение за отслужването на религиозни обреди и за воденето на църковните дела. Иринеи (починал около 200 г.) е класирал епископите на различните църкви според относителната възраст и важност на църквите, които са председателствали. Той е отдавал специална почит на църквите, основани от апостолите, и е считал, че всички останали църкви трябва да са съгласни с църквата в Рим по въпросите на вярата и доктрината.

Тертулиан (починал през 225 г.) проповядвал върховенството на епископа над презвитерите – местно избрани старейшини.

Киприан (починал около 258 г.) се смята за основател на римокатолическата йерархия. Той защитава теорията, че има само една истинска църква и че извън нея няма достъп до спасение. Той изложи твърдението, че Петър е основал църквата в Рим, че следователно епископът на църквата в Рим трябва да бъде почитан над другите епископи и неговите мнения и решения винаги трябва да имат предимство. Той подчертаваше важността на пряката апостолска приемственост, утвърждаваше буквалното свещеничество на духовенството и учеше, че никоя църква не може да отслужва религиозни обреди или да управлява делата си без присъствието и съгласието на епископа.

Факторите, допринасящи за възхода и евентуалното върховенство на римския епископ, са: (1) Като столица на империята и метрополия на цивилизования свят, Рим е бил естественото място за седалището на световна църква. (2) Църквата в Рим е била единствената на Запад, която е претендирала за апостолски произход, факт, който по онова време е правил да изглежда естествено римският епископ да има приоритет пред другите епископи. Рим е заемал изключително почетно положение още преди 100 г. сл. Хр. (3) Преместването на политическата столица от Рим в Константинопол от Константин (330 г.) оставя римския епископ сравнително свободен от имперски контрол и след това императорът доста последователно подкрепя неговите претенции в сравнение с тези на други епископи. (4) Отчасти император Юстиниан силно подкрепя римския епископ и защитава интересите му чрез имперски едикт, признаващ върховенството му над църквите както на Изтока, така и на Запада –

едикт, който не е могъл да влезе в пълна сила чак до разрушаването на остготската власт над Рим през 538 г.

(5) Успехът на църквата в Рим в съпротивата срещу различни така наречени еретични движения, по-специално гностицизма и монтанизма, ѝ е дал висока репутация за ортодоксалност, а враждуващите фракции другаде често са се обръщали към римския епископ за арбитър в различията си. (6) Богословските спорове, които са разделяли и отслабвали църквата на Изток, са оставили църквата в Рим свободна да се посвети на повече

практически проблеми и да се възползва от възникналите възможности за разширяване на властта си. (7) Многократните случаи на успех в предотвратяването или смекчаването на варварски атаки срещу Рим повишават политическия престиж на папството и често при липса на гражданско ръководство папата осигурява на града основните функции на гражданското управление. (8) Мохамеданските нашествия възпрепятстваха църквата на Изток, като по този начин елиминираха единствения важен съперник на Рим. (9) Варварските нашествия на Запада вече бяха, в по-голямата си част, номинално обърнати в християнството и тези нашествия освободиха папата от имперски контрол. (10) С обръщането във вярата на Хлодвиг (496 г.), крал на франките, папството намери силна армия, която да защитава интересите му, и ефективна помощ за обръщането на други варварски племена във вярата.

Изповядвайки християнството, Константин Велики (починал в 337 г.) свързва църквата и държавата, подчинява църквата на държавата и я превръща в инструмент на държавната политика. Неговата реорганизация на политическата администрация на Римската империя се превръща в модел за църковното управление на Римската църква и следователно на римокатолическата йерархия. Около 343 г. Сардическият синод възлага на римския епископ юрисдикцията над митрополитските епископи или архиепископи. Папа Иннокентий I (починал в 417 г.) претендира за върховна юрисдикция над целия християнски свят, но не е в състояние да упражнява тази власт.

Августин (починал 430 г.), един от великите църковни отци и основател на средновековната теология, твърди, че Рим винаги е бил върховен над църквите. Неговата класическа книга „Божият град“ излага в смели очертания католическия идеал за вселенска църква, контролираща вселенска държава, и това осигурява теоретичната основа за средновековното папство.

Лъв I (Велики, починал 461 г.) е първият епископ на Рим, който провъзгласява, че Петър е бил първият папа, който утвърждава наследяването на папството от Петър, претендира за първенство директно от Исус Христос и успява да приложи тези принципи към папското управление на църковните дела. Лъв I придава окончателната форма на теорията за папската власт и превръща тази власт в реалност. Именно той издава едикт от императора, с който се обявява, че папските решения имат силата на закон. С императорска подкрепа той се поставя над църковните съвети, приемайки правото да определя доктрината и да диктува решения. Успехът му да убеди Атила да не влиза в Рим (452 г.) и опитът му да спре Гейзерих (Гензерих, 455 г.) повишават неговия престиж и този на папството. Лъв Велики определено е светски, както и духовен водач на своя народ. По-късните папски претенции за светска власт се основават до голяма степен на предполагаемия авторитет на фалшифицирани документи, известни като „благочестиви измами“, като например така нареченото дарение на Константин.

Обръщането на Хлодвиг, водач на франките, към римската вяра около 496 г. когато повечето варварски нашествия все още са били арианци, дал на папата силен политически съюзник, готов да води битките на църквата. В продължение на повече от дванадесет века мечът на Франция, „най-големият син“ на папството, бил ефективен агент за обръщането на хората към Римската църква и за поддържане на папската власт.

Понтификатът на папа Григорий I (Велики, починал в 604 г.), първият от средновековните прелати на църквата, бележи прехода от древността към средновековието. Григорий смело поема ролята, макар и не титлата, на император на Запад. Той полага основите на папската власт през Средновековието и именно от неговото управление датират по-късните твърдения за папски абсолютизъм. Обширните мисионерски усилия, започнати от Григорий Велики, значително разширяват влиянието и авторитета на Рим.

Когато, повече от век по-късно, ломбардците заплашили да завладеят Италия, папата той се обърнал към Пипин, краля на франките, с молба да му се притече на помощ. Изпълнявайки молбата, Пипин напълно разбил ломбардците и през 756 г. подарил на папата територията, която им бил отнел. Тази дарение, известно като Дарението на Пипин, бележи произхода на Папската държава и официалното начало на светското управление на папата.

От седми до единадесети век папската власт, общо взето, е била в упадък. Следващият велик папа и един от най-великите от всички тях е Григорий VII (починал... 1085). Той провъзгласил, че Римската църква никога не е грешила и никога не може да греша, че папата е върховен съдия, че никой не може да го съди, че няма обжалване на неговото решение, че само той има право на почит от всички принцове и че само той може да свалят крале и императори.

В продължение на два века е имало непрестанна борба между папата и императора за върховенство, като понякога единият, а понякога другият е постигал временен успех. Понтификатът на Инокентий III (починал през 1216 г.) заварил папството в разцвета на неговата мощ, а през следващия век то беше в самия зенит на своята слава. Твърдейки, че е наместник на Христос, Инокентий III упражняваше всички прерогативи, претендирани от Григорий VII и повече по-рано.

Век след Инокентий III, идеалният средновековен папа, Бонифаций VIII (починал през 1303 г.), се опитва безуспешно да управлява така, както неговите прочути предшественици са управлявали преди него. Той е последният папа, който се опитва да упражнява вселенска власт, както е утвърдено от Григорий VII и поддържано от Инокентий III. Намаляващата сила на папството става напълно очевидна по време на така наречения Вавилонски плен (1309–1377), когато французите насилствено преместват седалището на папството от Рим в Авиньон, Франция. Скоро след завръщането в Рим избухва това, което е известно като Великата схизма (1378–1417). През това време има поне двама, а понякога и трима, съперниещи си папи, всеки от които осъжда и отлъчва своите съперници и твърди, че е истинският папа. В резултат на това папството претърпява непоправима загуба на престиж в очите на народите на Европа. Много преди Реформацията много гласове в и извън Католическата църква се издигат в критика към нейните арогантни претенции и многобройните злоупотреби както със светската, така и с духовната власт. Възраждането на знанието (Ренесанс) в Западна Европа, епохата на Великите открития, разрастването на силни национални държави, изобретяването на печатарството и различни други фактори допринесоха за постепенната загуба на папската власт. По времето на Мартин Лутер вече беше направено много за подкопаване на авторитета на Рим.

Реформацията, за която обикновено се смята, че започва през 1517 г. с публикуването на Деветдесет и петте тезиси, довежда до прогонване на папската власт от големи райони на Северна Европа. Усилията на папството за борба с Реформацията приемат форми като Инквизицията, Индекса и организирането на йезуитския орден. Йезуитите се превръщат в интелектуалната и духовна армия на църквата за унищожаване на протестантството. В продължение на близо три века Римската църква води енергична, но постепенно губеща борба срещу силите, борещи се за гражданска и религиозна свобода.

Накрая, по време на Френската революция, Католическата църква е обявена за незаконна във Франция – първата европейска нация, която подкрепя нейната кауза, нацията, която в продължение на повече от дванадесет века е защитавала нейните претенции и е водила нейните битки, нацията, където папските принципи са били изпитани по-пълно, отколкото във всяка друга страна, и са били установени като недостатъчни. През 1798 г. френското правителство нарежда на армията да действа в Италия под ръководството на

Бертие да вземе папата в плен. Въпреки че папството продължило да съществува, властта му била отслабена и оттогава никога не е притежавало същия вид или степен на власт, каквато е имало в миналото. През 1870 г. Папската държава била напълно погълната от обединеното кралство Италия, светската власт, която папството официално упражнявало повече от 1000 години, приключвала и папата доброволно станал „затворник на Ватикана“, докато светската му власт не била възстановена през 1929 г. Вижте гл. 7:25.

От този кратък очерк става ясно, че възходът на папската власт е бил постепенен процес обхващащ много векове. Същото важи и за неговия упадък. Първият процес може да се разглежда като продължаващ от около 100 до 756 г. сл. Хр.; вторият - от около 1303 до 1870 г. сл. Хр. Папството е било в разцвета на мощта си от времето на Григорий VII (1073–85) до това на Бонифаций VIII (1294–1303). Следователно е ясно, че не могат да се дадат дати, които да отбелязват рязък преход от незначителност към върховенство или от върховенство обратно към сравнителна слабост. Както е вярно за всички исторически процеси, възходът и падението на папството са били постепенни развития.

Въпреки това, до 538 г. папството е напълно формирано и функционира във всички значими аспекти и до 1798 г., 1260 години по-късно, то е загубило практически цялата си власт, която е натрупало в продължение на векове. Вдъхновението е отредило на папството 1260 години за демонстрация на неговите принципи, политики и цели. Съответно тези две дати трябва да се считат за отбелязващи началото и края на пророческия период на папската власт.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–28РК 548, 553, 554

2, 3 ГК 440

9, 10 ГК 479

10 EW 52; GC 414, 480, 512; LS 241; MH 417; MYR 330; PP 339, 357; 1T 100; 4T 384, 453, 482

13 Изд. 132; ГК 422

13, 14 ГК 424, 426, 480

14 ГК 427

18 АН 540; ML 273; PP 342

22 ГК 661

25 DA 763; Ev 233; EW 33; GC 51, 54, 439, 446; LS 101; ПК 178, 183, 184; SR 328, 331, 382; 1C 76; 9C 230

27 DA 828; EW 151, 280, 295; GC 347, 614; MB 108; PP 170; SR 44, 403; 9T 219

28 РК 553

ГЛАВА 8

1 Видението на Даниил за овена и козела. 13 Двете хиляди и триста дни на жертва. 15 Гавраил утешава Даниил и тълкува видението.

1. Трета година. За обсъждане на царуването на Валтасар вижте Допълнителна бележка към Глава 5. Започвайки с гл. 8, авторът се връща към еврейския език (виж стр. 749), който се използва оттук до края на книгата.

В началото. Несъмнено препратка към видението от гл. 7.

2. Бях в Суза. Води се значителна дискусия дали пророк Даниил е присъствал физически в Суза или е присъствал там само във видение. Що се отнася до контекста, не е необходимо да се прави заключение за физическо присъствие. „Видях във видение“ или просто „видях във видение“ може да се разбира като въведение в поредица от събития, видени в

видение без необходимо позоваване на действително присъствие. Други примери за такива премествания, случващи се във видение, но не и в действителност, са „посещението“ на Езекиил в Йерусалим (виж върху Езекиил 8:3) и това на Йоан в пустинята (Откр. 17:3). Можем да споменем и преживяванията на Елън Г. Уайт (виж EW 32, 39). От друга страна, не може да се докаже, че Даниил не е бил физически в Суза по това време. Не е трудно да си представим, че пътуванията му, било то по официални дела или по друг начин, може в даден момент да са го отвели в бившия метрополис Елам. По времето на това видение, ако започнем първата година на Валтасар през 553 г., Елам вероятно все още е бил вавилонска провинция, въпреки че е преминала към Кир известно време преди той да превземе Вавилон. Йосиф Флавий твърди, че пророкът действително е бил в Суза по време на видението (Древности , 11:7).

Дворец. Евр. *birah*, „цитадела“ или „акропол“. На иврит терминът е в апозиция до Суза. Фразата може да се преведе „в крепостта Суза“ или, използвайки формата на името, по-позната в днешно време, „Суза, столицата“ (RSV). Според гръцкия историк Ксенофонт, персийските царе по-късно използвали града като зимна резиденция и прекарвали останалата част от годината във Вавилон или в Екбатана. За допълнителна информация относно Суза вижте Естир 1:2.

Улай. Асирийска Ула, неидентифицирана река. Класическите писатели поставят Суза на Евлей. (Карун) или на Хоасп (Керха). Някои учени го разглеждат като канал между реките Хоасп и Копрат.

3. Овен, който имал два рога. Ангелът по-късно идентифицира този символ като представляващ царете на Мидия и Персия (ст. 20).

По-висока от другата. Въпреки че се издига по-късно от Мидия, Персия става доминираща сила, когато Кир побеждава Астиаг от Мидия през 553 или 550 г. Мидийците обаче не са третирани като по-нисши или като покорен народ, а по-скоро като съюзници. Вижте гл. 2:39.

4. Настъпление на запад. Кир завладява Лидия през 547 г. пр.н.е. и Вавилон през 539 г. Камбиз разширил завоеванията на юг в Египет и Нубия през 525 г. Дарий Хистасп тръгнал на север срещу скитите през 513 г. (виж том III, стр. 54–59).

Мидо-Персийската империя обхващала много по-голяма територия от своя предшественик, Вавилон. Персийското оръжие било толкова успешно, че по времето на Асуир (Естир 1:1) империята се простирила от Индия до Етиопия, източните и южните краища на тогавашния познат свят. Честа титла на персийския монарх била „цар на царете“ или „цар на страните“.

Стана велик. Буквално „вършеше велики неща“, „направи се велик“ или „възвеличи се“ (RSV).

5. Коза. Идентифицирана от ангела като представляваща Гърция (ст. 21), т.е. Македонска империя на Александър (виж гл. 7:6).

От запад. Гърция се намирала на запад от Персийската империя.

Не докосна земята. Това описание на голяма бързина подходящо изобразява удивителната бързина и пълнота на завоеванията на Александър (виж гл. 7:6).

Забележителен рог. Според стих 21 (виж също паралелното пророчество, гл. 11:3, 4), този забележителен рог представлява първия велик гръцки цар, а именно Александър Велики (виж върху гл. 7:6).

7. Разгневен. Евр. *marar*, във формата, която се среща тук, „да бъдеш разярен“. Хрещата е Староанглийската дума за „гняв“. Езикът на този стих изобразява пълнотата на

подчинението на Персия на Александър. Мощта на империята била напълно разбита. Страната била ограбена, армиите ѝ – разбити и разпръснати, градовете ѝ – разграбени. Царският град Персеполис, чиито руини все още стоят като паметник на древното му великолепие, бил унищожен от пожар.

8. Възвеличи се твърде много. Или „възвеличи се извънредно много“ (вижте стихове 4, 9).

Когато беше силен. Пророчеството предсказва, че Александър ще падне, докато империята му е в разцвета на могъществото си. На 32-годишна възраст, все още в разцвета на силите си, великият водач почина от треска, утежнена, без съмнение, от собствената му невъздържаност. Вижте гл. 7:6.

Четири забележителни. За четирите македонски (или елинистични) царства, в които Империята на Александър била разделена, виж гл. 7:6; 11:3, 4.

9. От един от тях. В еврейския език тази фраза представлява объркване на пола. Думата за „тях“, хем, е мъжки род. Това показва, че граматически antecedentът е „ветрове“ (ст. 8), а не „рога“, тъй като „ветровете“ може да бъде както мъжки, така и женски род, но „рога“ само женски. От друга страна, думата за „един“, 'achath, е женски род, което предполага „рога“ като antecedent. 'Achath, разбира се, би могъл да се обърне към думата за „ветрове“, която се среща най-често в женски род. Но е съмнително, че авторът би определил два различни рода на едно и също съществително име в такава тясна контекстуална връзка. За да се постигне граматическо съгласие, или 'achath трябва да се промени в мъжки род, като по този начин цялата фраза ясно се отнася до „ветрове“, или думата за „тях“ трябва да се промени в женски род, като в този случай препратката би била двусмислена, тъй като antecedentът може да бъде или „ветрове“, или „рога“. Редица еврейски ръкописи имат думата за „тях“ в женски род. Дори тези ръкописи да отразяват правилното тълкуване, пасажът все още е двусмислен.

Коментаторите, които тълкуват „малкия рог“ от стих 9 като отнасящ се до Рим, не могат да обяснят задоволително как може да се каже, че Рим е възникнал от едно от разделенията на империята на Александър. Ако „тях“ се отнася до „ветровете“, всяка трудност изчезва. Тогава пасажът просто заявява, че от една от четирите посоки на света ще дойде друга сила. Рим дойде от запад. В буквалното обяснение на символите от видението се казва, че Рим ще възникне „в последното време на тяхното царство“ (стих 23), тоест „царството“ на четирите рога. Стих 23 обаче се отнася само до времето, когато малкият рог ще се издигне, и не казва нищо за мястото на неговото издигане, докато стих 9 се занимава изключително с неговото местоположение.

Трябва да се помни, че тук пророкът дава кратък разказ за пророческата символика, както сцените са му били представени. Той все още не тълкува видението. Тълкуването на тази характеристика на видението се среща в стих 23. Важно правило, което трябва да се следва при тълкуване на символите на виденията, е да се даде тълкуване само на онези характеристики на изобразителното представяне, които са били предназначени да имат тълкувателна стойност. Както в притчите, определени характеристики са необходими, за да завършат драматичното представяне, но не са непременно значими сами по себе си. Кой от тях имат тълкувателна стойност, може да определи само Вдъхновението. Като се има предвид, че в този случай Вдъхновението (ст. 23) говори само за времето, когато силата, представена от този рог, е трябвало да се появи, и не казва нищо за географската му точка на произход, няма причина да наблягаме на фразата „от един от тях“.

Доколкото видението от гл. 8 е тясно свързано с пророческите очертания на гл. 2 и 7, и доколкото и в двата случая силата, наследяваща Гърция, е Рим (виж по-нататък

гл. 2:40; 7:7), разумното предположение тук е, че силата на „рога“ от стих 8 се отнася и за Рим. Това тълкуване се потвърждава от факта, че Рим точно е изпълнил различните спецификации на видението.

Малък рог. Този малък рог представлява Рим и в двата му периода – езическия и папския. Даниил вижда Рим първо в неговата езическа, имперска фаза, воюващ срещу еврейския народ и ранните християни, а след това в папската му фаза, продължаваща до наши дни и в бъдещето, воюващ срещу истинската църква. Относно това двойно приложение вижте стихове 13, 23.

Превышаващ. Евр. още, основно означаващ „останак“. В няколко случая описва, както тук, това, което е над всякаква мярка, в смисъл на оставяне на остатък. Превежда се като „превъзходство“ (Бит. 49:3), „изобилно“ (Пс. 31:23), „много по-изобилен“ (Ис.

56:12). Думата, преведена като „много“ в Дан. 8:8, е me'od, по-често срещаната дума за „извънредно“. В Стария завет me'od се превежда като „извънредно“ или „извънредно“ 22 пъти (Бит. 13:13; 15:1; и т.н.) в простата си форма и 9 пъти в повтарящата се. Не може да се твърди, че yether (Дан. 8:9) представлява по-голяма степен от me'od. Всяко превъзхождащо величие на Рим над това на Гърция трябва да бъде доказано исторически, а не въз основа на тези думи.

На юг Египет дълго време е бил неофициален протекторат на Рим. Съдбата му е била вече в ръцете на Рим през 168 г. пр.н.е., когато Антиох Епифан, който се стреми да обяви война на Птолемиите, е наредено да напусне страната. Египет, все още под управлението на своите птолемииски владетели, е бил пешка в ръцете на римската източна политика в продължение на много години, преди да стане през 30 г. пр.н.е. римска провинция.

На изток. Селевкидската империя губи най-западните си земи в полза на Рим още през 190 г. пр.н.е. и окончателно става римска провинция Сирия през 65 г. пр.н.е. или малко след това.

Приятна земя. Евр. šebi, „украшение“, „украса“, „слава“. Или Йерусалим, или

Тук се говори за земята Палестина. Себи е преведено като „славен“ в гл. 11:16, 41.

Обаче там в еврейския език се използва думата за „земя“, докато тук се разбира „земя“.

Палестина е включена в Римската империя през 63 г. пр.н.е.

10. Небесно войнство. Даниил все още описва това, което е видял във видение. Доколкото ангелът по-късно дава тълкуването (ст. 24), ние не оставаме в тъмнина относно значението на описаното тук. „Небесното войнство“ и „звездите“ очевидно представляват „силните и светите хора“ (ст. 24).

Подпечатани върху тях. Това се отнася до яростта, с която Рим е преследвал Божият народ толкова често през вековете. В дните на тираните Нерон, Деций и Диоклециан в езически времена, а също и в папски времена, Рим никога не се е колебаел да се отнася сурово с онези, които е решил да осъди.

11. Князът на войнството. Стих 25 говори за същата тази сила, която се изправя срещу Княза на князете. Става дума за Христос, който е бил разпнат под властта на Рим. Вижте гл. 9:25; 11:22.

Чрез него. Евр. timmenni, което може да се преведе и като „от него“, тоест от „княз на войската“. Еврейският текст на този пасаж представлява някои трудни проблеми при превода. Много различно тълкуване се среща в гръцката версия на Теодотион. То гласи следното: „И [това ще бъде], докато главният военачалник освободи пленниците; и заради него жертвата беше нарушена и той благоуспее; и свято място ще бъде запустяло.“ Няма начин да се определи до каква степен, ако изобщо има такава, това

версията отразява по-съвършено оригиналния текст на Даниил. Масоретският текст, както е отразен в KJV и RSV, изглежда като цяло по-естествено четене.

Ежедневна жертва. Евр. тамид, дума, срещаща се 103 пъти в Стария завет, използвана както с наречие, така и с прилагателно име. Означава „непрекъснато“ или „непрекъснат“ и се прилага към различни понятия, като например непрекъснатата заетост (Езекиил 39:14), постоянно препитание (2 Царе 9:7–13), непрекъснатата скръб (Пс. 38:17), непрекъснатата надежда (Пс. 71:14), непрекъснато провокиране (Ис. 65:3) и др. Използва се често във връзка с ритуала на светилището, за да опише различни характеристики на неговите редовни служби, като например „непрекъснатия хляб“, който трябвало да се държи на трапезата с хлябовете на предложението (Чис. 4:7), лампата, която трябвало да гори непрекъснато (Исх. 27:20), огънят, който трябвало да се поддържа запален на олтара (Лев. 6:13), всеизгарянията, които трябвало да се принасят ежедневно (Чис. 28:3, 6), тамянът, който трябвало да се принася сутрин и вечер (Исх. 30:7, 8). Самата дума не означава „ежедневно“, а просто „непрекъснат“ или „редовен“. От 103-те срещания, тя е преведена като „ежедневно“ само в Числа 4:16 и в петте ѝ срещания в Даниил (гл. 8:11, 12, 13; 11:31; 12:11). Идеята за „ежедневно“ очевидно произлиза не от самата дума, а от това, с което е била свързана.

В гл. 8:11 думата „тамид“ има определителен член и затова се използва като прилагателно. Освен това, то стои самостоятелно, без съществително име и трябва или да се разбира субективно като „продължение“, или да бъде снабдено със съществително име. В Талмуда, когато тамид се използва самостоятелно, както тук, думата последователно обозначава ежедневното жертвоприношение. Преводачите на KJV, които са предоставили думата „жертва“, очевидно са вярвали, че ежедневното всеизгаряне е предмет на пророчеството.

- Що се отнася до значението на думата „тамид“ в този пасаж, съществуват три основни гледни точки: 1. Че „ежедневен“ се отнася изключително до жертвоприношенията, принасяни в Храма в Йерусалим. Някои тълкуватели, които се придържат към това мнение, свързват премахването на „ежедневното“ с прекъсването на храмовата служба от Антиох Епифан за период от три години, 168–165 или 167–164 г. пр.н.е. (виж гл. 11:14). Други го прилагат към опустошението на Храма от римляните през 70 г. сл. Хр .
2. Че „всекидневен“ означава „езичество“, за разлика от „мерзостта, която опустошава“ (гл. 11:31) или папството; че и двата термина идентифицират преследващи сили; че думата за „всекидневен“, правилно означаваща „непрекъснат“, се отнася до дълготривото продължаване на противопоставянето на Сатана на делото на Христос чрез посредничеството на езичество; че премахването на ежедневното и установяването на „мерзостта, която опустошава“ представлява папски Рим, заместващ езическия Рим, и че това събитие е същото като описаното във 2 Сол. 2:7 и Откр. 13:2.
3. Че терминът „ежедневен“ – „непрекъснат“ – се отнася до непрекъснатото свещеническо служение на Христос в небесното светилище (Евр. 7:25; 1 Йоан 2:1) и до истинското поклонение на Христос в евангелската епоха; че премахването на „ежедневното“ представлява заместването от папството на задължителното единство във видима църква на мястото на доброволното единство на всички вярващи в Христос, на властта на видима глава – папата – на мястото на Христос, невидимата глава на църквата, на свещеническа йерархия на мястото на директния достъп до Христос от всички вярващи, на система за спасение чрез дела, предопределени от църквата, на мястото на спасение чрез вяра в Христос, и най-вече на изповедта и жертвоприношението на литургията на мястото на посредническото дело на Христос като наш велик първосвещеник в дворовете на...

небето; и че тази система напълно отклони вниманието на хората от Христос и по този начин ги лиши от ползите от Неговото служение.

Освен това, доколкото този трети възглед твърди, че малкият рог е символ както на имперски Рим, така и на папски Рим (вижте стихове 9, 13), предсказанията относно неговите дейности могат да се разбират и като отнасящи се както за езически Рим, така и за папски Рим.

Следователно „ежедневен“ може да се отнася и до земния Храм и неговите служби, а отнемането на „ежедневието“ – до опустошението на Храма от римските легиони през 70 г. сл. Хр. и последвалото прекратяване на жертвоприношенията. Именно този аспект от дейността на „мерзостта на запустението“ е споменат от Христос в Своето описание на бъдещи събития (вж. върху Дан. 11:31; срв. Мат. 24:15–20; Лука 21:20).

В коментар на тези три гледни точки може да се каже, че гледната точка на Антиох трябва да бъде отхвърлена поради причината, че Антиох не се вписва във времевите периоди или други спецификации на пророчеството (виж Дан. 9:25).

Както второто, така и третото тълкуване са били поддържани от различни способни тълкуватели в рамките на Адвентното движение. Някои благочестиви изследователи на Библията смятат, че „ежедневен“ се отнася до езическото, а други също толкова благочестиви изследователи на Библията, че „ежедневен“ се отнася до свещеническото служение на нашия Господ. Може би това е един от пасажите от Писанието, за който трябва да изчакаме по-добър ден за окончателен отговор. Както и при други трудни пасажии от Писанието, нашето спасение не зависи от пълното ни разбиране на значението на Дан. 8:11.

Относно историческото развитие на втория и третия възглед виж стр. 60–64.

Място. Евр. *makom*, „място“. *Makom* се използва във фразата „за да се постави Божият дом на Неговото място“ (Ездра 2:68). Основната препратка тук може би е към разрушението на Йерусалим (виж Дан. 9:26).

12. Множество. Евр. *šaba'*, обикновено означаващо „множество“ или „армия“, а на няколко пъти и „служба“, като например военна или задължителна работа (виж Йов 7:1; 10:17; 14:14; Исаия 40:2). Тълкувано като „войство“ или „армия“, предсказанието може да се отнася до множествата, които са попаднали под влиянието на тази сила. Силата ще стане могъща, „но не чрез собствената си сила“ (Дан. 8:24). Вижте по-нататък Дан. 10:1.

Отхвърлете истината. Папството натовари истината с традиции и я замъгли от суеверия.

13. Докога? Въпросът е сбито формулиран на еврейски, който буквално гласи: „Докога ще трае видението, непрестанното, опустошаващо прегрешение, за да се даде едновременно светилище и място за потъпкване.“

Ежедневна жертва. Вижте стих 11.

Прегрешението на запустението. Този термин обхваща както езическите, така и папските системи на фалшивата религия, които са в конфликт с Божията религия (вижте стихове 9, 11).

Светилище. Вижте стих 14.

Домакин. Вижте стих 10.

14. До мен. LXX, Theodotion и сирийският превод гласят „до него“.

Дни. Евр. „*ereb boker*“, буквално „вечер, утро“, израз, сравним с описанието на дните на сътворението, „вечер и утро бяха първият ден“ (Бит. 1:5) и т.н. В LXX думата „дни“ следва израза „вечер и утро“.

В опит да се приведе този период приблизително в съответствие с трите години на опустошението на Храма от Антиох IV, някои изобретателно са приписали на изрази „2300 вечер сутрин“ само 1150 буквални дни.

Относно това, Кайл отбелязва, че пророческият период от 2300 вечери-утрин не може да се разбира като „2300 половин дни или 1150 цели дни, защото вечерта и утрото при сътворението са съставлявали не половината, а целия ден“. След като цитира горното твърдение, Едуард Йънг казва: „Следователно, трябва да разбираме фразата като означаваща 2300 дни“ („Пророчеството на Даниил“, стр. 174).

Коментаторите са се опитвали, но безуспешно, да намерят някакво събитие в историята, което би се вписвало в период от 2300 буквални дни. Както отбелязва Райт, „Всички усилия обаче да се хармонизира периодът, независимо дали е обяснен като 2300 дни или като 1150 дни, с която и да е точна историческа епоха, спомената в Книгите на Макавеите или у Йосиф Флавий, са се оказали напразни. ... Професор Драйвър е оправдан да заяви: „Изглежда невъзможно да се намерят две събития, разделени от 2300 дни (= 6 години и 4 месеца), които биха съответствали на описанието“ (Чарлз Х. Х. Райт, Даниил и неговите пророчества, 1906, стр. 186, 187).

Единственият начин, по който може да се осигури последователност на тези „дни“, е да се прилагат в пророчески смисъл чрез прилагането на принципа „година за ден“.

Времето, за което става дума тук, е конкретно и окончателно, но в гл. 8 не е посочена дата за него. Начало. В гл. 9 обаче такава дата е конкретно спомената (вижте ст. 25). Ще бъде показано, че това е 457 г. пр.н.е. От тази дата като начало, 2300-те пророчески дни, обозначаващи толкова слънчеви години (вижте гл. 7:25), достигат до 1844 г. сл. Хр. За разглеждане на контекстуални доказателства, че гл. 9:24–27 дава обяснение на видението от гл. 8:13, 14 и по този начин локализира началната точка на 2300-те дни или години, вижте гл. 9:21. За коментар относно валидността на датата 457 г. пр.н.е. вижте гл. 9:25. За коментар относно несъществуващ LXX, четещ „2400“ вместо 2300, често цитиран преди, но базиран на печатна грешка, вижте стр. 58).

Светилище. Доколкото 2300-те години ни отвеждат далеч в християнската ера, светилището не може да се отнася до Храма в Йерусалим, който е разрушен през 70 г. сл. Хр. Светилището на новия завет е очевидно светилището на небето, „което Господ е съградил, а не човек“ (Евр. 8:2; ВБ 411–417). На това светилище Христос е първосвещеник (Евр. 8:1). Йоан е предвидил време, когато специално внимание ще бъде насочено към „Божия храм и олтара, и онези, които се покланят в него“ (Откр. 11:1). Символите, използвани от автора на откровението, са поразително подобни на използваните в Дан. 8:11–13.

Бъди очистен. От еврейското *šadaq*, „да бъдеш справедлив“, „да бъдеш праведен“. Глаголът се среща в Формата, която се среща тук (*niph'al*), само веднъж в Стария завет, което може да подсказва, че е посочено специализирано значение на термина. Лексикографите и преводачите предлагат различни значения, като например „бъда поправен“ или „бъда поставен в правилно състояние“, „бъда оправен“, „бъда обявен за праведен“, „бъда оправдан“, „бъда реабилитиран“. Преводът „ще бъде очистен“ е четенето на LXX, което тук има глаголната форма *katharisthēsetai*. Не е известно дали преводачите на LXX са дали адаптирано значение на еврейската *šadaq* или са превели от ръкописи, използвайки различна еврейска дума, може би *ṭahar*, общата еврейска дума за „да бъдеш чист“, „да очистиш“. Вулгата има формата *mundabitur*, която също означава „очистен“. Вижте върху гл. 9:24.

Като помощно средство за определяне кое събитие във връзка с небесното светилище се отнася тук, е полезно да се разгледат службите на земното светилище, защото свещениците в земното светилище са служили „за образ и сянка на небесните неща“ (Евр. 8:5). Службите в пустинната скиния и в Храма се състояли от две основни части – ежедневно и годишно. Ежедневното служение на Христос като наш първосвещеник било символизирано в ежедневните служби. Годишният Ден на умилостивението символизираше дело, което Христос щел да предприеме в края на века. За подробно обсъждане на тези две фази на служба вижте Лев. 1:16; вижте също ВБ 418–432. Пророчеството от Дан. 8:14 обявява времето за началото на това специално дело. Очистването на небесното светилище обхваща цялото дело на последния съд, започвайки с разследващата фаза и завършвайки с изпълнителната фаза, която води до трайно изкореняване на греха от вселената.

Значителна характеристика на последния съд е оправдаването на Божия характер пред всички разумни същества на вселената. Фалшивите обвинения, които Сатана е повдигнал срещу Божието управление, трябва да бъдат демонстрирани като напълно неоснователни. Трябва да се покаже, че Бог е бил напълно справедлив в избора на определени личности, които да съставят Неговото бъдещо царство, и в забраната на други да влязат там. Последните Божии дела ще предизвикат у хората признанията: „Праведни и истинни са Твоите пътища“ (Откр. 15:3), „Праведен си Ти, Господи“ (Откр. 16:5) и „Истински и праведни са Твоите съдби“ (Откр. 16:7). Самият Сатана ще бъде подтикнат да признае Божията справедливост (вижте GC 670, 671). Думата, преведена като „праведен“ и „праведен“, е *dikaiois*, еквивалентна на еврейската дума *šaddiq*, производна на *šadaq*, чиято форма е преведена като „ще бъде очистен“ в Дан. 8:14. По този начин еврейската дума *šadaq* може да предава допълнителната мисъл, че Божият характер ще бъде напълно оправдан като кулминацията на „часа на Неговия съд“ (Откр. 14:7), който започна през 1844 г. Вижте „Проблеми в превода на Библията“, стр. 174–177.

15. Търсеше смисъла. Даниил не разбираше смисъла на това, което беше казал. видяно. Много пъти носителите на пророческо послание трябва сами да го изучат, за да открият значението му (1 Петрово 1:10–12). Дълг на пророка е вярно да разкаже това, което е видял и чул (виж Откр. 1:11).

16. Гавраил. В Стария завет името Гавраил се среща само тук и в гл. 9:21. Новият завет съобщава за появата на това небесно същество, за да обяви раждането на Йоан Кръстител (Лука 1:11–20), а след това и за да обяви на Мария раждането на Месията (Лука 1:26–33). Ангелският посетител заявява за себе си: „Аз съм Гавраил, който стоя пред Бога“ (Лука 1:19). Гавраил заема позицията, от която Сатана е паднал (вижте ДА 693; вж. ДА 99). Гавраил е бил и носител на пророческите послания до Йоан (Откр. 1:1; вж. ДА 99). Вижте Лука 1:19.

17. Време на края. Видението стигна до времето, когато опустошителната сила ще бъде унищожен, събитие, свързано с идването на Исус (2 Сол. 2:8).

Фактът, че последните събития, представени във видението, ще се изпълнят в края на историята на този свят, трябва да се има предвид, когато се търси тълкуване на символите на видението. Всяко тълкуване, което намира пълно изпълнение на видението в по-ранен период, като например по времето на Макавеите (виж Дан. 8:25), не отговаря напълно на изискванията на ангела и трябва да се счита за погрешно и подвеждащо.

19. Край на негодуванието. Вижте стих 17.

20. Овенът. Вижте стихове 3, 4.

21. Груб. Евр. ša'ir, „космат“ или „рошав“. Ša'ir се използва и самостоятелно, за да опише козел (Бит. 37:31; Лев. 4:23; и др.). Относно тълкуването виж Дан. 8:5.

Голям рог. Символ на Александър Велики, „първият цар“ на гръко-македонската световна империя, предопределена да замени Персийската империя (вж. върху стих 5–8; гл. 7:6).

22. Четири царства. Сравнете ст. 8; гл. 11:4. За елинистическите царства, развили се от империята на Александър, вижте гл. 7:6. Точното изпълнение на тези характеристики на видението ни уверява, че това, което следва, със сигурност ще се сбъдне, както е предсказано.

23. По-късно време. Тоест, след като разделенията на империята на Александър са съществували известно време. Римската империя възниква постепенно и достига върховенство едва след като разделенията на Македонската империя отслабват. Пророчеството се отнася както за Рим в езическата, така и за папската му форма. Изглежда има смесване на приложенията, като някои характеристики се отнасят и за двете, други по-конкретно за едната или другата (вижте гл. 8:11).

Това, че папският Рим е бил, на практика, продължение на Римската империя, е добре установен исторически факт: „Каквито и римски елементи да са останали от варварите и арианите... били... поставени под закрилата на римския епископ, който бил главният човек там след изчезването на императора. ... По този начин Римската църква тайно се настани на мястото на Римската световна империя, чието действително продължение е; империята не е загинала, а само е претърпяла трансформация. ... Това не е просто „умна забележка“, а признаване на истинското историческо състояние на въпроса и най-подходящият и плодотворен начин за описание на характера на тази Църква. Тя все още управлява народите. ... Това е политическо творение и е толкова внушително, колкото и Световна империя, защото е продължение на Римската империя. Папата, който нарича себе си „Цар“ и „Понтифекс Максимус“, е наследник на Цезар. (Адолф Харнак, „Какво е християнството?“ [Ню Йорк; „Синовете на Г. П. Пътнам“, 1903], [стр.](#) 269, 270, курсив в оригинала).

Престъпниците. Гръцките преводи гласят „грехове“, превод, който може да бъде получен от еврейски чрез промяна в масоретското посочване.

Елате докрай. Тук може да се говори за различни народи или евентуално за юдеите, които изпълват чашата на своето беззаконие (виж Битие 15:16; Ед. 173–177).

Свирепост изразение. Вероятно алюзия към Втор. 28:49–55.

Тъмни изречения. Евр. хидот, „загадъчни твърдения“, както в Числа 12:8, „гатанки“, както в Съдии 14:12; Езек. 17:2 или „озадачаващи въпроси“, както в 1 Царе 10:1. Някои смятат, че значението тук е „двусмислена реч“ или „двойно действие“.

Изправете се. Тоест, за да поемете властта.

24. Не със собствена сила. Сравнете, „даде му се войнство“ (ст. 12). Някои виждат тук препратка към факта, че папството е свело гражданската власт до подчинение и е накарало мечът на държавата да бъде използван в името на нейните религиозни цели.

Унищожавай чудесно. По-добре „причини ужасно разрушение“. Тази сила преследваше дори до смърт онези, които се противопоставяха на богохулните ѝ твърдения, и би унищожила „светия народ“, ако Господ не се беше намесил в тяхна полза.

25. Хитрост. По-добре „измама“. Методите на тази сила са съвършенството на финес и измама.

Чрез мир. По-добре, „докато живеят спокойно“, тоест, докато мнозина чувстват, че живеят в сигурността те ще бъдат унищожени неподозиращо.

Княз на князете. Очевидно същият е обозначен като „княз на войнството“ в стих. 11, не друг, а Христос. Римски управител е този, който осъжда Христос на смърт. Римски ръце Го приковаха на кръста, а римско копие прониза ребрата Му.

Без ръка. Това означава, че самият Господ в крайна сметка ще унищожи тази сила (виж гл. 2:34). Църковната система, представена от тази власт, ще продължи да съществува, докато не бъде унищожена без човешка ръка при второто пришествие на Христос (виж 2 Сол. 2:8).

Редица коментатори излагат мнението, че силата на „малкия рог“ от гл. 8 символизира кариерата на Антиох Епифан (виж върху гл. 11:14). Внимателното изследване на пророчеството обаче показва непълнотата, с която този преследващ селевкидски цар е изпълнил посочените спецификации. Четирите рога на козела (гл. 8:8) са били царства (ст. 22) и е естествено да се очаква малкият рог също да бъде царство. Но Антиох е бил само един цар от Селевкидската империя, следователно е бил част от един рог. Следователно той не е могъл да бъде друг завършен рог. Освен това, този рог се разраства силно на юг, на изток и към приятната земя Палестина (ст. 9). Настъплението на Антиох в Египет завършва с унижение от римляните, успехите му в Палестина са краткотрайни, а настъплението му на изток е прекратено от смъртта му. Политиката му на наложен елинизъм се проваля напълно, нито пък хитростта му донася изключителен просперитет (ст. 12).

Освен това, Антиох не дойде в последния край (ст. 23), а около средата на периодът на разделените елинистични царства; могъществото му едва ли можеше да се отдаде на нещо друго освен на собствената му сила (ст. 22); занаятите и политиката му се проваляха повече, отколкото просперираха (ст. 25); той не се изправи срещу никой еврейски „Княз на князете“ (ст. 25); неговото хвърляне на истината на земята (ст. 12) беше временно и напълно неуспешно, защото подтикна евреите да защитят вярата си срещу елинизма. Въпреки че говореше горди думи, потискаше Божия народ и за кратко оскверни Храма, и въпреки че някои други точки биха могли да се оспорят като частично верни за неговите дейности, въпреки това неадекватността на Антиох като изпълнение на много от спецификациите на пророчеството е очевидна. Вижте по-нататък ст. 14; гл. 9:25; 11:31.

26. Вечер и утро. Ясна препратка към пророчеството за времето от стих 14 (вижте коментарите там). В момента ангелът не разкрива повече за видението за 2300 дни, а само подчертава неговата истинност.

Млъкни. Сравнете подобни инструкции, записани в гл. 12:4 (вижте коментарите там).

В продължение на много дни. Изпълнението на различните детайли от видението от тази глава ще се простира в далечното бъдеще.

27. Аз, Даниил, припаднах. Даниил несъмнено беше дълбоко разтревожен от събитията, които му бяха разкрити. Вместо да предскаже незабавен край на негодуванието, Гавраил съобщи на пророка, че крайният край ще бъде след много години.

Никой не го разбра. Допълнителна информация беше дадена по-късно (виж гл. 9:23).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–27РК 548, 553, 554

12 EW 74

13, 14 РК 554

14 Ev 223; EW 42, 54, 63, 243, 250, 253; GC 326, 328, 352, 399, 409, 417, 424, 426, 457,

486; LS 58, 63, 278; SR 369, 375, 377; 1Т 52, 58

16 ДА 234

26, 27 РК 554

27 ГК 325

ГЛАВА 9

1 Даниил, размишлявайки върху времето на пленничеството, 3 изповядва греховете си 16 и се моли за възстановяването на Йерусалим. 20 Гавраил го информира за седемдесетте седмици.

1. Първата година на Дарий. За самоличността и датата на Дарий Мидиец вижте Допълнителна бележка към гл. 6. Рядко се случва министър-председателят на завладяно царство да бъде назначен за висш служител от завоевателя, но такъв е бил случаят с Даниил. Поради способностите и почтеността му, персите не го екзекутират, а го поставят на висок пост.

2. Разбиран от книги. Въпреки че бил зает с държавни дела, пророкът не престанал да изучава Божието слово. Даниил очевидно бил озадачен как да свърже разкритото му във видението от гл. 8 със събитията от непосредственото бъдеще – завръщането на евреите в края на 70-те години (Ер. 29:10). Вижте върху Дан. 9:21.

Седемдесет години. Относно датирането на тези години вижте том III, стр. 96, 97. Този период е имал вече почти изтекъл. Не е чудно, че вниманието на Даниил беше съсредоточено върху пророчеството за времето. Той се тревожеше да не би Господ да забави освободението на пленения Си народ.

3. Да търси чрез молитва. Въпреки че Господ беше обещал избавление на Своя народ в определеното време, Даниил знаеше за условния характер на много от Божиите обещания (виж Йер. 18:7-10). Той може би се е страхувал, че непокаянието на народа му може да забави изпълнението на обещанието (виж SL 48). Нещо повече, видението от Дан. 8 предсказваше по-нататъшно опустошение за светилището и града. Неговото неразбиране на „видението за вечерта и за утрото“ (ст. 26) сигурно го е оставило в дълбоко недоумение.

4. Молих се. Стихове 4-19 записват една от забележителните молитви на Стария завет. Тя е молитва от името на Божия народ, отправена от искрен молител.

Велик и страшен Бог. Сравни Неем. 1:5; 9:32. Думата, преведена като „страшен“ (евр. нора') означава „вдъхващ страхопочитание“ или „почитан“ (вижте върху Пс. 111:9).

Спазване на завета. Даниил започва молитвата си с признание за верността на Бог. Бог никога не пропуска да спазва обещанията Си. Той е Бог, който пази завета си. Той ще изпълни Своята част от споразумението. Ако заветът се провали, човекът е виновен (виж Евреи 8:8).

Обичай го. Любовта към Бога и спазването на Неговите заповеди винаги вървят ръка за ръка. Тези, които обичат Бога, са призвани да демонстрират тази любов, като спазват Неговите заповеди (Йоан 14:15). Едното е съществено и другото. Любовта към Бога ще доведе до радостно и доброволно послушание. Истинската църква в края на времето ще се отличава със спазването на заповедите си (Откр. 12:17).

5. Съгрешихме. Сравнете 1 Царе 8:47; Пс. 106:6. Даниил се идентифицира с неговия народ. В молитвата му няма самодоволство.

6. Пророците. Дълг на пророците е бил да привлекат вниманието на хората към пренебрегването на божествените заповеди, както и да дават насоки в настоящите извънредни ситуации. Но напътствията, дадени по този начин милостиво, бяха почти напълно игнорирани. Грехът на хората не се дължеше на невежество, а на умишлено непослушание.

7. Праведност. Даниил противопоставя Божията праведност на неправдата на Израел. Във всичките Си отношения с човечеството като цяло и с Израел в частност, Бог винаги е проявявал праведност.

9. Милост и прошка. Буквално „състраданието и прошката“. Въпреки Отстъпничеството и бунта на Израел, Даниил остана уверен, че Господ, заради Неговата велика милост винаги беше готов да прости на онези, които идваха при Него с разкаяние

сърце. С тази увереност Даниил се моли на Бога за народа на Израел. Той излага по смел и категоричен начин Божието състрадание в контраст с греховността на народа.

11. Излива се. Моисей беше предсказал, че проклятие ще сполети всички, които умишлено не се подчиняват на Божия закон (Левит 26:14–41; Втор. 28:15–68). Такова отношение не беше повече от това, което заслужаваха.

Божият слуга. Моисей е титулуван по подобен начин във Втор. 34:5 и Исус Навин 1:13.

13. Както е писано. Вижте Втор. 29:21, 27.

14. Наблюдаван. Евр. *shaqad*, което означава „да бъдеш нащрек“, „да бъдеш буден“.

15. Изведе народа ти. Даниил цитира предишното велико избавление на израилтяните от египетско робство и основава молбата си на великия акт на милост, извършен от Господ по време на Изхода.

16. Праведност. На еврейски съществителното е в множествено число, което несъмнено предполага многото праведни дела, които Бог е извършил от името на Своя народ. Даниил не представя молбата си на основание някаква доброта на своя народ; той цитира милостивите отношения на Господа с Израел в миналото като основание за молбата си.

Твоята свята планина. Израел трябваше да бъде светлина за целия свят (виж 2 Царе. 22:44, 50; 3 Царе 8:43; 4 Царе 23:27), но поради упорития бунт, Йерусалим и Израел сега бяха поговорка и укор сред народите на земята.

17. Накарай лицето си да сияе. Израз, означаващ „погледни благосклонно“ (виж Числа 6:25).

Светилище. Мисълта на Даниил се съсредоточи върху светилището в Йерусалим. През многото години на плен градът и светилището бяха в руини и сега времето за възстановяването им наближаваше.

19. Отлагане. Евр. „ахар“, „бавя“, „колебая се“. Даниил е нетърпелив обещаното избавление да не се отлага повече. Господ се радва да Му се обръщаме по този начин, молейки Го да ускори обещаното Си спасение.

21. Гавраил. Вижте гл. 8:15, 16. Това е същото същество, което е обяснило първите три части от видението от гл. 8. Сега той се завръща с цел да изпълни възложената му задача.

Някои коментатори са пропуснали тясната връзка между гл. 8 и 9 и по този начин връзката между 2300-те „дни“ от гл. 8 и 70-те „седмици“ от гл. 9. Контекстът обаче изисква именно тази връзка, както става ясно от следните факти:

1. Всички символи от видението от гл. 8:2–14 са обяснени напълно в стихове 15–26, като с изключение на 2300-те „дни“ от стихове 13, 14 (вижте GC 325). Всъщност, всички стихове 13 и 14 са обяснени в стихове 24, 25, с изключение на времевия елемент. В стих 26 Гавраил споменава времевия елемент, но прекъсва обяснението си, преди да каже нещо повече за него (вижте № 3 по-долу).
2. Даниил знаеше, че 70-те години плен, предсказани от пророк Йеремиа, почти наближиха в края (гл. 9:2; виж том III, стр. 90–92, 94–97; виж върху Йер. 25:11).
3. Даниил не разбираше периода от 2300 дни, единствената част от видението, която все още не беше обяснена (гл. 8:27; виж № 1 по-горе), и очевидно се страхуваше, че това предполага удължаване на Плена и продължаващо запустяване на светилището (виж гл. 9:19). Той знаеше, че обещанието за възстановяване е обусловено от искреното покаяние на Израел (SL 48; виж том IV, стр. 34).

4. Перспективата за ужасно преследване по време на 2300-те „дни“ (Дан. 8:10–13, 23–25) се оказа повече, отколкото възрастният Даниил можеше да понесе, и в резултат на това той „припадна и боледуваше в определени дни“ (гл. 8:27, ВБ 325). Съответно, ангелът прекрати обяснението на видението в този момент.
5. В периода преди завръщането на ангела (гл. 9:21) Даниил се обърна към пророчествата на Еремия за по-ясно разбиране на божествената цел в Плена (виж том IV, стр. 31), особено по отношение на 70-те години (гл. 9:2).
6. Заклучавайки, че прегрешението на Израел като народ е отговорно за това, което той очевидно е приел за удължаване на 70-те години (виж № 3 по-горе), Даниил най-усърдно се застъпва пред Бога за прошка, за завръщането на пленените изгнаници и за възстановяването на сега запустялото светилище в Йерусалим (виж гл. 9:3–19). Молитвата му завършва с повторение на молбата Бог да „прости“ греховете на народа и „да не отлага“ обещанието за възстановяване (ст. 19).
7. Обърнете внимание особено на това, че необяснимата част от видението от гл. 8 предсказва, че „светилището и войнството“ ще бъдат „тъпкани“ (ст. 13, 14, 24) за период от 2300 „дни“. В молитвата си Даниил умолява Бога времето, отредено за Пленничеството, да не бъде удължено (вижте ст. 16–19). Внимателното сравнение на молитвата от гл. 9 с проблема от гл. 8 показва ясно откъд всякакво съмнение, че Даниил е имал предвид проблема, докато се е молил. Той е смятал, че видението за 2300-те „дни“ на запустение за светилището и преследване на Божия народ предполага, че Бог ще „отложи“ възстановяването (гл. 9:19).
8. В отговор на тази молитва, Гавраил, който беше упълномощен да обясни видението от гл. 8 (гл. 8:15–19), но все още не беше завършил обяснението (виж № 4 по-горе), поздрави Даниил с обявлението: „Сега излязох, за да ти дам мъдрост и разбиране“ (гл. 9:22).
9. Обяснението на гл. 9:24–27 е очевидно отговорът на Небето на молитвата на Даниил (ст. 23) и решението на проблема, за който той се е молил (вижте № 6, 7 по-горе). Сравнете първоначалната заповед към Гавраил да обясни видението на Даниил (гл. 8:16) с подновяването на заповедта по време на молитвата на Даниил (гл. 9:23) и заповедта на Гавраил към Даниил да „разбира“ и „познава“ (гл. 8:17, 19) с подобни изрази в гл. 9:23.
10. Обърнете внимание по-специално, че на Даниил е било казано да „разбере въпроса и да обмисли видение“ (гл. 9:23), тоест видението, което е видял „в началото“ (ст. 21). Това може да се отнася само до видението от гл. 8:2–14, тъй като след това не е било дадено друго видение. Сравнете думите „разбирам видението“ (гл. 8:16) с „разглеждам видението“ (гл. 9:23).
11. По този начин контекстът гарантира без съмнение, че обяснението на гл. 9:24–27 е продължение и завършек на обяснението, започнато в гл. 8:15–26, и че обяснението на гл. 9:24–27 се занимава изключително с необяснимата част от видението, т.е. с времевия елемент на 2300-те „дни“ от гл. 8:13, 14. Ангелът е Гавраил и в двата случая (гл. 8:16; 9:21), темата е идентична и контекстът ясно показва, че заключителната част на обяснението подхваща нишката на обяснението от точката, в която е била заложена в гл. 8.

Бързо. Колко утешително е да знаем, че небето е близо до земята. Винаги, когато имаме нужда от помощ и я поискаме, Господ изпраща на свет ангел да ни се притече на помощ без забавяне.

Докоснат. Евр. *paḡa'*, което може да означава просто „достигнат“ или „приближен“. Не можем да бъдем сигурни какво значение се има предвид тук.

Принос. Евр. *minḥah*. В левитския закон това е общата дума за „хлебен принос“ (или „хлебен принос“, KJV). Определен зърнен принос е придружавал вечерното и сутрешното всеизгаряне (виж Числа 28:3–8). Даниил очевидно се е молил по времето, когато вечерният принос е бил принесен в Храма.

22. Разбиране. Несъмнено по отношение на видението, споменато в гл. 8:26, 27, което „никой не разбра“ (гл. 8:27). Даниил не можеше да разбере връзката между 70-годишния плен, предсказан от Йеремиа (Йеремиа 29:10), и 2300-те дни (години), които трябваше да изминат преди очистването на светилището. Той припадна, когато ангелът му съобщи, че видението ще бъде за „много дни“ (Дан. 8:26).

23. Помислете за видението. Препратка към „видението за вечерта и утрото“ (гл. 8:26). В последните си думи към Даниил по време на предишното си посещение Гавраил заявява, че видението за 2300-те вечерни утрини е „вярно“. Така в гл. 9:24 божественият наставник започва оттам, където е спрял в гл. 8:26.

24. Седемдесет седмици. Този израз изглежда като доста рязко въведение, но ангелът беше дошъл с конкретната цел да накара Даниил да разбере видението. Той веднага започна да обяснява.

Думата, преведена тук като „седмица“, шабуа, описва период от седем последователни дни (виж Бит. 29:27; Втор. 16:9; Дан. 10:2). В псевдоепиграфската Книга на юбилеите, както и в Мишна, шабуа се използва за обозначаване на период от седем години. Тук очевидно се имат предвид седмици от години, а не седмици от дни, защото в гл. 10:2, 3, когато Даниил иска да уточни, че „седмиците“, за които се говори там, са седемдневни седмици, той изрично казва „седмици от дни“ (евр.; KJV, „пълни седмици“). Седемдесет седмици от години биха били 490 буквални години, без (тук) да се прилага принципът ден-година (виж върху Дан. 7:25).

Решени са. Евр. *chathak*, дума, срещаща се само тук в Библията. Среща се в постбиблейския иврит със значението „да отрежа“, „да отсека“, „да определя“, „да постановявам“.

В LXX има *krinō*, „да решавам“, „да съдя“ и т.н. Версията на Теодотион има *suntemnō*, „да съкращавам“, „да съкращавам“ и т.н., което значение е отразено в тълкуването *abbreviare* във Вулгата.

Точният нюанс на значението, който се има предвид тук, трябва да се определи от контекста. С оглед на факта, че гл. 9 е изложение на необяснимата част от видението от гл. 8 (вижте върху гл. 9:3, 21–23) и доколкото необяснимата част е свързана с 2300-те дни, логично е да се заключи, че 70-те седмици, или 490-те години, е трябвало да бъдат „отрязани“ от този по-дълъг период. Освен това, при липса на противни доказателства, може да се предположи, че 70-те седмици биха били отрязани от началото на този период.

В светлината на тези наблюдения, преводът на *chathak* като „да отрежа“ изглежда изключително подходящ. Доколкото 490-те години са били специално предназначени за евреите по отношение на тяхната роля като избран от Бога народ, преводите „определям“ и „постановявам“ също са подходящи за контекста.

Твоят народ. 490-те години се отнасяха особено за еврейския народ.

За завършек. Евр. *lekalle'* от корена *kela'*, „да обуздая“. Пасажът може да се отнася до обуздаващата сила, която Бог би упражнил върху силите на злото по време на

периодът, отреден на евреите. Около 40 еврейски ръкописа обаче четат лекале, форма, ясно произлизаща от калах, „да се донесе завършек“. Ако калах е коренът, тогава пасажът очевидно се отнася до факта, че в рамките на този период евреите ще напълнят чашата на беззаконието си. Бог е търпял дълго с израилтяните. Той им е дал много възможности, но те непрекъснато Го разочароваха (виж стр. 32, 33).

Да се сложи край на греховете. Тази фраза може да е паралелна по значение на предходната, „да се довърши прегрешението“. Някои тълкуватели отбелязват, че думата, преведена тук като „грехове“ (Евр. *chaṭṭa'oth*, *orchatṭa'th*, според някои ръкописи и масоретите) може да означава или „грехове“, или „приноси за грях“. От 290-те срещания в Стария завет, *chaṭṭa'th* има значението „грях“ 155 пъти и „принос за грях“ 135 пъти. Ако „приноси за грях“ е предвиденото значение, се предлага следното тълкуване: Когато Христос на Голгота станал първообраз на жертвените приноси на светилището, вече не било необходимо грешникът да принесе своя принос за грях (виж Йоан 1:29). Формата за множествено число *chaṭṭa'oth* обаче

почти неизменно описва грехове и само веднъж, освен ако това не е изключение, обозначава жертви за грях (Неем. 10:33).

Да се извърши помирение. Евр. *karḥaḥ*, обикновено се превежда „да се извърши изкупление“ (виж Изх. 30:10; Лев. 4:20; и др.). Чрез Своята заместническа жертва на Голгота Христос осигури помирение за всички, които приемат Неговата жертва.

Вечна праведност. Христос не дойде на земята просто за да се погрижи за изтриване на греха. Той дойде да помири човека с Бога. Той дойде, за да може да се вмени и да се предаде Неговата праведност на покаялия се грешник. Когато хората Го приемат, Той им дарява дрехата на Своята праведност и те стоят в Божието присъствие, сякаш никога не са съгрешавали (виж SC 62). Бог обича покаяните, вярващи души, както обича единствения Си Син, и заради Христос ги приема в Своето семейство. Чрез Своя живот, смърт и възкресение Христос е направил вечната праведност достъпна за всяко дете на Адам, което с проста вяра е готово да я приеме.

Да запечатам. Тук очевидно не в смисъл на „затваряне“, а на „потвърждаване“ или „ратифициращ“. Изпълнението на предсказанията, свързани с първото идване на Месията във времето, посочено в пророчеството, дава уверение, че другите характеристики на пророчеството, по-специално 2300-те пророчески дни, ще бъдат изпълнени също толкова точно.

Най-святото. Евр. кодеш кодашим, „нещо най-свато“ или „някакой най-свят свят.“ Еврейският израз се прилага за олтара (Изх. 29:37; 40:10), други съдове и мебели, отнасящи се до скинията (Изх. 30:29), светия тамян (Изх. 30:36), определени месни приноси (Лев. 2:3, 10; 6:17; 10:12), приноси за престъпление (Лев. 7:1, 6), хлябовете на предложението (Лев. 24:5–9), посветените неща (Лев. 27:28), святата област (Чис. 18:10; Езек. 43:12) и пресвятото място на светилището (Изх. 26:33, 34). Изразът никъде не се прилага за хора, освен ако, както някои предполагат, не е приложен така в разглеждания текст и в 1 Лет. 23:13. Последният текст може да се преведе като „Аарон беше отделен, за да го помаже за пресвет“, въпреки че може да се предаде и като в KJV. Еврейски тълкуватели и много християнски коментатори са твърдяли, че се говори за Месията.

Предвид факта, че еврейският израз не може да се докаже другаде, че се отнася категорично до човек, и предвид факта, че небесното светилище се обсъжда в по-широките аспекти на видението (виж Дан. 8:14), е разумно да се

заклучаваме, че Даниил тук говори за помазанието на небесното светилище преди времето на възстановяването на Христос като първосвещеник.

25. Изпълнение на заповедта. По времето, когато беше дадено това видение, Йерусалим и Храмът все още бяха в руини. Небето обявява, че ще бъде издадена заповед за възстановяване и реставрация и че от тази дата ще се изтекат определен брой години до дългоочаквания Месия.

В книгата Ездра са записани три указа, отнасящи се до репатрирането на евреите: първият през първата година на Кир, около 537 г. (Ездра 1:1–4); вторият по време на царуването на Дарий I, скоро след 520 г. (Ездра 6:1–12); третият през 7-мата година на Артаксеркс, 458/457 г. пр.н.е. (Ездра 7:1–26). Вижте по-нататък том III, стр. 97–104.

В своите укази нито Кир, нито Дарий са предвидили реална разпоредба за възстановяване на гражданската държава като цялостно цяло, въпреки че в пророчеството на Даниил е обещано възстановяване както на религиозното, така и на гражданското управление. Указът от 7-мата година на Артаксеркс е първият, който дава на еврейската държава пълна автономия, подчинена на персийското владичество.

Един от папирусите с двойна дата, открити в Елефантин, Египет, еврейска колония (виж том III, стр. 103–107), е написан в годината на възкачването на Артаксеркс през януари 464 г. пр.н.е. От този, единственият известен документ за тази година, в сравнение с други древни записи, може да се заключи, че според еврейското летоброене неговото „начало на царуването“ или „година на възкачване“ (виж том II, стр. 138, 139), е започнало след еврейската Нова година от 465 г. пр.н.е. и е завършило на следващата Нова година през есента на 464 г. Следователно неговата „първа година“ (първата му пълна календарна година) би била от есента на 464 г. до есента на 463 г. Седмата година на Артаксеркс тогава би се простирала от есента на 458 г. до есента на 457 г. Спецификациите на указа не са били изпълнени, докато Ездра не се е завърнал от Вавилон, което е било края на лятото или началото на есента на 457 г. пр.н.е. За обсъждане на Ездра 7 и историческата точност на датата 457 г. пр.н.е. като 7-ма година на Артаксеркс вижте том III, стр. 100–104. За пълно обсъждане на темата вижте С. Х. Хорн и Л. Х. Ууд, „Хронологията на Ездра 7“ (преработено издание, 1970 г.).

Месия. Евр. машиах, от глагола машах, „помазвам“. Следователно машиах описва „помазаник“, като например първосвещеника (Лев. 4:3, 5, 16), израилевите царе (1 Царе 24:6, 10; 2 Царе 19:21), Кир (Ис. 45:1) и др. Гръцкият превод на Теодотион превежда *mashiach* буквално, *christos*, дума, която произлиза от глагола *chrīō*, „помазвам“, и следователно означава просто „помазан“. Титлата „Христос“ е транслитерация на Христос. В по-късната еврейска история терминът *mashiach* е бил прилаган към очаквания Избавител, който е трябвало да дойде (виж Йоан 1:41; 4:25, 26).

Даниил предсказва, че дългоочакваният принц Месия ще се появи в определено време време. За това време говореше Исус, когато заяви: „Времето се изпълни“ (Марк 1:15; Деяния 233). Исус беше помазан по време на кръщението Си през есента на 27 г. сл. Хр. (виж Лука 3:21, 22; Деяния 10:38; вж. Лука 4:18).

Принц. Вижте гл. 11:22.

Седем седмици и шестдесет и две седмици. Естественият метод за изчисляване на тези седмиците е да ги разглеждаме като последователни, т.е. 62-те седмици започват там, където завършват 7-те седмици. Тези деления са компоненти на 70-те седмици, споменати в стих 24, следователно: $7+62+1=70$. За едната седмица вижте стих 27.

Започвайки от есента на 457 г. пр.н.е., когато декретът влиза в сила, 69 пророчески седмици, или 483 години, достигат до кръщението на Исус през 27 г. сл.н.е. Трябва да се отбележи

че ако 483-те години бяха отброени от началото на 457 г. пр.н.е., те щяха да се продължат до края на 26 г. сл.н.е. , защото 483 години изискват 457 пълни години пр.н.е. плюс 26 пълни години сл.н.е. Тъй като периодът е започнал много месеци след началото на 457 г., той би завършил толкова месеца след края на 26 г. сл.н.е. , т.е. през 27 г. Това се дължи на факта, че историците (за разлика от астрономите) никога не броят година нула (вижте том I, стр. 178). Някои са озадачени как Христос е могъл да започне делото Си през 27 г. сл.н.е. , когато в летописа се казва, че е бил на около 30 години, когато е започнал общественото си служение (Лука 3:23). Това се дължи на факта, че когато християнската ера е била изчислена за първи път, е допусната грешка от около четири години. Това, че Христос не е роден през 1 г. сл.н.е. , е видно от факта, че когато се е родил, Ирод Велики е бил все още жив, а Ирод е починал през 4 г. пр.н.е. (вижте Матей 2:13–20).

Редица съвременни тълкуватели тълкуват това съвсем различно времеви периоди. „Месията“ е идентифициран по различен начин като Кир, Зоровавел или първосвещеникът Исус Навин (виж Ездра 3:2; 3:1, 3; 6:11–13). „Заповедта за възстановяване и съграждане“ се разглежда от някои като дадена чрез Еремия, че Йерусалим трябва да бъде построен отново (виж Йер. 29:10). Тези тълкуватели вярват, че тази „заповед“ е влязла в сила през 586 г. пр.н.е., годината на разрушението на Йерусалим, и че „седемте седмици“ или 49 години достигат приблизително до указа на Кир. Освен това, тези тълкуватели твърдят, че 62-те седмици, или 434 години, са били предназначени да достигнат до македонската епоха. Под завета на 70-та седмица те разбират общуването на Антиох с отстъпниците от евреите. Те превеждат „половин седмица“ (Дан. 9:27) като „половин седмица“ (виж гл. 9:27) и прилагат „половин седмица“ към светотатството на Антиох срещу Храма от 168 до 165 г. пр.н.е. (виж 1 Мак. 1:54; 4:52, 53). Преводачите на тази школа на тълкуване следват алтернативна пунктуация в Дан. 9:25, за да отговаря на тази идея (виж RSV; RV; ASV, поле).

Както е показано по-горе, само изопачаване на хронологичните данни позволява на тези тълкуватели да стигнат до събитията, които те приемат за отговарящи на пророческите изисквания. Когато тези данни се приложат към Христос, Неговото служение и смърт, и евангелието към евреите, се постига перфектен синхрон. Вижте по-нататък гл. 8:25.

Улица. Евр. *reshob*, „широко място“.

Ще бъде построено. Някои тълкуватели отдават специално значение на периода от „седем седмици“ или 49 години, представляващи времето, през което ще бъде завършено изграждането на улицата и стената. Историческата информация за този период обаче е изключително оскъдна. Малко се знае за състоянието на Йерусалим по времето от Артаксеркс до Александър.

Това, което може да се почерпи от Библията и от историческите източници, е фрагментарно.

Стена. Евр. *charuṣ*, използвано в настоящия смисъл само тук в Стария завет. На мишнаически иврит означава „ров“. На академски думата означава „градски ров“. „Стена“ е тълкуването на гръцкия превод на Теодотион и на Вулгата.

Трудни времена. За обобщена история на този период вижте том 3, стр. 73–79.

26. След шестдесет и две седмици. Посичането на Месията ще се случи не в рамките на този период, а след неговото завършване. Този израз не е предназначен да определи точното време, когато ще се случи бедственото събитие - смъртта на Месията. Това е направено в стих 27, където събитието е поставено „в средата на седмицата“.

Отсечен. Според това пророческо твърдение, Месията няма да се появи както евреите очаквали - славен завоевател и освободител. Вместо това, Той ще срещне насилствена смърт; Той ще бъде „отсечен“. Относно термина „отсечен“, който означава смърт, вижте Битие 9:11.

Но не за себе си. Буквално „и нищо за него“. Значението на тази фраза е не е ясно. Предложени са много възможни значения, като например „и няма да има нищо“, „той няма да бъде“, „и нямаше помощник за него“.

И хората. Допълнителното четене в полето: „и те [юдеите] вече няма да бъдат негови“ Изразът „хора“, който се среща в някои Библии, не е подкрепен от еврейския превод.

Градът и светилището. Унищожаване на Храма и град Йерусалим, е предсказано тук. Това се изпълни от римляните през 70 г. сл. Хр. Римските войници взеха пламтящи главни и умишлено ги поставиха във вътрешната дървена конструкция на храмовата конструкция, в резултат на което тя скоро беше напълно разрушена. За „народа на княза, който ще дойде“ LXX гласи „царят на народите“.

С потоп. Тоест, в смисъл на съкрушителен (виж Исая 8:7, 8).

Опустошенията са решени. Пасажът може буквално да се преведе като „до края“ [ще бъде] война, решение за разрушения.“

27. Той ще потвърди завета. „Той“, за когото се говори тук, е Месията от предходните стихове. Тълкуването на стиха по този начин прави всичките 70 седмици или 490 години на пророчеството последователна, непрекъсната единица. Направените твърдения срещат уникално изпълнение по времето на Месията. Потвърждаването на завета може да се счита за продължаване на еврейската нация като избран Божи народ през посочения период. От друга страна, „потвърждаващото“ може да бъде това на вечния завет (вижте на гл. 11:28).

За една седмица. Тази седмица, 70-та, започна през 27 г. сл. Хр. с началото на общественото служение на Христос по време на Неговото кръщение. Тя се простира отвъд разпятието „посред седмицата“, през пролетта на 31 г. сл. Хр. , до отхвърлянето на евреите като заветен народ през есента на 34 г. сл. Хр. (490 години след 457 г. пр. Хр. е 34 г. сл. Хр. ; вижте в стих 25 за метода на изчисление). След това „лозето“ беше „отдадено под наем... на други земеделци“ (Мат. 21:41; вж. Ис. 5:1–7; ВБ 328, 410). В продължение на около 3 1/2 години властите в Йерусалим толерирали проповедите на апостолите, но тяхната злоба накрая се превърнала в решителни действия с убиването с камъни на Стефан, първия християнски мъченик, и общото гонение, което след това се разрази върху църквата. До този момент апостолите и другите християнски работници изглежда са ограничавали усилията си до голяма степен до непосредствената околност на Йерусалим (вж. Деяния 1:8; 8:1).

Доколкото 70-те седмици, или 490 години, са част от по-дългия период от 2300 години, и доколкото първите 490 години от периода се простират до есента на 34 г. сл. Хр. , е възможно да се изчисли крайната дата на 2300-те години. Добавянето на останалите 1810 години от 2300-те години към 34 г. сл. Хр. ни води до есента на 1844 г. като времето, когато небесното светилище ще бъде „очистено“ (вижте гл. 8:14).

Трябва да се отбележи също, че изпълнението на предсказанията на пророчеството относно 70-те седмици е било да „запечата видението“ (ст. 24), т.е. видението за по-дългия период от 2300 дни (вижте ст. 21). Точното изпълнение на събитията, предсказани за 70-та седмица, свързани със служението и разпятието на нашия Господ, предоставя неоспорими доказателства за сигурността на събитията в края на 2300-те дни.

В средата. Евр. *shaṣi*, дума, означаваща или „половина“ (Исх. 24:6; 25:10, 17; и др.), или „среда“ (Исх. 27:5; 38:4; и др.), като конкретното значение, което се придава във всеки случай, се определя от контекста. Редица по-нови версии гласят „половината“. Този превод се основава на предположението, че контекстът говори за Антиох Епифан, който за период от около три години е преустановил службите на Храма

в Йерусалим. Но Антиох не се вписва в пророческата хронология. Той не може да бъде обект на настоящото предсказание. Както вече беше показано, пророческите периоди достигат до времето на Месията и изпълнението им трябва да се намери в Неговото време.

Средата на седмицата би била Пасхалният сезон през 31 г. сл. Хр. , 31/2 години след Христовото кръщение през есента на 27 г. сл. Хр. За доказателства относно продължителността на Христовото обществено служение вижте Матей 4:12. За обсъждане на „половината“ и „средата“ вижте Проблеми в превода на Библията, стр. 184–187.

Да престанат. Жертвоприношенията намериха своето антитипично изпълнение в доброволната жертва на Христос. Разкъсването на храмовата завеса от невидима ръка в момента на смъртта на Христос беше небесното съобщение, че жертвите и приносите са загубили своето значение.

Разпростиращ се. Буквално „крило“. Тук опустошителът е поетично изобразен като носен на крилото на мерзостите. Това има препратка поне отчасти към ужасите и зверствата, извършени срещу еврейския народ от римляните през 70 г. сл. Хр. .

Завършекът. Тоест, краят на това, което е трябвало да сполети юдейския нация. Тъжна беше съдбата на онези, които отхвърлиха надеждата си за спасение.

Пустош. По-добре „пустошител“. Самият пустошител в крайна сметка ще бъде унищожен. (вижте Матей 23:38).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 PK 556
2 PK 554
3–9PK 555
4–6SL 46
5 SL 48
5–75T 636
15 GK 470
16 PK 555
16, 17 SL 48
17–19PK 556
18 GK 470
18, 19 SL 47
19 4T 534
20 GK 470
21 SL 48
22, 23 GK 325
23 FE 87; PK 555; 5T 635
24 7T 149
24, 25 DA 233; PK 698
24–27GK 323, 326, 351
25 DA 31, 98, 579; GC 313, 327, 345, 347; PK 556
27 DA 233; GC 327; PK 699

ГЛАВА 10

1 Даниил, като се смири, видя видение. 10 Обзет от страх, той беше утешен от ангела.

1. Третата година на Кир. Брои се от падането на Вавилон или по пролетта, или по есенната година, това би било 536/535 г. пр.н.е. (виж Дан. 10:4; също и Ездра 1:1). Даниил беше

сега очевидно към края на живота си (виж Дан. 12:13), на около 88 години, като се има предвид, че е бил на 18 години, когато е бил пленен (виж 4Т 570) през 605 г. пр.н.е. (виж върху гл. 1:1). Дан. 10:1 въвежда последната част на книгата, като гл. 10 предоставя контекста на преживяването на Даниил за неговото четвърто велико пророчество, записано в гл. 11 и 12. Основната част на пророческото повествование започва с гл. 11:12 и завършва с гл. 12:4, като останалата част от гл. 12 е своеобразен постскриптим към пророчеството. Относно годишните изчисления от пролетта и есента вижте том II, стр. 109–111.

Цар на Персия. Това е единственото пророчество на Даниил, датирано от времето на царуването на Кир. Тук Кир е наречен „цар на Персия“, което изглежда предполага, че цялата империя е била управлявана от персите, за разлика от по-ограничената титла „цар над царството на халдейците“, приписвана на Дарий в гл. 9:1. Възникнал от сравнителна неизвестност като принц на малката страна Аншан, разположена във високите части на Иран, Кир последователно съборил в рамките на няколко години мидийското, лидийското и вавилонското царство и ги обединил под своето управление в най-голямата известна досега империя. Именно с такъв монарх трябвало да се справят Даниил и неговият народ и с когото небесните сили са разкрити тук (гл. 10:13, 20) като борещи се.

Нещо. Уникален израз, използван от Даниил, за да опише четвъртото си велико пророчество план (гл. 10–12), който очевидно е бил разкрит без предварително символично представяне и без никакъв намек за символи (вж. гл. 7:16–24; 8:20–26). Думата „мара“, „видение“, от стихове 7, 8, 16 се отнася просто до появата на двамата небесни посетители на Даниил, споменати съответно в стихове 5, 6 и 10–12. Съответно, някои са считали четвъртия пророчески план за допълнително, по-подробно обяснение на събитията, изобразени символично във „видението“ от гл. 8:1–14. На тази основа гл. 10–12 биха се тълкували като видение от гл. 8, 9. Връзката между гл. 10–

12 и 8, 9 в никакъв случай не е толкова ясна или сигурна, колкото тази между гл. 8 и гл. 9 (вижте върху гл. 9:21).

Валтасар. Вижте гл. 1:7.

Определено време. Евр. *ṣāba'*, чието точно значение тук е съмнително. Фразата превежда една-единствена еврейска дума. *Ṣāba'* се среща близо 500 пъти в Стария завет в смисъла на „армия“, „войнство“, „война“ и „служба“. Неговата форма за множествено число, *ṣeba'oth*, е част от божествената титла „Господ, Бог на Силите“. Кралският превод на Кралския закон превежда *ṣāba'* като „определено време“ или „определено време“ само три пъти (Йов 7:1; 14:14; и тук). Доколкото думата навсякъде другаде очевидно е свързана с армия, война или тежка служба и доколкото в тези три пасажа същите идеи за война или тежка служба имат отличен смисъл, тези определения вероятно трябва да бъдат запазени тук. Настоящият текст сякаш набляга на интензивността на борбата, а не на продължителен период от време. Пасажът може да бъде преведен като „дори голяма война“ (RV) или „беше голям конфликт“ (PCV).

Той разбра. За разлика от другите три видения (гл. 2; 7; 8–9), които бяха Изразено със силно символични думи, това последно откровение е дадено до голяма степен буквално. Ангелът заявява конкретно, че е дошъл, за да накара Даниил „да разбере какво ще се случи с твой народ в последните дни“ (гл. 10:14). Това е темата на гл. 11 и 12. Едва към края на това видение (гл. 12:8) Даниил се натъква на откровение, за което признава: „Чух, но не разбрах“.

2. Скръб. Даниил не посочва конкретно причината за скръбта, но индикация за нея може да се намери в събитията, които са се случвали сред евреите в Палестина по това време. Очевидно сериозна криза е предизвикала триседмичната скръб на Даниил. Вероятно това е било около времето, когато самаряните са се обявили срещу евреите, които под ръководството на Зоровавел наскоро са се завърнали от изгнание (Ездра 4:1–5; вижте РК 571, 572). Дали събитията от тази глава са се случили преди или след като евреите действително са положили основния камък (Ездра 3:8–10) на Храма, зависи от различните тълкувания на хронологията на този период (вижте том III, стр. 97) и от възможността Даниил да е използвал различно изчисление във Вавилония от това на евреите в Палестина през този преходен период. Периодът на траур на Даниил изглежда е бил едновременно със сериозната заплаха, че указът на Кир може в крайна сметка да не бъде изпълнен, поради фалшивите доклади, изпратени от самаряните до персийския двор, в опит да спрат строителните операции. Значителният факт, че през тези три седмици ангелът се е борил да повлияе на Кир (ст. 12, 13), показва, че е било заложено на карта жизненоважно решение на царя. Докато се е молил за допълнителна светлина по теми, които все още не са били напълно обяснени в по-ранни видения, пророкът несъмнено се е ангажирал с друг период на интензивно ходатайство (виж гл. 9:3–19), за да може делото на противника да бъде спряно и Божиите обещания за възстановяване да бъдат изпълнени за Неговия избран народ.

3. Вкусен хляб. Тоест, деликатеси. По време на поста си Даниил приемал само най-простата храна, достатъчна само за да поддържа силите си.

Помажи се. Употребата на масла за успокояване на кожата е била много популярна сред древните народи, особено сред тези, които са живели в страни с много горещ и сух климат. По време на периода си на пост и молитва пророкът е сметнал за уместно да се откаже от този личен лукс.

4. Двадесет и четвърти ден. Това е единствената дата в книгата на Даниил, дадена с точен ден и месец. Разбира се, не се казва нищо дали изчислението тук е по вавилонско-персийския календар (който съвременникът на Даниил, Езекиил, може да е използвал) или в съответствие с еврейския календар (както по-късно са изчислили Ездра и Неемия). Ако датата на Даниил е въз основа на вавилонско-персийския календар (започващ годината през пролетта), първият месец от третата година на Кир би бил около март/април 536 г. пр.н.е. Ако, от друга страна, Даниил е изчислил по еврейския метод (който е започнал годината през есента), първият месец от третата година на Кир би дошъл 12 месеца по-късно и би съответствал приблизително на март/април 535 г. пр.н.е. За обяснение на разликите между вавилонския и еврейския календар вижте том II, стр. 112–122.

Тъй като трите седмици на поста на Даниил завършили на 24-ия ден от първия месец, те трябва да са започнали на 4-ия ден и по този начин постът му се е удължил през целия сезон на Пасхата. Но до каква степен празникът е бил спазван в плен, не е известно.

Хидекел. Това еврейско име представлява акадското Идиклат, староперсийското Тигра, което е влязло в съвременните езици като Тигър. Тигър е по-малката от двете големи реки на Месопотамия. Река със същото име се споменава в Битие 2:14. Въпреки това, споменаването е за допотопния поток. Не е посочено точно къде по Тигър се е случил инцидентът.

5. Един човек. Небесното Същество се яви в човешки образ (виж Бит. 18:2; Дан. 7:13; Откр. 1:13). Описанието много наподобява това, дадено от Йоан, когато Христос му беше разкрит. Това наистина беше същото Същество, което се яви на Даниил (виж SL 50; GC 470, 471).

Уфаз. Местоположението на Уфаз не е известно. Името се среща и на други места в Стария завет. Само в Йеремиа 10:9, където Уфаз отново е идентифициран като източник на злато. Някои предполагат, че е идентичен с Офир, който е бил известен с чистото си злато (виж 1 Царе 9:28). Подобно отъждествяване не е невъзможно. Имената Уфаз и Офир са сходни, когато са написани с еврейски букви.

6. Берил. Евр. таршиш, вероятно посочващо мястото, където е бил получен продуктът.

Огнени светилници. Сравни Откр. 1:14.

Полиран месинг. Сравни Откр. 1:15.

7. Само Даниил видя. Откровението беше дадено само на избрания слуга на Господа, но Ефектът от присъствието на същество от небето бил усетен от онези, които били с пророка. Сравнете преживяването на Саул и неговите спътници (Деяния 9:3-7; 22:6-9).

8. Не остана никаква сила. Сравнете Откр. 1:17. За обсъждане на физическото състояние пророци във видение виж Ф. Д. Никол, Елън Г. Уайт и нейните критици, стр. 51-61.

9. Дълбок сън. От еврейската дума gadam, която се среща само другаде в книгата на Съдии 4:21; Пс. 76:6; Дан. 8:18; Йона 1:5, 6. Тук изглежда означава „да бъдеш вцепенен“.

10. Ръка ме докосна. Сравни Езек. 2:2; 3:24; Откр. 1:17. Ръката очевидно е на Гавраил. (РК 571, 572).

Постави. От еврейската дума pua'. Във формата, използвана тук, pua' означава буквално „да накараш да трепериш“, „да накараш да се олюлееш“. Въпреки че Даниил беше повдигнат от положението си на пълен срыв на земята, силата му все още не беше такава, че да може да се държи, без да трепери.

11. Много възлюбен. Евр. chamudoth, преведено като „приятен“ в стих 3. Това беше вторият път, когато Даниил беше толкова чудесно уверен в Божията любов към него (виж гл. 9:23).

12. Не бой се. Сравни Откр. 1:17. Тези думи несъмнено са насърчили пророка лично в присъствието на ангела, защото той „стоеше треперещ“ (ст. 11), а също така увери Даниил, че въпреки че се е молил три седмици без видим отговор, още от самото начало Бог е чул молбата му и е решил да ѝ отговори. Даниил не е трябвало да се страхува за народа си; Бог го е чул и Бог е контролирал нещата.

13. Княз. Евр. šar, дума, срещаща се 420 пъти в Стария завет, но очевидно никога със значението „цар“. Тя се отнася до главните слуги на царя (Бит. 40:2, преведена като „началник“), до местните владетели (1 Царе 22:26, преведена като „управител“), до подчинените на Моисей (Изм. 18:21, преведена като „владетели“), до благородниците и служителите на Израел (1 Лет. 22:17; Йер. 34:21, преведена като „князе“) и особено до военните командири (1 Царе 1:25; 1 Лет. 12:21, преведена като „военачалници“). В този последен смисъл се появява в израза šar haššaba', „военнокомандващ“ (същият израз, преведен като „княз на войската“, Дан. 8:11), върху един от лахишките остракони, писмо, написано от юдейски армейски офицер до неговия началник, вероятно по времето на завладяването на Юдея от Навуходоносор през 588-586 г. пр.н.е., по времето, когато Даниил е бил във Вавилон (виж том II, стр. 97, 98; виж Йер. 34:7).

Небесното Същество, което се яви на Исус Навин в Йерихон, е наречено „вожд [евр. šar] на Господното войнство“ (Исус Навин 5:14, 15). Даниил често използва тази дума по отношение на свръхестествени същества (Дан. 8:11, 25; 10:13, 21; 12:1). Въз основа на тези наблюдения

Някои предполагат, че шар означава свръхестествено същество, което по това време е било в опозиция на Божиите ангели и се е опитвало да насочи курса на Персийското царство срещу най-добрите интереси на Божия народ. Сатана винаги е бил нетърпелив да се обяви за княз на този свят. Основният въпрос тук е било благополучието на Божия народ спрямо техните езически съседи. Доколкото Михаил е обявен за „княз [шар] , който стои за синовете на твоя народ“ (гл. 12:1), не изглежда неразумно „князът на Персийското царство“ да е самопровъзгласил се за „ангел-пазител“ за тази страна измежду войнствата на противника. Че конфликтът е бил срещу силите на тъмнината, е ясно: „В продължение на три седмици Гавраил се бори със силите на тъмнината, стремейки се да противодейства на влиянията, действащи върху ума. Всичко, което небето можеше да направи в полза на Божия народ, беше постигнато. Победата всичките Кир... най-накрая беше спечелена; силите на врага бяха държани под контрол през дни на Кир и през всичките дни на сина му Камбиз“ (PK 571, 572).

От друга страна, шар може да се използва в общоприетия смисъл на „владетел“ и в този смисъл би се отнасяло до Кир, цар на Персия. Разбрани по този начин, небесните ангели се виждат да се борят с царя, за да може той да произнесе присъда, благоприятна за евреите.

Устоя ми. Пророкът ни дава поглед към могъщата борба, която се води между силите на доброто и силите на злото. Може да се зададе въпросът: Защо Господ позволи на силите на злото да се борят за контрол над ума на Кир в продължение на 21 дни, докато Даниил продължаваше в скръб и молитва? На този въпрос трябва да се отговори с истината, че тези събития трябва да се разбират в светлината на „по-широката и по-дълбока цел“ на плана на изкуплението, който „беше да защити характера на Бога пред вселената. ... Пред цялата вселена тя [смъртта на Христос] щеше да оправдае Бога и Неговия Син в справянето им с бунта на Сатана“ (PP 68, 69; вж. DA 625).

„И все пак Сатана не беше унищожен тогава [при смъртта на Христос]. Ангелите дори тогава не разбираха всичко, което беше включено във великата борба. Заложените принципи трябваше да бъдат по-пълно разкрити“ (Жан Жак 761). Вижте гл. 4:17.

За да опровергае твърдението на Сатана, че Бог е тиранин, небесният Отец е сметнал за уместно да задържи ръката Си и да даде възможност на противника да демонстрира методите си и да се опита да спечели хората за своята кауза. Бог не насилва волята на хората. Той позволява на Сатана известна степен на свобода, докато чрез Своя Дух и Своите ангели умолява хората да се съпротивляват на злото и да следват правото. По този начин Бог показва на наблюдаващата вселена, че Той е Бог на любовта, а не тиранинът, в който Сатана Го е обвинил. Поради тази причина молитвата на Даниил не е получила незабавен отговор. Отговорът е изчакал, докато персийският цар не направи своя избор за добро и против злото, по собствена свободна воля.

Тук се разкрива истинската философия на историята. Бог е поставил крайната цел, която най-сигурно ще бъде постигната. Чрез Духа Си Той работи върху сърцата на хората, за да Му сътрудничат в постигането на тази цел. Но въпросът кой път избира да поеме всеки човек е изцяло негово собствено решение. Така събитията от историята са продукт както на свръхестествени сили, така и на човешки свободен избор. Но крайният резултат е Божи. В тази глава, както може би никъде другаде в Писанието, завесата, която разделя небето от земята, е премахната и е разкрита борбата между силите на светлината и тъмнината.

Михаил. Евр. Микаел, буквално „кой е като Бога?“. Тук той е описан като „един от главните князе [евр. šarim].“ По-късно Той е описан като особен защитник на Израел (гл.

12:1). Неговата самоличност не е категорично посочена тук, но сравнение с други писания Го идентифицира като Христос. Юда 9 Го нарича „архангел“. Според 1 Солунци 4:16, „гласът на архангела“ се свързва с възкресението на светиите при идването на Исус. Христос заяви, че мъртвите ще излязат от гробовете си, когато чуят гласа на Човешкия Син (Йоан 5:28). Следователно изглежда ясно, че Михаил не е никой друг, а самият Господ Исус (виж EW 164; вж. DA 421).

Името Михаил като име на небесно същество се появява в Библията само в апокалиптични пасажи (Дан. 10:13, 21; 12:1; Юда 9; Откр. 12:7), в случаите, когато Христос е в пряк конфликт със Сатана. Името на еврейски, което означава „кой е като Бога?“, е едновременно въпрос и предизвикателство. С оглед на факта, че бунтът на Сатана е по същество опит да се установи на Божия трон и „да бъде като Всевишния“ (Ис. 14:14), името Михаил е най-подходящо за Този, Който се е ангажирал да защити характера на Бога и да опровергае твърденията на Сатана.

Останах там. LXX, последван от Теодотион, гласи: „и го оставих [Михаил] там“. Такова тълкуване е възприето от няколко съвременни превода (Good-speed, Moffatt, RSV), несъмнено защото не е изглеждало ясно защо ангелът би трябвало да заяви, че е останал с персийските царе, когато Михаил му е дошъл на помощ. Сравнете с това тълкуване твърдението: „Но Михаил му дойде на помощ и след това остана с персийските царе“ (EGW, Допълнителни материали, върху Дан. 10:12, 13).

Някои виждат друго възможно значение в еврейския текст в сегашния му вид. Борбата тук описаната по същество е била между Божиите ангели и „силите на тъмнината, стремящи се да противодействат на влиянията, действащи върху ума на Кир“ (виж РК 571, 572). С влизането в борбата на Михаил, Божия Син, небесните сили спечелиха победата и злият беше принуден да се оттегли. Думата, преведена като „остана“, се използва другаде в смисъла на „да остане“, когато други са напуснали или са били отведени. Така този глагол се използва за Яков, когато той остава при потока Явок (Битие 32:24), и за онези езичници, на които Израел позволи да останат в земята (1 Царе 9:20, 21). Това е и думата, приложена от Илия към самия него, когато вярва, че всички останали са се отклонили от истинското поклонение на Йехова: „Аз, само аз останах“ (1 Царе 19:10, 14). Както е използвано от ангела в настоящия пасаж, това може да означава, че с идването на Михаил злият ангел е бил принуден да си тръгне и Божият ангел „остана там до персийските царе“. „Победата най-накрая беше спечелена; силите на врага бяха държани под контрол“ (РК 572). Два превода, които внушават същата мисъл, са тези на Лутер: „там спечелих победата с царете в Персия“ и на Нокс: „и там, в двора на Персия, бях оставен господар на полето“.

Царе на Персия. Два еврейски ръкописа гласят „царство Персия“. Древните версии гласят „цар на Персия“.

14. В последните дни. Евр. be'acharith hayyamim, „в последната част [или края] на дни.“ Това е израз, често използван в библейските пророчества, сочещ към последната част от всеки период от историята, който пророкът има предвид. Така Яков използва термина „последни дни“ по отношение на крайната съдба на всяко от дванадесетте племена в Ханаанската земя (Бит. 49:1); Валаам прилага термина към първото пришествие на Христос (Чис. 24:14); Моисей го използва в общ смисъл на далечното бъдеще, когато Израел ще претърпи скръб (Втор. 4:30). Изразът може и често се отнася директно до последните събития в историята. Вижте върху Ис. 2:2.

За много дни. Както е посочено с курсив, в еврейския текст няма дума за „много“. Думата „дни“ тук изглежда има същото значение, както в непосредствено предходното изречение. Ангелът дойде да каже на Даниил какво ще се случи със светиите през вековете до второто пришествие на Христос. Акцентът на това последно изречение на стиха не е толкова върху продължителността на времето, което предстои, колкото върху факта, че Господ има още истина, която да предаде на Даниил чрез видение. Преведен буквално, този стих гласи: „И дойдох да ти направя да разбереш какво ще се случи с твоя народ в последните дни, защото все още има видение за дните.“

16. Подобно на подобieto, Гавраил забули блясъка си и се появи в човешки образ (виж SL 52).

Видението. Някои коментатори смятат, че Даниил тук се отнася до видението от гл. 8 и 9; други смятат, че настоящото откровение е това, което е засегнало толкова силно пророка. С оглед на факта, че терминът „видение“ и в стихове 1 и 14 изглежда се отнася до откровението в гл. 10–12, а също и защото твърдението на Даниил тук, в гл. 10:16, е логично продължение на неговата реакция (ст. 15) на изявлението на ангела относно „видението“ (ст. 14), изглежда разумно да се заключи, че пророкът тук говори за видението на божествената слава, на което е бил свидетел.

19. Много възлюбени. Вижте стих 11.

20. С принца. Преводът на KJV може да се разбира като означаващ или че ангелът трябва да се бие на страната на принца на Персия, или че трябва да се бие срещу него. Гръцките версии също са двусмислени. Предлогът *meta*, „с“, който се използва, може да означава или съюз, както в 1 Йоан 1:3, или враждебност, както в Откровение 2:16. Еврейският език на този пасаж обаче изглежда дава ясна индикация за значението му. Глаголът *lacham*,

„да се бия“ се използва 28 пъти в Стария завет, последвано, както тук, от предлога *'im*, „с“. В тези случаи контекстът ясно показва, че думата трябва да се приема в смисъл на „срещу“ (виж Втор. 20:4; 4 Царе 13:12; Йер. 41:12; Дан. 11:11). Тогава изглежда сигурно, че ангелът тук говори за по-нататъшен конфликт между себе си и „княза на Персия“. Че тази борба е продължила дълго след времето на видението на Даниил, е показано от Ездра 4:4–24. „Вражеските сили бяха държани под контрол през всичките дни на Кир и през всичките дни на сина му Камбиз, който царуваше около седем години и половина“ (PK 572).

Княз на Гърция. Еврейската дума тук за „княз“, *šar*, е същата като използваната преди това (вижте стих 13). Ангелът беше казал на Даниил, че се завръща, за да продължи борбата със силите на тъмнината, които се бореа за контрол над ума на персийския цар. След това той погледна по-нататък към бъдещето и посочи, че когато най-накрая се оттегли от борбата, в световните дела ще последва революция. Докато Божият ангел държеше настрана злите сили, които се стремяха да доминират над персийското правителство, тази империя щеше да се запази. Но когато божественото влияние беше оттеглено и контролът над водачите на нацията беше изцяло оставен на силите на тъмнината, бързо последва разруха за тяхната империя. Водени от Александър, армиите на Гърция заляха света и бързо унищожиха Персийската империя.

Истината, заявена от ангела в този стих, хвърля светлина върху откровението, което следва. Последвалото пророчество, разказ за война след война, придобива по-голям смисъл, когато се разбира в светлината на това, което ангелът е наблюдавал тук. Докато хората се борят помежду си за земна власт, зад кулисите и скрито от човешките очи, се води още по-голяма борба, чието отражение е приливът и отливът на земните дела.

(виж Ед 173). Както е показано, че Божият народ е бил запазен през цялата си бурна история – записана пророчески от Даниил – така е сигурно, че в тази по-голяма борба легионите на светлината ще имат победа над силите на тъмнината.

21. Отбелязано. Евр. рашам, „да впиша“, „да запиша“.

Писание. Евр. кетхаб, буквално „писане“, от глагола катхаб, „да пиша“.

Вечните планове и цели на Бог са представени тук записани. Сравнете Пс. 139:16; Деяния 17:26; вижте върху Дан. 4:17.

Никой, който да държи. Тази фраза може да се преведе и като „няма никой, който да се напруга“. Това не може да се тълкува в смисъл, че всички са били невнимателни към борбата, освен двете небесни същества, споменати тук. „Спорът беше такъв, в който цялото небе беше заинтересовано“ (РК 571). Вероятното значение на пасажа е, че Христос и Гавраил са поели специалната задача да се борят с войските на Сатана, които са се опитвали да си осигурят контрол над империите на тази земя.

Вашият принц. Фактът, че за Михаил се говори конкретно като за вашия (еврейското местоимение е в множествено число) принц, Го поставя в рязък контраст с „княза на Персия“ (ст. 13, 20) и „княза на Гърция“ (ст. 20). Михаил беше шампионът на Божията страна във великата борба.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 6T 406

2-6SL 49

7, 8 SL 50

8 DA 246; GC 471; MB 15; SC 29

11 GK 470

11-13 SL 51

13 PK 572

15, 16, 19 SL 51

21 DA 99

ГЛАВА 11

1. Превземането на Персия от гръцкия цар. 5. Лиги и конфликти между царете на юга и на севера. 30 Нашествието и тиранията на римляните.

1. Също I. Този стих е продължение на изказването на ангела в гл. 10:21. Разделянето на главите на този етап е неуместно. То създава погрешното впечатление, че тук започва нова част от книгата, когато повествованието очевидно е непрекъснато. Гавраил информира Даниил, че мидянинът Дарий е бил почетен от Небето (виж РК 556). Видението е дадено през третата година на Кир (гл. 10:1). Ангелът разказва на Даниил за събитие, което се е случило през първата година на Дарий. През тази година мидянинът Дарий е бил почетен от Небето чрез посещението на ангел Гавраил, „за да го утвърди и подсили“ (РК 556).

2. Истината. Същността на четвъртото велико откровение в Даниил започва с това стих. Всичко, което предшества, от гл. 10:1 до 11:1, е предистория и въведение.

Трима царе в Персия. Доколкото това видение е дадено на Даниил през третата година от управлението на Кир (гл. 10:1), несъмнено става дума за тримата царе, които са последвали Кир на трона на Персия. Това са: Камбиз (530-522 г. пр.н.е.), Лъжесмердис (Гаумата, чието вавилонски име е било Бардия; виж том III, стр. 348, 349), узурпатор (522 г. пр.н.е.), Дарий I (522-486 г. пр.н.е.).

Четвъртият. Коментаторите като цяло са съгласни, че контекстът сочи Ксеркс като „четвъртия“ цар, но се различават по отношение на изброяването на различните царе, споменати в този стих. Някои твърдят, че „четвъртият“ цар, обозначен по този начин, всъщност е последният от тримата, които все още не са се „издигнали“. Те смятат Кир за първия от четиримата и пропускат Лъжесмердис, защото той не е бил от законния род и е заемал трона само няколко месеца. Други пропускат Кир като първия от четиримата и включват Лъжесмердис като един от тримата, които ще го последват. Така или иначе, Ксеркс е „четвъртият“. Вторият от двата възгледа обаче изглежда представя по-близо до естествения смисъл на текста.

Далеч по-богат. Ксеркс трябва да се отъждестви с Ахашвероша от книгата Естир (вж. Том III, стр. 459; виж също Естир 1:1). За него е записано, че е бил особено горд с „богатствата на славното си царство“ (виж Естир 1:4, 6, 7). Херодот, който пише подробно за Ксеркс, оставя ярък и подробен разказ за военната му мощ (vii. 20, 21, 40, 41, 61–80).

Раздвижете всички. Този пасаж може да бъде преведен по два различни начина. Обикновено се приема, както в KJV, че Ксеркс ще подбуди народите по света срещу Гърция. Че това се е случило, е добре известен исторически факт. По времето на Ксеркс гръцкият полуостров остава единствената важна област в източното Средиземноморие, която не е под персийско господство. През 490 г. пр.н.е. Дарий Велики, предшественикът на Ксеркс, докато се опитва да покори гърците, е спрял при Маратон. С възкачването на Ксеркс на власт са изготвени нови планове с разкошен мащаб за завладяването на Гърция. Херодот (vii. 61–80) изброява над 40 държави, които са предоставили войски за армията на Ксеркс. В огромната армия са включени войници от толкова широко разделени земи като Индия, Етиопия, Арабия и Армения. Дори картагенците изглежда са били принудени да се включат в нападението, като атакуват гръцката колония Сиракуза в Сицилия.

Към 480 г. пр.н.е. гърците са имали огромната Персийска империя въоръжена срещу тях. Гръцките Градовете-държави, толкова често воюващи помежду си, се обединили, за да спасят свободата си. В началото те претърпели поредица от неуспехи. Те били победени при Термопилите, а Атина била превзета и частично опожарена от персите. След това приливът се обърнал. Гръцкият флот, под командването на Темистокъл, се оказал блокиран от превъзхождащи персийски ескадрили в залива Саламин, на брега на Атика, недалеч от Атина. Скоро след началото на битката станало очевидно, че персийските кораби са в твърде стегната формация за ефективно маневриране. Под постоянните гръцки атаки много кораби били потопени и само малка част от флота се спасила. С тази гръцка победа персийските морски сили били елиминирани от борбата за Гърция. На следващата година, 479 г. пр.н.е., гърците решително победили войските на Персия при Платея и ги прогонили завинаги от гръцка земя.

Четенето на този текст, както е представен в KJV, поразително съответства на факта, че Ксеркс е направил „да подбудят всички против царството на Гърция“. Но е възможно донякъде неясният еврейски език на този пасаж да се преведе по различен начин. Проблемът е дали еврейското „eth“, преведено тук като „срещу“, трябва да се разбира като предлог, означаващ „срещу“, или като знак за прякото допълнение на глагола. Факт е, че с някои други глаголи, обозначаващи борба и война, „eth“ понякога се използва по този начин (виж Битие 14:2). Но също така е факт, че глаголят, преведен тук като „подбуда“, се среща още 12 пъти в Стария завет, последван от „eth“, като във всеки един от тези пасажки контекстът ясно показва, че „eth“ трябва да се приема като знак за

директно допълнение. Ако „ет“ се тълкува така тук, пасажът гласи: „Той ще разбуди цялото гръцко царство.“

Ако се предпочете този последен превод на пасажа, следното тълкуване е разумно: От дългосрочна гледна точка на световната история, войната между Персия и гърците представлява една от великите исторически епохи. Последвалата история на Европа и на света би могла да бъде много по-различна, ако решението при Саламин и Платея беше друго. Западната цивилизация, тогава ограничена почти изцяло в родината си Гърция, успя да се спаси от поглъщането на ориенталския деспотизъм. Гръцките държави започнали да изпитват чувство за единство, което не са познавали преди това. Победата при Саламин доказва на Атина важноста на морската сила и скоро градът се утвърди като глава на морска империя. Разглеждано в тази светлина, последното изречение на Дан. 11:2 представлява подходящ контекст за гл. 11:3.

Гърция. Евр. Яван, транслитерирано „Яван“ в Бит. 10:2 (вижте коментарите там).

Гърците, или йонийците, са били потомци на Яван. Вижте Дан. 2:39.

3. Могъщ цар. Евр. мелек гибор, „храбър [воин] цар“. Това ясно се отнася до Александър Велики (336–323 г. пр.н.е.).

Велико владение. Владението на Александър се простирало от Македония и Гърция до северозападна Индия, от Египет до река Якарт на изток от Каспийско море – най-голямата империя, която светът познавал досега (вижте гл. 2:39; 7:6).

4. Кога ще се изправи. Александър едва беше достигнал върха на властта си когато е бил посечен. През 323 г. пр.н.е. този цар, който управлявал от Адриатическо море до Инд, внезапно се разболял и 11 дни по-късно починал (виж гл. 7:6).

Ще бъде разрушен. Александър не остави никого в близкото си семейство, от когото можеше да се очаква да задържи териториите, които беше спечелил. Някои от водещите генерали се опитваха в продължение на няколко години да запазят империята непокътната в името на полубрата на Александър и неговия посмъртен син (и двамата под регентство), но по-малко от 25 години след смъртта на Александър, коалиция от четирима генерали победи Антигон, последния претендент за контрол над цялата империя, и територията на Александър беше разделена на четири царства (по-късно намалени до три). За това разделение вижте гл. 7:7; 8:22; вижте също карти на стр. 824, 825.

Четири ветрове. Представляващи четирите страни на света. Същото разделение е представено от четирите глави на леопарда (виж гл. 7:6) и от четирите рога на козела (виж гл. 8:8, 22).

Не и за потомството му. Посмъртният син на Александър е наречен цар, но е убит още като дете в борбата между генералите за фактическото управление на империята. Следователно не е имало потомък на Александър, който да управлява.

5. Царят на юга. От този момент нататък, през по-голямата част от главата, пророчеството се фокусира върху двете царства, произлизащи от империята на Александър, с които Божият народ, евреите, е имал най-голямо общо. Това са Сирия, управлявана от Селевкидите, и Египет, управляван от Птолемеите. От географска гледна точка на Палестина, първото е било северно, а второто - южно. Всъщност оригиналният гръцки превод използва „цар на Египет“ за „цар на юга“; също така стих 8 сочи към Египет като цар на юга. Подобно обозначение може да се демонстрира от исторически източници. Един от най-известните южноарабски надписи (Glaser № 1155) се отнася до война между Персия и Египет и нарича съответните царе Господар на Севера и Господар на Юга.

В историческия момент, споменат в този стих, царят на Египет е бил Птолемей I Сотер. (наричан още син на Лагус, 305–283 г. пр.н.е.), един от най-добрите генерали на Александър, който основава най-трайната от всички елинистични монархии.

Един от неговите принцове. Това очевидно се отнася за Селевк I Никатор (305–281 г. пр.н.е.), друг от генералите на Александър, който се е провъзгласил за владетел на по-голямата част от азиатската част на империята. Фактът, че тук се говори за него като за „един от неговите [на Птолемей] принцове“ (евр. *šarim*, „генерали“; виж гл. 10:13), вероятно трябва да се разбира в светлината на отношенията му с Птолемей. През 316 г. пр.н.е. Селевк е прогонен от Вавилония, която е държал от 321 г., от съперника си Антигон (виж гл. 7:6). След това Селевк се поставя под командването на Птолемей, на когото помага да победи Димитрий, син на Антигон, при Газа през 312 г. пр.н.е. Скоро след това Селевк успява да си върне териториите в Месопотамия.

Силен над него. Тоест, Селевк, който по едно време може да се смята за един от „принцовете“ на Птолемей, по-късно става по-силен от египетския цар. Когато Селевк умира през 281 г. пр.н.е., неговото царство се простира от Хелеспонт до Северна Индия. Ариан, водещият древен историк за този период, заявява, че Селевк е „най-великият цар от онези, които са наследили Александър, и с най-царствен ум, и управлявал най-голяма територия, следвайки Александър“ (Анабасис на Александър, vii. 22).

б. Краят на годините. Пророческият възглед се фокусира върху криза около 35 години след смъртта на Селевк I.

Присъединяват се. За да затвърдят мира между двете кралства след дълъг и скъпоструващ война, Антиох II Теос (261–246 г. пр.н.е.), внук на Селевк I, се жени за Береника, дъщеря на египетския цар Птолемей II Филадельф. Антиох също така сваля бившата си съпруга и сестра Лаодика от приоритетния ѝ пост и лишава децата ѝ от правото да наследяват трона.

Цар на север. Този термин се използва тук за първи път в това пророчество. В настоящия контекст той се отнася до Селевкидите, чиито територии са били на север от Палестина. Тогавашният „цар на север“ е бил Селевк II Калиник (246–226 г. пр.н.е.), син на Антиох II и Лаодика. Относно изразите „цар на север“ и „цар на юг“ вижте стих 5 и Исаия 41:25.

Няма да запази властта. След като в новия брак се роди син, между Антиох и Лаодика е постигнато помирение.

Нито пък той ще устои. Антиох умря внезапно, отровен, според общоприетото мнение, от Лаодика.

Ръката му. Това е и четенето на LXX. Чрез проста промяна в еврейските гласни, няколко древни превода (Теодотион, Симах, Вулгата) гласят „неговото потомство“. Тогава това би се отнасяло до сина на Антиох от Береника, когото Лаодика уби.

Предадена. Тоест, Береника, която заедно с невръстния си син е убита от привържениците на Лаодика.

Тези, които я доведоха. Много от египетските придворни дами на Береника загинаха с нея.

Този, който я е родил. Евр. йоледа, правилно, според масоретската традиция, „нейният родител“. Това, разбира се, би се отнасяло за бащата на Береника, Птолемей II, който е починал малко преди това в Египет. Не е ясно обаче защо смъртта му трябва да се споменава тук, тъй като е била напълно отделна от отмъщението, извършено от Лаодика. Няколко древни

Преводите гласят *yaldah*, „прислужница“, несъмнено имайки предвид обкръжението на Береника.

Една проста промяна в посоката на гласните ни позволява да четем „нейното дете“ (виж RSV). Това, разбира се, би се отнасяло до нейния син, който е бил убит по заповед на Лаодика.

Този, който я е укрепил. Вероятно Антиох, съпругът на Береника.

7. Клон от нейните корени. Птолемей III Евергет, син на Птолемей II и брат на Береника, наследява баща си през 246 г. пр.н.е. и нахлува в Сирия в отмъщение за убийството на сестра си.

Ще наддее. Птолемей III изглежда е постигнал пълен успех в кампанията си срещу Селевк II. Той е прокарал завоеванията си във вътрешността на страната поне до Месопотамия— въпреки че се хвалел, че е проникнал до Бактрия — и е установил египетската морска мощ в Средиземно море.

8. Египет. Това единствено срещане (до стих 42) на действителното име на страната на „южния цар“ установява без съмнение идентичността на тази земя.

Техните богове. Декретът на Каноус (239/238 г. пр.н.е.) гласи във възхвала на Птолемей III: „И свещените изображения, отнесени от земята от персите, след като царят е предприел чуждестранен поход, са върнати в Египет и върнати в храмовете, от които всеки от тях е бил отнесен“ (превод в JP Mahaffy, История на Египет при династията на Птолемеите [Ню Йорк: Charles Scribner's Sons, 1899], стр. 113). Йероним (*Commentariorum in Daniele Liber*, гл. XI, в JP Migne, *Patrologia Latina*, том 25, колона 561) заявява, че Птолемей III е донесъл огромна плячка в Египет.

Той ще продължи. Буквално „той ще устои“, тоест „ще се въздържи от атакуване на северния цар“ (RSV). Въпреки че е възможно да се преведе еврейският превод, както прави KJV, фактът, че Птолемей III умира през 222 г. пр.н.е., не две години след Селевк III, изглежда прави подобен превод не особено смислен. От друга страна, тъй като в последните си години Птолемей не е участвал във военни действия от какъвто и да е важен мащаб, алтернативният превод на еврейския изглежда по-разумен.

9. Цар на юга. Тук еврейският текст може да се разбира или както в KJV, където „цар на юга“ е взет като подлог на изречението (както и Вулгата, сирийски), или както в LXX, Теодотион, ASV и RSV, където „цар на юга“ е прикрепен към „царство“. Последните версии подкрепят тълкуването „Той ще влезе в царството на царя на юга“. Този превод изглежда за предпочитане, защото следва по-естествено еврейския словоред; не налага вмъкването на думата „негов“ преди царство и прави стиха по-смислен и по-малко излишен. Ако този превод бъде приет, стихът несъмнено трябва да се тълкува като препратка към факта, че след като Птолемей III се завръща в Египет, Селевк възстановява властта си и тръгва срещу тази страна, надявайки се да си върне богатствата и престижа.

Връща се в собствената си земя. Селевк е победен и принуден да се върне в Сирия с празни ръце (около 240 г. пр.н.е.).

10. Неговите синове. Тоест, двамата синове на Селевк II, Селевк III Кераун Сотер (226/225–223/222 г. пр.н.е.), който е убит след кратко царуване, и Антиох III Велики (223/222–188/187 г. пр.н.е.).

Преливане и преминаване. През 219 г. пр.н.е. Антиох III започва кампанията си за Южна Сирия и Палестина, като си връща Селевкия, пристанището на Антиохия. След това той започва систематична кампания за завладяване на Палестина от съперника си Птолемей IV Филопатор (222–204 г. пр.н.е.), по време на която прониква в Трансйордания.

11. Раздразнен от хрчка. За значението на израза вижте гл. 8:7. През 217 г. пр.н.е.

Птолемей IV се срещнал с Антиох в Рафия, близо до границата между Палестина и Египет.

Той. Антецедентите на различните местоимения в този стих стават по-ясни, когато се осъзнае, че пасажът е под формата на обърнат еврейски паралелизъм, в който първият и четвъртият елемент, както и вторият и третият, са успоредни. По този начин в този стих препратките са следните: Царят на юга, царят на севера, той (царят на севера), неговият (царят на юга). Вижте том III, стр. 27.

Голямо множество. Полибий, водещият древен историк за този период, заявява, че армията на Антиох е наброявала 62 000 пехотинци, 6000 конници и 102 слона (Истории стих 79). Войските на Птолемей изглежда са били приблизително със същия брой. Сравнете препратката към „десет хиляди“ в стих 12.

Предадена в неговите ръце. Битката при Рафия (217 г. пр.н.е.) между Антиох III и Птолемей IV завършва с тежко поражение за първия, който според сведенията е загубил 10 000 пехотинци и 300 конници, плюс 4000 пленници.

12. Той. Тоест, Птолемей IV.

Не да бъде укрепен. Ленив и разпуснат, Птолемей не успява да се възползва максимално от победата си при Рафия. Междувременно, през годините 212–204 г. пр.н.е., Антиох III насочва енергията си към възстановяване на източните си територии и води успешна кампания чак до границата с Индия. Смъртта на Птолемей IV (205? пр.н.е.) е скрита за известно време; след това син, на четири или пет години, го наследява като Птолемей V Епифан (204–180 г. пр.н.е.).

13. Ще се върне. Възкачването на малкия Птолемей V даде на Антиох III възможността да си отмъсти на египтяните. През 201 г. пр.н.е. той отново нахлу в Палестина.

След определени години. Буквално „в края на времена, години“. Вероятно става дума за периода от около 16 години (217–201 г. пр.н.е.) между битката при Рафия (виж на стих 11) и втората кампания на Антиох срещу юга.

14. В онези времена. Започвайки с този стих, тълкуванията на останалата част от главата се различават значително. Една група коментатори смятат, че стихове 14–45 продължават да разказват за последвалата история на царете Селевкиди и Птолемеи. Други са на мнение, че със стих 14 на сцената се появява следващата велика световна империя, Рим, и че стихове 14–35 очертават пътя на тази империя и на християнската църква.

Тук или по-късно в главата много коментатори намират препратка към Антиох IV (Епифан), управлявал от 175 до 164/163 г. пр.н.е., и към националната криза, която неговата политика на елинизация донесе на евреите. Разбира се, неоспорим исторически факт е, че опитът на Антиох да принуди евреите да се откажат от националната си религия и култура и да приемат на нейно място религията, културата и езика на гърците е най-значимото събитие в еврейската история през целия междузаветен период.

Заплахата, породена от Антиох Епифан, изправи евреите пред криза, сравнима с кризите, предизвикани от фараона, Сенахирим, Навуходоносор, Аман и Тит. По време на краткото си 12-годишно царуване Антиох почти унищожил религията и културата на евреите. Той лиши светилището от всички съкровища, разграбил Йерусалим, оставил града и стените му в руини, изби хиляди евреи и отведе други в изгнание като роби. Царски указ им заповяда да изоставят всички обреди на собствената си религия и да живеят като езичници. Те бяха принудени да издигнат езически олтари във всеки юдейски град, да принасят в жертва свинско месо и да предадат всяко копие от своите Писания на...

да бъдат разкъсани и изгорени. Антиох принесъл в жертва свине пред езически идол, поставен в еврейския храм. Неговото спиране на еврейските жертвоприношения (168–165 или 167–164 г. пр.н.е., по два метода за изчисляване на Селевкидската епоха; виж том V, стр. 25n) застрашило оцеляването на еврейската религия и идентичността на евреите като народ.

В крайна сметка евреите се вдигнали на въстание и прогонили войските на Антиох от Юдея. Те дори успяват да отблъснат армия, изпратена от Антиох с конкретната цел да ги унищожи като нация. Освободени отново от неговата потисническа ръка, те възстановяват Храма, издигат нов олтар и отново принасят жертви (1 Мак. 4:36–54). Влизайки в съюз с Рим няколко години по-късно (161 г. пр.н.е.), евреите се радват на близо век сравнителна независимост и просперитет под римска закрила, докато Юдея не става римска етнархия през 63 г. пр.н.е. Тези, които твърдят, че Антиох Епифан е споменат в стихове 14, 15, виждат „разбойниците“ като онези евреи, които са се превърнали в предатели на собствените си сънародници и са помогнали на Антиох в изпълнението на неговите жестоки и богохулни декрети и политики. За подробен разказ за горчивите преживявания на евреите през това зло време вижте 1 Мак. 1 и 2; Йосиф Флавий Древности xii. 6, 7; Войни i. 1.

Възможно е кризата, причинена от политиките на Антиох Епифан, да е спомената в гл. 11, въпреки че има значителни разлики в мненията относно това коя част от пророчеството го споменава. Признаването, че дейностите на Антиох Епифан са споменати в гл. 11, не изисква той да бъде считан за обект на пророчество в гл. 7 или 8, както и споменаването на други селевкидски царе не изисква те да бъдат считани за обект на пророчество в тези глави.

Разбойниците на твоя народ. Буквално „синовете на разбителите на твоя народ“. Това изразът може да се разбира субективно, „децата на насилниците сред твоя народ“ (ASV; вж. RSV). Така разбран, той вероятно се отнася за онези сред евреите, които са виждали в международните борби на своето време възможност да прокарат собствените си национални интереси и са били готови да надхвърлят границите на закона, за да ги постигнат. От друга страна, ако се разбира обективно, пасажът би означавал „тези, които действат насилствено срещу твоя народ“. В този смисъл е бил приеман като отнасящ се до римляните, които в крайна сметка (63 г. пр.н.е.) ограбват евреите от тяхната независимост, а по-късно (през 70 и 135 г. сл. Хр.) разрушават Храма и град Йерусалим. Всъщност, по време на управлението на Антиох III (вижте стихове 10–13), римляните, намесвайки се, за да защитят интересите на своите съюзници Пергам, Родос, Атина и Египет, за първи път се намесват в делата на Сирия и Египет.

15. Царят на север. Следвайки бележките в скоби на стих 14, този стих продължава повествованието, започнато в стих 13, относно втората кампания на Антиох в Палестина.

Планината. Евр. *solelah*, „могила“, т.е. „обсадни съоръжения“.

Най-защитените градове. Евр. *'ir mibсарот*, буквално „град с укрепления“. Вероятно става дума за Газа, която пада под властта на Антиох III през 201 г. пр.н.е. след значителна обсада. Някои коментатори разбират, че този пасаж се отнася до Сидон, където Антиох притиска египетска армия в същата война и след обсада принуждава египтяните да се предадат.

Ръце. Символ на сила (виж стихове 22, 31).

16. Славна земя. Тоест, Палестина (виж гл. 8:9). Според възгледа, че римляните са представени в стих 14, се смята, че описаното тук завладяване на Палестина е това на Помпей, който през 63 г. пр.н.е. се намесва в спор между двамата братя,

Хиркан и Аристобул, съперници за трона на Юдея. Защитниците се затворили зад укрепленията на Храма и в продължение на три месеца устоявали срещу римляните. Именно по този повод, според Йосиф Флавий („Древности“ xiv. 4. 4), Помпей повдигнал завесата и погледнал към Светая Светих, сега празна, разбира се, защото ковчегът бил скрит след Пленението (виж върху Йер. 37:10).

17. Праведните. Евр. *yesharim*. Значението на еврейския текст на този пасаж е неясно. Фразата гласи буквално „и праведните с него и той ще направи“. Един опит за значението е този, който се появява в KJV. Други версии приемат *yesharim* като еквивалент на *mesharim*, „праведности“ или „справедливост“. *Mesharim* се използва в стих 6 за справедливо споразумение между северния цар и южния цар. Ако *mesharim* Ако е правилното тълкуване, е възможно да има препратка към факта, че когато Птолемей XI Авлет умира през 51 г. пр.н.е., той поставя двете си деца, Клеопатра и Птолемей XII, под попечителството на Рим.

Дъщеря на жените. Необичаен израз, вероятно подчертаващ женствеността на жената, за която се говори. Някои са прилагали този израз към Клеопатра, дъщерята на Птолемей XI. Тя е поставена под римско настойничество през 51 г. пр.н.е. и три години по-късно става любовница на Юлий Цезар, който нахлува в Египет. След като Юлий Цезар е убит, Клеопатра насочва чувствата си към Марк Антоний, съперникът на наследника на Цезар, Октавиан. Октавиан (по-късно Август) побеждава обединените сили на Клеопатра и Антоний при Акциум (31 г. пр.н.е.). На следващата година самоубийството на Антоний (според някои е инсценирано от Клеопатра) отваря пътя за новия победител. След това Клеопатра, установявайки, че не може да се подмаже на Октавиан, се самоубива.

С Клеопатра приключва династията на Птолемиите в Египет и от 30 г. пр.н.е. нататък Египет е провинция на Римската империя. Коварната кариера на Клеопатра се вписва добре в спецификациите на последното изречение на този стих, тъй като Клеопатра не е защитавала Цезар, а собствените си политически интереси.

18. Островите. Евр. 'ийим, „морски земи“ или „морски брегове“. Войната в други части на империята отвлякла Юлий Цезар от Египет. Партията на Помпей скоро била победена по крайбрежните земи на Африка. В Сирия и Мала Азия Цезар постигнал успех срещу Фарнак, цар на Кимерийския Боспор.

Княз. Евр. *qāṣin*, човек с власт като цяло, както в Исая 1:10, или по-точно военен командир, както в Исус Навин 10:24.

Без. Еврейският текст на последното изречение на този стих е неясен. Следният превод вероятно отразява смисъла на този пасаж: „Наистина той ще обърне дързостта си върху себе си“ (RSV).

19. Спъване и падане. През 44 г. пр.н.е. Юлий Цезар е убит в Рим.

20. Събирач на данъци. Евр. *ma'abir poḡeś*, буквално „този, който кара потисник да минава през него“. Причастието *poḡeś*, от глагола *paḡaś*, „потискам“, „изисквам“, се използва за надзиратели на Израел в Египет (Исх. 3:7) и за чуждестранни потисници (Ис. 9:4). По този начин пасажът се отнася до цар, който изпращал потисници или събирачи на данъци из цялото си царство. Повечето коментатори са разбрали, че тук се отнася до събирач на данъци, който за обикновения човек в древността е бил самото въплъщение на царското потисничество. Лука 2:1 записва, че „в онези дни излезе указ от Цезар

Август, че целият свят трябва да бъде обречен [буквално „записан“ или „регистриран“, вижте Лука 2:1]“. Смята се, че Август, който наследява Юлий Цезар, е основал Римската империя и след царуване от повече от 40 години умира мирно в леглото си през 14 г. сл. Хр .

21. Подъл човек. Тоест, някой, който е пренебрегван или презиран. Август е наследен от Тиберий (14–37 г. сл. Хр.). Някои историци твърдят, че е имало умишлен опит от Светоний, Сенека и Тацит да очернят характера на Тиберий. Без съмнение картината е била преувеличена. Въпреки това остават достатъчно фактически доказателства, които показват, че Тиберий е бил ексцентричен, неразбран и необичан човек.

Те няма да дават. Буквално „те не дадоха“. Еврейският израз е по-добре да се преведе в минало време. Вероятно става дума за факта, че Тиберий първоначално не е бил в списъка за наследяване на трона, а е станал син на Август чрез осиновяване и е назначен за наследник на империята едва когато е достигнал средна възраст.

Мирно. Когато Август починал, Тиберий се възкачил на трона мирно. Той бил само доведен син на своя предшественик и възкачването му на императорското достойнство до голяма степен се дължало на маневрите на майка му Ливия.

22. Ръце на потоп. „Ръце“ означава сила, и тук по-специално военна сила (виж стихове 6, 15). Очевидно е, че картината е на подобни на потоп армии от войници (виж гл. 9:26). Тиберий е постигнал изключителен успех в ръководенето на няколко военни кампании, както в Германия, така и на изток по границите на Армения и Партия.

Княз на завета. Идентичен с Княза, който потвърждава завета в гл. 9:25–27 (виж гл. 8:11). Че това е бил Месията, Исус Христос, е ясно от пророчеството на гл. 9. Именно по време на царуването на Тиберий (14–37 г. сл. Хр.) и по заповед на неговия прокуратор на Юдея, Понтий Пилат, Исус е разпнат на кръст през 31 г. сл. Хр .

23. След съюза. Някои коментатори предполагат, че тук Даниил се връща във времето към съюза за помощ и приятелство, уреден между евреите и римляните през 161 г. пр.н.е. (вж. Йосиф Флавий, Древности , xii. 10. 6). Тази гледна точка предполага, че еврейският израз, преведен като „време“ в стих 24, обозначава пророческо „време“ от 360 години (вж. върху гл. 7:25; 11:24). Други, които се придържат към хронологичната приемственост на пророческия разказ от гл. 11, намират тук препратка към римската политика за сключване на това, което днес бихме нарекли пактове за взаимопомощ, като например съюза за помощ и приятелство с евреите. В тези договори римляните признавали участниците за „съюзници“ и договорите вероятно са били предназначени да защитават и насърчават взаимните интереси. По този начин Рим се явявал в ролята на приятел и защитник, само за да „работи измамно“, като обръщал тези споразумения в своя полза. Той често налагал бремето на завоеванията на своите „съюзници“, но обикновено запазвал наградите от завоеванията за себе си. В крайна сметка тези „съюзници“ били абсорбирани от Римската империя.

24. За известно време. Евр. 'ad-'eth, „до време“. Този израз сочи към [момент от] време, когато устройствата на силата, изложена тук, са били доведени до край. Думата 'eth, „време“, тук вероятно не трябва да се приема като конкретен период от време, нито като период от пророческо време. Думата, преведена като „времена“ в гл. 4:16; 7:25, е арамейската 'iddanin, а в гл. 12:7 е евр. mo'adim. 'Ad-'eth изглежда сочи към време на неопределено разстояние от говорещия. Злата сила е трябвало да действа, докато не се достигне този определен от Бога лимит (виж гл. 11:27; вж. гл. 12:1).

Тези, които вярват, че тук е посочено пророческо време, виждат в разказаните събития препратка към периода от време, през който град Рим ще продължи да бъде седалище на империята. Началната дата се счита за 31 г. пр.н.е., годината на битката при Акциум, когато Август води успешна кампания срещу Марк Антоний и Клеопатра. От 31 г. пр.н.е. 360 години стигат до 330 г. сл.н.е., годината, в която седалището на империята е преместено от Рим в Константинопол.

Някои виждат в твърдението на този стих предсказание за римската политика спрямо завладените региони на империята. Историята е доказателство, че плячката от завоеванията е била разпределяна щедро между благородниците и армейските командири и че е било обичайна практика дори обикновеният войник да получава земя в завладените региони. „За известно време“ – всъщност значителен период от време – никакви „крепости“ не са били в състояние да издържат на решителния натиск на непобедимите легиони на Рим.

25. Раздвижи силата му. Според едно тълкувание, цитирано по-рано (вижте стих 24), този стих се отнася до борбата между Август и Антоний, която завършва с битката при Акциум и поражението на Антоний.

26. Тези, които хранят. Някои виждат препратка в тази фраза към кралските любимци. От В дните на ранните цезари, дворцовите интриги бележат възхода и падението на римските императори. В по-късни години, особено когато един след друг офицер от армията наследявал трона на цезарите, често всеки с цената на главата на своя предшественик, предсказанието, че кралските фаворити ще се издигнат и ще „унищожат“ онези, които са се сприятелили с тях, и че „мнозина“ ще „паднат убити“ в резултат на това, се сбъдва изключително точно. В древния Ориент от онези, които са яли храна, осигурена от друг човек, се е очаквало да му останат лоялни.

Преливане. Сирийският превод и Вулгатата гласят „да бъде измит“ или „да бъде отнесен“ (виж RSV). Според цитираното по-горе изложение (ст. 24), този стих описва съдбата на Антоний. Когато Клеопатра, уплашена от шума на битката, се оттегли от Акциум, вземайки със себе си 60-те кораба, предоставени от египетския флот, Антоний я последва и по този начин призна победата на Август. Поддръжниците на Антоний преминаха на страната на Август.

Накрая Антоний се самоубива. Според онези, които подчертават хронологичната приемственост на главата (вижте стих 23), тук е предсказана нестабилната политическа ситуация, която е измъчвала империята между царуването на Нерон и Диоклециан.

27. Да вършиш пакости. Някои виждат в тази фраза препратка към интригите на Октавиан (по-късно Август) и Антоний, и двамата стремящи се към всеобщ контрол. Други виждат препратка към борбата за власт през последните години от управлението на Диоклециан (284–305) и през годините между смъртта на Диоклециан и времето, когато Константин Велики (306–337) успява да обедини империята (323 или 324).

Времето е определено. Злите хора и техните машинации могат да продължат само докато Бог им позволява да продължат. Истинската философия на историята е демонстрирана в цялата книга на Даниил. Бог „действа според волята Си с небесното войнство и между жителите на земята; и никой не може да спре ръката Му“ (гл. 4:35).

28. Тогава той ще се завърне. Някои тълкуватели виждат в това предсказание препратка към обсадата и разрушението на Йерусалим от Тит през 70 г. сл. Хр. Други, които се придържат към хронологичната приемственост на пророческото повествование (вижте стих 23), виждат допълнително описание на делото на Константин Велики.

Срещу светия завет. За Христос се говори като за „княз на завета“ (ст. 22) и именно Той трябваше да „потвърди завета с мнозина за една седмица“ (гл. 9:27). Това

Заветът е планът на спасението, заложен във вечността и потвърден от историческия акт на Христовата смърт. Тогава изглежда разумно да се разбира силата, за която се говори тук, като такава, която в основата си би била в противоречие с този план и с неговото прилагане в душите и живота на хората. Някои виждат тук конкретна препратка към нахлуването на римляните в Юдея и към превземането и разрушаването на Йерусалим през 70 г. сл. Хр. Други предполагат, че Константин е обект на предсказанието. Те отбелязват, че въпреки че Константин е изповядвал обръщане към християнската вяра, той всъщност е бил „против светия завет“, като целта му е била да използва християнството като инструмент за обединяване на империята и затвърждаване на контрола си над нея. Той е оказал големи услуги на църквата, но в замяна е очаквал църквата да подкрепи политическата му политика.

29. Няма да бъде. Според тълкуването, кариерата на Константин е Тук, очертано, се предлага следното: Въпреки всички опити на Константин да възроди предишната слава и мощ на Римската империя, усилията му в най-добрия случай се радват само на частичен успех.

Първото. Пасажът може да се преведе като „няма да бъде както преди [време], така и последното“. Някои смятат, че тук се има предвид преместването на седалището на империята в Константинопол. Това преместване е определено като знак за падането на империята.

30. Хитим. Името Хитим, или Китим, се появява няколко пъти в Стария завет и по-късните древноеврейски писания и се използва по интересен и разнообразен начин. В Бит. 10:4 (виж коментарите там; вж. 1 Лет. 1:7), Китим е посочен като син на Яван и внук на Яфет. Районът, зает от потомците на Китим, вероятно е бил Кипър. Главният финикийски град на Кипър, на югоизточния бряг, е бил известен на финикийски като Ктим, на гръцки като Китион и на латински като Китиум. Валаам прави изявлението в пророчеството си (Числа 24:24), че „кораби ще дойдат от брега [посока] на Хитим и ще поразят Асур“. Някои са приложили това предсказание към превземането на Персия в Месопотамия от Александър Велики, който е дошъл от крайбрежните земи на Средиземно море (виж върху Числа 24:24). „Островите Хитим“ от Йер. 2:10 и Езек. 27:6 очевидно се отнасят и за средиземноморските крайбрежия.

В еврейската литература извън Библията терминът се появява в 1 Мак. 1:1 като описание на Македония. Освен това, два от свитъците от Мъртво море съдържат името. Формите *ktyu 'shwr*, „Китим от Ашур“ (Асирия), и *hktuyt bmsryt*, „Китим в Египет“, се появяват във „Войната между синовете на светлината и синовете на мрака“. Обозначенията може би се отнасят до Селевкидите и Птолемиите – царете на севера и юга. Географската връзка на термина Китим със средиземноморските крайбрежия изглежда е напълно изгубена и Китим се превръща в обобщен термин за враговете на евреите. Коментарът на Авакум сред свитъците от Мъртво море също споменава Китим. Авторът на това произведение вярвал, че пророчествата на Авакум се отнасят до проблемите на евреите по негово време (вероятно около средата на I век пр.н.е.). Той тълкувал Авакум 1:6–11, където пророкът описва халдейците, като отнасящ се до Китимите, които са ограбвали евреите по негово време. В историческия контекст на това произведение терминът вероятно означава римляните. Вижте том I, стр. 31–34.

Интересно е в тази връзка да се отбележи, че LXX от Дан. 11:30, преведен може би през 2 век пр.н.е., гласи „Римляни“, а не „Хитимци“. Изглежда ясно,

следователно, въпреки че думата Китим първоначално се е отнасяла до Кипър и неговите жители, по-късно тя е била разширена, за да включи средиземноморските крайбрежия на запад от Палестина, а още по-късно е започнала да се прилага като цяло за чуждестранни потисници, независимо дали са идвали от юг (Египет), север (Сирия) или запад (Македония и Рим).

По отношение на времето на авторството книгата на Даниил е много по-близо до препратките в Йеремия и Езекиил, отколкото до тези с постбиблейски произход, които вероятно са възникнали като разширение на библейската употреба. Фразеологията на настоящия стих обаче ясно напомня на Числа 24:24, където се говори за завоеватели от запад (вижте коментарите там). Въпреки че не всички изследователи на Библията са съгласни относно точната историческа препратка към „хитимите“ в този стих, изглежда ясно, че при тълкуването на този пасаж трябва да се имат предвид две мисли: първо, че по времето на Даниил думата се е отнасяла географски до земите и народите на запад; и второ, че акцентът може би вече е бил в процес на изместване от географското значение на думата към мисълта за хитимите като нашественици и разрушители от всякакъв произход.

Някои виждат в „корабите на Хитим“ препратка към варварските орди, които са нахлули и разбили Западната Римска империя.

Завет. Вижте стих 28. Някои виждат в описаното тук негодувание препратка към усилията на Рим да унищожи светия завет чрез потискане на Светите писания и потискане на онези, които вярват в тях.

31. Застани. Тоест, „изправи се“.

От негова страна. Евр. *mitmenpi*, „от него“. Тази дума по-скоро изменя подлога отколкото глагола в изречението: „Оръжия [сили] от него ще се издигнат“; тоест, сили, принадлежащи на тази сила (вижте под „светилище на силата“), ще се издигнат, за да извършат делото на оскверняване, описано тук.

Замърсявам. Евр. *halal*, „осквернявам“. Въпреки че преводът „замърсявам“ има внушение за нечистота, еврейската дума показва по-скоро, че нещо свято е станало общоприето. Така думата се използва за оскверняване на каменен олтар чрез използване на инструмент върху него (Исх. 20:25) и за оскверняване на съботата (Исх. 31:14). Тя описва и делата на онези, които са осквернявали Божието име, като са принасяли в жертва деца на езически бог (Лев. 3:14). 20:3). За коментар относно тази отвратителна практика вижте Лев. 18:21.

Светилище на силата. Буквално „святото място, убежището“. Думите са в съпоставяне. Някои ги разбират като отнасящи се до град Рим, седалището на властта в древния свят и следователно „светилището на силата“. Съответно са предсказани разрушителните атаки на варварските сили.

Други вярват, че небесното светилище е темата, която се разглежда тук.

Еврейската дума „*ma'oz*“, преведена като „сила“, произлиза от глагола „*azaz*“, „да бъдеш силен“, и се използва многократно в тази глава (ст. 7, 10, 19, 38, 39), макар и да не е преведена еднакво.

Земното светилище в Йерусалим е било заобиколено от укрепления. Небесното светилище, където Христос пролива кръвта Си от името на грешниците, е най-важното място за убежище. Съответно, този пасаж е разбран като описание на действието на великата отстъпническа сила в християнската история, която е заменила истинската жертва на Христос и Неговото служение като първосвещеник в небесното светилище с фалшива жертва и служение.

Ежедневно. Вижте гл. 8:11.

Мерзост, която опустошава. Делото на папството е очертано тук. Това е първият път, когато този израз се среща в книгата на Даниил, въпреки че подобни думи

се появяват в изречението „заради разпространението на мерзостите ще го направи пуст“ (гл. 9:27). В LXX това изречение е преведено като „върху храма, мерзостта на запустението“. Думите на Христос относно „мерзостта на запустението“ (Мат. 24:15) могат да се считат за отнасящи се по-специално до това по-ранно споменаване в Дан. 9:27, а не до Дан. 11:31. Говорейки за предстоящото разрушение на Йерусалим, което се е случило през 70 г. сл. Хр., Исус определя римските армии, обграждащи града, като „мерзостта на запустението, за която говори пророк Даниил“ (Мат. 24:15; вж. Лука 21:20).

Предвид факта, че Дан. 9:27 е част от обяснението на ангела на Дан. 8:11–13, естественият извод е, че Дан. 8:11–13 е смесено пророчество (подобно на това от Мат. 24; вижте Дан. 628), което се отнася както за разрушаването на Храма и Йерусалим от римляните, така и за делото на папството през християнските векове.

Освен това трябва да се отбележи, че изричното позоваване на Исус на делото на „мерзостта на запустението“ като бъдещо в Неговото време, прави сигурно, че Антиох Епифан не е отговарял на спецификациите на пророчеството. Вижте по-нататък Дан. 8:25.

32. Завет. Вижте стих 28.

Той. Тоест, папството.

Ласкателства. Евр. *chalaqoth*, „гладки, хлъзгави неща“ (виж гл. 8:25). Винаги е било Методът на Сатана да представи своя път по-лесен от Божия. През цялата християнска история Божият народ се е придържал към пътя, описан от Христос, когато е казал: „Тесен е пътят, който води към живот“ (Матей 7:14).

Върша подвизи. Евр. *'aśaḥ*, „да правя“, „да правя“, „да предприемам действие“ (RSV). Както в стих 28, „подвизи“ е допълнителна дума. Този пасаж несъмнено се отнася до онези, които в земи под юрисдикцията на Рим и извън нея, са се съпротивлявали на папските посегателства и са поддържали силна вяра, като например валденсите, албигойците и други.

Истинската църква се отличава не само с това, че Божият народ реагира срещу греха, като устоява на изкушението, но още повече с това, че изпълнява позитивна програма за действие за Него. Християнството не може да бъде пасивно. Всяко Божие дете има задача, която да изпълни.

33. Ще поучи мнозина. Христовата задача „Идете, прочее, и научете всички народи“ (Мат. 28:19) е също толкова наложителна във времена на гонение, колкото и в периоди на мир, и често се оказва по-ефективна в такива времена.

Падение. През вековете, в които истинският Божий народ е бил най-жестоко преследван, онези, които са били достатъчно безстрашни, за да се изправят и да свидетелстват за своите убеждения, са били превръщани в особени обекти на унищожение.

Много дни. Еврейският текст, LXX и версията на Теодотион гласят просто „дни“. Има обаче някои еврейски ръкописи, които съдържат думата *rabbim*, „много“. Периодът, за който се говори, очевидно е същият като 1260-те дни от Дан. 7:25; 12:7 и Откр. 12:6, 14; 13:5; времето, през което силата на отстъпничеството най-очевидно хули Бога, упражнява узурпираната си власт и преследва онези, които се противопоставят на нейната власт (вижте Дан. 7:25).

34. Малко помощ. Въпреки че в Своята мъдрост Бог не винаги е сметнал за необходимо да избави Своите светии от смърт, всеки мъченик за Него е имал възможността да знае, че животът му е бил „скрит с Христа в Бога“ (Кол. 3:3).

През горчивите дни на отстъпничество и преследване, описани в Дан. 11:33, Бог многократно изпращал на Своите силно притиснати хора „малко помощ“ в лицето на водачи, които говорили в тъмнината, призовавайки за връщане към принципите на Писанието. Сред тях били валденските свещеници от 12-ти век нататък, Джон Уиклиф от Англия през 14-ти век и Ян Хус и Йероним от Прага през 15-ти век. През 16-ти век огромните катаклизми в политическия, икономическия, социалния и религиозния живот на Европа, които в своята духовна фаза направили възможна протестантската Реформация, отворили пътя за добавянето на много повече гласове към верните, чути през предишните поколения.

35. Направи ги бели. Понякога Бог позволява на децата Си да страдат, дори до смърт, за да може характерът им да бъде пречистен и направен годен за небето. Дори Христос „се научи... на послушание чрез страданията си“ (Евр. 5:8). Сравнете Откр. 6:11.

Време на края. Евр. 'ет кеш. Този израз се среща и другаде в гл. 8:17; 11:40;

12:4, 9. В контекста на гл. 11:35 „ет кеш“ изглежда определено свързано с 1260-те години, като отбелязващо края на този период. Когато тези пасажии от Писанието се сравнят с ДА 234; 5С 9, 10; ГК 356, става ясно, че годината 1798 сл. Хр. бележи началото на „времето на края“.

Назначено време. Евр. мо'ed, от глагола уа'ad, „назначавам“, Мо'ed, често срещан Еврейската дума е била прилагана за определените срещи на Израел с Бога (Изх. 23:15; виж върху Лев. 23:2). Думата е била използвана както за времето на срещата (Осия 12:9), така и за мястото на срещата (Пс. 74:8). В Дан. 11:35 се има предвид идеята за време. Още по-важен е фактът, че това е определено време. „Времето на края“ е определено време в Божията програма от събития.

36. Царят. Сред адвентните тълкуватели има две гледни точки относно тълкуването на стихове 36–39 обикновено са били поддържани. Едно тълкуване идентифицира описаната тук сила като революционна Франция през 1789 г. и след това. Другото тълкуване твърди, че очертаната тук сила е същата отстъпническа, преследваща сила, описана в предходните стихове.

Тези, които разбират „краля“ като отнасящо се до силата на Франция по време на Революцията, подчертават, че тук се въвежда нова сила, защото тя се появява веднага след споменаването на „времето на края“ и защото, вероятно, трябва да отговаря на определени спецификации, които не са посочени относно силата, изобразена в предишните стихове, по-специално, че нейната своеволност ще се прояви в посока на атеизма. Разбира се, общоизвестен исторически факт е, че водещата философия на Френската революция е била не само антиклерикална, но и атеистична, и че тази философия е имала широкообхватни последици върху мисълта на 19-ти и дори на 20-ти век. Освен това, тази революция и нейните последици бележат края на 1260-годишния период на пророчеството.

Тези, които вярват, че „царят“ в този стих е силата, изобразена в стих 32, посочват факта, че в еврейския език определителният член предхожда думата „цар“. Това би означавало, че владетелят, за когото става дума тук, вече е бил споменат. Те твърдят, че препратката към „времето на края“ в стих 35 може да сочи напред и не означава непременно, че стихове 36–39 трябва да се поставят изключително след началото на това време през 1798 г. (вижте стих 35), особено доколкото едва в стих 40 се казва, че събитието се случва „във времето на края“. Те разбират описанието на силата в стих

36–39, за да се посочи не атеизъм, а по-скоро опит за изместване на всяка друга религиозна власт. Тези, които поддържат това мнение, също така обръщат внимание на паралелизма на гл. 2; 7; 8–9. Те заключават, че може да се очаква гл. 11 да осъществява същия паралел и че тя се занимава с кулминацията на същата отстъпническа сила, изобразена в другите пророчества на книгата Даниил.

Възвеличава себе си. Според възгледа, че Франция е описана тук, тези думи се разбират като описание на крайностите на атеизма, на които са се отдавали някои от по-радикалните лидери на Революцията. Като пример за това, на 26 ноември 1793 г. Комуната, или управляващият орган, на град Париж, предприема официални действия за премахване на всяка религия в столицата на Франция. Въпреки че това действие е отменено от Народното събрание няколко дни по-късно, то въпреки това илюстрира влиянието, което атеизмът е достигнал през този период.

Тези, които разбират тези стихове като отнасящи се до великата отстъпническа сила в християнската история, биха могли да разглеждат този пасаж като паралелен на Дан. 8:11, 25; 2 Сол. 2:4; Откр. 13:2, 6; 18:7. Те виждат предсказанието на настоящия стих изпълнено в папското твърдение, че папата е наместникът на Христос на земята, във властта, заявена за свещеничеството, и във „властта на ключовете“ – заявената власт да се отваря и затваря небето за хората.

Говорете чудесни неща. Според възгледа, че Франция е темата на обсъждане, тази клауза се отнася до хвалебствените думи на революционерите, които са премахнали всяка религия и са установили поклонението пред Богинята на Разума. Когато по-късно е въведено поклонението пред Върховното Същество, реакционерите ясно заявяват, че той не трябва да се отъждествява с Бога на християнската религия.

Относно изпълнението на този пасаж според възгледа, че тук се разглежда папството, вижте гл. 7:11, 25; вж. 2 Сол. 2:4; Откр. 13:5, 6.

37. Желание на жените. Тези, които вярват, че Франция е описаната тук сила, вижте изпълнение на този пасаж в декларацията на революционерите, че бракът е просто граждански договор, че без допълнителни формалности той може да бъде разтрогнат по желание на заинтересованите страни.

Тези, които вярват, че тук е описано папството, виждат възможна препратка към уважението, което тази власт отдава на безбрачието и девствеността.

Нито да почитат никой бог. Според една позиция думите се отнасят до атеистичната власт в революционна Франция, която се опита да премахне всяка религия в тази страна (виж на ст. 36). Според другата позиция думите трябва да се разбират в сравнителен смисъл; тоест, изобразената тук власт не е атеистична, а се смята за говорител на Бога и не се отнася към Бога така, както би трябвало да бъде разглеждан. Тя богохулно се стреми да се постави на Неговото място (виж 2 Сол. 2:4).

38. В неговото състояние. Евр. 'ал-кано, „на негово място“, т.е. на мястото на истинския Бог.

Бог на силите. Евр. „елоах ма'узим“. Коментаторите са се различавали значително по тяхното тълкуване на този израз. Някои го смятат за собствено име, „богът Маузим“. Бог с такова име обаче е неизвестен другаде. Доколкото ма'uzzim изглежда съвсем очевидно множествено число на еврейското ма'oz, „убежище“, „крепост“, което се появява многократно в тази глава (ст. 7, 10, 19, 31), изглежда най-добре тези думи да се разбират като „богът на крепостите“ или „богът на убежищата“.

Някои тълкуват този стих като отнасящ се до поклонението пред Разума, установено в Париж през 1793 г. Осъзнавайки необходимостта от религия, ако Франция иска да остане силна, за да постигне своята

С цел разпространение на Революцията в цяла Европа, някои от лидерите в Париж се опитали да установят нова религия, в която разумът бил олицетворен като богиня. По-късно това било последвано от поклонение пред „Върховно същество“ – обожествена природа – което с право можело да се счита за „бог на силите“.

Други разбират тук препратка към молитвите, отправени към светците и към Дева Мария; трети – към съюза на Рим с гражданските власти и неговите обмислени усилия да накара народите да изпълняват неговите повели.

Приятни неща. Евр. chamudoth, „желани, скъпоценни неща“. Подобна дума от Същият корен е използван в Исая 44:9, за да опише скъпоценните украшения, с които езичниците са украсявали своите изображения. Някои виждат изпълнението на този пасаж в безценните дарове, които са били дадени на изображенията на Девата и на светците (виж Откр. 17:4; 18:16).

39. Действай в най-крепостните крепости. Този пасаж е неясен и е преведен на различни начини. Глаголът, преведен тук като „правя“, 'aśah, означаващ „да правя“, „да правя“, „да работя“, е без пряко допълнение, но е последван от два предлога, le, „за“ или „за“ и 'im, „с“. В Бит. 30:30; 1 Царе 14:6; и Езек. 29:20 'aśah, без допълнение и последван от le, както тук, има смисъла „да работя за [някого]“. 'Aśah, последвано от 'im се среща в 1 Царе 14:45 със значението „работя с“. С оглед на тези употреби би изглеждало разумно настоящият пасаж да се преведе като „И той ще работи за най-силните убежища (маузим) с чужд бог“. Доколкото „елоах маузим“ (ст. 38) изглежда е паралелно с „бог, когото бащите му не познаваха“, може да се очаква, че тук те са тясно отъждествени с „чуждестранния бог“.

Някои виждат в този пасаж препратка към стратегическото място на атеистичното и рационалистичното идеи, заети сред лидерите на Франция по време на Революцията. Други виждат тук описание на подкрепата, която Римската църква е оказала на поклонението пред „защитници“ – светците — и на празници, провеждани в различни градове по света в чест на жертвоприношението на литургията и Дева Мария.

Разделете земята. Някои разбират тези думи като описание на разпадането на големите имения на френската аристокрация и продажбата на тези имения от правителството на дребни земевладелци. Смята се, че две трети от поземлената собственост на Франция е конфискувана от правителството по време на Революцията.

Други вярват, че тези думи са намерили своето изпълнение в папското господство над светските владетели и в честите постъпления от приходи от тях. Предполага се, че разделянето на Новия свят между Испания и Португалия от папа Александър VI през 1493 г. може да се счита за един пример за изпълнението на този пасаж.

За исторически преглед на адвентното тълкуване на Дан. 11:36–39 и оценка за настоящите позиции вижте Ministry, март 1954 г., стр. 22–27.

40. Времето на края. Тук царят на севера и царят на юга се споменават като такива за първи път от стихове 14, 15. Тълкувателите на адвентистите от седмия ден, които намират кариерата на Франция по време на Революцията за тема на стихове 36–39, твърдят, че Турция е царят на севера в стихове 40–45. Тези, които прилагат стихове 36–39 към папството, тук намират пророческа картина на кулминацията на неговата кариера. Някои от последната група идентифицират папството като царя на севера, докато други правят разлика между двете. Няколко

Имайте предвид, че стихове 40–45 са се изпълнили при разпадането на Османската империя през 1922 г. Вижте стих 45.

45. Стига до своя край. Сравнете подобни предсказания в паралелните пророчества от гл. 2 срещу (34, 35, 44, 45), гл. 7 срещу (11, 26), гл. 8 и 9 гл. (8:19, 25; 9:27) и другаде в Писанието (Ис. 14:6; 47:11–15; Йер. 50:32; 1 Сол. 5:3; Откр. 18:6–8, 19, 21).

Като цяло, адвентистите от седмия ден са на мнение, че изпълнението на стих 45 тепърва предстои. Благоразумните думи, изречени от адвентния пионер Джеймс Уайт през 1877 г. относно предпазливостта при тълкуването на неизпълнени пророчества, са все още добър съвет днес: „При тълкуване на неизпълнени пророчества, където историята не е написана, ученикът трябва да излага своите твърдения с не прекалено много позитивност, за да не се окаже, че се отклонява в полето на фантазията.“ „Има хора, които мислят повече за бъдещата истина, отколкото за настоящата. Те виждат малко светлина в пътя, по който вървят, но мислят, че виждат голяма светлина пред себе си.“ „Позициите, заети по Източния въпрос, се основават на пророчества, които все още не са се изпълнили. Тук трябва да стъпваме леко и да заемаме внимателни позиции, за да не се окажем, че премахваме напълно установените ориентири в адвентното движение. Може да се каже, че има общо съгласие по този въпрос и че всички погледи са насочени към войната, която сега е в ход между Турция и Русия, като изпълнение на онази част от пророчеството, която ще даде голямо потвърждение на вярата в скорошния силен вик и края на нашето послание. Но какъв ще бъде резултатът от тази позитивност в неизпълнените пророчества, ако нещата не се развият така, както се очакваше с голяма увереност, е тревожен въпрос.“ (Джеймс Уайт, [RH](#), 29 ноември 1877 г.).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–459Т 14

1 РК 556

35, 40 ГК 356

ГЛАВА 12

8

1 Михаил ще избави Израил от бедите им. 5 Даниил е информиран за времената.

1. По това време. Евр. *ba'eth hahî*, „по това време“ или „в това време“. Някои смятат, че

Тези думи сочат към фразата *be'eth queš*, „в [или във] времето на края“ (гл. 11:40); тоест, че събитията, които ще бъдат разказани, се случват в рамките на този общ период от време. Контекстът обаче налага заключението, че „онова време“ се отнася до времето на изчезването на силата, описана в края на гл. 11. Трябва да се отбележи, че думите „по това време“ не уточняват дали предсказаните тук събития ще се случат едновременно с тези от гл. 11:45, или дали те непосредствено предхождат или следват. Важното е, че събитията от последния стих на 11-та глава и тези от първия стих на 12-та глава са тясно свързани във времето.

Михаил. Вижте гл. 10:13. Тук божественият шампион във великата борба взема действие за избавление на Неговия народ.

Стани. Евр. 'амад. Същата дума е използвана по-късно в стиха, за да опише заставането на Михаил „за децата на твой народ“. Смисълът изглежда ясен, че Христос се издига, за да избави Своя народ (вижте GC 613, 633, 641, 642, 657).

принц. евр. 'śar (виж гл. 10:13).

⁸ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Дана 10:13). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Стои за. Евр. хабомед ал, „който стои над“, т.е. в защита.

Време на скръб. Когато Христовото посредничество престане и Божият Дух се оттегли от хора, тогава всички съдържани сили на тъмнината ще се спуснат с неопишуема ярост върху света. Ще има сцена на борба, каквато никое перо не може да изобрази (вижте GC 613, 614).

Освободен. Каква утеха, че в тази голяма борба резултатът не е в съмнение! Сравнете гл. 7:18, 22, 27; 10:14.

Книгата. Тоест, книгата на живота (виж върху Дан. 7:10; срв. Фил. 4:3; Откр. 13:8; 20:15; 21:27; 22:19).

2. Ще се събудят. Специално възкресение предшества второто пришествие на Христос. „Всички, които са умрели във вярата на третата ангелска вест“, ще възкръснат по това време. Освен това, онези, които са гледали с подигравка разпятието на Христос, и онези, които са се противопоставяли най-яроствено на Божия народ, ще бъдат извадени от гробовете си, за да видят изпълнението на божественото обещание и триумфа на истината (вижте ВЦ 637; Откр. 1:7).

Презрение. Евр. der'on, дума, която се появява в Библията другаде само в Исая 66:24.

Свързано е с арабската дума „дара“, „да отблъсна“, и има значението на „отвращение“. След като станат свидетели на ужасите на греха по време на хилядолетията на великата борба, жителите на вселената ще гледат на греха с чувство на силно отвращение. Когато борбата приключи и Божието име бъде напълно реабилитирано, мощно отвращение към греха и всичко, което той е замърсил, ще обхване вселената. Именно това отвращение прави възможна увереността, че грехът никога повече няма да наруши хармонията на вселената.

3. Мъдрите. Евр. hammaškilim, от глагола šakal, „да бъдеш благоразумен“. Формата може да се разбира или в опростен смисъл, като „тези, които са благоразумни“, „тези, които имат прозрение“, или в причинно-следствен смисъл, „тези, които карат да има прозрение“, тоест „тези, които учат“. Човекът, който наистина има прозрение за Божиите неща, осъзнава, че поради самия този факт тези неща трябва да бъдат споделяни с другите. Божествената мъдрост го води да бъде учител на тази мъдрост за другите.

Думата „машкилим“ се появява в гл. 11:33, където е преведена като „тези, които разбират“.

Там те са показани като преследвани заради верните си начинания; тук те са възнаградени с вечна слава. Сравнете стих 10.

4. Замлъкни думите. Сравни подобното предупреждение по отношение на по-ранното видение на Даниил (гл. 8:26). Това указание не се отнася за цялата книга на Даниил, защото част от посланието е било разбрано и по този начин е било благословия за вярващите в продължение на векове. То се отнася по-скоро за онази част от пророчеството на Даниил, която се отнася до последните дни (AA 585; DA 234). Едва когато това време беше настъпило, не можеше да бъде провъзгласено послание, основано на изпълнението на тези пророчества (виж GC 356). Сравни „отворената книжка“ в ръката на ангела от Откр. 10:1, 2 (виж TM 115).

Тичам напред-назад. Евр. шут, дума, срещаща се 13 пъти в Стария завет (Числа 11:8; 2 Царе 24:2, 8; 2 Лет. 16:9; Йов 1:7; 2:2; Йер. 5:1; 49:3; Езек. 27:8, 26; Дан. 12:4; Амос 8:12; Зах. 4:10). В повечето от тези случаи шут описва физическо скитане.

Много тълкуватели смятат, че шут тук се използва в метафоричен смисъл и описва сериозно проучване из страниците на Библията, в резултат на което има увеличение на познанията относно пророчествата от книгата на Даниил (вижте под „знанието ще се увеличи“; вж. DA 234; GC 356). Други смятат, че Даниил тук

предсказва умножаване на пътуванията и на средствата за пътуване, каквито са белязали миналия век.

LXX показва съвсем различно тълкуване: „А ти, Данииле, покрий заповедите и запечатай книгата до края на времето, докато мнозина ще се разбеснеят [буквално „полудеят“] и земята ще се напълни с неправда.“ Версията на Теодотион е по-близка до масоретската: „А ти, Данииле, затвори думите и запечатай книгата до края на времето; докато мнозина бъдат научени и знанието се умножи.“

Знанието ще се увеличи. Това изречение може да се счита за логично продължение на непосредствено предходното изречение: Когато запечатаната книга бъде отворена във времето на края, знанието относно истините, съдържащи се в тези пророчества, ще се увеличи (вижте РК 547; вж. Откр. 10:1, 2). В края на 18-ти и началото на 19-ти век нов интерес към пророчествата на Даниил и Откровението се събужда в широко разпространени места по земята. Изучаването на тези пророчества води до широко разпространено убеждение, че второто пришествие на Христос е близо. Многобройни тълкуватели в Англия, Джоузеф Волф в Близкия изток, Мануел Лакунца в Южна Америка и Уилям Милър в Съединените щати, заедно с множество други изследователи на пророчествата, заявяват, въз основа на изучаването си на пророчествата на Даниил, че второто пришествие е близо. Днес това убеждение се е превърнало в движещата сила на световно движение.

Това пророчество е тълкувано и като сочещо към изумителния напредък на науката и общото познание през последния век и половина, напредък, който е направил възможно широкото разпространение на посланието на тези пророчества.

5. Аз, Даниил, погледнах. Стихове 5–13 образуват епilog на видението от гл. 10–12 и може би може да се разглежда, в по-неопределен смисъл, като епilog на цялата книга.

Други две. Тук се появяват още две небесни същества, присъединявайки се към това, което е било разказвайки пророчеството на Даниил. Някои предполагат, че те вероятно са двамата „светци“, споменати в гл. 8:13.

Реката. Тоест, Хидекел или Тигър (вижте на гл. 10:4).

6. Мъж, облечен в ленени дрехи. Даниил беше видял това небесно Същество в началото на видението си (виж гл. 10:5, 6).

Небрежността, с която Даниил говори за „реката“ (ст. 5) и „човека, облечен в „лен“, без да прави по-пълна идентификация, силно подсказва, че гл. 10, където и двете са представени, е част от същото това видение.

Колко дълго? Ангелът тук задава неизказания въпрос, който сигурно е бил най-важен в ума на Даниил. Голямата задача на пророка беше бързото и пълно възстановяване на евреите (виж Дан. 10:2). Вярно е, че указът на Кир вече беше приет (Ездра 1:1; вж. Дан. 10:1), но оставаше много да се направи. След дългия и сложен разказ за бъдещи събития, от които Божият народ щеше да страда, пророкът естествено беше нетърпелив да знае колко дълго ще продължат „тези чудеса“ и кога ще се изпълни обещанието, че „твоят народ ще бъде избавен“ (Дан. 12:1). Даниил не разбираше напълно връзката на видяното с бъдещето. Част от пророчеството беше запечатана и щеше да бъде разбрана едва „в края на времето“ (Дан. 12:4).

7. Дясната му ръка. Вижте Втор. 32:40. Вдигането на двете ръце би означавало, че Декларацията беше придружена от най-голяма тържественост и увереност.

Него, който е жив. Не може да се положи по-голяма клетва (виж Евр. 6:13; срв. Откр. 10:5, 6).

Време, времена и половина. Тоест, периодът от 1260 години, 538–1798 г. сл. Хр., който е представен за първи път в гл. 7:25 (вижте коментарите там). Там арамейският „иддан“, „определен

„време“ или „определено време“; тук се появява еврейският му еквивалент, *mo'ed*, дума, която подчертава факта, че небесното Същество говори за „определено време“ (вижте гл. 11:35). Бог се е закле да изпълни Своето назначение.

8. Не разбрах. Във въвеждащия стих на това видение (гл. 10:1) Даниил заявява че той „разбра видението“. В хода на видението пророкът беше уверен от ангела, че е дошъл, за да го накара да „разбере“ (гл. 10:14). Последвалото откровение беше дадено буквално. След като времевият елемент от 1260 години беше въведен в отговор на въпроса „Докога?“, Даниил призна: „Не разбрах“. Частта от това видение, която Даниил не разбра, изглежда е времевият елемент. Той се молеше за бързото възстановяване на Храма (вижте на гл. 10:2 - непосредствен проблем). Изглеждаше неспособен да вмести времеви елемент в своята концепция за ранно избавление на своя народ.

Край. Въпреки че вече му беше заповядано да запечата тази част от откровението (ст. 4), Възрастният пророк все още желаше да узнае повече за значението му.

9. Върви си. На почтения Божии пророк и слуга не му беше позволено да знае пълното значение на откровенията, които записа. Пълното значение щеше да бъде оценено само от онези, които видят историческото изпълнение на тези пророчества, защото само тогава на света би могло да се даде послание, основано на факта, че те са се изпълнили (вижте GC 356).

10. Да бъдат пречистени и направени бели. Или „да се пречистят и да се избелят“ или „да се покажат чисти и бели“. Макар че човек не може сам да се пречисти, той може да покаже чрез живота си факта, че Бог го е пречистил. Това е в контраст със следното изречение „но нечестивите ще вършат нечестие“.

Ще разберат. Гаранция, че онези в последните дни, които изучават благочестиво и интелигентно, ще разберат Божието послание за своето време.

11. Ежедневната жертва. Вижте гл. 8:11.

Отнето. Клаузата може да се преведе буквално като „и от времето на отнемането на непрестанното, дори за да се установи мерзостта“. Това би означавало, че „отнемането“ е извършено с прякото намерение за установяване на мерзостта. Фокусът може да е върху подготвителното „отнемане“, а не върху последващото „установяване“.

Думите в този пасаж са толкова очевидно сходни с тези от гл. 8:11, 12 и гл. 11:31 (вижте коментарите там), че всички те трябва да се отнасят до едно и също събитие.

Хиляда двеста и деветдесет дни. Този период от време е споменат в тясна връзка с „времето, времена и половина“ (ст. 7) или 1260 дни, и събитията, които ще се случат в края на тези периоди, вероятно са идентични. Тогава изглежда разумно да се разбере, че тези два периода обхващат приблизително една и съща историческа епоха. Превिшаването на 1290-те над 1260-те вероятно трябва да се разбира с оглед на факта, че началото на 1290-те дни е съсредоточено върху премахването на „ежедневната жертва“, подготвяща установяването на „мерзостта“.

Тези, които се придържат към мнението, че „ежедневието“ представлява „езичество“ (вижте гл. 8:11), изваждат 1290 от 1798 и стигат до датата 508. Те виждат в събитията около тази дата, като например обръщането на Хлодвиг, кралят на франките, в католическата вяра и в победата над готите, важен етап в установяването на върховенството на Католическата църква на Запад.

Тези, които поддържат мнението, че „ежедневно“ се отнася до непрестанното свещеническо служение на Христос в небесното светилище и истинското поклонение на Христос в евангелската епоха (вижте гл. 8:11) не намират задоволително обяснение на този текст. Те вярват, че това е един от онези пасажки от Писанието, върху които бъдещото изучаване ще хвърли допълнителна светлина.

12. Благословен е той. Времеви периоди от стихове 7, 11, 12 достигат до „времето на края“, за което се говори в стихове 4, 9. „Блажен“ (виж върху Матей 5:3), казва ангелът, е човекът, който е свидетел на драматичните събития от заключителните сцени на земната история. Тогава онези части от Даниил, които е трябвало да бъдат запечатани, щяха да бъдат разбрани (виж върху Дан. 12:4) и скоро „светиите на Всевишния“ щяха да „вземат царството и да владеят царството завинаги“ (гл. 7:18).

Уейт. Това предполага, че може да се очаква следващият пророчески период да продължи и след края на 1290-те дни. Ако 1290-ият и 1335-ият ден започнат едновременно, последният период достига до 1843 г., важна дата във връзка с голямото адвентно пробуждане в Америка, известно като движението на Милър.

13. Застани в своя жребий. Изпълнението на пророчествата на Даниил щеше да достигне много години. в бъдещето. Даниил щеше да почива в гроба, но „в края на дните“ – в заключителния период от историята на този свят – той [Даниил] отново щеше да бъде позволен да застане на своя участ и място“ (РК 547; вижте също EGW, Допълнителни материали, по този стих).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 COL 179; Ev 241; EW 33, 34, 36, 43, 56, 67, 71, 85, 282; GC 481, 613, 622, 635, 649;

ЛС 101, 117; ММ 38; ПП 201, 256; 1Т 125, 203, 206, 353; 4Т 251; 5Т 152, 212; 8Т 50;

9Т 17, 210, 244

2 ГК 637, 644; EW 285

3 CE 70; CM 155; ChS 109; EW 61; FE 199; GW 145; LS 254; ML 247, 325; 1Т 112

512; 5Т 449, 488, 621; 6Т 451; 7Т 26, 249

4 AA 585; DA 234; FE 409; GC 356, 360; РК 547

8–13ТМ 115

9, 10 РК 547

10 COL 155; DA 234; EW 140; 2Т 184; 4Т 527; 5Т 452

13 РК 547 9

⁹Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Данаил 12:1). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.